www.mruni.eu

Rūta TAMOŠIŪNAITĖ

DAKTARO DISERTACIJA

SOCIALINIŲ TECHNOLOGIJŲ TAIKYMO GALIMYBĖS GYVENTOJŲ DALYVAVIMUI VIEŠOJO VALDYMO SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCESUOSE

SOCIALINIAI MOKSLAI,
VADYBA (03 S)
VILNIUS, 2018

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Rūta Tamošiūnaitė

SOCIALINIŲ TECHNOLOGIJŲ TAIKYMO GALIMYBĖS GYVENTOJŲ DALYVAVIMUI VIEŠOJO VALDYMO SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCESUOSE

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, vadyba (03 S)

Vilnius, 2018

Mokslo daktaro disertacija rengta 2011–2018 metais Mykolo Romerio universitete pagal Vytauto Didžiojo universitetui su Klaipėdos universitetu, Aleksandro Stulginskio universitetu, Mykolo Romerio universitetu ir Šiaulių universitetu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. birželio 8 d. įsakymu Nr. V-1019 suteiktą doktorantūros teisę.

Mokslinis vadovas:
Prof. dr. Alvydas Baležentis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba – 03 S)

Mokslinė konsultantė:
Prof. dr. Aelita Skaržauskienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba – 03 S)

ISBN 978-9955-19-904-5 (internete)
ISBN 978-9955-19-905-2 (spausdintas)
© Mykolo Romerio universitetas, 2018

„Žinių žmogus turi sugebėti ne tik mylėti savo priešus, bet ir nekęsti savo draugų.“

Frydrichas Nyčė

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS 6

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS 8

VARTOJAMŲ SĄVOKŲ IR TERMINŲ APIBRĖŽTYS 10

ĮVADAS 12

1. GYVENTOJŲ DALYVAVIMO VIEŠOJO VALDYMO SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCESUOSE ANALIZĖ SOCIALINIŲ TECHNOLOGIJŲ KONTEKSTE 19
   1.1. Socialinių technologijų termino genezė 19
      1.1.1. Socialinių ir fizinių technologijų atskyrimas 19
      1.1.2. Socialinių technologijų termino turinys ir jo klasifikavimas 22
      1.1.3. Dalyvavimo technologijų išskyrimas socialinių technologijų klasifikacijoje 29
   1.2. Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose technologijos teoriniai aspektai 32
      1.2.1. Gyventojų dalyvavimo kaip mokslinio pažinimo objekto analizė 32
      1.2.2. Socialinės ir skaitmeninės tinklaveikos poveikis gyventojų dalyvavimui 41
      1.2.3. Viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso programavimo galimybių analizė 46
      1.2.4. Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose programavimo galimybių analizė projektavimo dalyvaujant pagrindu 51
   1.3. Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose programavimo sričių analizė 54
      1.3.1. Viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso dalyviai 54
      1.3.2. Gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme priemonių klasifikavimas 57
      1.3.3. Gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme tikslai 61
      1.3.4. Gyventojų pasitenkinimas dalyvavimu viešajame valdyme 64
      1.3.5. Gyventojų dalyvavimo poveikio sprendimo priėmimo procesui vertinimas 64

2. GYVENTOJŲ DALYVAVIMO VIEŠOJO VALDYMO SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCESUOSE VERTINIMO GYVENTOJŲ POŽIŪRIU EMPIRINIS TYRIMAS 70
   2.1. Metodologinis empirinio tyrimo pagrindimas 70
      2.1.1. Tyrimo teorinis pagrindimas ir tikslas 70
      2.1.2. Tyrimo instrumentas 74
      2.1.3. Tyrimo validumas ir patikimumas 76
      2.1.4. Tiriamoji aibė 76
      2.1.5. Tyrimo eiga 79
      2.1.6. Duomenų analizė 79
   2.2. Empirinio tyrimo rezultatai 80
      2.2.1. Respondentų psichometrinės charakteristikos 80
      2.2.2. Gyventojų požiūris į sprendimų priėmimo procesų viešajame valdyme dalyvius 80
      2.2.3. Gyventojų požiūris į gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese priemones 82
      2.2.4. Gyventojų požiūris į gyventojų dalyvavimo tikslus sprendimų priėmimo proceso viešajame valdyme 89

2.2.5. Gyventojų pasitenkinimas dalyvavimu viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese ... 96
2.2.6. Gyventojų dalyvavimo poveikio viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesui vertinimas gyventojų požiūriu ... 99
3. INTEGRUOTOMIS SOCIALINĖMIS TECHNOLOGIJOMIS TIESIOGINIAM GYVENTOJŲ DALYVAVIMUI GRINDŽIAMO VIEŠOJO VALDYMO SPRENDIMO PRIĖMIMO PROCESO MODELIAVIMAS: IST MODELIS ... 108
3.1. IST modelio sandara ... 108
3.1.1. IST modelio komponenčių struktūra ... 108
3.1.2. Dėmesio telkimo sritys veiksmingam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese ... 112
3.1.3. Racionalaus sprendimų priėmimo etapai ... 114
3.1.4. Integruojamos socialinės technologijos ... 119
3.2. IST modelio aplinkos veiksniai ... 121
3.3. IST modelio praktinio taikymo iššūkiai ... 123
3.4. IST modelio pritaikomumo pagrindimas: Lietuvos Respublikos savivaldos atvejis ... 125
IŠVADOS ... 129
REKOMENDACIJOS ... 132
BIBLIOGRAFIJOS SĄRAŠAS ... 135
PRIEDAI ... 157
SANTRAUKA ... 186
SUMMARY ... 203

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1.2. lentelė. Sprendimų priėmimo proceso perspektyvų skirtumai 34
1.3. lentelė. Friedman ir Miles (2006) dalyvavimo „kopėčių“, Cogan et al. (1986) dalyvavimo kontinuumo ir racionalaus sprendimų priėmimo proceso etapų sulyginimas 36
1.4. lentelė. Gyventojų dalyvavimo koncepcijos 37
1.5. lentelė. Mažų ir didelių sąnaudų indikatoriai 40
1.6. lentelė. Sprendimo priėmimo laukų ir krypčių sintezė 42
1.7. lentelė Tinklaveika viešajame valdyme 45
1.8. lentelė. Sprendimų tipai problemos struktūravimo, informacijos išsamumoir laiko vektorių sistemoje 49
1.9. lentelė. Sprendimų tipų ir Nutt (1976) atvirumo skalės sąsajos 49
1.10. lentelė. Valdymo sprendimų charakteristikos 50
1.11. lentelė. Socialinių technologijų pritaikomumas sprendimų vektorių sistemoje 50
1.12. lentelė. Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese privalumai ir trūkumai gyventojų aspektu 65
1.13. lentelė. Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese privalumai ir trūkumai institucijų aspektu 67
1.14. lentelė. Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese privalumai ir trūkumai visuomenės aspektu 68
2.1. lentelė. Sprendimų priėmimo analizės paradigmos 70
2.2. lentelė. Gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme tyrimų metodai 72
2.5. lentelė. Klausimyno struktūra 75
2.9. lentelė. Gyventojų apklausos imties tūrio ir respondentų struktūra (pagal savivaldybes) 78
2.10. lentelė. Asmenybės dimensijų aprašomosios statistikos suvestinė 80
2.11. lentelė. „Pritarimo“ dalyvavimo priemonėms analizė klasifikacijų (pagal sąveikos atstumą, sąveikos intensyvumą, sąveikos dalyvių skaičių) kontekste (n = 95) 84
2.12. lentelė. „Neapsisprendimo“ dėl dalyvavimo priemonių analizė klasifikacijų (pagal sąveikos atstumą, sąveikos intensyvumą, sąveikos dalyvių skaičių) kontekste (n = 95) 85
2.13. lentelė. „Nepritarimo“ dalyvavimo priemonėms analizė klasifikacijų (pagal sąveikos atstumą, sąveikos intensyvumą, sąveikos dalyvių skaičių) kontekste (n = 95) 86
2.14. lentelė. „Informuotumo“ apie dalyvavimo priemones analizė klasifikacijų (pagal sąveikos atstumą, sąveikos intensyvumą, sąveikos dalyvių skaičių) kontekste (n = 95) 87
2.15. lentelė. Dalyvavimo priemonėms pateikto respondentų vertinimo „Pritarimo, „Neapsisprendimo“, „Nepritarimo“ ir „Informuotumo“ kategorijose palyginimas su dalyvavimo priemonių (n = 95) apimtimi klasifikacijų (pagal sąveikos atstumą, sąveikos intensyvumą, dalyvių skaičių) kontekste 88
2.16. lentelė. Gyventojų įtraukimo į viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesą priežasčių vertinimas (n = 400) 90
2.17. lentelė. Gyventojų aktyvumo įsitraukti paskatų vertinimas (n = 400) 90
2.18. lentelė. Gyventojų pasyvumo įsitraukti paskatų vertinimas (n = 400) 92
2.19. lentelė. Subjektų, skatinančių įsitraukti į viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesą, vertinimas (n = 400) 92
2.20. lentelė. Gyventojų dalyvavimo sprendžiant skirtingos reikšmės viešojo valdymo klausimus vertinimas (n = 400) 94
2.21. lentelė. IKT ir interneto ryšio taikymas kaip dalyvauti skatinantis veiksnys (n = 400) 95

2.22. lentelė. Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose pakankamumo vertinimas (n = 400) 97
Lentelė 2.23. Viešojo valdymo institucijų pastangų pakankamumo įtraukti gyventojus į viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesus vertinimas (n=400) 97
2.24. lentelė. Dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese priemonių derinimo su gyventojais vertinimas (n = 400)..... 98
2.25. lentelė. Socialinių tinklų ir socialinės medijos platformų tinkamumo viešajam valdymui vertinimas (n = 400) 99
2.26. lentelė. Privalumai, susiję su gyventojų dalyvavimu viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese, gyventojų aspektas: teorinės medžiagos ir respondentų atsakymų sintezė 101
2.27. lentelė. Privalumai, susiję su gyventojų dalyvavimu viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese, institucijų aspektas: teorinės medžiagos ir respondentų atsakymų sintezė 102
2.28. lentelė. Privalumai, susiję su gyventojų dalyvavimu viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese, visuomenės aspektas: teorinės medžiagos ir respondentų atsakymų sintezė..... 103
2.29. lentelė. Trūkumai, susiję su gyventojų dalyvavimu viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese, gyventojų aspektas: teorinės medžiagos ir respondentų atsakymų sintezė..... 105
2.30. lentelė. Trūkumai, susiję su gyventojų dalyvavimu viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese, institucijų aspektas: teorinės medžiagos ir respondentų atsakymų sintezė..... 106
2.31. lentelė. Trūkumai, susiję su gyventojų dalyvavimu viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese, visuomenės aspektas: teorinės medžiagos ir respondentų atsakymų sintezė..... 106
3.1. lentelė. Kolektyvinio intelekto sistemos principų raiška IST modelyje 109
3.2. lentelė. Racionalaus sprendimų priėmimo proceso etapų turinio ir dalyvių IST modelyje išskleidimas 118
3.3. lentelė. Socialinių technologijų integravimo lygiai IST modelyje..... 119
3.4. lentelė. Dalyvavimo priemonių, įtvirtintų Lietuvos Respublikos teisės aktuose, analizė 125

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

0.1. pav. Disertacinio darbo loginė struktūra 15
1.1. pav. Socialinės technologijos kaip internetinės aplikacijos..... 28
1.2. pav. Socialinių technologijų inžinerijos sritys 29
1.3. pav. Socialinių technologijų struktūra pagal socialinių technologijų taikymo tikslą..... 30
1.4. pav. Viešojo dalyvavimo kontinuumas..... 33
1.5. pav. Viešojo valdymo lygmenys..... 44
1.6. pav. Viešojo valdymo sprendimų ir viešųjų paslaugų ryšiai su tarpininkais..... 46
1.7. pav. Sąlygos, veikiančios sprendimo nesėkmės galimumą 47
1.8. pav. Viešojo valdymo sprendimų analizės laukas 48
1.9. pav. Dėmesio telkimo sritys veiksmingam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese..... 53
1.10. pav. Mokslinėje literatūroje dažniausiai minimos gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese priemonės..... 59
1.11. pav. Dalyvavimo priemonių klasifikavimas: pagal sąveikos atstumą, sąveikos interaktyvumą, dalyvių skaičių..... 60
2.1. pav. Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose būtinumas (respondentų pasiskirstymas, n = 400)..... 81
2.2. pav. Gyventojų požiūriu reikiamų dalyvių skaičius viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese (respondentų pasiskirstymas, n = 400)..... 81
2.3. pav. Viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso dalyviai (respondentų pasiskirstymas, n = 400)..... 82
2.4. pav. Didžiausią pritarimo įvertinimą gavę gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese priemonės (n = 400, dešimt aukščiausių pozicijų)..... 83
2.5. pav. Didžiausią neapsisprendimo įvertinimą gavusios gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese priemonės (n = 400, dešimt aukščiausių pozicijų)..... 84
2.6. pav. Didžiausią nepritarimo įvertinimą gavusios gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese priemonės (n = 400, dešimt aukščiausių pozicijų)..... 85
2.7. pav. Didžiausią neinformuotumo apie dalyvavimo priemonę įvertinimą gavusios gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese priemonės (n = 400, dešimt aukščiausių pozicijų) 86
2.8. pav. Gyventojų įtraukimo į viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesą vertinimas (pritariančių respondentų pasiskirstymas, n = 400) 89
2.9. pav. Subjektų, skatinančių įsitraukti į viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesą, vertinimas (pritariančių respondentų pasiskirstymas, n = 400) 93
2.10. pav. Gyventojų dalyvavimas sprendžiant skirtingos reikšmės viešojo valdymo klausimus (pritariančių respondentų pasiskirstymas, n = 400) 94
2.11. pav. Respondentų kompiuterinis raštingumas (n = 400)..... 96
2.12. pav. Gyventojų dalyvavimo komunikacinės infrastruktūros formavimo krypčių vertinimas (respondentų pasiskirstymas, n = 400)..... 98
2.13. pav. Pateiktų naudos elementų skaičiaus procentinis pasiskirstymas nuo atsakiusiųjų į klausimą respondentų (n = 223) 100
2.14. pav. Respondentų įvardyti gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese privalumai (n = 223) 100
2.15. pav. Pateiktų žalos elementų skaičiaus procentinis pasiskirstymas nuo atsakiusiųjų į klausimą respondentų (n = 119) 104

2.16. pav. Respondentų įvardyti gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese trūkumai (n = 119) 104
3.1. pav. IST modelio sandara 108
3.2. pav. Racionalaus sprendimo priėmimo etapai IST modelyje 115
3.3. pav. IST modelio išorės, tarpinis ir vidaus aplinkų veiksniai 121
3.4. pav. IST modelio makro-, mezo- ir mikroaplinkų veiksniai 122
3.5. pav. Skirtingų elektroninės valdžios įrankių skaičiaus taikymas Lietuvos Respublikos savivaldybių veikloje 127
3.6. pav. IST modelio įgyvendinimo potencialą atskleidžiančių elektroninės valdžios įrankių raiška Lietuvos Respublikos savivaldybių interneto svetainėse 127

VARTOJAMŲ SĄVOKŲ IR TERMINŲ APIBRĖŽTYS

(pateikiama abėcėlės tvarka)

Bendrakūra – daugialypis procesas teikiant viešąsias paslaugas, kuriame sąveikauja kelios suinteresuotosios pusės tam, kad gautų maksimalią naudą. (Scriven, 2012)

Dalyvavimas – procesas, kuris formuojasi kai informacija keliauja sprendimų priėmėjui iš elektorato. (Leatherman ir Howell, 2000)

Dalyvavimo DTS *(santrumpa)* – Dėmesio telkimo sritys darniam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese. (pateikta autorės remiantis Schelling (1960) ir Ule (2009) tyrimo objektais)

Dalyvavimo priemonės *(santrumpa)* - Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese priemonės.

Dalyvavimo technologija *(angl. participation technology)* - tinklaveikos bei procesų programuotumo principais paremtas žmonių, intelektinių ir skaitmeninių išteklių valdymo būdas turintis socialinio įgalinimo tikslą. (pateikta autorės)

Gyventojas – disertacijoje vartojamas terminas „gyventojas“ anglų kalboje gali reikšti ir pilietį. Strange (1972) atkreipė dėmesį, kad anglų kalbos terminas *citizen* (į lietuvių kalbą verčiama kaip „pilietis”) teisės aktuose ir mokslinėje literatūroje vartojama įvairiomis prasmėmis: „tam tikros teritorijos gyventojas”, „nepasiturintys ir jų atstovai”, „bendruomenės nariai”, „piliečiai”. Vėlesnėje literatūroje anglų kalba šis terminas ir toliau vartojamas plačiąja prasme. Disertacijoje laikomasi termino „gyventojas”, kai kalbama apie žmonių įtraukimą į procesą. Terminas „pilietis” vartojamas, kai kalbama konkrečiai apie pilietybę turinčius asmenis. Cituojant užsienio literatūrą anglų kalba, terminas *citizen* verčiamas terminu „gyventojas”, išskyrus tuos atvejus, kai iš autoriaus teksto aiškiai matoma, kad kalbama apie pilietybę turinčius asmenis, sada verčiama terminu „pilietis”.

Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese tikslai – priežastys, dėl kurių gyventojai numatomi kaip dalyviai viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese. (pateikta autorės)

Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso priemonė – organizacinis metodas keistis informacija tarp viešojo valdymo institucijos ir gyventojų. (pateikta autorės)

Gyventojų įsitraukimo į viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesą tikslai – priežastys, dėl kurių gyventojai siekia dalyvauti viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese. (pateikta autorės)

Gyventojų įtraukimo į viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesą tikslai – priežastys, dėl kurių viešojo valdymo institucija siekia gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese. (pateikta autorės)

Gyventojų pasitenkinimas dalyvavimu viešajame valdyme – procedūrų ir procedūrų rezultatų priimtinumas gyventojams. (pateikta autorės remiantis Luiselli ir Reed, 2011)

HEXACO įrankis – psichometrinis testas asmenybės psichologinių charakteristikų vertinimui jas susisteminus į šešias asmenybės dimensijas. (pateikta autorės remiantis Ashton and Lee, 2009)

IST modelis *(santrumpa)* – Integruotomis socialinėmis technologijomis grindžiamas viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso modelis.

Išeiga *(angl. output)* – proceso pabaigoje gauti ištekliai ir santykiai. (Nelson, 2002)

Įnašas *(angl. input)* – į procesą įnešti ištekliai ir santykiai. (Nelson, 2002)

Įsitraukimas – gyventojų savimonės inicijuotas dalyvavimas. (pateikta autorės)

Įtraukimas – išorės (pvz.: viešojo valdymo atstovų) inicijuotas dalyvavimas. (pateikta autorės)

Kokybės ratai *(angl. Quality circles)* – šios koncepcijos esmė bendrai buvo sutarta kaip reguliarūs mažos kartu dirbančių darbininkų grupelės susitikimai, kurių metu kartu aptariama kaip esama situacija veikia produkto kokybę ir nusprendžiama dėl priemonių kokybės didinimui. (Nelson, 2003)

Kolektyvinis intelektas – bendrasis grupės gebėjimas veikti bendrai ir kartu atlikti įvairias užduotis. (Ewart et al, 2015)

M formos organizacija *(angl. Multi-divisional organization)* – tai organizacija sudaryta iš pusiau savarankiškų padalinių, kurių veiklą koordinuoja vienas centras. (Nelson, 2003)

Omnikratija – visų valdymas: „*viskas ką modernios politikos atstovai dogmatizuoja yra prasminga tik tada kai yra patvirtinta absoliučiai visos populiacijos*“. (Sumner, 1887)

Programuotini sprendimai – tai tokie sprendimai, kurie gali būti apibrėžti struktūros, informacijos ir laiko vektoriais. (Tamošiūnaitė ir Baležentis, 2013)

Socialinė technologija *(angl. social technology)* – žmonių, intelektinių ir skaitmeninių išteklių valdymo būdas daryti poveikį visuomeniniams procesams. (pateikta autorės)

Veiksmingas dalyvavimas – kai sudaromos galimybės dalyvauti priimant sprendimus ir išsakyti savo argumentus. (NOIPC, 2013)

Viešasis valdymas – (neatmetant politinių ir teisinių) remiasi vadybinių priemonių taikymu organizuoti, sutelkti žmogiškuosius, technologinius, finansinius ir informacinius išteklius, siekiant įgyvendinti įvairių socialinių grupių tikslus ir uždavinius. (Pauliukevičiūtė ir Raipa, 2012, remdamiesi Ch. Hood)

Viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso dalyvis – individualus ar kolegialus asmuo įsitraukęs į viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesą. (pateikta autorės)

ĮVADAS

Disertacinio tyrimo aktualumas. „Forrester Research" (2012) ir „McKinsey Global" instituto (2012) analitikų atlikti tyrimai parodė, kad sparti socialinių technologijų raida ir plėtra ateityje skatins ekonominius bei socialinius pokyčius ir taip reikšmingai paveiks šalių ir globalią politiką. Veikiamos atsirandančių technologijų, biurokratinės ir centralizuotos valdymo struktūros tampa decentralizuotais ir paskirstytais tinklais (Barahona et al., 2012). Ewart et al. (2015) atkreipė dėmesį į tai, kad informacinėje ir tinklo visuomenėje didėja kolektyvinio intelekto, formuojamo sujungiant gyventojų individualų intelektą, svarba. Žmogaus gebėjimas ir pasirengimas dalyvauti viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesuose yra laisvas ir būtinas viešojo valdymo elementas, įtvirtinantis žmogaus teises.

Jungtinių Tautų organizacija, sauganti žmogaus teises ir demokratines vertybes, dar 1948 m. paskelbtoje Žmogaus teisių deklaracijoje atkreipė dėmesį į teisę dalyvauti savo šalies valdyme (21.1 str.) kaip į visuotinę žmogaus teisę. Šis straipsnis formaliai įtrauktas į demokratinio ir kartais nedemokratinio valdymo konstitucijas. Formalus įtraukimas nėra įgyvendinimas. Tobulėjant technologijoms, atsiveriančios galimybės beveik visiškai sumažina pretekstą neįtraukti gyventojų tiesiogiai dalyvauti viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese. Metas Polmansas (orig. Matt Poelmans) 2006 m. pristatė „E. piliečio deklaraciją", nusakančią viešojo valdymo principus žvelgiant piliečio žvilgsniu. Ši deklaracija išversta į 23 kalbas, ji rekomenduojama Jungtinių Tautų organizacijos kaip viešąjį valdymą gerinančios gairės. ES Komisijos iniciatyva „i2010: Europos informacinė visuomenė 2010" numatė prioritetą įtraukiai Europos informacinei visuomenei, tačiau naujausiame ES Komisijos veiksmų plane „Europos e. valdžios veiksmų planas 2016–2020" įtraukios visuomenės formavimo poreikis ne tik nesumažėjęs, bet ir detalizuotas kaip viešojo valdymo modernizavimas skaitmeninėmis priemonėmis ir dialogo su gyventojais skatinimas. ES Komisija atviros valdžios koncepciją skatina įtvirtindama ją informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis, kurios įgalintų viešojo sektoriaus inovacijų mokslinių tyrimų poreikį programoje „Horizontas 2020". Integruotų socialinių technologijų taikymas viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose gali sukurti sąlygas geresniam tiesioginiam gyventojų dalyvavimui, kurį pasitelkus įgyvendinama atviros valdžios koncepcija. A. Tvaronavičienė ir G. Paražinskaitė 2013 m. atliko išsamią Lietuvos Respublikos teisės aktų analizę gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese aspektu ir atskleidė menkas galimybes gyventojų dalyvavimui reikštis Lietuvos Respublikos viešajame valdyme. 2016 m. patvirtintoje septynioliktos Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje esama poreikio aktyviau įtraukti gyventojus į viešojo valdymo klausimų sprendimą užuomazgų. Šios Vyriausybės programoje (223 str.) pripažįstama, kad viešojo valdymo institucijų ir visuomenės atotrūkis didėja ir kad siekiant užtikrinti Lietuvos Respublikos Konstitucijos veikimą būtina šį atotrūkį stabdyti. Vyriausybė laikosi nuostatos, kad tik aktyvus dalyvavimas skaidriuose valstybės politikos procesuose gali užtikrinti orų piliečių gyvenimą savo valstybėje, o Konstitucijos veikimą turi užtikrinti sustabdytas valdžios atotrūkis nuo žmonių.

Atsižvelgiant į tai, kad (a) tarptautiniu lygmeniu pripažįstama gyventojų galimybė aktyviai įsitraukti į viešąjį valdymą, (b) kuriai užtikrinti vykdomos viešojo valdymo reformos konsensuso ir tinklų plėtojimo su gyventojais kryptimi (c) jau sėkmingai realizuojamos viešųjų paslaugų teikimo srityje, disertacijoje keliama būtinybė atrasti, kaip integruojant

skirtingas socialines technologijas kurti aplinką, kurioje gyventojai galėtų darniai sąveikauti su kitais viešojo valdymo dalyviais skatindami orų žmonių gyvenimą valstybėje bei socialiai ir ekonomiškai tvarią valstybės plėtrą.

Mokslinės problemos ištirtumo laipsnis. Disertacija remiasi vadybos mokslo tikslinio valdymo teorija, kurios kontekste „*erudicija priimti spendimus glūdi ne biurokratuose ar politikuose, šią erudiciją suformuoja ekspertai ir jų technologijos, taikomos siekiant surinkti informaciją tam tikrais tikslais, kaip tik tai ir sudaro socialinę technologiją*“ (Leibetseder, 2011, p. 8). Integruotų socialinių technologijų taikymas viešajame valdyme – mažai tirta tema. Nors socialinių technologijų terminą galima aptikti vis dažniau, tai, kas juo vadinama, ne visada sutampa. Svarbiausias socialinių technologijų srities tyrėjas Ričardas Nelsonas (orig. Richard Nelson) socialines technologijas analizavo integraliai, tačiau siekdamas atskirti socialines bei fizines technologijas ir jų nesieti. To mokslininkas laikėsi ir analizuodamas socialinių technologijų koncepciją viešajame valdyme. Socialinės programinės įrangos taikymo valdymui tyrimams galime priskirti sprendimų priėmimo proceso programavimo tyrimus (Soelberg, 1966; Etzioni, 1988; Daft, 2007; Sekhar ir Babu, 2012; Cheng et al., 2012, Tamošiūnaitė ir Baležentis, 2013). Platesnė socialinių technologijų analizė ir praktinio taikymo paieškos aspektai priklauso nuo šių technologijų taikymo lauko. Disertacinio tyrimo kontekste šis laukas yra gyvenotųjų dalyvavimas viešajame valdyme. Weeks (1970) ir po keturiasdešimties metų Elias ir Alkadry (2011) vis dar tvirtino, kad gyventojai yra žinių ir veiksmingumo požiūriais geriausiai pasirengę dalyvauti priimant sprendimus, kurie tiesiogiai su jais susiję, dėl to gyventojų dalyvavimas yra kritinės reikšmės, todėl gyventojų reikšmingumas viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose tinklo valstybėje ne tik kad nemažėja, priešingai, jis didėja. Viešojo administravimo paradigmos kaitos procese pereina nuo visiškai institucinio valdymo prie piliečiams ir kitoms suinteresuotoms šalims atviro valstybinio valdymo (Bogason, 2002; Senecah, 2004; Neverauskas ir Tijūnaitienė, 2007; Lane, 2009; Stasiukynas, 2010; Lathrop ir Ruma, 2010; Buškevičiūtė ir Raipa, 2011; Lee ir Hawk, 2012; Stumbraitė-Vilkšienė, 2013). Pasak Buškevičiūtė ir Raipa (2011), sprendimų priėmimas vis dažniau suvokiamas kaip kompleksinė sąvoka, apimanti tokius reiškinius kaip piliečių dalyvavimas, informacijos srautų valdymas, visuotinės kokybės vadybos metodų taikymas, viešųjų projektų ir programų rengimas ir pan. Gyventojų dalyvavimas valstybės valdyme mokslinėje literatūroje yra plačiai diskutuotinas reiškinys. Raipa ir Buškevičiūtė (2011) akcentuoja, kad jis yra vienas esminių kiekvienos demokratinės valstybės veiklos efektyvumo užtikrinimo kriterijų. Mokslinėje literatūroje pasisakoma tiek už minimalų gyventojų dalyvavimą (Olson, 1965; Dahl, 1989; Stivers, 1991; Irvin ir Stansbury, 2004), tiek už tai, kad gyventojų dalyvavimas viešojo valdymo procese priimant sprendimus būtų kuo didesnis (Pateman, 1970; Barber, 1984; Mansbridge, 1990; Sandel, 1996; Konisky ir Beielere, 2001; Moynihan, 2003; Roberts, 2004; Lathrop ir Ruma, 2010; Lee ir Hawk, 2012; Stumbraitė-Vilkšienė, 2013). Šis disertacinis tyrimas remiasi egalitariniu požiūriu į valstybės valdymą. Pasak Meldon et al. (2002), dalyvavimas yra svarbiausia visuomenės vystymosi ašis. Idealios biurokratijos modelyje vietos gyventojams nėra (Kweit ir Kweit, 1984), o daugelio demokratinių valstybių (tarp jų ir Lietuvos Respublikos) viešojo valdymo modelis paremtas biurokratiniais procesais. Vertinant piliečių dalyvavimą kėlimas klausimas: „Kiek vertingas ir praktiškai pritaikytinas piliečių dalyvavimą įtrau-

kusio sprendimo priėmimo procese rezultatas?“. Leatherman ir Howell (2000) šiuo atveju akcentuoja paties dalyvavimo prasmę, kad „*gyventojai, kurie jaučiasi įtraukti ir atsakingi, kur kas mieliau laikosi priimtų sprendimų turinio, mezgasi nauji ryšiai bendruomenėje tarp gyventojų ir valdžios institucijų*“. Giedraitytė (2016), analizuodama viešojo sektoriaus inovacijas, gyventojų pritarimą / nepritarimą įvertino kaip vieną iš trikdžių viešojo sektoriaus inovacijoms diegti. Prasmingas gyventojų pritarimas / nepritarimas galimas tik gyventojams gerai susipažinus su sprendimo priėmimo procesų turiniu.

Mokslinė problema disertacijoje iškelta šiuo probleminiu klausimu: kaip, atsižvelgiant į gyventojų preferencijas dėl gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese ir integruotų socialinių technologijų teikiamas galimybes, galima pagerinti tiesioginį gyventojų dalyvavimą viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose?

Disertacinio tyrimo objektas – socialinių technologijų taikymas gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese.

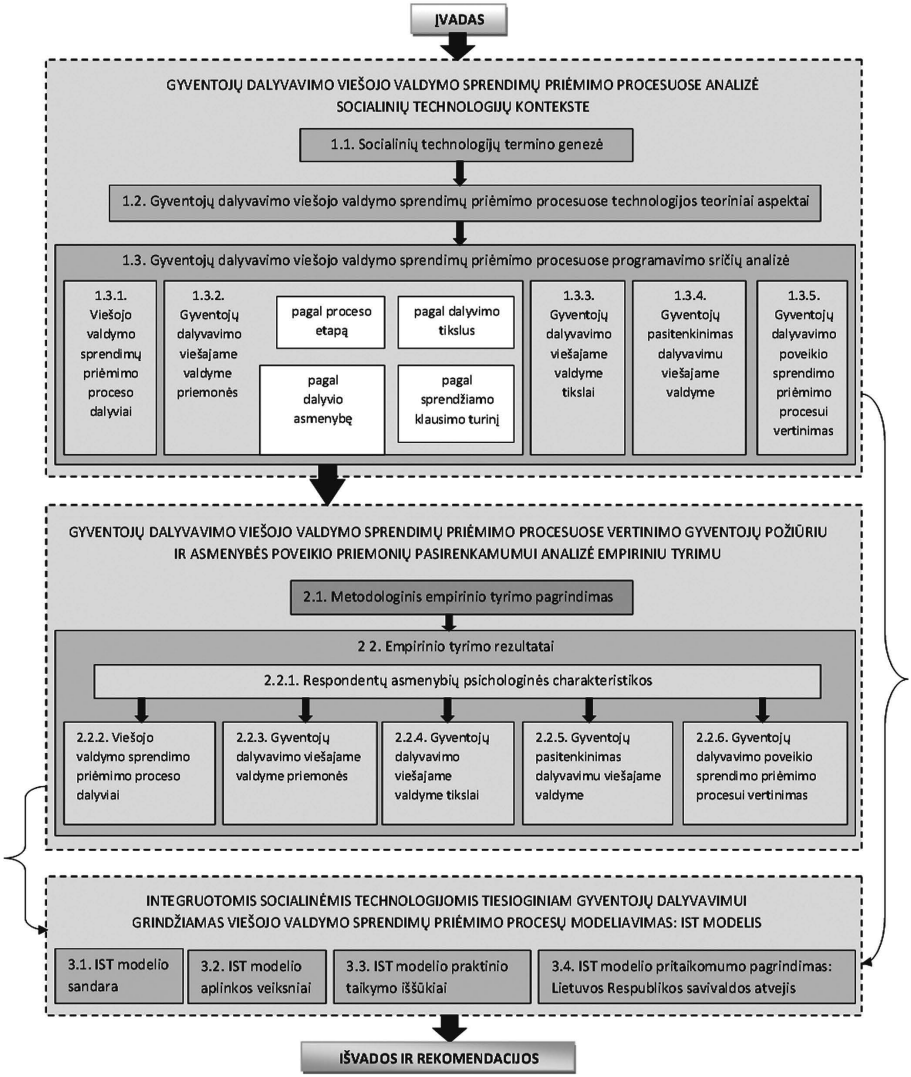
Disertacinio darbo tikslas – ištirti socialinių technologijų taikymo galimybes gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose.

Disertacinio darbo uždaviniai:

1. Mokslinių šaltinių analizės pagrindu atskleisti socialinių technologijų sampratą ir taikymo viešajame valdyme sritis.
2. Mokslinių šaltinių analizės pagrindu identifikuoti gyventojų veiksmingo dalyvavimo viešajame valdyme elementus.
3. Empiriniu tyrimu sistemiškai įvertinti gyventojų požiūrį į informacinės visuomenės gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme reiškinį.
4. Sukurti ir pagrįsti dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese modelį tiesioginiam gyventojų dalyvavimui viešajame valdyme, kuriame atsižvelgiama į gyventojų preferencijas ir integruotų socialinių technologijų teikiamas galimybes.

Disertacinio darbo metodai. Teorinėje dalyje taikomi bendrieji mokslinių tyrimų metodai: sisteminė mokslinės literatūros analizė, sintezė, klasifikavimas ir apibendrinimas. Gyventojų požiūriui tirti taikyti (a) duomenims rinkti – formalizuotas interviu anketuojant; (b) duomenų analizei – kiekybiniai analizės metodai (statistinė analizė, tarpusavio ryšių matavimas, faktorinė analizė), HEXACO įrankis asmenybės dimensijoms vertinti (Ashton ir Lee, 2009), sintezė ir apibendrinimas. Kuriant ir grindžiant modelį taikytas indukcinis metodas, modeliavimas, turinio (dokumentų ir tinklalapių) analizė ir apibendrinimas.

Disertacinio darbo struktūra. Disertacinio darbo loginė struktūra grindžiama tyrimo tikslu ir uždaviniais. Disertaciją sudaro trys dalys: 1-oje dalyje pristatoma gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose analizė socialinių technologijų kontekste tyrimo lauką siaurinant iki vienai iš socialinių technologijų rūšių, t. y. dalyvavimo technologijoms, reikšmingų gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose programavimo sričių; 2-oje dalyje pristatoma gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose programavimo sričių vertinimo gyventojų požiūriu empirinio tyrimo metodologija ir empirinio tyrimo rezultatai; 3-ioje dalyje modeliuojama integruotomis socialinėmis technologijomis geresniam tiesioginiam gyventojų dalyvavimui grindžiamo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesas ir pagrindžiamas modelio pritaikomumas (žr. 0.1. pav.).

0.1. pav. *Disertacinio darbo loginė struktūra*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Disertacinio darbo mokslinis naujumas. Mokslinio darbo naujumą sąlygoja iškeltas mokslinio tyrimo tikslas ir uždaviniai. Disertacinis tyrimas vadybos mokslo žinias papildo:

1. Suklasifikuota mokslinėje literatūroje tirta socialinių technologijų sąvoka ir pasiūlomas aktualus sąvokos struktūros tikslinimas;

2. Išanalizavus gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme tyrimus, pasiūlytos dėmesio telkimo sritys veiksmingam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese: (a) viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso dalyviai, (b) dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese priemonės, (c) gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese tikslai, (d) gyventojų pasitenkinimas dalyvavimu viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese; (e) gyventojų dalyvavimo poveikio dalyvavimo procesui vertinimas;
3. Suklasifikuotos dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese priemonės;
4. Dėmesio telkimo sritys veiksmingam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese įvertintos gyventojų požiūriu:
   4.1. Gyventojų požiūriu įvertinti viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso dalyviai ir gyventojų dalyvavimo šiuose procesuose būtinumas;
   4.2. Gyventojų požiūriu įvertintos priemonės gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesuose;
   4.3. Gyventojų požiūriu įvertinti gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose tikslai;
   4.4. Gyventojų požiūriu įvertintas gyventojų pasitenkinimas dalyvavimu viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese ir dalyvavimo aktyvumo bei pasyvumo paskatos;
   4.5. Gyventojų požiūriu įvertintas gyventojų dalyvavimo poveikis viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesui;
5. Nustatytos galimos dalyvavimo priemonių parinkimo metodikos kryptys (priklausomai nuo žmogaus asmenybės psichologinių charakteristikų; priklausomai nuo proceso etapo; priklausomai nuo dalyvavimo tikslų; priklausomai nuo sprendžiamojo klausimo reikšmingumo) ir viena (priklausomai nuo žmogaus asmenybės psichologinių charakteristikų) ištirta empiriniu tyrimu;
6. Sukurtas ir pagrįstas kolektyvinio intelekto sistemos principų paisantis integruotomis socialinėmis technologijomis geresniu tiesioginiu gyventojų dalyvavimu grindžiamo viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso modelis.

Disertaciniame darbe ginama, kad veiksmingas tiesioginis gyventojų dalyvavimas viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese gali būti pagerintas šiomis priemonėmis:

1. Taikant integruotų socialinių technologijų teikiamas galimybes apibendrinantį IST modelį, kuris kolektyvinio intelekto sistemos kontekste jungdamas: (a) dėmesio telkimo sritis veiksmingam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese, (b) išplėstinius racionalaus sprendimo priėmimo etapus ir (c) skirtingas socialines technologijas, sudaro sąlygas formuoti unikalius gyventojų dalyvavimo procesų scenarijus geresniam tiesioginiam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose;
2. Visapusis viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso koordinavimas penkiose srityse: dalyviai, dalyvavimo priemonės, dalyvavimo tikslai, pasitenkinimas dalyvavimu, dalyvavimo poveikio procesui vertinimas;

3. Parenkant tinkamas gyventojų dalyvavimo konkrečiame viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese priemones būtina atsižvelgti į esamą komunikacinę struktūrą ir jas derinti su proceso dalyviais kiekvienu svarstomu atveju atskirai.

Disertacinio darbo praktinė reikšmė. Atlikus tyrimą sukurtas integruotomis socialinėmis technologijomis pagrįstas gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose modelis gali būti įrankiu: (a) kuriant socialiai tvarias vietos bendruomenes ir pilietines visuomenes; (b) prisidedančiu prie pilietinės visuomenės ugdymo ir sąmoningos demokratijos (angl. *deliberate democracy*) kūrimo; (c) sudarančiu galimybes teritorinėms ar teminėms bendruomenėms aktyviau įsitraukti į savo aplinkos problemų sprendimą, drauge stiprinant socialinius ryšius bendruomenėje; (d) gali būti adaptuotas skirtingoms viešojo sektoriaus organizacijoms ir verslo subjektams, kur organizacinė struktūra nėra išimtinai hierarchinė.

Disertacinio darbo ribotumas. Atlikus tyrimą suformuotas integruotomis socialinėmis technologijomis geresniam tiesioginiam gyventojų dalyvavimui grindžiamas viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese modelis gali būti pritaikomas tik demokratiškai priimamiems kolegialiems sprendimams politinės gyventojų dalyvavimo koncepcijos kontekste.

Reikšminiai žodžiai: socialinės technologijos, viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesas, valdymas dalyvaujant, sąmoninga demokratija, dalyvavimo technologija.

Disertacinio darbo rezultatų sklaida. Disertacinio darbo rezultatai pristatyti (A) monografijos skyriuje, (B) straipsniuose periodiniuose mokslo žurnaluose ir konferencijų leidiniuose, (B) konferencijų pranešimuose:

(A) Skyrius monografijoje:

– A. Skaržauskienė, R. Tamošiūnaitė, I. Žalėnienė. Socialinių technologijų sąvokos apibrėžtis. *Socialinės technologijos ir kolektyvinis intelektas.* Monografija. 2015. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, psl. 25-39.

(B) Straipsniai periodiniuose mokslo žurnaluose ir konferencijų leidiniuose:

– R. Tamošiūnaitė, M. Skaržauskaitė. Theoretical insight for developing concept of Social technologies. Social Technologies, Vol. 2, Iss. 2, psl. 263-272. [*EBSCO* - Academic Search Research and Developement]
– R. Tamošiūnaitė. Sustainable governance from bottom to top: Networking in decision making process. Societal Innovations for Global Growth, 2012, No. 1(1), psl. 466-478. ISSN 2335-2450 (online). [DOAJ – Directory of Open Acces Journals]
– A. Skaržauskienė, R. Tamošiūnaitė, I. Žalėnienė. Defining social technologies. // Proceedings of the 4th international conference on Information systems management and evaluation, RMIT University Vietnam, Ho Chi Ming Sity, Vietnam 13-14 May 2013 / edited by Blooma John, Mathews Nkhoma, Nelson Leung. [Sonning Common]: Academic Conferences and Publishing International, 2013. ISSN 2048-9846.ISBN 9781909507180. PSL. 239-246. [ISI Web of Science]
– R. Tamošiūnaitė. Social technologies use for public matter decisions related outer communication of self-government institutions in Slovakia: case of self-government regions. International Scientific Conference „Young V4 Science 2013“, 2 – 4, October 2013, Bratislava, Slovakia, psl. 164-171. ISBN 978-80-89654-01-7. [Už tyrimo ypatingą pridėtinę verte V4 regionui apdovanotas specialiu prizu]

– A. Skaržauskienė, R. Tamošiūnaitė, I. Žalėnienė. (2013) Defining Social Technologies: evaluation of social collaboration tools and technologies, Electronic Journal Information Systems Evaluation, Volume 16, Issue 3, 2013, ISSN 1566-6379, psl.232-241 [rated level 1 in the Danish Government bibliometric lists; ranked by the Australian Business Deans Council list; ranked B in the Australian Research Council ERA Journal list; listed in the Norwegian Social Science Data Services; listed on the International Bibliography of Social Sciences (IBSS); listed in the Open Access Journals database; listed in the Cabell Directory of Publishing Opportunities; listed in the EBSCO database of electronic journals; listed in the Ulrich directory of periodicals; indexed by the Institution of Engineering and Technology in the UK; indexed by CiteseerX]
– R. Tamošiūnaitė, A. Baležentis. How useful and possible collective intelligence technologies are in programming of public sector's decisions? *Social Technologies*, 2013, Vol. 3, Iss. 2, psl. 415–431. [EBSCO - Academic Search Research and Developement]
– R. Tamošiūnaitė. What approach is suitable for Social technology research? *Contemporary Research on Organization Management and Administration*, 2015, No. 3(1), psl. 97-104. ISSN (online) 2335-7959.[DOAJ – Directory of Open Acces Journals]
– R. Tamošiūnaitė. Integrated social technologies for citizen participation in modern public governance decision making, *The 5th European Interdisciplinary Forum 2017 (EIF 2017):DRIVERS FOR PROGRESS IN THE GLOBAL SOCIETY*. Conference proceedings, Bologna: Medimond. (priimta spausdinti**).**

(C) Konferencijų pranešimai:

– R. Tamošiūnaitė. Mano kiemas – mano sprendimas! Nacionalinė magistrantų ir doktorantų konferencija „XXI a. iššūkiai jaunajam mokslininkui politikos, vadybos ir viešojo administravimo srityse", Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakultete, 2013 m. birželio 6 d., Vilniuje.
– R. Tamošiūnaitė. Legal aspects of decision making process in the digitalization of public sector functions. "Social Transformations in Contemporary Society 2014" (STICS 2014), International Scientific Conference for Young Researchers, Abstract book. 5-6 June, 2014, Vilnius-Net, psl. 20-22.
– R. Tamošiūnaitė. Socialinės technologijos socialinei vertei. Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto konferencija „XXI a. iššūkiai jaunajam mokslininkui politikos, vadybos ir viešojo administravimo srityse", 2014 m. birželio 12 d., Vilnius.
– R. Tamošiūnaitė. Collective Intelligence, Collaborative Intelligence and other forms of intelligence generated by many. Are they the same thing? „Social technologies'14: Social Technologies and Collective Intelligence", Conference abstracts, 23-24 October, 2014, psl. 70.

1. GYVENTOJŲ DALYVAVIMO VIEŠOJO VALDYMO SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCESUOSE ANALIZĖ SOCIALINIŲ TECHNOLOGIJŲ KONTEKSTE

1.1. Socialinių technologijų termino genezė

1.1.1. Socialinių ir fizinių technologijų atskyrimas

Moderniuose kontekstuose gyvos diskusijos ne tik apibrėžiant įvairias technologijas, bet ir atskiriant technologiją nuo technikos. Heidegger (1954) analizavo šią problemą technikos ir technologijos sąvokas imdamas plačiausiomis prasmėmis. Kanišauskas (2015) atkreipė dėmesį, kad „*Heidegerio argumentai išsirutuliojo į tokį aukštą abstrakcijos lygį, kuriuo neįmanoma atskirti elektros nuo atominės bombos, žemės ūkio technikos nuo holokausto. Visa tai yra pernelyg skirtingos technikos, kad jas galėtume vienodai apibūdinti*“ (Kanišauskas, 2015, p. 143). Technologijos kaip sąvoka vis dar nėra išskleista ir suklasifikuota – mokslinei diskusijai ir objekto vystymui (-si) nėra bendro atskaitos taško.

Mokslinėje literatūroje analizuojant technologijas yra būtina atskirti socialines ir fizines technologijas. Technologijos veikia ir per materialius, ir per nematerialius elementus (Derksen et al., 2012), ką Arthur (2009) įvardijo kaip mechanizmai (angl. *machinery*) ir metodai (angl. *methods*). Koncepcijai „socialinės technologijos“ būdingas dvilypumas: sąvokos „socialinis“ ir „technologija“. Kadangi sąvoka „socialinis“ apibūdina sąvoką „technologija“, tai rodo, kad egzistuoja technologija priešinga ar alternatyvi socialinei. Mokslinėje literatūroje (Nelson ir Winter, 1982; Latour, 1994; Nelson, 2002; Nelson, 2003; Nelson, 2007; Pelikan, 2003; Derksen ir Beaulieu, 2011) socialinėms technologijoms kaip priešprieša įvardijamos fizinės technologijos.

Nelson (2003) suformavo savo „socialinių technologijų“ koncepciją kaip tiesioginę priešpriešą tam, ką Smith (1973) pavadino „fizinėmis technologijomis”. Kaip būdinga fizinėms technologijoms (pvz., laboratorijų procedūroms), kinta darbo pasidalijimas, nauji organizavimo ir valdymo būdai, ką Nelson (2003, 2007) vadina „socialinėmis technologijomis“ (darbo pasidalijimas tarp mokslininkų ir įvairių koordinavimo bei vadovavimo struktūrų). Ankstesniame darbe Nelson (2002) lygina fizines ir socialines technologijas pasitelkdamas agento elgesio koncepciją. Jis sako, kad agento elgesys apima dvi sritis: (a) fizinių įnašų (angl. *inputs*) transformaciją į išeigas (angl. *outputs*) agentams save vartojant ir gaminant ir (b) sąveiką ir transakcijas su kitais agentais. Šiuo atveju (a) srities rutininės veiklos priskiriamos fizinėms technologijoms, o (b) srities – socialinėms technologijoms. Nors Pelikan (2003) pastebi, kad šis atskyrimas yra įmanomas tik esant nesudėtingiems procesams, kurie iš kurių galima nustatyti agentų faktinį elgesį tose dviejose srityse, jis daug sunkiau pritaikomas sudėtingesniuose procesuose, kuriuose valdomas agentų mokymasis ir inovavimas. Tačiau autorius vis tiek pripažįsta, kad nesudėtinguose procesuose šis atskyrimas yra tikrai įmanomas ir netgi pasiteisina praktikoje. Latour (1994) anksčiau aprašyta dichotomija vadinama „socialumo ir gamtiškumo dichotomija“. Savo darbą jis siejo su „dalyvio–tinklo teorija“. Pasak autoriaus, bet kokia technologija yra „socialinė“ dalyvio–tinklo teorijos kontekste, nes šiuolaikinė

visuomenė sudaryta iš žmonių ir ne žmonių. Derksen et al. (2012) pristatomas požiūris taip pat kalba apie technologiją kaip socialinį darinį, kad visuomenė yra persmelkta technologijų. Mokslininkai pabrėžia, kad esmė yra ta, jog „socialinis" kartais iškyla iš technologinių asambliažų kaip savitas, išskirtinis arba net ne technologinis: „socialinis" ir „technologija" ne visada susilieja taip darniai, kaip sociotechninis požiūris nusako. Politinė valdžia apskritai yra įgyvendinama per žmogaus proto, atskirų pajėgumų, trūkumų (įskaitant psichikos ligas ir nukrypimus), pageidavimų, nuomonių ir požiūrių į gyventojus perpaskirstymą (Mišelio Fuko, orig. Michel Foulcault idėja, persakyta Derksen ir Beaulieu, 2011). Žmonių bendruomenės, susipažinusios su technologijomis ir prisidedančios prie suminės pažangos plėtros ir palaikymo, taip pat remiasi tam tikru standartizavimo laipsniu ir plačiu nuosekliu susitarimu dėl to, kas yra pažanga (Nelson, 2003).

Bijker (1997), analizuodamas technologijas, jų neskyrė ir nevertino kaip socialinių ar fizinių, tačiau pristatė du kitokio požiūrio į technologiją aspektus: (a) technologijos yra socialinių santykių konkretizavimas: konkrečios technologijos formavimas ir įgyvendinimas paprastai pasiekiamas tam tikrais socialiniais susitarimais; (b) technologija apibrėžiama naudojant: nors formuotojai nustato technologijų specifikacijas ir apibrėžia struktūras, kurios dalyvauja (t. y. sąveikos tipai, kuriuos ji priima), galiausiai, kas konkreti technologija „yra" priklauso nuo to, kaip technologijos vartotojų bendruomenės apibrėžia, priima ir panaudoja ją.

Derksen ir Beaulieu (2011) technologijas suskirstė ne tiesiogiai į fizines ar socialines, tačiau idėjos, kad bet kuri technologija yra socialinė, kontekste technologijas jie sugrupavo taip:

„1. Technologijos iš socialinių mokslų. Socialinių mokslų fakultetų sukurti metodai protui tirti ir manipuliuoti juo bei žmonių elgsena. <...>.

2. Technologijos, kurias sudaro visiškai arba daugiausia žmogaus veiksmai. Nedarant prielaidos, kad žmogaus veiksmai yra kuo nors ypatingi, verta šių veiksmų ypatybes vertinti kaip technologijos komponentą. <...> Tai sudaro sąlygas įtraukti <...> daugiausia materialias technologijas, kuriomis stabilizuojamas „bendrumas".

3. Technologijos, kurios priklauso nuo socialinės sąveikos jų konstitucijai. <...> Rinkimai įvyksta tik tada, jei rinkėjai ateina balsuoti. Atvirojo kodo programinė įranga sukuriama, tik jei yra programuotojų bendruomenė, kuri tuo užsiima."

Pagrindiniai skirtumai, kurie gali turėti įtakos technologijų priskyrimui prie fizinių ar socialinių (Pelikan, 2003; Nelson, 2007), yra šie: (a) išeiga (angl. *output*), kurią generuoja fizinė technologija, yra stipriai susijusi su įnašu (angl. *input*), o socialinės technologijos išeiga gali būti susijusi su įnašais ir labai silpnai, ir labai stipriai; (b) fizinės technologijos pajėgumai yra sąlyginai lengvai pamatuojami; norint atskleisti socialinių technologijų pajėgumusįrodymų gauti yra nepalyginti sudėtingiau; (c) fizinės technologijos gali būti šabloniškai formalizuojamos, apsaugomos, kontroliuojamos ir išbandomos laboratorinėmis sąlygomis, iki nauja versija bus pradėta naudoti; kalbant apie socialines technologijas, laboratorinis technologijos suformavimas ir sėkmingas veikimas negarantuoja, ar technologijos sėkmingai veiks realiomis sąlygomis; (d) jokios fizinių technologijų inovacijos negali pakeisti gamtos dėsnių, kai kurios socialinių technologijų inovacijos gali sukelti sąveikos pokyčių, pvz., novatorius gali užsiimti lobistine įstatymų leidimo veikla ir, sukeldamas oficialių teisės aktų pokyčių, sukelti formalių (ir dėl to neformalių) socialinių normų kaitą.

Pelikan (2003) savo studijoje pasiūlė chronologinę socialinių technologijų evoliuciją: institucijos apibrėžiamos taisyklių apribojimais ir dalijamos į formalias ir neformalias (North, 1990), vėliau technologijos kaip taisyklės pasikartojančioms procedūroms (Nelson ir Winter, 1982) ir galiausiai technologijos skirstomos į fizines ir socialines (Nelson, 2002).

Fizinių ir socialinių technologijų, kurios iškyla tam tikru metu, taikymu daroma prielaida, kad veiklos būdai yra replikuojami tam tikru laipsniu (Nelson, 2003). Šia mintį detaliau išdėstė Urmonas (2007, p. 10): „*technologija socialinėje erdvėje – tai socialinės problemos produkavimo procesų paieškos ir sprendimo, socialinės idėjos įgyvendinimo teorinis metodas, o pagal keliamas iš socialinės problemos tikslo siekimo priemones, metodų siekimo būdų visumą – teorija, įgyvendinama praktikoje. Taigi technologija – socialinės-teisinės erdvės pertvarkymo įgyvendinimo praktinė teorija.*“

Fizines technologijas (arba fizinius technologijų aspektus) paprastai yra lengviau detaliai aprašyti specifikacijomis, palaikyti ir prižiūrėti, patikimai atkartoti ir eksperimentuoti su tokiais būdais, kurie leidžia mokytis; jose daug procedūrinių elementų. Atrankos kriterijai yra ryškesni ir mažai kinta, o veikimas lengviau identifikuojamas ir analizuojamas. Savo ruožtu šios savybės palengvina ir skatina teorinę analizę bei bandymus eksperimentuoti laboratorinėmis sąlygomis. Tai nėra atsitiktinumas, kad mokslai, remiantys fizines technologijas, yra daug stipresni nei mokslai, paremiantys socialines technologijas (Nelson, 2003).

Manyika et al. (2013) pristatė 12 artimos ateities griaunančių technologijų. Viena iš šių technologijų – „žinių darbo automatizavimas“. Jų tyrimai žinių darbo automatizavimo srityje, remiantis Brynjolfsson ir McAfee (2011) idėja, susiję su mintimi, kad kompiuteriai dabar tampa pajėgūs atlikti darbus, kurie anksčiau buvo išimtinai laikomi žmogaus pajėgumų objektu. Pasak Manyika et al. (2013), žinių darbo automatizavimas tapo įmanomas dėl trijų sričių pažangos: (a) kompiuterinės technologijos (įskaitant procesorių greitį ir atminties talpą); (b) mašinų mokymosi ir (c) gyvos vartotojo sąsajos (pvz.: kalbos atpažinimo technologija); ir su šiais trimis bruožais darbo vietos kompiuteris gali tapti bendradarbiu atsakingu už informacinį aprūpinimą, atitinkamai tai turi potencialo greičiau pasiekti informaciją ir dėl to didinti sprendimų priėmimo proceso kokybę ir greitį, atitinkamai ir veiklos efektyvumą.

Fizinių ir socialinių technologijų atskyrimo diskusijos pristatymą norėčiau baigti Derksen ir Beaulieu (2011) pasiūlymu šioje srityje. Autoriai pasiūlė unikalų naują požiūrį į technologijas, laikydamiesi pozicijos, kad visos technologijos tam tikru būdu formuoja žmonių elgesį. Požiūris apima tris technologijų tipus: (a) grynai socialinio pobūdžio technologijas; (b) fizines technologijas ir (c) priklausomybines (angl. *dependable*) technologijas. Pastarosios technologijos yra fizinės, jos tampa veiksnios tik dėl socialinių konstruktų sąveikos (socialinių technologijų), todėl netinka nei prie socialinių, nei prie fizinių ir yra išskiriamos kaip atskiras tipas.

Yra ir tokių, kurie nesutinka su technologijų išskyrimu. Orlikowski (1992) apibūdina technologiją kaip žmonių agentų ir materialių artefaktų sąveiką ir atmeta „socialinių technologijų“ išskyrimą, nes tai esą naikintų „*galimybę kelti klausimus apie tai, kaip artefaktai sąveikauja su žmonių agentais*“ (p. 399). Orlikowski (1992), Schraube (2009) ir Aunger (2010) prieštarauja „socialinių technologijų“ išskyrimui – jų nuomone, technologija iš esmės yra apie tai, kaip žmonės naudoja artefaktus, ir šie autoriai teigia, kad žmonės nėra artefaktai.

„*Visos technologijos įtraukia ir formuoja socialumą*“ (Derksen et al., 2012, p. 141). Toliau darbe pereinama prie sampratų, atskleidžiančių šio sudėtingo termino esmę, tiksliau, prie pačios socialinių technologijų sąvokos. Toliau analizuojamas šios sąvokos turinys ir joje slypinčios technologijos.

1.1.2. Socialinių technologijų termino turinys ir jo klasifikavimas

Socialinių technologijų termino apibrėžimas yra sudėtingas procesas, prasidėjęs dar XIX amžiuje, kai C. R. Hendersonas (orig. C. R. Henderson) dirbo srityje, kurią įvardijo kaip „socialinis menas“. Jis tyrė metodus, kuriais į visuomenę yra įvedami pagerinimai. Pasak autoriaus, socialinių mokslų atstovai yra tie, kurie numato spėjimus, o socialinis menas yra tai, kas duoda kryptį (Henderson, 1895). Trejais metais vėliau A. V. Smolas (orig. A. W. Small), tirdamas tą patį dalyką, jau minėjo socialinių technologijų terminą (Small, 1898). Laikui bėgant šios sąvokos vartojimo populiarumas augo. Deja, dėl mokslininkų aktyvumo vartojant terminą iškilo sunkumų tiksliai nusakyti, kas apibrėžia socialines technologijas. Ypač dėl to, kad autoriai dažnai itin liberaliai vartojo sąvoką nepateikdami jos sampratos, taikomos atitinkamuose tyrimuose (Shapin ir Schaffer, 1985; Lewis, 2007; Alexander et al., 2009; Clough, 2010; Harper, 2010; Bennett ir Segerberg, 2011; Jaji, 2012; Leino et al., 2012; Frydenberg, 2012; Passey, 2012, Metcalf ir Benn; 2012; Davey ir Tatnall, 2012; Apse ir Ley, 2012; Kim et al., 2012; Stöckelová, 2012; Leonardi et al., 2013; Morris et al., 2014; Jarrahi ir Sawyer, 2015; Velliaris et al., 2015; Harryson et al., 2016; Considine et al., 2016; Lektorsky, 2017). Kiti autoriai pateikė vartojamos sąvokos apibrėžimą ar bendrai nusakė, kas yra ‚socialinės technologijos jų tyrimo kontekste (Small, 1898; Helmer et al., 1966; Foucault, 1978; Nelson ir Winter, 1982; Fawcett et al., 1984; Pinch et al., 1992; Nelson ir Sampat, 2001; Nelson, 2003; Pelikan, 2003; Urmonas, 2007; Buračas, 2007; Deviatnikovaitė ir Kalašnykas, 2007; Heinonen ir Halonen, 2007; Boyd, 2007; Hearst, 2009; Hagen ir Robertson, 2010; Aunger, 2010; Parker, 2010; Derksen ir Beaulieu, 2011; Leibetseder, 2011; Jaji, 2012; Tikkamaki ir Mavengere, 2012; Chui et al., 2012; Hagen ir Robertson, 2012; Brown, 2012; Skaržauskienė et al., 2013a). Bandymas apibrėžti socialines technologijas, išskirti jas nusakančius bruožus iki šiol dar vyksta ir dėl minėtų priežasčių tai nėra lengva daryti.

Sąvokos „socialinės technologijos“ apibrėžimo ir apibūdinimo mokslinėje literatūroje analizė rodo, kaip stipriai laikui bėgant išsiplėtė šios sąvokos supratimo laukas. Chui et al. (2012) darbas yra geras pavyzdys, rodantis, kad ši sąvoka vis dar neturi bendro apibrėžimo: tame pačiame darbe pateikiami keturi vienas kitą tam tikru lygmeniu atkartojantys, tačiau socialines technologijas nusakantys kiek skirtingomis kryptimis ar gyliu apibrėžimai:

a) IT produktai ir paslaugos, kurios įgalina interneto ryšiu paremtų bendruomenių, kurių dalyviai turi paskirstytą prieigą prie turinio ir teisių turinį kurti ir / ar keisti, formavimą ir veikimą;
b) Kompiuterinis kodas ir paslaugos, kurios įgalina socialinę sąveika internetu;
c) Produktai ir paslaugos, kurios įgalina socialinę sąveiką skaitmeninėje plotmėje taip leisdami žmonėms susijungti ir sąveikauti virtualiai;
d) Žmonių naudojamos skaitmeninės technologijos socialiai sąveikauti ir kartu kurti, gerinti ir keistis turiniu.

Tokie perfrazavimai, nors skaitytojui galintys pasirodyti nesvarbūs, socialinių technologijų, kaip mokslinio tyrimo objekto, analizę gerokai apsunkina, tuo problemindami ir objekto pažinimą, nes mokslinėje analizėje net menki apibrėžimų skirtumai yra reikšmingi. Ypač sinonimiškai vartojami apibrėžimai apsunkina skirtingų sričių mokslininkų, tiriančių tą patį objektą, komunikaciją. Mayer (2009) pabrėžė, kad technologinė mokslinė prieiga prie socialinio gyvenimo yra išskirtinai socialinių mokslų atstovų ne veiklos laukas, o tyrimo objektas. Mokslininkų darbuose socialinių technologijų termino vartojimas varijuoja srityse nuo socialinės inžinerijos iki programinės įrangos. Pasak Li ir Bernoff (2011) „socialinės technologijos" yra terminas istoriškai turėjęs dvi reikšmes: (a) terminas susijęs su socialine inžinerija, reikšmė prasidėjusi XIX amžiaus pabaigoje (Small, 1898; Schotter, 1981; Sugden, 1989; North ir Wallis, 1994; Nelson ir Sampat, 2001; Nelson, 2002; Pelikan, 2003, Leichteris, 2011; etc.) ir (b) terminas susijęs su socialine programine įranga, reikšmė prasidėjusi XX amžiaus pabaigoje (Sproull ir Faraj, 1997; Johannessen et al., 1999; Andersen, 2011; Duarte, 2011; Leibetseder, 2011; Chui et al, 2012; Derksen et al, 2012; etc.). Rose (1996) nevartojo termino „socialinės technologijos" (kaip ir Henderson, 1895 kuris vartojo sąvoką „socialinis menas"), jis kalbėjo vartodamas terminą „žmonių technologijos", kuris reiškia apskaičiuotas žmonių veiklos transformacijas sujungiant formavimą, kanalų kūrimą ir individų bei grupių pajėgumų panaudojimą siekiant tam tikrų tikslų.

Socialinių technologijų koncepcija, pagal kurią visuomenė yra inžinerijos objektas, pirmą kartąpasiūlyta 1813 m. (Owen, 1972) – autorius pristatė požiūrį, kad žmonės yra tik mašinos, kurios, pritaikant atitinkamas žinias, gali būti įtrauktos į tam tikrą sumanytą darbą. B. F. Skinerio (orig. B. F, Skinner) utopija (pristatyta Skinner, 1948; Skinner ir Hays, 1976) ir pagrįstos ja bendruomenės (Kuhlmann, 2005) palaiko R. Ouveno (orig. R. Owen) idėją. Lewis (2007) parėmė socialinę inžineriją kaip socialinių technologijų aspektą pabrėždamas mokslo savybę būti tuo, kuris yra nuspėjajamas. Visuomenės kaip inžinerijos objekto vertinimas sulaukė ir kritikos (Popper, 1945, 1966). K. R. Poperis kritikavone pačią socialinę technologiją ar jos egzistavimą, autoriaus kritika buvo nukreipta į tai, kad įspėtų dėl diktatoriško šios inžinerijos panaudojimo grėsmės.

Eugenika, socialinės inžinerijos šaka, laikoma praeities socialine inžinerija, kitadosbuvo siejama su didžiais lūkesčiais. Eugenika susijusi su mokslo proveržiu genetikoje, kai buvo naujai atrastas G. J. Mendelio[1] darbas (Kevels, 1985; Koch, 2006). Eugenika šia prasme buvo matoma kaip mechanizmas, galintis formuoti, kontroliuoti ir galiausiai pašalinti socialines problemas (Gerodeti, 2006). Foucault (1978) tai vadinta biopolitikos terminu ir išskiriaa tai kaip socialinės inžinerijos dalį, kuri buvo giliai įsišaknijusi į tikėjimą, kad mokslas yra pažanga.

Hagen ir Robertson (2010) socialinės technologijas vertina kaip dalyvaujamąją veiklą: lūkuriavimas (angl. *hanging around*) (Hart et al., 2008), kvailiojimas (angl. *messing arround*) (Ito et al., 2009), stebėjimas, ieškojimas ir paspėjimas (angl. *keeping up*) (Joinson, 2008). Derksen ir Beaulieu (2011) skyrė technologijas, o Hagen ir Robertson (2010) analogiškai prietaisus suskirstė į fizinius, socialinius ir techninius. Hagen ir Robertson (2010) tyrimo elementais buvo vaizdo įrašai, multimedijos žinutės, tinklaraščiai ir komentarai po tinklaraščio įrašais. Visas šias veiklas autoriai vertino kaip dalyvaujamąsias, kaip įeinančias

1 Minimas Gregorijus Johanas Mendelis – modernios genetikos mokslo pradininkas.

į socialinių technologijų sudėtį. Tyrime pabrėžiama, kad vien dalyvavimas sudarė tyrimo dalyviams galimybę pagerinti savo įgūdžius ir žinias, susijusias su dalyvavimu socialinių technologijų veikloje. Apibendrinę tyrimo rezultatus autoriai pateikė socialinių technologijų charakteristikas:

1. Sudėtingi ir varijuojantys taikymo kontekstai – socialines technologijas taikantiems pasireiškia sunkumų, kai formuotojai bando taikyti tradicines prieigas ir metodus (pagal Kurvinen et al., 2008).
2. Socialinių technologijų forma pasireiškia palaipsniui per taikymą. Idėja, kad formavimas baigiasi taikymu, yra pagrindinis projektavimo dalyvaujant principas (pagal Henderson ir Kyng, 1991).
3. Socialinės technologijos sutelkia formuotojo dėmesį už artefaktų konstrukcijos. Pasak Brereton ir Buur (2008), „*dalyvavimas yra grindžiamas vertės suteikimu tiems, kurie dalyvauja*“ (p. 112).

Derksen et al. (2012) socialines technologijas vertina kaip intymios socialumo ir technologijų sąveikos pasiekimą.

Nelson (2003) savo darbe socialines technologijas vertina kaip vadybos elementą. Jis išsamiai apibūdina dvi socialines technologijas – kokybės ratus ir M formos organizaciją. Lygindamas su fizinėmis technologijomis, autorius pabrėžia kad socialines technologijas tobulinti yra kur kas sudėtingiau. Nuosekliai pristatydamas ankstesnius tyrimus, autorius atskleidžia, kaip kokybės ratai atvedė prie bendrojo plėtros komplekso. Vėlesniame darbe (Nelson, 2008) autorius tęsia socialinių technologijų sampratą vadybos elemento kryptimi. Jis pateikia maisto gaminimo receptą kaip analogą, kad paaiškintų socialinių technologijų naudingumą rašytinio recepto apribojimuose. Autorius sako, kad receptas nusako, kas turi būti padaryta, tačiau nuslepia, kad daugelyje ekonominių veiklų dalyvauja nemažai subjektų, kurių veiklą reikia derinti įvairiose recepto srityse tam, kad receptas pavyktų toks, kaip užrašyta. Patį receptą tiktų vadinti fizine technologija, o būdą, kuriuo darbas padalijamas ir koordinuojamas, socialine. Fizinėms technologijoms reikia tam tikrų specialių praktikų, specifinės patirties ir įgūdžių, kad jos būtų veiksmingos, o tai ir yra proceso vadybos elementas. Viešajame valdyme institucijos yra veiksniai kurie formuoja, primeta ir palaiko socialines technologijas (Nelson, 2007). Pasak autoriaus, sukurtos socialinės technologijos yra plačiai taikomos ekonomikoje ir palaikomos tokiais daiktais (angl. *things*) kaip įstatymai, normos, lūkesčiai, valdymo struktūros ir mechanizmai, organizavimo ir transakcijų būdai.

Retrospektyvinėje publikacijoje prancūzų filosofo M. Fuko, paties autoriaus siūlymu, darbai yra padalyti į keturis stambius laukus: (a) gamybos technologijas, kurios leidžia mums gaminti, transformuoti ir manipuliuoti daiktais; (b) ženklų sistemų technologijas, kurios leidžia naudoti ženklus, reikšmes, simbolius ir prasmes; (c) galios technologijas, kurios leidžia nustatyti individų elgesį ir paskirti jiems apibrėžtą baigtį ar dominavimą, subjektų objektivizavimą; (d) savasties technologijas, kurios leidžia individui pačiam ar padedamam kitų atlikti tam tikrus veiksmus, susijusius su jo kūnu, siela, mintimis, elgesiu ar būtimi, taip, kad individas trasformuotų save, kad pasiektų tam tikrą laimės, grynumo, išminties, tobulumo ar nemirtingumo būseną (Foucault, 2000). Remiantis anksčiau minėtais socialinių ir fizinių technologijų skirtumais, pirmasis laukas priskirtinas fizinėms

technologijoms, antras, trečias ir ketvirtas – nukreipti į visuomenės socialinius procesus, t. y. priskirtini socialinėms technologijoms.

Socialinės technologijos, pasak Hagen ir Robertson (2010), tai ne duomenų bazės sukūrimas ir jos užpildymas turiniu, o bendruomenės narių indėliai, tai centras nuolat kintančių statybinių blokų, kurie galiausiai viską suveda į pamatuojamas ir sėkmingai matuojamas prasmes.

Teisės mokslų tyrėjas A. Urmonas (Urmonas, 2007, p. 11) procedūriškai kalbėjo apie socialines technologijas: „*Socialinių technologijų taikymo proveržis gali būti apibūdintas socialinio valdymo algoritmu.*". Autorius taip pat įvardijo, kad „*socialinių technologijų taikymo objektu gali tapti socialiniai ryšiai, socialiniai procesai, atpažinimo sistemos, reguliavimo metodai ir įrankiai tiems santykiams ir procesams*" (p. 12).

Novikovas (2007) išskiria tokias savivaldybių taikomas socialines technologijas siekiant užtikrinti gyventojų saugumą: (a) teisės aktų leidybą ir sprendimų priėmimą; (b) projektų ar programų, susijusių su vietos gyventojų saugumo užtikrinimu, kūrimą ir įgyvendinimą; (c) bendruomenių saugumo centrų prie savivaldybių kūrimą; (d) savivaldybių administracijos struktūrinių padalinių, atsakingų už gyventojų saugumą, kūrimą; (e) savivaldybių tarnybų, kurioms galėtų būti priskirtos kai kurios policijos funkcijos, susijusios su gyventojų saugumu, kūrimą. A. Novikovas taip pat apibendrino ir savivaldybių patiriamas problemas taikant socialines technologijas, kad būtų užtikrintas gyventojų saugumas: (a) teisinį dubliavimą; (b) nepasitenkinimą ar nepasitikėjimą partneriais, padedančiais įgyvendinti socialines technologijas; (c) savivaldybių iniciatyvos stoką; (d) atsakomybės už socialinių technologijų taikymą šioje srityje vengimą.

Kalbant apie teisinių problemų socialinės aplinkos problemas, socialinės technologijos tarnauja žmonėms kaip problemų sprendimo instrumentas (Deviatnikovaitė ir Kalašnykas, 2007). Tame pačiame darbe autoriai apibūdino socialines technologijas dviem skirtingais aspektais: (a) IT programavimo aspektu: „*Politika ir yra valdžios institucijų veiklos priemonių visuma, kuriai, vykstant socialiniams pokyčiams, ilgainiui reikia suteikti socialinių technologijų formą. Socialinių technologijų kategorija platesnė už informacinių technologijų kategoriją, nes ši tėra priemonė kokybiškai kurti socialines technologijas ir jas taikyti*"; ir (b) socialinės inžinerijos aspektu: „*socialinės technologijos – tai mokslo produktai, teoriniai empiriniai tyrimai, koncepcijos, socialinių procesų modeliai, teisės aktai, socialinės programos, socialinio veikimo planai, turintys vartojamąją vertę bei galintys būti ne kartą panaudoti kaip socialinio valdymo instrumentai, darant poveikį socialinei tikrovei.*"

Parker (2010), norėdamas kuo tiksliau išreikšti savąją socialinių technologijų sąvokos sampratą, palygino visumą su spektru ir teigė: „*kairiame krašte (mėlynajame krašte) yra dalykai, kuriuos žmogiškosios būtybės randa natūraliame pasaulyje – geležies savybės, elektra, atominė energija. Kiek arčiau spektro centro yra dalykai, kuriuos žmogiškosios būtybės išranda – geleziniai ginklai, elektros lemputė, atominė bomba. Priešingame spektro krašte (raudonajame krašte) yra kultūrą sudarantys elementai – religija, kalbos, gentinių ryšių formos, šventės, kostiumai, kasdienė architektūra etc. Mes nesakome, kad šie dariniai buvo rasti ar išrasti, mes sakome, kad jie kilo ar išsivystė.*" Jo supratimu, socialinės technologijos yra apie vidurį šio spektro kaip socialiniai procesai: viena vertus, jie tam tikru lygiu gali būti

perkeliami iš visuomenės į visuomenę, kita vertus, jie yra ne fizinės technologijos, o socialiniai susitarimai ir praktikos.

Pasak Metcalf ir Benn (2012) (savo idėją jie parėmė Sovacool, 2010), korporacija yra technologija, nes tai žmonių sukurtas įrankis iš socialinės organizacijos formos ir žinių veiksmingiau tvarkyti išteklius (kaip kad pinigai ir žmonės) siekiant didesnių tikslų.

Kenya Kakuma ir Dadaad pabėgėlių stovyklos veikia kaip tam tikros formos socialinė technologija, sukurta siekiant malšinti galimą grėsmę, kurią gali sukelti pabėgėliai tos šalies, kurioje įkurta stovykla, tvarkai (Jaji, 2012).

Alberghini et al. (2010) palaiko Helmer et al. (1966) pateiktą socialinių technologijų sąvokos turinį. Autoriai socialinėmis technologijomis vadina bet kokią technologiją, kurios tikslai yra socialiniai ar kyla iš socialinių pagrindų. Į šią sampratą jie įtraukia (a) kietąsias socialines technologijas (tradiciniai komunikacijos tarpininkai, pvz.: kompiuteris, telefonas), (b) socialinę programinę įrangą (kompiuterinio tarpininkavimo tarpininkai, pvz.: internetas) ir (c) socialinius tarpininkus (lietuviškai populiaru vadinti socialinėmis medijomis, tai socialinių ryšių palaikymo programinė įranga, pvz., *Skype, Facebook, WhatsApp*). Apibendrinant autorių požiūrį matoma, kad, pasak jų, socialinės technologijos yra viskas, kas prieinama per kokį nors tarpininką.

Tarpininkai yra svarbi socialinių technologijų dalis, todėl jiems skiriama dėmesio atskirai. Koo et al. (2011) apibendrino tris tarpininkų tipus: (a) telefonas – tradicinė tarpininkavimo priemonė; (b) vaizdo konferencijų galimybė, el. paštas, tiesioginės žinutės – kompiuterinio tarpininkavimo priemonės; ir (c) tinklaraščiai ir socialiniai tinklai, atstovaujantys naujiesiems socialiniams tarpininkams. Komunikacijos technologijos, tokios kaip telefonas, balso paštas, el. paštas, vaizdokonferencijų galimybė ir tiesioginės žinutės, padeda palaikyti ryšius ir keistis informacija virtualioje erdvėje. Šiuos tarpinius ar tarpininkavimo technologijų tipus Johannessen et al. (1999) pasiūlė apibūdinti trimis dimensijomis: (a) turtingumu (tai galimybė supaprastinti žodinės ir nežodinės informacijos perdavimą realiu laiku); (b) interaktyvumu (tai greito grįžtamojo ryšio galimybė); ir (c) socialiniu būviu (tai laipsnis, kai sąveikos nariai jaučiasi arti vienas kito). Pavyzdžiui, el. pašto laiškas apibūdinamas kaip žemo lygio turtingumo, žemo lygio interaktyvumo ir žemo laipsnio socialinio būvio tarpininkas. Priešingai nei realaus laiko programinė įranga ar vaizdo ir telekonferencijos, kurių visų trijų dimensijų lygis gerokai aukštesnis. Autoriai pastebi, kad tinkamas komunikacijos proceso narių ir pasirinktos komunikacinės technologijos atitikimas padidina veiklos lygio rodiklius. Tinkamų komunikacijos technologijų parinkimas smarkiai skirsis, kai dirbama su duomenų, informacijos ir žinių tipo elementais ir kai jie taikomi, pvz., sprendimų priėmimo procesas. El. paštas veikia tinkamai sklandžiame procese, tačiau turtingesnės sinchroninės technologijos (pvz., vaizdo konferencijų galimybė), kaip pastebi Montoya-Weiss et al. (2001), bus reikalingos sprendžiant skirtingų požiūrių suderinamumo klausimą ir konsensuso priėmimą sprendimų priėmimo procese). Johannessen et al. (1999) teigimu, trijų dimensijų perspektyvoje socialinės technologijos veikia kaip tipiniai žinių valdymo įrankiai kaupiant kolektyvinį intelektą Evanso ir Ali (2013) aprašytuose žinių valdymo ciklo etapuose: identifikuoti, tvarkyti / saugoti, dalytis, taikyti, įvertinti / išmokti ir sukurti.

Bryer (2013) savo darbe kalba apie šiuolaikines socialinio tarpininkavimo technologijas, kurios įgalina piliečius, privačius interesus ir kt. formuoti grupes, plėtoti koalicijas, diskutuoti apie pokyčių būtinumą ir poveikį bei taikyti galingus įrankius. Kaip ypatingą šių technologijų savybę autorius mini valdymo proceso atvėrimą šimtams tūkstančių piliečių, kurie jokiais kitais būdais nebūtų galėję prieiti prie šio proceso, iki galutinis sprendimas dėl reguliavimo yra priimtas.

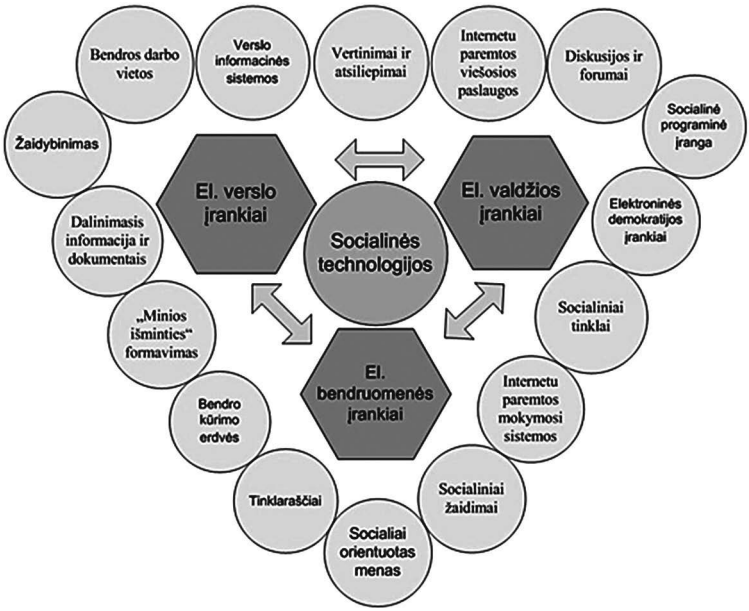
Bennett ir Segerberg (2011) analizavo socialinės sąveikos technologijas stebėdami, kurios jų vartotoją skatina „grįžti". Jų tyrimas atskleidė, kurios socialinės sąveikos technologijos padeda užtikrinti maksimalų „gįžimo" ir įsitraukimo prisijungus lygį. Pasak autorių, labiausiai įtraukiančios technologijos yra registracija naujienlaiškiams, *Twitter* grotelių sistema, *Twitter* srautas, dalijimosi funkcija, RSS srautas, sprendimų priėmimas el. paštu (angl. *E-mail as decision maker*), tinklaraščio paskyra svetainėje, ryšių užmezgimas tinklalapyje, *Delicious* žymekliai, tikėtinų pažįstamų srautas (angl. *Friendfeeder*), nuotraukų viešinimas, vaizdo įrašų skelbimas, garso įrašų skelbimas, *Facebook* grupė, *YouTube*, *Flyers*, susisiekimo su organizacija galimybė, galėjimas pasirašyti peticiją, interaktyvus žemėlapis, kalendorius, parama.

Jarrahi ir Sawyer (2013) pabrėžė vietinių socialinės sąveikos tinklų (pvz., galimų formuoti *Yammer*[2] *įrankais), nes tokie tinklai didina aktyvumą ir įsitraukimą išlaikant koncentruotą komunikaciją ir užtikrinant paprastą sąveiką su kitais, kurie priklauso tinklui, taip pat saugant grupės artumo jausmą ir individo priklausymo grupei jausmą. Nepaisant to, į pačias socialinės technologijas autoriai žiūrėjo iš kompiuterinių procedūrų perspektyvos. Pasak Jarrahi ir Sawyer (2013), dauguma atžvilgių žinių repositoriumai nėra laikomi socialinėmis technologijomis (priešingai nei kad McAfee, 2009), bet jų reikšmė kritinė IKT paremtai ekspertiškumo paieškai.*

Chui et al. (2012), socialines technologijas aptardami tik socialinės programinės įrangos ir jos vartojimo aspektu, jas apibūdina trimis charakteristikomis: (a) socialines technologijas įgalina informacinės technologijos; (b) socialinės technologijos suteikia paskirstytą teisę kurti, pridėti ir / ar redaguoti turinį ir komunikaciją; (c) socialinės technologijos įgalina paskirstytą prieigą naudoti turinį ir komunikacijas. Atsižvelgiant į tai, kad autoriai ima tik vieną siaurą socialinių technologijų sąvokos aspektą, šios charakteristikos turėtų būti priskiriamos ne socialinėms technologijoms, o socialinei programinei įrangai, kurią autoriai tiria savo darbe. Svarbu atkreipti dėmesį, kad „socialinės sąveikos technologijos" yra platesnis terminas nei „socialinė programinė įranga".

Kiek siauresne socialinės programinės įrangos prasme į socialines technologijas pažvelgė Skaržauskienė et al. (2013a, 2013b). Socialines technologijas kaip internetines aplikacijas autoriai suskirstė į tris grupes: (a) el. valdžios įrankius, (b) el. verslo įrankius ir (c) el. bendruomenės įrankius (žr. 1.1. pav.).

2 *Yammer* yra socialinės sąveikos tinkle paslaugas trečiosioms šalims teikianti įmonė. Įrankių paketas apima narių profilius, tinklaraščius, privačią komunikaciją tarp narių grupėje ar grupių. Prisijungimas prie tinklo ribojamas tam tikromis sąlygomis, pvz.: el. pašto adresas su kompanijos domenu.

1.1. pav. *Socialinės technologijos kaip internetinės aplikacijos*
Šaltinis: *Skaržauskienė et al. (2013a)*

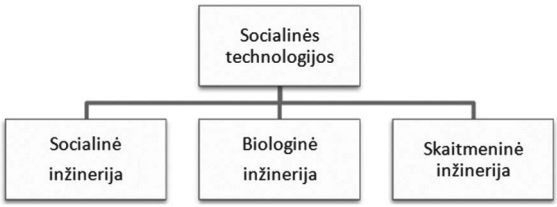
Skaržauskienė et al. (2013a, 2013b) neatsiribojo nuo taikomosios socialinių technologijų prasmės. Autorių teigimu, socialinėmis technologijomis galima vadinti visus galimus problemos sprendinius, kai įrankių ir technikų (technologijų) derinys yra pakeičiamas socialiai labiau pageidautinu. „*Socialinės technologijos yra tai, kas inovatyvu, veiksminga ir keičia mus atitolstant nuo įprastų socialinių procesų*" (Skaržauskienė et al., 2013b, p. 237).

Studijos, paremtos inžinerine perspektyva, dažnai vartoja terminą „sociotechninis" pabrėždamos socialinį technologijos aspektą ir smarkiai technologinę visuomenės kilmę (pvz., Bijker ir Law, 1992; Hommels, 2005; Mager, 2009). Sociotechnines sistemas Baxter ir Sommerville (2008) tyrė programinės įrangos ir socialinės sąveikos kontekste (kintančios kompiuteriniu kodu paremtos sistemos vystymasis gerėja dėl socialinio tarpininkavimo ir vartotojų generuojamo turinio) ir įvertino, kad šiai sistemai tolygiai reikšmingi yra ir socialiniai, ir techniniai veiksniais. Boyed (2007) šiuo aspektu charakterizavo socialines technologijas kaip įgalinančias platesnį socialinį dalyvavimą IT tarpininkavimo kontekstuose.

Skaržauskienė et al. (2013b) kategorizavo socialines technologijas kaip internetines aplikacijas priskirdama trims poveikio sritims, o Jarrahi ir Sawyer (2013) socialinių technologijų sąvoką atskleidė penkiomis kategorijomis pagal žinių vaidmenį: (a) ekspertinių žinių paieškos, (b) ekspertų paieškos, (c) pasiekiamumo, (d) socializacijos, (e) žinių plėtimo. Autoriai orientavosi ne į įrankius, kurie padeda įgyvendinti technologiją, o į technologijos turinį. Tokia analizės perspektyva socialinių technologijų tyrimuose po 2010 m. yra itin reta. Kiek anksčiau Hearst (2009) jau buvo pateikęs socialinių technologijų kategorijas,

paremtas technologijos turiniu (išorės ekspertų samdymas, minios išmintis, pasidalyti duomenys, pasidalytas pasaulis / platforma, kūrimas bendradarbiaujant, socialiniai tinklai, idėjų turgūs, neišreikštiniai prisidėjimai), tačiau jo kategorijų laukas kur kas siauresnis ir apima ne žinių valdymo mechanizmus, kaip kad darė Jarrahi ir Sawyer (2013), o socialinės sąveikos mechanizmus.

Apibendrinant mokslinės literatūros analizę, autorių pateikiamas technologijas analizuojant socialines technologijas siūloma skirstyti pagal inžinerijos sritį ir taikymo tikslą. Pagal inžinerijos sritį išskiriamos trys: socialinė, biologinė ir kompiuterinė (žr. 1.2. pav.).

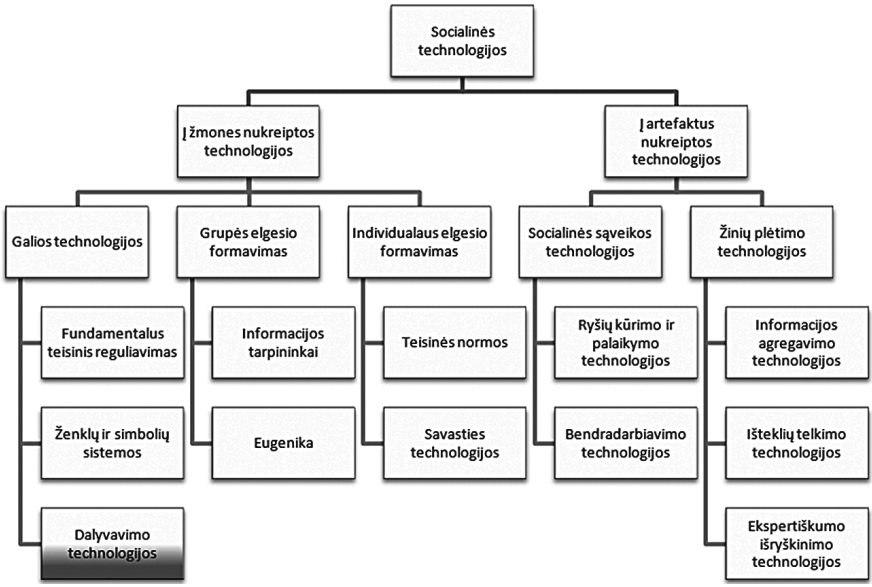

1.2. pav. *Socialinių technologijų inžinerijos sritys*
Šaltinis: *sudaryta autorės suklasifikavus 1.1.2. skyriuje pristatytus požiūrius*

Pagal inžinerijos sritį disertacijos tyrimo objektas patenka į socialinės inžinerijos sritį. Socialinės technologijos yra klasifikuotinos ir pagal taikymo tikslus. Šioje klasifikacijoje disertacijos tyrimo objektas siaurąja prasme priskiriamas dalyvavimo technologijų rūšiai. Socialinių technologijų klasifikacija pagal tikslą ir dalyvavimo technologijos aptariamos kitame skyrelyje.

1.1.3. Dalyvavimo technologijų išskyrimas socialinių technologijų klasifikacijoje

Antroji siūloma socialinių technologijų termino klasifikacija yra pagal socialinių technologijų taikymo tikslą. Formuojant šią klasifikaciją remtasi 1.1.2. skyriuje pristatytais požiūriais. Klasifikacijos pagrindu imti M. Fuko, M. Chui ir A. Skaržauskienės darbai (Foucault, 2000; Chui et al., 2012; Skaržauskienė et al., 2013a, b). Pagal taikymo tikslą mokslininkų darbuose aptariamas „socialinių technologijų“ sąvokos turinys skirstomas į dvi kryptis ir penkias grupes (žr. 1.3. pav.). Kryptys formuojamos pagal tai, į ką nukreiptos priskiriamos socialinės technologijos. Išskiriamos dvi kryptys: (a) į žmones nukreiptos technologijos ir (b) į artefaktus nukreiptos technologijos. Į žmones nukreiptų technologijų grupės (galios technologijos, grupės elgesio formavimas, individualaus elgesio formavimas) apibendrina technologijas, taikomas siekiant daryti poveikį visuomenei per tiesioginį poveikį žmonėms ar žmonių grupėms formuojant ir reguliuojant žmonių elgsenos sąlygas. Į artefaktus nukreiptų technologijų grupės (socialinės sąveikos technologijos ir žinių plėtimo technologijos) apibendrina technologijas, taikomas siekiant daryti poveikį visuomenei per netiesioginį poveikį žmonėms ar žmonių grupėms darant poveikį ištekliams ir komunikaciniam žmonių sąveikos procesui.

1.3. pav. *Socialinių technologijų struktūra pagal socialinių technologijų taikymo tikslą*
Šaltinis: *sudaryta autorės suklasifikavus 1.1.2. skyriuje pristatytus požiūrius*

Socialinių technologijų struktūroje pagal socialinių technologijų taikymo tikslą įtraukiama dalyvavimo technologių grupė, kuri 1.1.2. skyrelyje nagrinėta nebuvo. Dalyvavimo technologijos kaip fenomenas itin mažai tirtos, pvz., Checkowaz (1977), rengdamas monografiją „Piliečių dalyvavimo technologijos", gilinosi į piliečių dalyvavimo vaidmenį ir būdus planuojant miestus ir regionus. Umpleby et al. (2004) aptarė dalyvavimo technologijų taikymo galimybę universitetų veiklos kokybei gerinti. Oyler ir Harper (2007, 2009) dalyvavimo technologija įvardijo grupės veiklos strateginį planavimą iškeltiems tikslams pasiekti. Jų technologija apima veiklos grupės narius, moderatorių ir sąveikos metodus. Lilja ir Ashby (1999), prisidėdamos prie plačiai tiriamo dalyvaujamosios technologijų plėtros (angl. *participatory technology developement*) fenomeno, tyrė dalyvaujamojo reiškinio sprendiminį procesą. Caroll (1971), Leonard et al. (1971), Etzioni et al. (1975), Bora ir Hausendorf (2010) nagrinėjo konkrečiai viešojo valdymo ir gyventojų jame dalyvavimo problematiką. Pasak autorių, viešajame valdyme išryškėja naujos veiklos formos, kurios subalansuoja įeigas (dalyvavimo) ir išeigas (veiksmingumą), kad būtų pasiektas demokratinis dalyvavimo teisėtumas.

Caroll (1971), Checkowaz (1977) vartojo terminą *participation technology* (angl.), kuris lietuviškai verčiamas kaip „dalyvavimo technologija". Umpleby et al. (2004), Oyler ir Harper (2007, 2009) vartojo terminą *technology of participation* (angl.), kuris lietuviškai taip pat verčiamas kaip „dalyvavimo technologija". Bora ir Hausendorf (2010) rinkosi terminą *participatory technology* (angl.), kurio lietuviškas atitikmuo yra „dalyvaujamoji technologija". Šie autoriai analizavo valdymo technologiją, į kurią aktyviai įsitraukia gyventojai, todėl atsiranda morfologinis skirtumas nusakant reiškinį. Atsižvelgiant į tai, tyrėjų (Bora ir Hau-

sendorf, 2010) terminas „dalyvaujamoji technologija“ šioje disertacijoje vertinamas kaip sinonimiškas „dalyvavimo technologijos“ terminui.

Dalyvavimo technologija gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese mokslinėje literatūroje nagrinėta komunikacijos valdymo tarp gyventojų ir institucijų (Caroll, 1971; Leonard et al., 1971; Etzioni et al., 1975; Checkowaz, 1977; Bora ir Hausendorf, 2010), aukštojo mokslo kokybės gerinimo (Umpleby et al., 2004), strateginio planavimo (Oyler ir Harper, 2007, 2009), žemės ūkio efektyvumo didinimo (Lilja ir Ashby, 1999) aspektais. Dalyvavimo technologijų tyrimų, sutelktų į dalyvavimo technologijos technologiškumo analizę, aptikti nepavyko, todėl dalyvavimo technologijos technologiškumas grindžiamas technologijas analizavusių filosofų darbais. Nagrinėjant dalyvavimo technologijų tyrimus pasigesta dalyvavimo technologijų tyrimų gyventojų vaidmens aspektu, ypač projektavimo dalyvaujant.

Gali kilti klausimas, kuo dalyvavimo technologijos skiriasi nuo socialinės sąveikos technologijų grupės. Atsižvelgiant į tai, kad socialinės sąveikos technologijų grupė iškilo apibendrinant prasmes, apimančias funkcijų įvykdymo tikslus apibendrinant komunikaciją ir informacijos mainus (pvz., *Twitter*, *GoogleDocs*) – mainus „elektroniniais daiktais“ – artefaktus, o siūlomos grupės technologijos, nors ir remiasi analogiškais tinklaveikos bei procesų programuotumo principais, skiriasi tuo, kad gali būti projektuojamos ne tik iš anksto, bet ir vykstant procesui. Be to, dalyvavimo technologijos visuomet turi aukštesnį tikslą nei techninis informacijos apdorojimas ir mainymasis ja (socialinės sąveikos technologijų tikslas), t. y. turi socialinį įgalinimą. Dėl šių priežasčių tikslinga galios technologijų grupėje išskirti atskirą dalyvavimo technologijų rūšį.

Siaurąja prasme disertacijos tyrimo objektas patenka į socialinių technologijų struktūros pagal taikymo tikslą – į žmones nukreiptų socialinių technologijų krypties galios technologijų grupėje išskirtas dalyvavimo technologijas. Siekiant išsamiai pristatyti socialinių technologijų kontekstą gyventojų dalyvavimui viešajame valdyme toliau disertacijoje:

i) 1.2. skyriuje išanalizuoti gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese technologijos teoriniai aspektai. „*Technologiją nusako du elementai: (a) veiksmų, metodų ar procedūrų plano sukūrimas ir (b) šio plano vykdymas*“ (Gasset, 1954, p. 120). Disertacijoje gilinamasi į (a) elementą. Kuriant dalyvavimo technologiją informacinei visuomenei dalyvavimo technologijos teoriniai aspektai grindžiami Heidegger (1954) technologijos instrumentiniam priežastingumui nusakyti įtrauktomis filosofinėmis Aristotelio suformuluotomis sąlygomis: (a) *causa materialis*, t. y. medžiaga, iš kurios paruošta – dalyvavimo technologijoje informacinei visuomenei *materialis* yra viešojo sprendimo priėmimo proceso dalyviai, disertacijoje koncentruojamasi į dalyvius-gyventojus (1.2.1. skyrelis); (b) *causa formalis,* t. y. forma, į kurią suformuota *materialis,* – dalyvavimo technologijoje informacinei visuomenei *formalis* yra socialine ir skaitmenine tinklaveika grįstas projektavimas dalyvaujant (1.2.2. ir 1.2.3. skyreliai); (c) *causa finalis,* t. y. *materialis ir formalis* paskirtis – dalyvavimo technologijoje *finalis* yra viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso programavimas siekiant visuomeninį pagrįstumą turinčių viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso rezultatų (1.2.4. skyrelis); (d) *causa efficiens,* t. y. veikimo pagrindas, išjudintojas – dalyvavimo technologijoje *efficiens* yra dalyvautino proceso iniciatorius (teorinėje dalyje neanalizuojamas, nes patenka į Gasset, 1954, (b) elementą).

ii) 1.3. skyriuje išskleidžiama gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese *causa materialis* ir *causa formalis.* Šiame skyriuje pateikiama atlikta gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose programavimo sričių analizė.

1.2. Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose technologijos teoriniai aspektai

1.2.1. Gyventojų dalyvavimo kaip mokslinio pažinimo objekto analizė

Sprendimų priėmimo procesas viešajame valdyme – ilgai ir nuodugniai tiriamas vadybos mokslo objektas. W. R. D. Sjuelis (orig. W. R. D. Sewell) ir J. T. Kopokas (orig. J. T. Coppock) (cituojama iš Stasiukynas, 2010) teigia, kad priimant sprendimus dalyvauja asmenys, turintys su sprendimu susijusių pagrįstų interesų. R. E. Frymano (orig. R. E. Freeman) nuomone, suinteresuotais asmenimis galima laikyti bet kurią grupę arba individus, kurie gali turėti įtakos arba jiems gali būti daroma įtaka siekiant organizacijos tikslų (Schlossberg ir Shuford, 2005, p. 18). Stasiukynas (2010) atkreipia dėmesį, kad ne visa visuomenė yra suinteresuoti asmenys esant tam tikrai situacijai, kaip ir suinteresuoti asmenys negali būti visuomene. Kiekvienu unikaliu atveju suinteresuoti asmenys gali skirtis, tačiau kiekvienu atveju jie kyla iš visuomenės. Viešajame valdyme nėra tokių sprendimų, kurie nebūtų susiję su gyventojais, todėl gyventojų dalyvavimo proceso analizė yra esminė tiriant būtinų subjektų dalyvavimą. Redford (1969) pateikė „veiksmingos demokratijos" požiūrį, kai kiekvieno ir visų interesai įtraukiami į daugybę institucinių operacijų. Dalyvavimui apibūdinti Arnstein (1969) suformavo dalyvavimo „kopėčių" modelį. S. R. Arnsteinės (orig. S. R. Arnstein) tipologija daugiau nei tris dešimtmečius buvo pamatas, kuriuo rėmėsi visuomenės dalyvavimo propaguotojai. Šis modelis yra sulaukęs ir kritikos, pvz., pasak Tritter ir McCallum (2006), modelis ignoruoja faktą, kad gyventojui pats dalyvavimas gali būti tikslas; Bovaird ir Loffler (2003) teigė, kad kopėtinis atvaizdavimas sudaro įspūdį, kad vienos dalyvavimo formos yra aukščiau už kitas; Meikle-Yaw (2006, p. 23) prieštarauja kopėtiniam principui, nes „*dalyvavimas ir atstovavimas nėra alternatyvios demokratijos formos*", tai susijusios formos, sudarančios nepertraukiamą politinių veiksmų seką šiuolaikinėse demokratijose. Kiti autoriai, pvz., M. Šliosbergas (orig. M. Schlossberg) su E. Šufordu (orig. E. Shuford), A. H. J. Dorsi (orig. A. H. J. Dorcey), P. M. Vydemanas (orig. P. M. Wiedemann) bei S. Femersas (orig. S. Femers), D. M. Koneris (orig. D. M. Conner) taip pat pateikė įvairių dalyvavimo „kopėčių" variantų, tačiau tie darbai yra tik S. R. Arnstein tipologijos variacijos, nesuteikiančios reikšmingų pokyčių, todėl išsamiau jų nenagrinėsime. Plačiau aptarsime Friedman ir Miles (2006) modelį – autoriai pateikė praplėstą Arnstein (1969) dalyvavimo „kopėčių" modelį, iliustruojantį suinteresuotųjų valdymo kokybės laipsnius iš suinteresuotųjų perspektyvos. Arnstein (1969) modelis suskirstė dalyvius į *turinčius galią* ir *neturinčius galios*, o Friedman ir Miles (2006) analizavo įgalinimo laipsnį. Jų modelyje įgalinimas yra padalytas į 12 lygių: autokratiniai lygiai (manipuliacija, terapija, informavimas), simboliniai lygiai (paaiškinimas, nuraminimas, konsultavimas, derybos), įgalinimo lygiai (įtraukimas, bendradarbiavimas, partnerystė, paskirta galia, suinteresuotųjų įgalinimas). Autoriai atkreipia dėmesį, kad dvyliktas lygis nėra siekiamybė visiems dalyvavimo atvejams. Šis lygis gali būti neįmanomas kai kuriais atvejais;

tiesiog išskiriama dvylika įtraukimo gilumo lygių. Friedman ir Miles (2006) teigia, kad atvejo tvarumas gali būti pažeistas, jei svarbios suinteresuotosios pusės nėra įtraukiamos reikiamu lygmeniu. Pirmieji trys suinteresuotųjų įtraukimo lygiai reprezentuoja autokratinį valdymo stilių ir neapima konstruktyvaus bendradarbiavimo tarp suinteresuotųjų ir organizacijos. Pagal Lindblom (1994), du žemiausi rangai yra labiau viešųjų ryšių veikla siekiant pakeisti suinteresuotųjų lūkesčius. Pirmas–ketvirtas lygiai apimą vienpusę komunikaciją. Viduriniai „kopėčių" lygiai yra tik simbolinio dalyvavimo, kur suinteresuotiesiems suteikta galimybė pateikti savo nuomonę apie sprendimo procesą; o aukščiausi dalyvavimo lygiai yra tie, kuriuose suinteresuotieji įtraukiami į sprendimo procesą (Friedman ir Miles, 2006). Penktame lygyje (toliau tęsiant iki dvylikto) iškyla problema, kaip parinkti suinteresuotuosius. Kam turi būti suteikta balso teisė? Aukštas įtraukimo lygis galimas tik esant aukštam pasitikėjimo lygiui, kai organizacijos ir suinteresuotieji kartu sprendžia visiems aktualias problemas. Nuo aštunto iki dvylikto lygio suinteresuotieji turi tam tikro lygio galią daryti įtaką sprendimo proceso rezultatui, bet galutinis spendimas yra priimamas institucijos, inicijuojančios sprendimų priėmimo procesą (Friedman ir Miles, 2006). Konsorciumas yra geras pavyzdys, kai viešojo ir / ar privataus sektoriaus partnerystė siekia bendrų tikslų, nors sprendimo priėmimo teisę turi konsorciumo lyderis. Penktas–dvyliktas lygiai apima dvipusę komunikaciją.

Išsamią gyventojų dalyvavimo sistemą, paremtą dalyvavimo formomis, pateikė Cogan et al. (1986) (žr. 1.4. pav.). Šią sistemą sudaro penkios formos: (a) viešumas; (b) visuomenės švietimas; (c) visuomenės indėlis (angl. *input*); (d) sąveika su visuomene; ir (e) partnerystė:

- Viešumas – viešinimo metodai sukurti ir skirti visuomenei įtikinti ir jo paramai formuoti;
- visuomenės švietimas – visuomenės švietimo programos parengtos taip, kad jose dalyvaujantys įgyja subalansuotą informaciją, kad galėtų padaryti savo išvadas;
- visuomenės indėlis – gyventojų nuomonės, surinktos taikant įvairius metodus;
- sąveika su visuomene – informacijos ir idėjų mainai tarp piliečių, projektuotojų ir sprendimus priimančių asmenų (kai šie metodai tinkamai naudojami, kiekvienas dalyvis turi galimybę išreikšti savo nuomonę, reaguoti į kitų idėjas ir dirbti siekdamas sutarimo);
- institucijų ir visuomenės partnerystė – siūlo piliečiams formalizuotą vaidmenį priimant galutinius sprendimus.

VIEŠUMAS	VISUOMENĖS MOKYMAS (-IS)	VISUOMENĖS INDĖLIS	VIEŠOJI SĄVEIKA	VIEŠOJI PARTNERYSTĖ
Visuomenės paramos formavimas	Informacijos sklaida	Informacijos rinkimas	Dvikryptė komunikacija	Priimami patarimai ir užtikrinamas pritarimas
<---------- PASYVUMAS				AKTYVUMAS---------->

1.4. pav. *Viešojo dalyvavimo kontinuumas*
Šaltinis: *Cogan et al. (1986)*

Reagan ir Rohgbaugh (1990) pateiktas požiūrių į sprendimų priėmimo procesą perspektyvas apibendrinimas (žr. 1.2. lentelę).

1.2. lentelė. *Sprendimų priėmimo proceso perspektyvų skirtumai*

Perspektyvos	**Vidinė orientacija**	**Išorinė orientacija**	**Lanksti struktūra**	**Valdoma struktūra**	**Bendradarbiavimas kaip tikslas**	**Bendradarbiavimas kaip priemonė**
Racionali perspektyva *(veiksmingi sprendimai)*						
Politinė perspektyva *(teisėti sprendimai)*						
Konsensuso perspektyva *(paremtini sprendimai)*						
Empirinė perspektyva *(atskaitinti sprendimai)*						

Šaltinis: *Reagan ir Rohrbaugh (1990)*

Pagrindinė ekonominiu pagrindu grindžianti gyventojų dalyvavimą viešajame valdyme teorija yra kolektyvinio pasirinkimo teorija (angl. *Collective choise theory*). Ji turi dvi pagrindines atmainas: socialinio pasirinkimo teorija (angl. *Social choice theory*) ir viešojo pasirinkimo teorija (angl. *Public choice theory*). Socialinio pasirinkimo teorija „*apima galimybę, kad pasirinkimas ar nuosprendis vienu ar kitu būdu yra paremtas individų grupės požiūriais ir pasirinkimais, atsižvelgiant į tai, kad skirtingų individų požiūris gali konfliktuoti*“ (Craven, 1992, p. 1). Socialinio pasirinkimo teorija yra sukonstruota iš dviejų elementų, kuriuos J. Kreivenas (orig. J. Craven) vadina „žaliąja medžiaga“: (a) individų (rinkinys kartu suprantamas kaip visuomenė) ir (b) alternatyvų (tai, ką vertina ir iš ko renkasi individai) (ibid.). Viešojo pasirinkimo teorija remiasi ekonominių įrankių taikymu įprastoms politikos problemoms spręsti (Tullock, 2008). Krek (2005) kalbėjo apie piliečių dalyvavimą visuomenės pasirinkimo teorijos kontekste: „*piliečių apatija dalyvauti yra suprantama ir pagrįsta, jei potenciali dalyvavimo nauda mažesnė nei dalyvavimo sąnaudos, ypač aktualus valdžios institucijų teikiamų paslaugų atveju, kai piliečiai kolektyviai moka už šias paslaugas ir kolektyviai jas gauna, bet iš tikro nesuvokia sąnaudų ir naudos santykio.*“

Kitos teorijos, kuriomis grindžiamas gyventojų dalyvavimas viešajame valdyme, yra neekonominio pobūdžio. Pavyzdžiui, Schutz (1958) teorija orientuota į mažas grupes. Senecah (2004) praplėtė Schutz (1958) FIRO įtraukties teoriją nuo mažos grupės iki daugelio suinteresuotųjų šalių dalyvavimo priimant sprendimus.

Senecah (2004) analizavo suinteresuotųjų įtraukimą per aplinkosaugos prizmę. Atlikusi tyrimą, ji pateikė balso trejybės teoriją (angl. *theory of Trinity of Voice* – TOV theory) (toliau – TOV teorija), kuri remiasi trimis koncepcijomis: pasiekiamumu (angl. *access*), padėtimi (angl. *standing*) ir įtaka (angl. *influence*). Bendroji TOV teorija teigia, kad raktas į veiksmingą (angl. *effective*) procesą yra tęstiniai ryšiai, dėl kurių sukurtas pasitikėjimas didina bendruomenės darną ir pajėgumus sprendimų priėmimo rezultatyvumui. Pasiekiamumas (angl. *access*), padėtis (angl. *standing*) ir įtaka (angl. *influence*) yra būtini pasitikėjimui kurti. Tie, kuriems nesuteikiama galimybė į šiuos tris elementus, destruktyviomis

priemonėmis reikalauja jų. Šis reikalavimas dažnai gali turėti neigiamų pasekmių priimant veiksmingus (angl. *effective*) sprendimus ir užtikrinant socialinį veiksmingumą. Pasiekiamumas (angl. *access*) TOV teorijoje yra siejamas su galimybėmis, potencialu, saugumu. Pačia paprasčiausia forma autorė jį įvardija kaip pakankamas galimybes išreikšti savo nuomonę ir pasirinkimus. Žvelgiant TOV teorijos aspektu, tai apima kur kas platesnį spektrą, tai pat švietimą ir informavimą, kad dalyvavimas būtų ne atsakomasis, o proaktyvus. Padėtis (angl. *standing*) TOV teorijoje apima ne tik formaliai suteikiamą visuomenei dalyvavimo vaidmenį, bet ir visuomenės padėties autoritetą. „Padėtis" TOV teorijoje susijusi su neformaliais įtraukimo aspektais. Viešaisvarstant galimybės pasisakyti suteikimas yra pasiekiamumas, jei tokiagalimybė yra, dar nereiškia, kad girdima, kas sakoma, ir į taiatsižvelgiama. Padėties elementas apima įsiklausymą ir atsižvelgimą į pasiekiamumo sukurtą poziciją. Įtaka (angl. *influence*) TOV teorijoje siejama su tiesioginiu poveikiu ne rezultatui, o procesui. Sprendimo priėmimo proceso dalyviui svarbu, kad jo pateikta argumentuota nuomonė būtų pagarbiai (tuo pačiu svarstymo lygiu kaip ir kitų) išanalizuota. Autorė akcentuoja, kad pasiekiamumo, padėties ir įtakos sinergija suteikia galimybę ne tik stebėti veikiančius procesus, bet ir projektuoti veiksmingesnius. Ši sinergija leidžia plėtoti lyginamosios analizės (angl. *benchmarking*) sistemą siekiant nustatyti, ar procesas veikia „sveikai".

Bogason et al. (2002) atkreipė dėmesį į naujo sąveikos modelio poreikį šiuolaikinėse demokratijose. Autorius jį pavadino ekstraformalios demokratijos požiūriu. Ekstraformalios demokratijos terminas apima veiklas, susijusias su piliečių dalyvavimu: bendrą paslaugų kūrimą, tiesioginę demokratiją, komunitarizmą, svarstomąją demokratiją, diskurso teoriją, socialinį konstruktyvizmą, piliečių įgalinimą. De Leon ir De Leon (2002) iškėlė pandeminio dalyvavimo idėją. Pandeminis dalyvavimas – dalyvavimas visose sprendimo priėmimo stadijose.

Graham (2004) socialinės komunikacijos perspektyva paremta atvirumu, atsakomybės pasidalijimu, tarpasmenių santykių plėtojimu. Atvirumas (angl. *Openness*) autoriaus aiškinamas kaip vertybinė išraiška, apimanti žinių, patirties ir įvairių suinteresuotųjų įtraukimą. Pasidalyta atsakomybė (angl. *shared responsibility*), autoriaus vertinimu, prisideda prie komunikacijos veiksmingumo (angl. *effectiveness*) įtraukiant ne tik dvi sprendimo priėmimo šalis – valstybės institucijas ir suinteresuotuosius. Valstybės institucijos nėra vienalytis subjektas šiuo atveju. Praktiškai į jį patenka įvairios institucijos ir įstaigos, atitinkamai atsakomybės dalijimasis yra svarbus ne vien valstybės institucijoms ir suinteresuotiesiems, tačiau ir vidinėje valstybės institucijų struktūroje. Visuomenės įtraukimas į sprendimo priėmimo procesą nėra kuruojančios sprendimo priėmimo procesą institucijos reikalas, tai visos valdymo administracinės sistemos reikalas. Tarpasmeniniai santykiai (angl. *Interpersonal relationships*) autoriaus darbe atskleidžiami kaip viena sudėtingiausių socialinės komunikacijos veiksmingumo užtikrinimo atramų. Čia atsižvelgiama į sprendimo priėmimo socialinį kontekstą. Sprendimai priimami tam tikroje aplinkoje, juos priima tam tikri subjektai, kuriems įtakos turi sprendimo išeiga. Veiksmingumas remiasi pasitikėjimu, o pasitikėjimo negalima sukurti su visuomene elgiantis kaip su anonimais ir nepažįstamaisiais. Veiksminga socialinė komunikacija yra tęstinis procesas, kurio negalima patirti su atsitiktiniais asmenimis. Tarpasmeninių santykių plėtojimas užtikrina, kad socialinė komunikacija vyktų nenutrūkstamai. Stasiukynas (2010), analizuodamas visuomenės dalyvavimą, pabrėžė, kad

jį nagrinėjant svarbu skirti tris šio proceso aspektus: 1) dalyvius; 2) piliečių dalyvavimo lygį; 3) valdymo proceso, į kurį visuomenė yra įtraukta, etapą.

Mikulskienė et al. (2016, p. 439), nagrinėdami organizuotas dalyvavimo viešajame valdyme formas, dalyvavimą aptarė normatyvinėje perspektyvoje, tvirtindami, kad „*normatyvinė perspektyva užtikrina, kad gausiu piliečių dalyvavimu sukuriama individualizuota vertė, leidžianti piliečiui pasijusti viešojo valdymo rezultatų savininku bei įgalinanti jaustis aktyviai kontroliuojančiu tą aplinką, kurioje jis gyvena*".

Apžvelgtas koncepcijas vienija visuomenės ir tam tikrų jos individų interesų derinimas. Gyventojų dalyvavimo „kopėčios", visuomenės dalyvavimo kontinuumas ir kitos gyventojų dalyvavimo schemos, kurios detaliai šioje disertacijoje nepristatomos, remiasi tuo pačiu principu – gyventojų dalyvavimo pakopa (forma ar kitas pavadinimas etapui, kurį autoriai pasirinko) yra susijusi su sprendimų priėmimo proceso etapu (žr. 1.3. lentelę). Atsižvelgiant į tai, kad gyventojų dalyvavimas plačiai tirtas procedūriniu įtraukimo aspektu, o visuminės gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese turinio analizės pasigendama, siekiant papildyti mokslo žinias, disertacijoje, analizuojant gyventojų dalyvavimą viešajame valdyme, orientuojamasi į paties dalyvavimo turinį: dalyvius, dalyvavimo priemones, tikslus, pasitenkinimą ir dalyvavimo poveikio vertinimą.

Viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesas vyksta nuosekliais etapais, su kuriais susiejus dalyvavimo teorijų etapus gyventojų dalyvavimas viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese įgyja realaus įgyvendinimo perspektyvą.

1.3. lentelė. *Friedman ir Miles (2006) dalyvavimo „kopėčių", Cogan et al. (1986) dalyvavimo kontinuumo ir racionalaus sprendimų priėmimo proceso etapų sulyginimas*

Lygiai Friedman ir Miles (2006) dalyvavimo „kopėčiose"	**Racionalaus sprendimo priėmimo proceso etapai***	**Cogan et al. (1986) dalyvavimo kontinuumo etapai**
I – Manipuliacija	Probleminės situacijos įvardijimas	Viešumas
II – Terapija		
III – Informavimas	Pageidaujamos situacijos įvardijimas	Visuomenės švietimas
IV – Paaiškinimas		
V – Nuraminimas		
VI – Konsultavimasis	Alternatyvų formavimas	Visuomenės indėlis
VII – Derybos	Alternatyvų analizė	Sąveika su visuomene
VIII – Įtraukimas		
IX – Bendradarbiavimas		
X – Partnerystė	Sprendinio pasirinkimas	Partnerystė
XI – Deleguota galia		
XII – Suinteresuotųjų kontrolė		

** Pateikiami Simon (1976) alternatyvų modelio etapai, kurių atitikmenys yra Friedman ir Miles (2006) ir Cogan et al. (1986) klasifikacijose.*

Šaltinis: *sudaryta autorės*

„*Kai kurie argumentai, palaikantys dalyvavimą, slypi normatyvinėse demokratijos ir kolektyvinės veiklos teorijose, kai kurie paremti aukštos kokybės sprendimų idėjomis, o kai kurie – siekiu gerinti institucijų praktiką ir politikos (angl. policy) procesus*" Stern et al. (2008, p. 33). Dalyva-

vimo proceso suvokimas prasideda nuo sąvokos supratimo. Pateikiami skirtingi dalyvavimo sąvokos apibrėžimai. Arnstein (1971) pažymi, kad prielaidos visuomenės dalyvauti suteikia piliečiams galių paskirstyti visuomenės gėrybes ir valdyti atsižvelgiant į tikruosius poreikius. Pasak Strange (1972), dalyvavimas suprantamas kaip procesas, kuriuo gyventojai organizuojasi į interesų grupes ir užsiima lobistine veikla, derybomis ar kitaip reaguoja į institucijų veiksmus. Irland ir Vincent (1974), aiškindami, kas yra dalyvavimas (angl. *participation*), atkreipė dėmesį į tai, kad dalyvavimu galima laikyti tik tokį procesą, kur įtraukiamiesiems (iš tų grupių, kurios bus paveiktos priimto sprendimo išeigos) suteikiama reali galimybė daryti poveikį priimamo sprendimo turiniui, t. y. viešosios nuomonės išklausymas susirinkimuose nėra traktuojama kaip dalyvavimas. Walker ir Daniels (1997) požiūriu, piliečių dalyvavimas – tai suinteresuotos piliečių bendruomenės ir atsakingos už sprendimą institucijos bendravimas prieš priimant sprendimą. Pasak Leatherman ir Howell (2000), dalyvavimas formuojasi, kai elektoratas perduoda informacija sprendimų priėmėjui. Pasak Rowe ir Frewer (2005), plačiąja prasme visuomenės dalyvavimą galima apibrėžti kaip procesą, kurio metu piliečiai, oficialiai neišrinkti arba nepaskirti priimti sprendimus, kartu su oficialiais asmenimis dalyvauja sudarant darbotvarkę ir / ar priimant sprendimus, susijusius su aktualiais klausimais ar viešąja politika, turinčia įtakos jų interesams. Petrauskienė ir Žilinskas (2013) gyventojų dalyvavimą viešuosiuose reikaluose apibrėžė keturiomis dalyvavimo koncepcijomis: (a) politinis dalyvavimas; (b) socialinis dalyvavimas; (c) ekonominis dalyvavimas; (d) kultūrinis dalyvavimas (žr. 1.4. lentelę). Lentelėje pateiktos ryškiausios dalyvavimo sąvokos sampratos istorinėje perspektyvoje. Disertacijoje jau pristatyti autoriai dalyvavimą analizuoja nedetalizuodami dalyvavimo lauko, todėl toliau remiamasi Petrauskienės ir Žilinsko (2013) tipologija, konkrečiau – politine dalyvavimo koncepcija.

1.4. lentelė. *Gyventojų dalyvavimo koncepcijos*

Dalyvavimo koncepcijos	**Formos, kurių tikimasi iš dalyvavimo**
Politinis dalyvavimas	Balsavimas rinkimuose ir referendumuose, lobistinė veikla, kreipimasis į politikus ir valstybės tarnautojus dėl piliečių interesų.
Socialinis dalyvavimas	Narystė savanoriškoje asociacijoje, asociacijos taryboje, kitose asociacijos veiklose.
Ekonominis dalyvavimas	Indėlis į gamybos procesą – darbas, narystė organizacijos darbuotojų taryboje.
Kultūrinis dalyvavimas	Kova prieš diskriminaciją ir atskirtį, socialinės sanglaudos rėmimas.

Šaltinis: *Petrauskienė ir Žilinskas (2013)*

Disertacijoje aptariama politinio dalyvavimo koncepcija. Mokslinėje literatūroje pateikiamos įvairios politinio dalyvavimo sampratos: „*(a) legali privačių piliečių veikla, kuria daugiau ar mažiau siekiama daryti tiesioginę įtaką vyriausybės personalo parinkimui ir (arba) veiksmams, kurių jie imasi; (b) veiksmai, kuriais eiliniai bet kurios politinės sistemos nariai daro įtaką arba bando tai daryti jos veiklos rezultatams; (c) visa individualių piliečių savarankiška veikla skirta daryti tiesioginę arba netiesioginę įtaką politiniams pasirinkimams įvairiuose politinės sistemos lygiuose; (d) veikla, kurią vykdydami piliečiai demokratinėje sistemoje gali perduoti vyriausybės pareigūnams informaciją apie savo rūpesčius bei pasirinkimus ir daryti*

spaudimą, kad į šia informaciją būtų atsižvelgiama; (e) veikla, viena vertus, suvokiama kaip daroma įtaka sprendimų priėmimo procesui ir, kita vertus, kaip poveikis valstybės valdymo organų priimtų praktinių programų įgyvendinimo būdui ir eigai" (Riekašius, 2001, p. 6–7). Piliečiai, dalyvaudami politiniame gyvenime, formuoja pilietinę atsakomybę, taip išreikšdami savo interesus, į kuriuos valdžia privalo atsižvelgti. Tai rodo visuomenės aktyvumą, jausmą, kad žmonės yra svarbūs viešojo valdymo procese, be to, bendradarbiavimas su valdžios institucijomis skatina pasitikėjimą jomis (Petrauskienė ir Žilinskas, 2013).

Politinis dalyvavimas realiai vyksta tik demokratinėse valdymo sistemose. Demokratija, bendrai paėmus, yra valdymo forma, paremta kolektyviniais sprendimais (Neverauskas ir Tijūnaitienė, 2007). Valstybės tautos dalyvavimas – pirminė efektyvios demokratijos sąlyga (Box et al., 2001; Robbinson et al., 2008). Visuomenės dalyvavimas viešuosiuose reikaluose yra kolektyvinė veikla, apimanti valdžią ir pavienius gyventojus (Petukienė et al., 2007), todėl šis procesas griežtai reglamentuotas nacionaliniais ir vietos teisės aktais. Demokratiją nuo daugelio kitų politinių sistemų kaip tik tai ir skiria – metodų institucionalizavimas piliečiams dalyvauti sprendimų priėmimo procese (Dalton, 1989). Nors dalyvavimas kaip pageidautina veikla įtraukiama į daugelio šalių dokumentus ir teisės aktus, dažnai tai būna tik formali, o ne reali veikla (Petukienė et al., 2007). Gyventojai atmeta dalyvavimo galimybę, kai mato, kad įtraukimas yra tik formalus (Irvin ir Stansbury, 2004), todėl efektyviam dalyvavimui būtina sukurti palankias sąlygas, kurios remtųsi demokratiško proceso kriterijais. Demokratiško proceso kriterijus, kurie lemia efektyvų gyventojų dalyvavimą, pateikė Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras (NOIPC, 2013). Minimi tokie kriterijai: (a) veiksmingas dalyvavimas, kai sudaromos galimybės dalyvauti priimant sprendimus ir išsakyti savo argumentus; (b) sąmoningas supratimas, kai galima sužinoti arba pateikti savo argumentus dėl to, koks sprendimas konkrečiu klausimu būtų pats geriausias interesų grupei; (c) balsavimo lygybė, lemiamu tarpsniu užtikrinanti asmens pasitikėjimą savo balso ar įgaliojimų suteikimo atžvilgiu; (d) darbotvarkės kontrolė, kai ji formuojama kartu su piliečiais; (e) įtraukimas konkrečios valstybės piliečiams suteikiant įgaliojimų spręsti jiems patiems rūpimus klausimus ir tenkinti teisėtus interesus.

Dauguma suinteresuotųjų sutaria, kad esamas visuomenės įtraukimas neefektyvus nei produktyvumo, nei prasmingumo aspektu (Senecah, 2004). Atitinkamai autorė išskyrė veiksmingą (angl. *effective*) visuomenės dalyvavimą apibūdinančius elementus: prieinamumas, sąžiningumas, suvokiamas suprantamumas, įgalinimas, atvirumas, nuoseklumas, dialogas anksti ir pakankamai dažnai, apsauga mažumų teises ir interesams, patobulinta sprendimų priėmimas, tolygi politinė aplinka, tolygus išteklių paskirstymas, išsamus atstovavimas, informacijos srautas, atsakas, teisėtumas, ankstyvas įsitraukimas, dialogas ir diskusija, pakankamai laiko diskusijoms, aiškumas kaip dalyvaujančiųjų indėlis bus panaudotas, geranoriškas bendradarbiavimas, pasitikėjimas. Gyventojų dalyvavimo efektyvumui užtikrinti autoriai (Weeks, 1970; Fawcett et al., 1980; Kearney ir Hays, 1994; Thomas, 1995 iš Robins et al, 2008); Irvin ir Stansburry, 2004; Branch ir Bradbury, 2006; Webler ir Tuler, 2006; Stern et al, 2008; Pitrėnaitė ir Mikulskienė, 2012) pateikia unikaliai suformuotus sąlygų sąrašus, tačiau jie iš esmės apima Senecah (2004) išskirtus veiksmingą (angl. *effective*) visuomenės dalyvavimą apibūdinančius elementus ir gali būti apibendrinti būtinosiomis sąlygomis (sąlygos pateikiamos aktualumu sprendimo priėmimo proceso etapų eigoje):

- informacijos atvirumo principo įgyvendinimas;
- turi būti aiškiai išreikštas gyventojų dalyvavimo tikslas;
- turi būti aiškiai įvardyti dalyvaujančiųjų procese ryšiai, dalyvių santykiai neturėtų būti paremti lūkesčiais;
- turi būti užtikrintas skaidrus, teisėtas ir valdomas laukas interesams išreikšti, visi išreikšti interesai turėtų būti analizuojami pagal tokias pačias procedūras;
- turi būti užtikrinta, kad visi susiję interesai būtų išsakyti (palaikantys ir prieštaraujantys);
- turi būti skiriami adekvatūs materialieji ir žmonių ištekliai bei numatoma pakankama trukmė;
- subalansuotas suinteresuotųjų atstovavimas, aiškiai išreikšta, kad visuomenės interesas svarbiausias;
- empirinių duomenų svarbos akcentavimas;
- būtina vertinti gyventojų įtraukimo procesą dalyvavimo kokybės aspektu;
- įsipareigojimas pritaikyti dalyvavimo procese gautus rezultatus;
- įsipareigojimas mokytis iš patirties ir pritaikyti procesą prie kintančių sąlygų.

Leatherman ir Howell (2000) išskyrė analogiškas sąlygas, tačiau atkreipė dėmesį į tai, kad ne kiekvienos problemos prigimtis yra tinkama visuomenei dalyvauti. Autoriai atkreipia dėmesį į tai, kad gyventojų dalyvavimo efektyvumui neigiamą poveikį turi neadekvatus gyventojų dalyvavimo proceso formavimas. Smith ir McDonough (2001), Julian et al. (2007) savo tyrimais atskleidė, kad tai, jog gyventojai neprisideda prie dalyvavimo proceso gerinimo, atvirkščiai, reiškia nepasitenkinimą, atsiranda dėl to, kad gyventojai yra nepatenkinti institucijų vienvaldiškumu ir gyventojų neįtraukimu į viešųjų sprendimų priėmimo procesą. Išryškėjus neigiamam dalyvavimo aspektui, minėtų autorių tyrimai atskleidžia būtinybę ne tik aktyviai įtraukti gyventojus, bet ir didelį dėmesį skirti procedūrų skaidrumui bei visuomenės švietimui norint padidinti dalyvavimo proceso naudą. Beierle ir Cayford (2002), išanalizavę 239 atvejus, priėjo prie išvados, kad institucijų polinkis bendrauti su gyventojais didina gyventojų pasitikėjimą jomis ir motyvaciją domėtis ir dalyvauti viešuosiuose reikaluose.

Dauguma valdymo sistemų yra įpareigotos plėtoti visuomenės dalyvavimo formas plačiau nei tik balsavimas (Senecah, 2004). Biurokratinėse įstaigose vyrauja pasipriešinimas, kurį autorė apibendrindama apibūdino šiomis nuostatomis:

- visuomenės įtraukimas skatina antagonistinių interesų mobilizaciją;
- kainuoja per daug pinigų, laiko ir atsilikimą nuo grafikų;
- bijoma, kad procesą perims logistai;
- bijoma, kad dalyvaujantys atstovai nereprezentuos visuomenės;
- bijoma, kad bus pažemintas autoritetas ir išrinkto atstovo mandatas;
- bijoma, kad valstybės tarnautojai ir politikai atrodys nekompetentingi priimti tinkamų sprendimų visuomenės labui;
- manoma, kad piliečiams trūksta kompleksinių žinių ir techninių gebėjimų;
- sutrikę dėl to, kaip įvertinti įvairias dalyvavimo formas ir jų indėlį į galutinio sprendimo priėmimą;
- bijoma prarasti proceso kontrolę suaktyvėjus proceso dinamikai;

- save mato kaip išrinktus atstovus (profesionalus elitas politikų atveju) ar techniniais ekspertais (technoarogancija valstybės tarnautojų atveju);
- gebėjimų bendrauti su skirtingomis visuomenės grupėmis stygius;
- vadybos gebėjimų projektuoti netradicinius procesus stoka;
- mano, kad gyventojų grupių dalyvavimo taktika ir stilius yra pernelyg dramatizuotas ir isteriškas dėl ankstesnės dalyvavimo patirties, tai paremia mintį, kad piliečių informacija ar tyrimai yra laikomis nevalidžiais ir nepagrįstais, o tai veda prie valdžios institucijų atstovų nuomonės, kad piliečių reikalavimai ir keliamos problemos yra paprasčiausia atidėliojimo taktika atsisakant dirbti su „tokiais žmonėmis“;
- bijoma, kad sudėtingos problemos gali būti pernelyg supaprastinamos (pvz., alternatyvos neišsamios, sąnaudų ir naudos santykis nepagrįstas);
- bijoma, kad dėl netradicinių veiklų jie gali būti patraukti teisinėn atsakomybėn.

Dalyvavimo nepakankamas mastas ar forma dažnai praktikoje grindžiama materialiųjų sąnaudų aspektu. Irvin ir Stansburry (2004) išanalizavo dalyvavimo ir sąnaudų ryšį nusakydami mažų ir didelių sąnaudų indikatorius dalyvavimo procesui (žr. 1.5. lentelę).

1.5. lentelė. *Mažų ir didelių sąnaudų indikatoriai*

Mažų sąnaudų indikatoriai	**Didelės naudos indikatoriai**
Gyventojai noriai dalyvauja visai visuomenei prasminguose projektuose	Svarstomas klausimas / sprendžiama problema pasiekė aklavietę, todėl reikalinga gyventojų nuomonė
Pagrindiniai suinteresuotieji nėra plačiai išsibarstę geografiškai ir gali dažnai bendrauti	Priešiškumas institucinėje visuomenėje didelis, todėl siekiama validuoti sprendimus visuomenės dalyvavimu
Gyventojų pajamos nenukenčia dėl dalyvavimo viešojo valdymo procesuose	Didelę įtaką visuomenėje turintys individai siekia dalyvauti procese
Bendruomenė homogeniška, todėl reikia mažiau skirtingų suinteresuotųjų, mažesnė grupė greičiau priima sprendimą	Fasilitatorius turi aukštą patikimumą tarp visų dalyvių
Tema nereikalauja dalyvių greitai įvaldyti daug techninės informacijos	Svarstomas klausimas yra labai aktualus suinteresuotiesiems ir laikomas netgi kritinės būklės, jei nebus imtasi priemonių

Šaltinis: *Irvin ir Stansburry (2004)*

Cronen (1995) pateikė praktinės teorijos bruožus, būdingus dalyvaujamajai / įtraukties teorijai, kuriuos išplėtojo Senecah (2004): (a) veiklos šabloniškumas atskleidžia dalyvavimo / įtraukties realybę; (b) būdas, kokiu ši praktika pastebima; (c) metodų grupė, kurie padeda analizuoti veiksmus ir patirtis kartu kuriant realybę; ir (d) sąlygų sukūrimas, kurios sujungs pastangas ir skatins socialumą, supratimą visoms suinteresuotosioms šalims.

Cronen (2001) akcentavo praktinės teorijos svarbą, nes praktinė teorija sukuria gaires realybėje sujungti analizės priemones ir veiksmus į sąveika paremtą procesą. Chang (2006) pabrėžė ryšį tarp suinteresuotų šalių įtraukimo ir įvairių aspektų, kurie prisideda prie sėkmingo organizacinių pokyčių įgyvendinimo, pvz., kad suinteresuotų šalių dialogo poreikis didėja su kiekvienu integracijos kompleksiškumo lygiu, kompleksiniai IKT sprendimai paprastai reikalauja darbo procesų perorganizavimo, o šie, kaip pripažįsta ir patys IS ana-

litikai praktikai, reikalauja aktyvaus suinteresuotų šalių dalyvavimo, nes tai prisideda prie bendro organizacinių procesų ir technologijų sąveikos supratimo ir iš to kylančio didesnio IS naudotojų pasitenkinimo. Kita vertus, yra nemažai įrodymų, kad nuodugnesnis darbo procesų ir IS sąveikos suvokimas, kurį nulemia suinteresuotų šalių įtraukimas, skatina IT efektyvumą.

Pasak Bryson ir Anderson (2000), dalyvavimo metodai, formuojantys žmonių įgalinimą, kuria tarsi „demokratizavimo technologiją". Šiuo metu išryškėjusios dvi šio proceso kryptys tiriamos mokslininkų ir palengva skverbiasi į viešojo valdymo praktiką: (a) atviras valdymas (Lathrop ir Ruma, 2010; Pyrozhenko, 2011; Lee ir Kawk, 2012; etc.) ir (b) bendrakūra (Regeer ir Bunders, 2009; Kazakevičiūtė ir Bagdonienė, 2012; Alves, 2013; etc.). Atitinkamai dalyvavimo procesą ir IT vaidmenį jame dera analizuoti sistemiškai, remiantis ir „demokratizavimo technologijos" principais ir IT elementais, kuriuos sujungus į sistemą jau galima kalbėti apie dalyvavimo technologijas.

1.2.2. Socialinės ir skaitmeninės tinklaveikos poveikis gyventojų dalyvavimui

Visuomenės yra nevienalytės inžinerijos, siejančios artefaktus, tekstus, augalus, gyvūnus ir kitas substancijas ar veikėjus į tinklus (Derksen ir Beaulieu, 2011), o kiekvienos visuomenės valdymo procesas vyksta per įvairių reikšmingumo lygių sprendimų priėmimą. Mokslinis sprendimų priėmimas iškilo, kai atsirado poreikis didelio kiekio informacijos valdymo procese priimti bendrais dėsniais paremtus sprendimus (Bryson ir Anderson, 2000). Ne vykdomosios administracijos atstovai šiame procese buvo tik informacijos perdavėjai ir valdančiųjų suformuoto proceso užtikrinimo mechanizmo elementai (Bryson ir Anderson, 2000). Valdymui vykstant per sprendimų priėmimą, ypatingas dėmesys tyrimų erdvėje yra teikiamaa sprendimo priėmimo procesui ar net tam tikriems šio proceso elementams. Sprendimų priėmimas dažniausiai apibrėžiamas kaip procesas, kurio metu iš visų galimų alternatyvų pasirenkama viena (Nutt, 1976; Simon, 1976; Buškevičiūtė ir Raipa, 2010). Kitų autorių pateikiami apibrėžimai sprendimus suskirsto į individualius ir kolektyvinius (Rosine ir Tugrul, 2007). Paprastai autoriai (Stoner et al., 2001; Denhardt, 2001; Stone, 2004; Rosine ir Tugrul, 2007) orientuojasi į procesinę sprendimo priėmimo sampratą, nepriklausomai nuo to, kurias anksčiau minėtų klasifikacijų charakteristikas pasirenka.

Buškevičiūtė ir Raipa (2010), Šarkutė (2009) atkreipė dėmesį į sprendimų viešajame valdyme daugialypiškumą. Anot autorių, sprendimų priėmimas viešajame valdyme yra daugiapakopis, daugiasluoksnis, daugiamatis ir tarpdisciplininis. Dėl šių savybių nustatyti objektyvias sprendimų priėmimo priežastis ir sąlygas sunkiai įmanoma. Atitinkamai sprendimų priėmimo moksliniai tyrimai linksta kokybinės analizės linkme tiriant pavienius atvejus ar proceso elementus (Renn et al., 1993; Graham, 1996; Rajvanshi, 2003; Depoe et al., 2004; Abelson et al., 2004; Webler ir Tuler, 2006; Branch ir Bradbury, 2006; Kingston, 2007; Neverauskas ir Tijūnaitienė, 2007; Sutcliff, 2008; Bryer, 2013; Petrauskienė ir Žilinskas, 2013).

Vadybos moksle sprendimų priėmimas analizuojamas trimis kryptimis: problemų sprendimui (Hogwoodas ir Gunn, 1993; Buškevičiūtė ir Raipa, 2010); galimybių išnaudojimui (Friday-Stroud ir Sutterfield, 2007) ir procesine analize (Parsons, 2001; Nutt, 1976;

Buškevičiūtė ir Raipa, 2010; Stoner, 2001; Denhardt, 2001; Stone, 2004; Rosine ir Tugrul, 2007). Zeleny (1982) išskyrė du sprendimų priėmimo laukus: (a) į rezultatą orientuotus sprendimus; (b) į procesą orientuotus sprendimus. Šių klasifikacijų sintezė pateikiama lentelėje toliau (žr. 1.6. lentelę).

1.6. lentelė. *Sprendimo priėmimo laukų ir krypčių sintezė*

Sprendimo priėmimo laukas	**Sprendimo priėmimo kryptis**	**Autoriai**	**Sprendimo apibrėžimo esmė**
Į procesą orientuoti sprendimai	Galimybių išnaudojimui	Friday-Stroud ir Sutterfield, 2007)	Sprendimo priėmimas – tikslų iškėlimas ir veiksmų nustatymas tikslui pasiekti. Sprendimo priėmimas siejamas su plėtra ir tobulinimu.
	Procesine analize	Simon, 1976; Nutt, 1976; Parsons, 2001; Stoner, 2001; Denhardt, 2001; Stone, 2004; Rosine ir Tugrul, 2007; Buškevičiūtė ir Raipa, 2010	Sprendimų priėmimas – tai procesas, kurio metu vienai iš alternatyvų yra suteikiamas prioritetas.
Į rezultatą orientuoti sprendimai	Problemų sprendimui	Hogwoodas ir Gunnas, 1993; Buškevičiūtė ir Raipa, 2010	Sprendimo priėmimas – problemines situacijos išsprendimas. Problemine situacija įvardijama kaip padėtis, kai faktinė situacija neatitinka pageidaujamos.

Šaltinis: *sudaryta autorės*

Derinant mokslą ir praktinę veiklą yra suformuluota įvairių sprendimo priėmimo teorijų. Pasak Buškevičiūtė ir Raipa (2010), daugelis iš jų turi deskriptyvinį elementą, t. y. kaip sprendimų rengimas turi būti atliekamas, ir normatyvinį nurodymą, kaip sprendimai turi būti priimami. Kiekviena sprendimo priėmimo teorija apima jai aktualius procesinius elementus, tokius kaip dalyviai, kriterijai, aplinka ir kt. Sprendimų priėmimo kriterijai pagal Buškevičiūtė ir Raipa (2010) yra viešoji nuomonė, aplinkos poveikis, moksliniai vienos ar kitos srities pasiekimai, sprendimų išlaidos, priėmėjų gebėjimas žinoti ir taikyti įvairius sprendimų priėmimo modelius. Sprendimų priėmimas biurokratinėse struktūrose priklauso nuo politinės aplinkos, politikų, aukščiausio lygmens vykdomosios valdžios institucijų paramos ir visuomenės pritarimo (Lane, 2009).

Pauliukevičiūtė ir Raipa (2012), remdamiesi Ch. Hood tyrinėjimais, pristatė viešojo administravimo ir politikos probleminės dichotomijos virsmo į viešąjį valdymą raidą. Disertacijoje toliau remiamasi autorių pristatyta viešojo valdymo samprata, kurioje viešasis valdymas (neatmetant politinių ir teisinių) remiasi *vadybinių priemonių taikymu organizuoti, sutelkti žmogiškuosius, technologinius, finansinius ir informacinius išteklius, siekiant įgyvendinti įvairių socialinių grupių tikslus ir uždavinius*. Informacijos atranka, analizė, pritaikymas yra brangūs procesai, todėl dažnai sprendimų alternatyvų rengėjai skundžiasi nepakankamu informacijos kiekiu ar kokybe, kurią paprastai lemia finansinės galimybės, technologiniai ir socialiniai pajėgumai. Suderinti turimus ir būtinus išteklius yra reikalingas tam tikras profesionalumo lygis. Profesionalūs gebėjimai ir intelektinio kapitalo panaudojimas daro reikš-

mingą įtaką sprendimų priėmimo procesui (ypač plėtojant kontrolę ir vertinant sprendimų rengimo pasiekimus) (Frendreis ir Verts, 1998; Parsons, 2001) Politikai, kaip pagrindiniai praktinio sprendimų priėmimo proceso dalyviai, disponuoja galimybe valdyti sprendimo priėmimo turinį (Peters, 2002). Pasak Buškevičiūtė ir Raipa (2010), absoliučiai objektyvių sprendimų neegzistuoja. Šiuo teiginiu galima atkreipti dėmesį į tai, kad sprendimo turinio valdymas sprendimo priėmimo dalyvių rankose yra subjektyvus, todėl mažesnis proceso dalyvių skaičius užtikrina mažos grupės dalyvių subjektyvią nuomonę ir poreikių tenkinimą. Vienas iš būdų, kaip stengiamasi vengti minėto subjektyvumo, yra sprendimų priėmimo proceso racionalizavimas. Argumentavimo priimant sprendimus konstrukcija susideda iš realių priežasčių ir faktų analizės, sugebėjimų suprasti priešingas pozicijas, įvairiaplanes problemas, kurioms spręsti reikalingi sprendimai (Hill ir Lyn, 2008). Kokybiškam analizės indėliui į sprendimų priėmimo procesą yra svarbus adekvatus informacijos valdymas: rinkimas, naudojimas ir interpretavimas. „*Tik turint pakankamai informacijos ir mokant ją atitinkamai panaudoti galima pasiekti laukiamų rezultatų*“ (Buškevičiūtė ir Raipa, 2011). Adekvati informacija surenkama iš įvairių viešojo valdymo institucijų ar kitų partnerinių subjektų, kurie sąveikaudami sukuria tam tikrą visuomeninį viešojo valdymo tinklą.

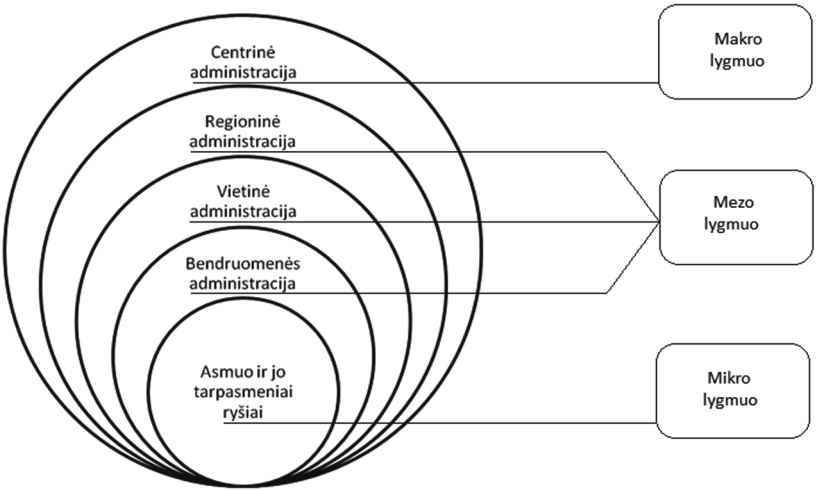
Tinklų viešojoje sferoje yra visur, jie kaip objekto „visuomenė“ molekulinės struktūros. Kickert et al. (1997) tikslus apibūdina kaip „*fundamentalias modernios visuomenės charakteristikas, kurias politikos (*angl. *policy) tyrėjai turi analizuoti ir ieškoti viešosios politikos (*angl. *policy) formavimo ir valdymo tinkluose potencialo*“ (p. xvii). Po M. Castells tinklo visuomenės koncepcijos tinklaveikos vaidmuo viešojoje sferoje daugiau nekvestionuojamas, o siekiama ją valdyti siekiant išlaikyti socialiai ir fiziškai sveiką aplinką. „*Tinklaveikos požiūris priima viešosios politikos (*angl. *policy) formavimą ir valdymą kaip vyksmą tinkle, kuriame veikia įvairūs dalyviai (individai, koalicijos, biurai, organizacijos), kur nė vienas iš dalyvių neturi viršenybės nustatyti kito dalyvio strategiją*“ (Kickert et al., 1997, p. 9).

Viešojo valdymo institucijos yra organizuojamos (iš visuomenės atstovų) tinklais iš viršaus į apačią. Šie tinklai yra nenatūralūs ir ne visada atitinka visuomenės lūkesčius. Jie yra formalūs, tikroji jų funkcija yra administracinė, kai sprendimai priimami vieno asmens (ministro pirmininko, savivaldybės tarybos pirmininko etc.) ar kolegialaus organo, kuriems daroma įtaka, kylanti iš asmeninių tinklų (parlamentas, savivaldybės taryba etc.).

Natūralūs tinklai kyla iš poreikio. Jie gali ilgainiui formalizuotis į klubus, asociacijas ir kito tipo organizacijas arba būti spontaniški, vienkartiniai, kaip kad 2011 m. vykęs Arabų pavasaris. Spontaniškiems dideliems tinklams pasireikšti šiuolaikinėje visuomenėje didelę reikšmę turi socialinė programinė įranga. Arabų pavasaris buvo didelio masto ir reto būtinumo įvykis. Svensson (2012) pateikia artimesnį kasdienio vakarietiškų visuomenių gyvenimo atvejams pavyzdį, kur žmonės susiburia siekdami išsaugoti vietinę pirtį Aspuddeno kaimynystėje pietiniame Stokholme: „*Daugelis dalyvių buvo mobilizuota dėl informacijos, įdėtos Twitter'yje, kviečiančios pirties išsaugojimo palaikytojus susirinkti lauke, nes akcijos organizatoriai, užimantys / saugantys pirtį, bijojo, kad policijos pajėgos buvo pakeliui juos iškeldinti. Daugelis susirinkusių aktyvistų jautė turį dalyvauti ir protestuoti prieš savivaldybės planus naikinti pirtį ir parodyti paramą aktyviai veiklos grupei.*“

Viešosios sferos tinklus Kickert et al. (1997) laiko grynai horizontaliomis struktūromis (be hierarchinės viršūnės) ir kaip vieninteli šių tinklų ypatumą išskiria bendrąjį tinklo na-

rių interesą. Formalūs viešojo valdymo tinklai yra organizuojami per horizontalias ir vertikalias ašis. Vertikali ašis segmentuoja visus viešuosius reikalus į geografiškai suformuotą sistemą, o horizontali ašis segmentuoja juos pagal sritį. Dalyvavimas viešajame valdyme vyksta nuo žemiausio lygmens – asmens ir jo asmeninio tinklo iki aukščiausio lygmens, vadinamo „centrine administracija". Hierarchinė struktūra (žr. 1.5. pav.) yra bendra visų tipų demokratinėms organizacinėms sistemoms. Valstybėje centras yra parlamentas arba analogiška institucija, regioninė administracija apima federalinius vienetus ar unitarinės valstybės suformuotus administracinius regionus, vietos administracijoms priskirtinos savivaldybės, o bendruomeninės administracijos pavyzdžiu galima pateikti kaimynystę. Globaliose struktūrose atitinkamai centras yra organizacijos taryba ar valdyba (pavyzdžiui, viršūnių penketas arba Europos Sąjunga), regioninė gali būti ekonominio ar socialinio tipo (tarkime, Vidužemio regionas ar Rytų Europos regionas), vietos lygmeniu čia bus atskira valstybė, o bendruomenių lygmeniu – savivaldybės. Daug tarpinių lygių tarp lygmenų kraštinių pozicijų neužtikrina sklandaus informacijos kanalo, ir Kickert et al. (1997) teigia, kad viešojo valdymo institucijos yra subjektas, nusprendžiantis, kas yra viešasis interesas, mat dėl informacijos stygiaus centrinės administracijos institucijos tiesiog nėra pajėgios priimti optimalaus sprendimoį viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese. Taigi skirtumas tarp individų preferencijų ir bendrosios politikos gali būti ne visuomenės narių atitolimas ar nepakankamos pastangos palaikyti kontaktą, o tarpinių lygmenų komunikacijos disfunkcija tarp galutinio sprendimo ir individo, kurį šis sprendimas paveiks.

1.5. pav. *Viešojo valdymo lygmenys*
Šaltinis: *parengta remiantis Tamošiūnaitė (2012)*

Horizontalių tinklų plėtimas ir vertikalių tinklų traukimasis gali būti vienas iš būdų aukščiau nurodytai problemai spręsti. Kickert et al. (1997) pristatė tinklaveikos perspektyvą viešosios politikos (angl. *policy*) formavimui ir valdymui, kur analizės objektas yra są-

veikaujančių subjektų tinklas, kur subjektų sąveika yra esminio būtinumo ir tarpusavio priklausomybės. Sąveikos procese informacija ir ištekliai yra mainų objektas siekiant sėkmės, o šią suprantant kaip kolektyvinių veiksmų realizavimą. Šiuo atveju nesėkmė paprastai nutinka dėl paskatų bendrai veiklai stygiaus, tad atitinkamai vaisingiausi procesai vyksta, kai dalyviai yra skatinami įsitraukti. Autoriai taip pat pasiūlo ir tinklų valdymo strategijas tinklaveikoje: (a) įtakos darymas formaliai politikai (angl. *policy*); (b) įtakos darymas tarpasmeniniams santykiams; (c) įtakos darymas vertybėms, normoms, supratimui; (d) naujų koalicijų mobilizavimas; (e) valdymas chaosu. Visos šios strategijos kyla iš valdančiojo, kuris yra labiau administratorius nei sprendimų priėmėjas. Horizontalių tinklų atveju visi tinklo nariai gali dalyvauti sprendimų priėmimo procese ir įnešti savo indėlį formuodami bendrą interesą. Pasak Kickert et al. (1997), „bendras interesas" yra politikos (angl. *policy*) indėlis į tikslus, kurių tinklo nariai siekia sprendimo priėmimo momentu. Autoriai išryškina, kad „bendras interesas" yra itin sudėtinga kategorija, ji priklauso nuo požiūrio taško (autoriai pateikia pavyzdį, kad viešojo valdymo institucijos tiesia kuo daugiau kelių drauge siekdamos sumažinti anglies monoksido kiekį ore).

Nors autorių pateiktas pavyzdys yra makrolygmens, bendro intereso koncepcija tampa kur kas praktiškesnė mezolygmens (regioninio, savivaldybių ar bendruomenių) sprendimų priėmimo procese. Tinklaveikos sąlygomis bendras interesas yra kur kas lengviau pasiekiamas. Visuomenės įtinklinimas šiuo aspektu daro prielaidą omnikratijai. Šiuo metu visuomenė gali dalyvauti tik sprendžiant pagrindinius politinius klausimus. Nedemokratinėse struktūrose visuomenės įtraukimas yra be realaus dalyvavimo. Kita reikšminga šiuolaikinio viešojo valdymo sritis yra viešųjų paslaugų teikimas. Čia tinklaveika yra kur kas techniškesnė ir dėl to veiksmingiau įgyvendinama. Čia taip pat galima segmentuoti tris pagrindines elektroninės valdžios dalis: (a) išsamus paslaugų teikimas IKT įtinklintoje aplinkoje, (b) dalinis paslaugų teikimas IKT įtinklintoje aplinkoje ar (c) tik formalus informavimas paskelbiant naujienas ir svarbią informaciją. Šių dalių ryšiai su viešojo valdymo sprendimų priėmimo aspektais pateikti 1.7. lentelėje (trečias lygis yra aukščiausias). Dauguma ES šalių (tarp jų ir Lietuva) yra pasiekusios antrąjį lygį, o prie trečiojo artėja tik viešųjų paslaugų aspektu. Sprendimų priėmimo aspekto priartėjimas prie trečiojo lygio reikštų sąlyginį politinio elito išnykimą.

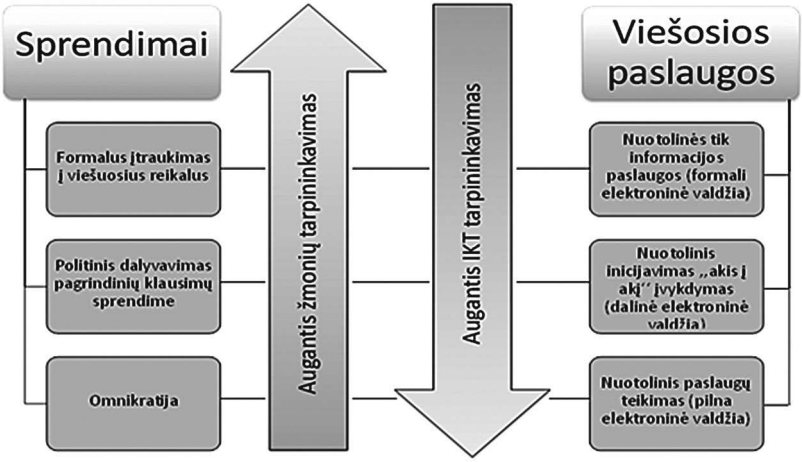
1.7. lentelė *Tinklaveika viešajame valdyme*

Tinklaveikos tipas	**Įgyvendinimo lygis**		
	Trečias	**Antras**	**Pirmas**
Socialinė tinklaveika: viešojo valymo sprendimų priėmimas	Omnikratija	Politinis dalyvavimas sprendžiant pagrindinius klausimus	Formali įtrauktis į viešuosius reikalus
Skaitmeninė tinklaveika: viešųjų paslaugų teikimas internetu	Elektroninė valdžia (visiška)	Elektroninė valdžia (dalinė, visiška)	Elektroninė valdžia (formali, dalinė, visiška)

Šaltinis: *sudaryta autorės, redaguota iš Tamošiūnaitė (2012)*

Tarpininkavimas sprendimų priėmimo ir paslaugų teikimo srityse turi priešingą poveikį. Kaip parodyta 1.6. paveiksle, auganti elektroninė valdžia reiškia augantį IKT tarpi-

ninkavimą ir, priešingai, priimant sprendimus: augantis visuomenės įsitraukimas į viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesą mažina žmogiškųjų tarpininkų (arba kitaip – atstovavimo) poreikį.

1.6. pav. *Viešojo valdymo sprendimų ir viešųjų paslaugų ryšiai su tarpininkais*
Šaltinis: *sudaryta autorės, redaguota iš Tamošiūnaitė (2012)*

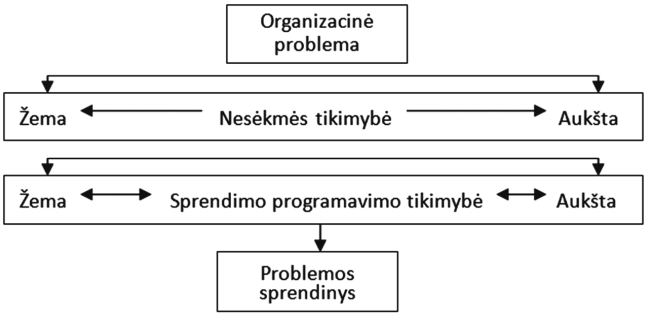
Neįskaitant formalių tinklų viešojoje erdvėje, yra daug įvairių neformalių tinklų, tokių kaip nevyriausybinės organizacijos, akademinės ar socialinės paramos asociacijos, mokslo tyrimų ir švietimo centrai ir t. t. Atsižvelgiant į tai, kad šio tipo organizacijos kuriamos daugiausia dėl poreikio ir žmonių, atsidavusių idėjai, jos sukuria konkrečius stiprius tinklus ir siekia bendro intereso. Kol kasdieniai bendri reikalai nebus vertinami kaip tai, kur žmonės gali ir turi dalyvauti prisiimdami atsakomybę, tol oficialios politikos ir bendruomenės poreikių atotrūkis nuolat tik augs. „*Šiuolaikinėje visuomenėje sprendimų priėmimas išsiskiria vienu svarbiu aspektu – naudojamasi analizės modeliais bei metodikomis, kurių paskirtis yra racionalizuoti sprendimus*“ (Parsons, 2011, cituojama iš Buškevičiūtė ir Raipa, 2011). Tad toliau sprendimų priėmimo procesas analizuojamas kaip programuojamas viešojo valdymo procesas ir kaip jo sąsajos su skaitmeninių technologijų teikiamomis galimybėmis.

1.2.3. Viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso programavimo galimybių analizė

Visos socialinės technologijos pirmiausia yra apie visuomenės bendrumus. Socialinės technologijos neišranda bendrumo, kolektyvinės veiklos istorija tęsiasi tiek, kiek trunka žmonijos istorija, tačiau kolektyvinė veikla dar nereiškia kolektyvinių sprendimų. Kolektyvinis mąstymas pradėtas tirti tik prieš kiek daugiau nei keturiasdešimt metų – pirmasis šį reiškinį išsamiai aprašė Janis (1972), tirdamas grupinį mąstymą. Vėliau šia tema tyrimus

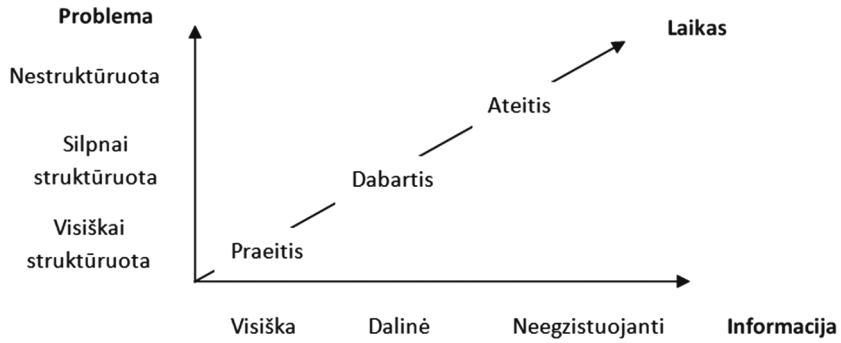
atliko Esser ir Lindoerfer (1989), Hart (1990), Kroon et al. (1991). Kroon et al. (1991) tyrė įvairias atskaitomybės formas stebėdami kolektyvinio mastymo vystymąsi ir nustatė pasireiškiančias grupinio mastymo formas: vengimą arba per didelį optimizmą. Melaville et al. (1993, p. 31) atkreipė dėmesį į dalijimosi galia ir atsakomybe svarbą bendradarbiaujančioje grupėje: „*Bendradarbiaujanti grupė yra veiksmingiausia, kai visi partneriai dalijasi lyderyste. Partneriai turi dirbti kolegialiai, užuot dominavę virš tų, kuriuos laiko ne tokiais galingais. Partneriai prie stalo idealiu atveju atneša stiprybių ir potencialo įvairovę. Kiekvieno partnerio stiprybių ir kompetencijos pripažinimas padeda bendro vadovavimo pagrindus. Jis taip pat pradeda keisti iš viršaus į apačią konkurencingos galios ir kontrolės veikimo principą nauju veikimo principu, kuriame visapusis bendradarbiavimas kaip pranašesnis nei atskirų jo dalių suma. Partnerinių organizacijų lyderiai gali patirti sunkumų dalijantis valdžią, bet bendradarbiavimas žlugs, nebent partneriai noriai puoselės naująjį vadovavimo – partnerystės stilių tarp lygių.*“ Kai grupės nariai kolektyviai pasirenka tikslus ir veiklas, jie turėtų numatyti aiškias atsakomybės ribas užtikrinti sutartų tikslų pasiekimą. Kraemer (1993) ir Dryfoos (1994) rekomenduoja, kad partneriai pasirašytų raštišką susitarimą, kuris sukuria formalią struktūrą ir itin detaliai nustato vaidmenis ir atsakomybę.

Organizaciniai sprendimai skirstomi į programuotinus ir neprogramuotinus sprendimus (Soelberg, 1966; Etzioni, 1988; Daft, 2007; Sekhar ir Babu, 2012; Cheng et al., 2012). Sprendimų programavimas paremtas nesėkmės galimybe (žr. 1.7. pav.). Informacijos srauto valdymas ir naudojimas yra vienas svarbiausių veiksnių veiksmingam sprendimų programavimui. Sprendimų programavimas viešajame valdyme gali apimti ir gyventojų įtraukimą. Autoriai išskiria įvairias gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese priemones (toliau – dalyvavimo priemonės) (išsamiau apie dalyvavimo priemones žr. 1.3.2. disertacijos skyrelyje). Buškevičiūtė ir Raipa (2011) siūlo tokias priemones: rinkimus, teisę kurti asociacijas ir politines partijas, dalyvavimą susirinkimuose, ar įvairius judėjimus, paklausimus ir t. t. Kontroliuojant sprendimų priėmimo procesą itin svarbi yra komunikacijos plėtra viešojo valdymo aplinkoje. Sprendimų priėmimo procesas neseniai Europoje įgijo integracijos tendencijas, kylančias iš įvairių bendradarbiavimo formų su pilietinės visuomenės institutais, siekiant ištobulinti gyventojų įtraukimo į strateginių sprendimų politiką tradicijas (ibid).

1.7. pav. *Sąlygos, veikiančios sprendimo nesėkmės galimumą*
Šaltinis: *parengta pagal Daft (2007)*

Globalizacijos poveikis besiformuojančiai pilietinei visuomenei naujojoje kultūroje daugiau dėmesio skiria bendravimo patikimumui (tarpinstituciniam ir tarpasmeniniam patikėjimui), o ne racionalistiniam pasitikėjimui (Job, 2005). Todėl pasitikėjimas viešojo valdymo atstovais smarkiai lemia valdžios ir pilietinės visuomenės sąveiką (Domarkas, 2008). Gyventojų teisė dalyvauti viešajame valdyme įtvirtinama Konstitucijoje ir reglamentuojama kitais įstatymais bei teisės aktais, kuriuos priima viešojo valdymo atstovai taip turintys galimybę kontroliuoti gyventojų galimybes naudotis dalyvavimo teise. Štai kodėl gyventojų dalyvavimui užtikrinti būtinos programuotinų sprendimų atvejų schemos, tačiau būtina ir dalyvavimo technologija, apimanti ir programuotinus, ir neprogramuotinus (kiek tai įmanoma) sprendimus. Gyventojų dalyvavimas neprogramuotinuose sprendimuose yra gerokai sudėtingesnis nei programuotinuose dėl sprendimų aplinkos dinamiškumo. Tamošiūnaitė ir Baležentis (2013) tyrime nustatytos sprendimų viešajame valdyme programavimo ribos. Analizės laukas (žr. 1.8. pav.) buvo parengtas remiantis Daft (2007) schemos, kurioje autorius susiejo sprendimų programuotinumą su sėkmės tikrumu (nesėkmės galimybe), pagrindu. Tamošiūnaitė ir Baležentis (2013) siūlo programuotinumo apibrėžtį tikslinti taikant tris tyrimo laukus: problemos struktūros, laiko ir informacijos. Kuo toliau sekant ašimis, tuo sprendimo programuotinumas sudėtingėja. Viešojo valdymo sprendimai apima visus tris tyrimo laukus, kuriuos dėl jų kryptingo poveikio autoriai vadina vektoriais: (a) problemos struktūruotumo vektorius, (b) informacijos vektorius ir (c) laiko vektorius. Problemos stuktūruotumo vektorius skirstomas į tris lygius: (a1) visiškai struktūruotos problemos, (a2) silpnai struktūruotos, (a3) nestruktūruotos. Visiškai struktūruotos problemos apibrėžiamos taip: visos problemos komponentai yra aiškūs, visi dalyvaujantys veiksniai, jų priežastingumas ir santykiai (kurie gali būti matuojami kiekybiniais rodikliais) yra žinomi. Silpnai struktūruotos problemos apima visus komponentus kaip ir visiškai struktūruotos, išskyrus tai, kad struktūravimo dalys prieinamos tik iš dalies, šis lygis yra pereinamasis tarp visiškai struktūruotų ir nestruktūruotų problemų.

1.8. pav. *Viešojo valdymo sprendimų analizės laukas*
Šaltinis: *Tamošiūnaitė ir Baležentis (2013)*

Nestruktūruotos problemos yra sudėtingos situacijos, kai struktūros komponentai, dalyvaujantys veiksniai, jų priežastingumas ir santykiai yra nežinomi. Analogiškai informaci-

jos vektorius gali būti suskirstytas į (b1) išsamios informacijos, (b2) dalinės informacijos) ir (b3) neegzistuojančios informacijos grupes. Išsami informacija suprantama kaip išsami kokybinė ir kiekybinė informacija, kuri reikalinga sprendimui priimti; visi veiksniai ir rezultatai išreiškiami išmatuojamais vienetais. Dalinė informacija suprantama kaip tik tam tikros srities kokybinė ir / ar kiekybinė informacija, prieinama siekiant priimti sprendimą; visi veiksniai ir rezultatai išreiškiami išmatuojamais vienetais. Neegzistuojančia informacija laikoma tokia informacija, kai problema sprendžiama pirmą kartą ir nėra anksčiau surinkta informacija, reikalinga sprendimui priimti. Laiko vektorius apima tris grupes: (c1) praeitis, (c2) dabartis ir (c3) ateitis. Kiekviena grupė rodo, kaip dažnai problema kartojosi nuo iškilusių praeityje iki dar nė karto neiškilusių (kurios, numatoma, gali kilti ateityje arba jau yra susidurta su dar niekada neiškilusia problema).

Problemos struktūravimo, informacijos išsamumo ir laiko vektorių sistema apibrėžia 5 hierarchinius sprendimų tipus (žr. 1.8. lentelę), kurie suderinami su Nutt (1976) pateikta sprendimų atvirumo skale (žr. 1.9. lentelę). Sprendimų atvirumo skalę įrėmina uždaros ir atviros sistemos sprendimai. Uždara sistema autorius vadina tokią sistemą, kurioje sprendimui įtaką darantys veiksniai yra žinomi (išsamus baigtinis sąrašas) ir atvirkščiai. Penki hierarchiškai sutvarkyti sprendimų tipai (žr. 1.10. lentelę): rutininiai sprendimai (paprasčiausi priimti, lentelėje žymima skaičiumi 1), operatyviniai sprendimai (lentelėje žymima skaičiumi 2), taktiniai sprendimai (lentelėje žymima skaičiumi 3), strateginiai sprendimai (lentelėje žymima skaičiumi 4) ir unikalūs sprendimai (sunkiausiai priimami, lentelėje žymima skaičiumi 5).

1.8. lentelė. *Sprendimų tipai problemos struktūravimo, informacijos išsamumoir laiko vektorių sistemoje*

Problemos struktūravimo vektorius	**Nestruktūruota**	3	4	5
	Silpnai struktūruota	2	3	4
	Visiškai struktūruota	1	2	3
		Išsami informacija	Dalinė informacija	Neegzistuojanti informacija
		Informacijos vektorius		

Šaltinis:*Tamošiūnaitė ir Baležentis (2013)*

1.9. lentelė. *Sprendimų tipų ir Nutt (1976) atvirumo skalės sąsajos*

Problemos s truktūravimo vektorius	Nestruktūruota	Momentui sistemoje	Dalinai atvirai sistemai	Atvirai sistemai
	Silpnai struktūruota	Dalinai uždarai sistemai	Momentui sistemoje	Dalinai atvirai sistemai
	Visiškai struktūruota	Uždarai sistemai	Dalinai uždarai sistemai	Momentui sistemoje
		Išsami informacija	Dalinė informacija	Neegzistuojanti informacija
		Informacijos vektorius		

Šaltinis: *parengta remiantis Tamošiūnaitė ir Baležentis (2013) ir Nutt (1976)*

Tavares (2012) savo tyrime teigia, kad moderni visuomenė neegzistuoja linijinių sprendimų procese ir vertybių bei preferencijų įtraukimas turi kritinę reikšmę plėtojant organizacines struktūras, tokias kaip savivaldybės, asociacijos, tinklai etc. Socialinių technologijų veiksmingas valdymas leistų įgyvendinti šias sąlygas. Tamošiūnaitė ir Baležentis (2013), atlikę teorinės medžiagos ir empirinių duomenų sintezę, pateikė valdymo sprendimų charakteristikų matricą (žr. 1.10. lentelę).

1.10. lentelė. *Valdymo sprendimų charakteristikos*

Sprendimo tipas	**Galimo inovatyvumo lygis**	**Laikas**	**Rizikos lygis**	**Kartojamumas**	**Pritaikoma socialinė technologija**
Rutininiai	Tradicijos	Praeitis	Labai žemas	Labai dažnai	Automatizuotos sistemos
Operatyviniai	Naujovės	Dabartinis momentas	Žemas	Dažnai	Automatizuotos sistemos ar socialinė programinė įranga
Taktiniai	Pokyčiai	Dabartis	Vidutinis	Retai	Socialinė programinė įranga
Strateginiai	Reformos	Artima ateitis	Aukštas	Labai retai	Socialinė programinė įranga
Unikalūs	Plėtra	Tolima ateitis	Labai aukštas	Pirmą kartą	Socialinė inžinerija

Šaltinis: *Tamošiūnaitė ir Baležentis (2013)*

Ši matrica apima penkias apibrėžties sekcijas: (a) galimo inovatyvumo lygis, (b) laikas, (c) rizikos lygis, (d) kartojamumas, (e) pritaikoma socialinė technologija, kurios yra priderinamos kiekvienam sprendimų tipui. Socialinių technologijų pritaikomumas analizuotas siejant sprendimo tipą su socialinės technologijos vidine struktūra pritaikomumui sprendimų vektorių sistemoje (žr. 1.11. lentelę) (ibid).

1.11. lentelė. *Socialinių technologijų pritaikomumas sprendimų vektorių sistemoje*

<table>
<tr><td rowspan="4">Problemos struktūravimo vektorius</td><td>Nestruktūruota</td><td>Socialinė programinė įranga</td><td>Socialinė programinė įranga</td><td>Socialinė inžinerija</td></tr>
<tr><td>Silpnai struktūruota</td><td>Socialinė programinė įranga</td><td>Socialinė programinė įranga</td><td>Socialinė programinė įranga</td></tr>
<tr><td>Visiškai struktūruota</td><td>Automatizuotos sistemos</td><td>Socialinė programinė įranga</td><td>Socialinė programinė įranga</td></tr>
<tr><td></td><td>Išsami informacija</td><td>Dalinė informacija</td><td>Neegzistuojanti informacija</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td><td>Informacijos vektorius</td></tr>
</table>

Šaltinis: *parengta remiantis Tamošiūnaitė ir Baležentis (2013)*

S. B. Fosetas (orig. S. B. Fawcett) dar 1980 m. atkreipė dėmesį, kad socialinės technologijos ypač naudingos, jei jos pigios, veiksmingos, decentralizuotos, lanksčios, tvarios, paprastos ir suderinamos su laikotarpio papročiais, įsitikinimais ir vertybėmis (Fawcett et

al., 1980). Klausimas mokslinėje erdvėje yra ne dėl socialinių technologijų reikalingumo ar veiksmingumo, o dėl šių technologijų tinkamo formavimo ir įprasminimo kaupiant kolektyvinį intelektą visuomenės gerovei kurti ir palaikyti.

1.2.4. Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose programavimo galimybių analizė projektavimo dalyvaujant pagrindu

Sprendimų priėmimo proceso projektavimas dalyvaujant (angl. *participatory design*) yra sudėtingas vyksmas dėl savo dinamiškumo. Į situaciją dar daugiau kintamųjų įtraukia viešasis valdymas kaip kintantis socialinis procesas, kuris į lygtį neišvengiamai įtraukia žmogiškąjį veiksnį. Tyrimais nustatyta, kad sprendimų priėmimą akistatoje dažnai nulemia afekto būsena (Raghunathan ir Pham, 1999; Yuen ir Lee, 2003; Werner et al., 2009), socialinės programinės įrangos taikymas įtraukiant vietoje ir laike nutolusią komunikaciją gali reikšmingai prisidėti prie šio veiksnio poveikio sumažinimo. Žmogiškojo veiksnio rizikas svarbu suvaldyti kiek įmanoma šiose situacijoje, nes socialiniai procesai kaip valdymo objektas atneša įvairių sudėtingų reiškinių. Nelson (2007) socialinių procesų kismą chronologinėje perspektyvoje pabrėžtinai įvardijo kaip „padriką". Atitinkamai socialinių technologijų modeliavimas yra itin sudėtingas daugeliui veiksnių procesas.

Gyventojų įgalinimas yra esminis projektavimo dalyvaujant bruožas. Įgalinimas, pasak Johnson ir Tropman (1979), gali būti taikomas trims bendruomenių tipams: (a) teritorijai, kurioje grupės pasižymi tam tikromis socialinėmis savybėmis (pvz., mažų pajamų kaimynystė); (b) subkultūrai, kurioje dalijamasi panašia patirtimi ar įsitikinimais ir vertybėmis (pvz., mažumos); (c) organizacijai, kurioje darbovietė yra bendras ryšys (pvz., gamyklų darbininkai).

Atsižvelgiant į autorių klasifikaciją galima matyti, kad, autorių nuomone, projektavimas dalyvaujant apima tam tikrais bruožais pasižyminčias grupes. Tokį skirstymą autoriai įvardija siekdami pabrėžti įgalinimo prasmingumą.

Kiti autoriai, nagrinėdami visaverčio gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme prielaidas, atkreipė dėmesį į esminę kategoriją – atsakomybė už savo aplinką ir poveikį jai. Praktiškai tai gali pasireikšti dviem kryptimis:

Teisė daryti įtaką savo gyvenimui – jei gyventojų dalyvavimas sprendimų priėmimo procese yra valdymo dizaino dalis, tokioje schemoje užtikrinama, kad žmonės turėtų galimybę derėtis, kontroliuoti ir suprasti dalyvavimo pasekmes. (Hagen ir Robertson (2010), kurie remiasi Greenbaum ir Madsen's (1993) pristatyta politine perspektyva);

Mokymosi būsena – jei gyventojai dalyvauja sprendimų priėmimo procese, jie formuoja aplinką, toje aplinkoje augina vaikus, kurių charakteris suformuojamas aplinkos; užauginti vaikai toliau daro poveikį valstybei. Watson (1930) įrodė, kad galima suformuoti bet kokį pageidaujamą charakterį, jei asmenybė nuo kūdikystės ugdoma tam tikroje aplinkoje.

Atsižvelgiant į tai, kad projektavimas dalyvaujant yra būtina socialinių technologijų valdymo dalis (Lievrouw, 2006), o socialinių technologijų valdymas yra sudėtingas vadybinis procesas, šiuolaikinėje visuomenės valdymo stadijoje įtraukiantis fizines technologijas, šioje disertacijos dalyje svarbu apibendrinti sudėtingų (socialinių ir fizinių) technologijų taikymo gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme prielaidas: (a) palengvina daugelio da-

lyvių procesų valdymą (Cottam, 2010; Urmonas, 2007; Derksen et al., 2012), (b) palengvina skirtingų interesų derinimą (Hagen ir Robertson, 2010), (c) skatina įsitraukimą (Hagen ir Robertson, 2010), (d) mažina politinėmis prielaidomis pagrįstą informacijos asimetriją (Battarbee, 2003; Shirky, 2008), (e) socialinių technologijų taikymo nauda apima inovacijų skatinimą, kolektyvinio intelekto formavimą ir laiko valdymo pranašumus.

Projektavimo dalyvaujant tyrėjai Greenbaum ir Madsen (1993) pasiūlė remtis trimis perspektyvomis, kurios nusako projektavimo dalyvaujant prieigą technologijų (pritaikytinų įvairiose aplinkose) kūrimo procese: (a) pragmatinė perspektyva, (b) teorinė perspektyva ir (c) politinė perspektyva. Pragmatinė perspektyva remiasi „gerai atlikto darbo" požiūriu formuojant technologijas. Teorinė perspektyva grindžiama bendru suinteresuotųjų sutarimu kuriant dalyvavimo dizainą. Politinė perspektyva remiasi kintančiu informacinių ir komunikacinių technologijų vaidmeniu kasdieniame bendruomenės gyvenime ir šio vaidmens kuriamus iššūkius. Hagen ir Toni (2010) atlikto tyrimo metu elektroniniai dienoraščiai padėjo suartėti ir geriau situacijos suinteresuotiesiems vieniems kitus suprasti. DiSalvo et al. (2007) atkreipė dėmesį į tai, kad gyventojų dalyvavimas formuojant projektą yra tiek pat svarbus kiek dalyvavimas įgyvendinant projektą. Projektavimo dalyvaujant diegimas kitokio veikimo struktūrose yra reikšminga sistemos naujovė. Lievrouw (2006), Twidale ir Floyd (2008), Floyd et al. (2007) pabrėžtinai pažymi, kad raktas į projektavimo dalyvaujant įgyvendinimą socialinių technologijų valdymo kontekste yra organizacinės sistemos pertvarkymas. Floyd et al. (2007, p. 3) šio pertvarkymo privalumus apibūdino tokiais žodžiais: „*Augimas ir sprendimų priėmimas vyksta remiantis bendradarbiavimo patirtimi, ją integruojant į programinę įrangą ir kasdienes veiklas, o ne abstrakčiais projektavimo principais ir spėliojimais, ko dalyviams gali reikėti.*" Konkrečiai kalbant apie socialines technologijas, kūrimas ir sukurto produkto vartojimas nėra vienas paskui kitą einantys procesai, bet tuo pačiu metu vykstantys paraleliniai vyksmai (Dittrich et al., 2002). Pasak Isbister ir Höök (2009), socialinės sąveikos technologijų naudojimas yra mobilus, vidinis (angl. *domestic*) ir rezgamas per sudėtingus tęstinius socialinius kontekstus. Dėl šios prielaidos Hagen ir Robertson (2010) suformulavo socialinės sąveikos technologijų kriterijus remdamiesi darbais autorių, kurie tvirtina, kad šių technologijų „vartotojas" yra nevienalytis (Ehn, 2008), geografiškai išsimėtęs (Bergvall-Kåreborn ir Ståhlbröst, 2008) ir potencialiai anoniminis ar nežinomas (Clement et al., 2008; Ehn, 2008). Vis dėlto Hagen ir Robertson (2010) nekalba apie „socialinių technologijų kūrėją". Merkel et al. (2004) atkreipė dėmesį į tai, kad įtraukti bendruomenę į projektavimo procesą ir suteikti reikiamų išteklių bei suprasti sistemą yra projektuotojų pareiga. Kiti autoriai prie šios pareigos pažymi ir kitą, ne mažiau svarbią, t. y. ugdyti įgūdžius naudotis suteiktais ištekliais ir veikti sistemoje (Dearden ir Light, 2008; Merkel, et al., 2004). Socialinės sąveikos technologijos pasižymi ypatinga nauja socialinio organizavimo savybe, kad proceso dalyviai gali taip pat būti proceso „savininkai" ir administratoriai, o tai pasireiškia per jų dalyvavimą procese (Hagen ir Robertson, 2010). Pasak Merkel et al. (2004), šie įgūdžiai yra būtini siekiant bendruomenę atvesti į tą lygį, kuriame atsakomybė už projekto valdymą gali būti perduota bendruomenei. Kas būtų pasiektas toks lygis, viešojo valdymo institucijos turėtų imtis naujos atsakomybės arba turėtų būti sukurtos naujos atitinkamos institucijos. Praktikoje ši proceso dalis

dažnai tampa projekto įklampinimu, nes naujų institucijų kūrimas laikomas neigiama veikla, tačiau žymus sociologas R. Nelson pažymi, kad tai būtina virsmo dalis: „*Dinamiškas vystymasis dažnai reikalauja, kad senosios institucijos pasikeistų arba būtų įsteigtos naujos*“ (Nelson, 2007, p. 15).

Gyventojų dalyvavimo programavimas gali užpildyti poreikio institucijai ir naujos institucijos steigimo nišą, nes gyventojų dalyvavimo programavimas suteiktų institucišKai formalias sąlygas nekuriant atskiro subjekto. Pats gyventojų dalyvavimo programavimas formuotų darnaus gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese prielaidas. Schelling (1960), Nutt (1976), Renn et al. (1993), Rayner (2003), Depoe et al. (2004), Kingston, (2007), Stern et al. (2008), Buškevičiūtė ir Raipa (2010) ir t. t., nagrinėdami sprendimų priėmimo proceso dalyvaujant gyventojams sėkmės ir nesėkmės priežastingumą, pateikė išsamių pastebėjimų, tačiau prie bendros išvados nėra prieita. Schelling (1960) pristatytas neišreikštines gaires, kuriomis vadovaujasi panašių įsitikinimų ir suvokimų asmenys, Ule (2009) pavadino centriniais koordinavimo taškais (angl. *Focal points of coordination*). Remiantis neišreikštinių gairių centrinių koordinavimo taškų idėja gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose programavimo sritims struktūruoti siūlomos išreikštinės gairės – dėmesio telkimo sritys veiksmingam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese (toliau – dalyvavimo DTS), kuriomis svarbu sekti siekiant veiksmingo valdymo dalyvaujant (žr. 1.9. pav.). Mikulskienė et al. (2016), pristatydami valdymą dalyvaujant, pateikė įtraukties operacinius elementus (dalyvių apibrėžtį; dalyvių įtraukties momentą; dalyvių įtraukties eigą; įtraukties apimtį ir intensyvumą; įtraukties tikslus), kurie nusako koordinavimo taškus institucijoms planuojant subjektų įtraukimą į viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesą, o šioje disertacijoje siūlomi dalyvavimo DTS yra nukreipti į įtraukimą ir įsitraukimą bendrai, taip perteikiant požiūrį į procesą ir iš gyventojų perspektyvos.

1.9. pav. *Dėmesio telkimo sritys veiksmingam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

1.3. Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose programavimo sričių analizė

1.3.1. Viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso dalyviai

Šiame poposkyryje siekiama atsakyti į klausimą, *kas yra viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso dalyviai*. Stern et al. (2008) išskyrė dvi pagrindines prieigas, siekdami nustatyti, kas gali dalyvauti viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese. Viena iš jų yra per formalizuotus procesus, kurie apriboti – atstovavimas grindžiamas organizuotomis grupėmis ar konkrečiais individais, neatstovaujančiais konkrečių suinteresuotųjų šalių ar interesų. Apskritai politinis dialogas, patariamieji komitetai ir derybos yra apribotos procedūromis. Kita prieiga yra per neformalizuotus procesus – dalyvavimas yra atviras bet kuriam susidomėjusiam individui. Apribojimai egzistuoja tik per interesų turėjimą ir reikalingų išteklių interesams įtvirtinti pasiekiamumą. Kadangi viešasis valdymas yra sprendimų priėmimo procesas ir procesas, kurio metu sprendimai įgyvendinami, valdymo analizė orientuojama į formalius ir neformalius veikėjus, dalyvaujančius sprendimų priėmimo ir įgyvendinimo etapuose, bei į formalias ir neformalias struktūras, kurios suformuojamos siekiant prieiti prie sprendimo ir jį įgyvendinti (Sheng, 2009).

Savo darbuose autoriai mini įvairius viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso dalyvius. Pvz.: Burns ir Roszkowska (2011) labiau linkę analizuoti procesus kaip dalyvius. Autoriai teigia, kad viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese sąveikauja demokratinis ir technokratinis procesai, atitinkamai sprendimo priėmimo proceso dalyviais ne procesine forma galima laikyti polinius atstovus ir technokratus. Burns ir Roszkowska (2011) požiūris unikalus tuo, kad jie dalyviais laiko procesus, o ne subjektus. Toliau pateikiamas susistemintas požiūris į dalyvius kaip subjektus.

Irland ir Vincent (1974) viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso dalyviais įvardijo organizuotas gyventojų formas, turinčias įtaką ir kontroliuojančias sprendimų priėmimo procesą viešajame valdyme. Autorių suminimos penkios pagrindinės grupės: biurokratai; išorės ekspertai (technokratai ar aukšto statuso gyventojai); tikslinė populiacija; vietos savivaldos ar valstybinio valdymo politikai; gyventojų grupės.

Walker ir Daniels (1997) taip pat išreiškė grupių struktūros požiūrį į viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso dalyvius ir išskyrė dvi pagrindines grupes: (a) suinteresuotas gyventojų bendruomenes ir (b) atsakingas už sprendimo priėmimą institucijas. Gyventojų ir institucijų sąveika prieš priimant sprendimą autorių yra apibūdinama kaip gyventojų dalyvavimas. Walker ir Daniels (1997) išskirtose grupėse dirba skirtingos tyrėjų grupės, pvz., administracinėje – Frendreis ir Verts (1998) ir Patapas (2010), suinteresuotųjų – Bryson ir Anderson (2000), Depoe et al. (2004), Mikulskienė (2011). Administracinės grupės tyrėjai Frendreis ir Verts (1998) viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso dalyvius pristatė kaip biurokratijos atstovus: tai vykdomosios institucijos lyderis, funkciniai institucijos vadovai ir finansiniai vadovai. Patapas (2010) viešojo valdymo sistemoje viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso dalyviais laiko: (a) politikus (jie formuoja viešąją valią, darydami tiesioginę įtaką įgyvendinimo procesui); (b) administratorius (jie daro poveikį politikos turinio formavimui, įgyvendindami viešąją valią); ir (c) piliečius (jie įteisintomis

piliečių dalyvavimo valdyme formomis daro poveikį viešosios valios formavimui). Suinteresuotųjų grupės tyrėjai Bryson ir Anderson (2000) viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso dalyvius apibūdina bendrai, sakydami, kad tai visi asmenys, susiję su sprendžiamu klausimu (suinteresuotieji). Autoriai pateikia suinteresuotųjų pavyzdžių: tai planuotojai, įgyvendintojai etc. Depoe et al. (2004) viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso dalyviais laiko suinteresuotuosius. Autorius suinteresuotuosius įvardijo kaip: gyventojus, idėjinius judėjimus, gyventojų grupes, pramonės atstovus, mokslininkus ir techninius ekspertus, teisės aktų kūrėjus, valstybines įstaigas. Mikulskienė (2011) sprendimų priėmimo proceso dalyviais viešajame valdyme laiko pagrindinius visų sprendimų rengimo, priėmimo ir įgyvendinimo subjektus, kurie suinteresuoti sprendimu ir bet kuria forma bus paliesti įgyvendinant naująjį sprendimą.

Shapiro ir Shelton (1977), Renn et al. (1993), Barcevičius (2006), Sheng (2009) viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso dalyvius apibūdino funkciniu požiūriu. Shapiro ir Shelton (1977) viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso dalyvius suskirstė į keturias grupes: elektorato grupė sudaryta tiesioginiam dalyvavimui tam tikru klausimu; visi piliečiai (mokesčių mokėtojai); teisėkūros institucijos (parlamentai, savivaldos tarybos); teisės aktus įgyvendinančios institucijos (vyriausybė, savivaldybės administracija ir kitos vykdomosios valdžios institucijos). Renn (1993) viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso dalyviais vadina interesų grupes, ekspertus, gyventojus, rėmėjus, tyrėjų grupes. Renn et al. (1993) tyrimo rezultatus savo darbe paremia Buškevičiūtė ir Raipa (2010). Barcevičius (2006) viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso dalyviais laiko visuomenę; valdžios institucijas; socialinius partnerius; ekonominius partnerius. Sheng (2009) viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso dalyviai yra politinės partijos, nevyriausybinės organizacijos, žemės savininkai, asociacijos, kooperatyvai, mokslo tyrimų institutai, religiniai lyderiai, finansų institucijos, kariuomenė, žiniasklaida, lobistai, tarptautiniai donorai, daugianacionalinės korporacijos, organizuoti nusikalstami sindikatai.

Buškevičiūtė ir Raipa (2011) atkreipė dėmesį, kad sprendimo priėmimo proceso dalyviai gali būti lavinami. Autorių darbas orientuotas į valstybės tarnautojus, tačiau sprendimo priėmimo įgūdžių lavinimo koncepcija gali būti taikytina ir kitiems viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso dalyviams. Viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso dalyvių sistemos autoriai tiesiogiai neįvardijo, tačiau pastebima, kad autoriai analizavo dalyvius pagal sprendimų priėmimo proceso etapus (Buškevičiūtė ir Raipa, 2010): planuotojai, rengėjai, vykdytojai ir pan. Vėlesniame tyrime Buškevičiūtė ir Raipa (2011) atkreipė dėmesį į žiniasklaidos vaidmenį viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese: *„Sprendimų rengimo ir įgyvendinimo šiuolaikinė praktika neatsiejama nuo viešųjų ryšių, t. y. ryšių su visuomene ir žiniasklaida, be kurių nesuvokiamas naujasis viešasis valdymas, kadangi globalūs pokyčiai suponuoja sąlygas keisti sprendimų valdymą į gerokai skaidresnes, viešesnes jo formas.*"

Apibendrinant analizuotų autorių pristatytus sprendimo priėmimo proceso dalyvius viešajame valdyme, visus šiuos dalyvius galima susisteminti į septynias kategorijas, apimančias penkiaspozicijas. Sprendimo priėmimo viešajame valdyme dalyvių struktūroje nėra minimas viešojo valdymo literatūroje dažnai vartojamas terminas „suinteresuotieji", atsižvelgiant į tai, kad pateikiamose penkiose kategorijose esantys dalyviai visi yra suinteresuotieji veiksmingu viešuoju valdymu.

Aukščiausioje pozicijoje yra dvi kategorijos: *gyventojai ir ekspertai*. Šiai pozicijai priskiriamos tos kategorijos, apie kurias kaip esmines, priimant viešojo valdymo sprendimus, kalba dauguma analizuotų autorių. Toliau analizuojant gyventojai gali būti skirstomi į piliečius ir ne piliečius. Pasitaiko, kad apie piliečius (angl. *Citizen*) kalbama net tada, kai vaidmuo nėra susijęs su pilietybe, todėl kategorijų sąraše pasirinktas gyventojo terminas. Ekspertais laikoma mokslininkai ir technikos specialistai (aplinkosaugininkai, ekonomistai, maisto technologai etc.).

Antrojoje pozicijoje yra *vykdomosios institucijos*. Į šią kategoriją patenka ministerijos, departamentai etc. – biurokratinis aparatas sukurtas teisėkūros institucijų sprendimams įgyvendinti. Į šią kategoriją patenka ne tik institucijos, bet ir asmenybės, pavyzdžiui, institucijų lyderiai, valstybės tarnautojai etc.

Trečiojoje pozicijoje yra *teisėkūros institucijos*. Į šią kategoriją patenka parlamentai ir savivaldybių tarybos, jei dar konkrečiau, išrinkti poliniai atstovai ir jų saviorganizacijos formos (frakcijos, iniciatyvinės grupės etc.).

Ketvirtojoje pozicijoje atsiranda *judėjimai*. Į šią kategoriją patenka politiniai judėjimai (politikų suorganizuotos remiančios grupės), pilietiniai judėjimai (piliečių suorganizuotos remiančios grupės), nuolatos veikiančios piliečių grupės ir kiti neformalaus organizavimo dariniai, kurie siekia iškelti ar palaikyti viešojo valdymo klausimą ar galimą sprendimą.

Penktojoje pozicijoje yra *ekonominiai ir socialiniai partneriai*. Į šią kategoriją patenka verslo atstovai, kurių įsitraukimas gali reikštis interesų grupių ar lobizmo formomis, ir nevyriausybinės organizacijos. Tai dvi atskiros kategorijos, kai ir pirmojoje pozicijoje, tačiau ankstesnių tyrimų kontekste šių kategorijų svarba daugmaž vienoda, todėl jos pateikiamos greta.

Viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso dalyviai yra itin skirtingi įvairiais aspektais: sandara, santykiais su kitais dalyviais, galimomis skleisti žiniomis etc. Atsižvelgiant į tai, skirtingi sąveikos būdai reikalingi su kiekvienu iš dalyvių. Toliau disertacijoje analizuojama priemonės, taikytinos dalyvavimui viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese įgyvendinti. Analizuojant dalyvavimo priemones laikomasi Rayner (2003) suformuoto standartizuoto asmens apibūdinimo, kuris nusako gyventoją viešojo dalyvavimo paradigmoje. Tai asmuo, kuris yra (a) socialiai įsitraukęs į bendruomenę, (b) turi žinių ir išugdytą intuiciją apie vietos bendruomenę ir gamtą, (c) orientuojasi į bendras gėrybes kaip visuomeninio gyvenimo vertybę, (d) remiasi įtraukiančiu bendradarbiavimu atskleidžiant tiesą.

Apibendrinus sprendimo priėmimo proceso dalyvius viešajame valdyme, kuriuos pateikė analizuoti autoriai, glaustai juos galima pristatyti šia tvarka (pradedant nuo reikšmingiausių):

a) Gyventojai ir ekspertai – kokybiškos ir aktualios informacijos turėtojai;
b) Vykdomosios institucijos – sprendimų priėmimo proceso organizatoriai;
c) Teisėkūros institucijos – įgaliotieji atstovai;
d) Judėjimai – aktyvios tam tikros srities grupės;
e) Ekonominiai ir socialiniai partneriai – lobistai ekonominiais ir socialiniais klausimais.

Empirinio tyrimo metu viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso dalyviai, aptarti analizuojant mokslinę literatūrą, bus įvertinti gyventojų požiūriu.

1.3.2. Gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme priemonių klasifikavimas

Per pastaruosius keturiasdešimt metų buvo sukurta nemažai metodikų siekiant pagrįsti viešajame valdyme priimtų sprendimų tinkamumą: kaštų ir naudos analizė (angl. *cot-benefit analysis*), rizikos prognozavimo analizė (angl. *probablisitic risk analysis*), klaidų analizė (angl. *fault-tree analysis*), taršos sklaidos modeliai (angl. *pollution dispersion analysis*), miestų planavimo modeliai (angl. *urban planning models*), judėjimo ir tėkmės modeliai (angl. *traffic-flow models*), įdėjimų ir atsako kreivės (angl. *dose-response curve*s) (Rayner, 2003) ir daugelis vėliau sukurtų. Apie sprendimų priėmimo viešajame valdyme metodiką kalbėta ankstesniuose skyriuose, šiame disertacijos poskyryje svarbu aptarti konkrečias priemones, nes kiekviena metodika gali būti įgyvendinta pritaikant skirtingas priemones.

Tyrėjų darbuose gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme priemonės klasifikuojamos įvairiai. Mokslinėje literatūroje išryškėję klasifikacijos elementai yra komunikacijos kryptis, atstovavimas ir informacija.

Komunikacijos kryptis svarbi OECD (2001) studijoje, IAPP (2006) studijoje, Friedman ir Miles (2006) bei Neverausko ir Tijūnaitienės (2007) klasifikacijose. OECD (2001) studijoje, tiriant visuomenės dalyvavimą priimant viešojo valdymo sprendimus, dalyvavimas buvo apibrėžtas penkiomis kategorijomis: (a) informacija ir transakcija – viešojo valdymo institucijos informuoja gyventojus (vienpusis procesas); (b) konsultacijos – viešojo valdymo institucijos konsultuojasi su gyventojais (gyventojų reakcija paprastai nulemta viešojo valdymo institucijos per baigtinį alternatyvų sąrašą ar uždaro tipo klausimus); (c) pasitarimas – viešojo valdymo institucijos užsiima konsultacijomis su gyventojais (gyventojai skatinami diskutuoti prieš pateikiant galutinį atsakymą); (d) viešojo valdymo institucijos paskatintas dalyvavimas – viešojo valdymo institucijos inicijuoja konsultacijas išlaikydamos įgaliojimus priimti sprendimus; (e) gyventojų paskatintas dalyvavimas – gyventojai aktyviai dalyvauja sprendimų priėmimo procesuose, šalia viešojo valdymo institucijų (gyventojų sprendimai tampa privalomi, jie prisiima atsakomybę už rezultatus). Pasak IAPP studijos, dažniausiai gyventojų ir viešojo valdymo institucijų sąveika apsiriboja (a) ir (b) punktais. Internetu paremta tinklaveika sudaro sąlygas pereiti prie (c), (d) ir (e) punktų. Keturių (pirmųjų) iš penkių punktų komunikacijos kryptis yra nuo viešojo valdymo institucijos į gyventojus. Tarptautinės visuomenės dalyvavimo asociacijos atlikta studija (IAPP, 2006) sąveikos su gyventojais priemones klasifikuoja į tris grupes: (a) informacijos dalijimosi priemonės; (b) grįžtamojo ryšio priemonės; (c) žmonių sutelkimo priemonės. Šios trijų grupių priemonėspasižymi vienpusiu komunikacijos kanalu – nuo viešojo valdymo institucijos einama prie gyventojo. Nors (c) sekcijoje įvardijamos žmonių sutelktumo priemonės (pvz., gyventojų forumai, atvirų durų dienos, darbinės sesijos su gyventojais etc.), šių priemonių inicijavimas kyla iš viešojo valdymo institucijos, o ne iš gyventojo. Friedman ir Miles (2006) išskyrė tris lygius: (a) autokratinį; (b) simbolinį ir (c) įgalinimo. Apie jų suformuotą gyventojų (ir kitų suinteresuotųjų) įtraukimo sistemą jau kalbėta ankstesniuose skyriuose, todėl čia tik atkreipiamas dėmesys į tai, kad visiems trims lygiams būdinga komunikacijos kryptis nuo viešojo valdymo institucijos į gyventoją. Vis dėlto dvylikoje išskirtų tikslų aukščiausias (dvyliktasis) yra suinteresuotųjų kontrolė, kuris (bent hipotetiškai) nusako komunikacijos kanalą nuo gyventojų į viešojo valdymo

institucijas. Neverausko ir Tijūnaitienės (2007) studija dalyvavimo priemones skirstė į (a) konvencines ir (b) nekonvencines. Konvencinėmis priemonėmis autoriai įvardijo tas, kurios įtvirtintos teisės aktuose (pvz., rinkimai, rinkimų kampanijos, įvairūs vieši kontaktai su pareigūnais, veikla bendruomenėje etc.). Nekonvencinėmis laikomi tie veiksmai, kurie nesiremia institucinėmis įtakos formomis (pvz., demonstracijos, mitingai, streikai, piketo akcijos etc.).

Atstovavimo kryptis svarbi Friedman ir Miles (2006), Neverausko ir Tijūnaitienės (2007) bei Robbins et al. (2008) darbuose. Friedman ir Miles (2006) mintys svarbios tuo, kad autoriai išskiria tris pagrindinius atstovavimo krypties lygius: (a) autokratinį; (b) simbolinį ir (c) įgalinimo; tik šiuo atveju lygiai nėra homogeniški. (a) ir (b) nusako aukštą atstovavimo lygį (o tai reiškia žemą gyventojų įtraukimą), (c) – žemą atstovavimo lygį (tai reiškia aukštesnį gyventojų įtraukimą). Neverausko ir Tijūnaitienės (2007) studijoje pateikta klasifikacija (dar viena be jau minėtosios) susijusi su atstovavimu. Autoriai teigia, kad gyventojai dalyvauti viešajame valdyme gali tiesiogiai (pvz., dalyvaudami rinkimuose, pateikdami peticijas, skundus, prašymus etc.) ir netiesiogiai (pvz., nuomonių apklausos, valdžios atstovų galimybė išsiaiškinti nuomonę per masines informavimo priemones etc.). Robbins et al. (2008) darbe viena iš klasifikacijų yra atstovavimo. Autoriai nepateikia pakopinių lygmenų (tai įprasta literatūroje apie gyventojų įtraukimą į viešąjį valdymą), o priemones suskirsto ašyje nuo atstovavimo iki aukšto atstovavimo. Kitas svarbus jų tyrimo elementas yra informacija.

Informacijos elementas itin ryškus OECD (2001) studijoje ir atitinkamai Robbins et al. (2008) darbe. OECD (2001) studijoje informacijos elementas, vaidinantis pagrindinį vaidmenį pirmuose trijuose klasifikacijos (pristatytos ankstesniame poskyryje) elementuose, yra paremtas informacijos judėjimu ir tik (d) ir (e) kategorijos apima iniciatyvą. Robbins et al. (2008) informacijai, kaip ir atstovavimui, palieka negraduotą skalę nuo minimalaus informacijos kiekio iki išsamios informacijos. Informacijos ašyje dalyvavimo priemonės išdėliojamos pagal informacijos kiekį, kuris nusakomas pagal priemonės suteikiamas galimybes įsitraukti tam tikram skaičiui žmonių. Autoriai daro prielaidą, kad kuo mažiau žmonių dalyvauja pritaikant priemonę, tuo išsamesnę informaciją jie gauna ir atvirkščiai. Dauguma analizuotų klasifikacijų vienu žemiausių lygių įvardija informavimą. Nors informavimas įtraukiamas į sistemą, yra autorių, abejojančių šio lygio išskyrimu dėl itin aukšto gyventojų pasyvumo (Creighton, 1999; Zarger, 2003).

Analizuodami gyventojų dalyvavimą, tyrėjai (Kathlene ir Martin, 1991; Ebdon, 2000; Leatherman ir Howell, 2000; Lawrence ir Deagen, 2001, iš Irvin ir Stansbury, 2004; Petts, 2001; Abelson et al., 2004; Irvin ir Stansbury, 2004; IAPP, 2006; Civinskas, 2007; Neverauskas ir Tijūnaitienė, 2007; Barcevičius, 2008; Robbins et al., 2008; Hagen ir Robertson, 2010, Elias ir Alkadry, 2011; Pitrėnaitė ir Mikulskienė, 2012; Paražinskaitėir Tvaronavičienė, 2013, Passos et al., 2013) išskiria platų gyventojų dalyvavimo priemonių spektrą. Analizuojant mokslinę literatūrą, aptikta 95-ios dalyvavimo priemonės (pateikiama abėcėlės tvarka 1.1. priede). Aptartoje mokslinėje literatūroje atskiros priemonės nagrinėjamos skirtingai, t. y. kai kurioms priemonėms skiriama daugiau dėmesio. Šiuo metu mokslinėje literatūroje dažniausiai analizuojamos priemonės pateiktos 1.10. pav.

1.10. pav. *Mokslinėje literatūroje dažniausiai minimos gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese priemonės*[3]
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme priemonių minėjimo dažnio mokslinėje literatūroje analizė parodė, kad daugiausia analizuojamos priemonės yra apklausa, viešas svarstymas, susirinkimai, referendumai, komitetai, rinkimai, komisijos, balsavimas, asociacija, apskritojo stalo diskusija, Delfų metodas, darbinė sesija. Į dažniausiai nagrinėjamų priemonių sąrašą nepatenka nė viena iš informacinėmis technologijomis paremtų priemonių. Tai patvirtina, kad informacinėmis technologijomis paremtų priemonių autoriai analizuoja negausiai, nors, pasak Barcevičius (2008), informacinių technologijų taikymas analizuojant viešojo valdymo klausimus mokslinėje literatūroje vertinamas kaip panacėja, įveikianti riboto racionalumo problemą ir iš esmės pagerinanti viešąjį valdymą. Kingston (2007) savo tyrimu papildo, kad tradicinės gyventojų įtraukimo priemonės veikia procesą neigiamai dėl savo fiksuoto pobūdžio (konkretus laikas, konkreti vieta), o tai neatitinka šiuolaikinio žmogaus įpročių.

Analizuojant konkrečias priemones pastebima, kad autoriai dažnai kalba apie komunikacinį tarpininkavimą ir skirtingas sąveikos formas, tačiau dalyvavimo priemonių klasifikacijos komunikacijos sąveikai nepateikia. Remiantis disertacijos autorės įžvalgomis, analizuojant kitų autorių darbus, siūloma priemonių klasifikacija grindžiama dviem sąveikos formomis:

a) sąveikos atstumą; „akis į akį" (artima) ir nuotolinė sąveika – dalyvavimo priemonės priskiriamos vienai iš dviejų ar abiem grupėms, priklausomai nuo to, ar dalyvavimo priemonės įgyvendinimas gali būti užtikrinamas susitikus „akis į akį" ar / ir taikant nuotolinės sąveikos priemones;

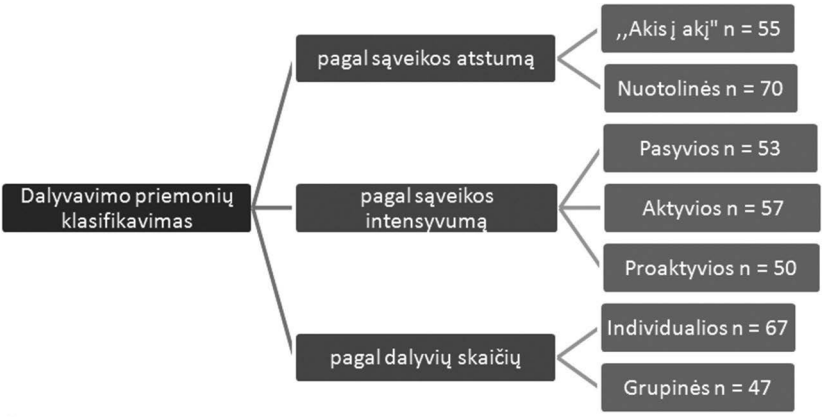
b) sąveikos intensyvumą; vienpusė interaktyvi sąveika, kurios metu proceso dalyvio vaidmuo kinta trijose stadijose: pasyvaus (vienpusė), aktyvaus (interaktyvi), proaktyvaus

3 Parengta remiantis www.jasondavies.com/wordcloud. Pagal „žodžių debesies" analizės metodą žodžiai (arba žodžių junginiai) pateikiami skirtingais dydžiais – kuo didesnis žodis (žodžių junginys), tuo dažniau tekste jis vartojamas.

(interaktyvi) – dalyvavimo priemonės priskiriamos vienai iš trijų, dviem ar visoms trims grupėms, priklausomai nuo to, ar dalyvavimo priemonės įgyvendinimas gali būti užtikrinamas tik įsisavinant informaciją (pasyvus), ar dalyvavimo priemonės įgyvendinimas remiasi dalyvio pateikiamais atsakymais į jam keliamus klausimus (aktyvaus), ar dalyvavimo priemonės įgyvendinimas remiasi dalyvio keliamais klausimais ar inicijuojamomis veiklomis (proaktyvus).

Greta klasifikacijų sąrašų, pagal sąveikos formas siūloma išskirti ir klasifikaciją pagal dalyvių skaičių: individualaus ir grupinio – dalyvavimo priemonių taikymas. Dalyvavimo priemonės priskiriamos vienai iš dviejų ar abiem grupėms, priklausomai nuo to, ar dalyvavimo priemonės įgyvendinimo užtikrinimas galimas individualiu dalyvio veikimu ar / ir kelių dalyvių veikimu grupėje (žr. 1.11. pav., n nurodo, kiek dalyvavimo priemonių priskirta šiai grupei). Tiriamų priemonių priskyrimas siūlomoms klasifikacijoms pateiktas 1.1. priede. Nors skirstyti dalyvavimo priemones į individualaus taikymo ir grupinio taikymo moksliniu požiūriu nepriimtina, praktiniu požiūriu ši klasifikacija yra reikšminga subjektams, planuojantiems gyventojų dalyvavimą.

Mokslinėje literatūroje analizuotų gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme priemonių sąraše suklasifikavus priemones (a) pagal sąveikos atstumą ryškiai dominuoja nuotolinio taikymo galimybių priemonės; (b) pagal sąveikos intensyvumą dalyvavimo priemonės pasiskirsto gan tolygiai; ir (c) pagal dalyvių skaičių ryškiai dominuoja individualaus taikymo priemonės.

1.11. pav. *Dalyvavimo priemonių klasifikavimas: pagal sąveikos atstumą, sąveikos interaktyvumą, dalyvių skaičių*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme priemonių moksliniuose tyrimuose pasigesta jų parinkimo metodikų analizės ar bent paminėjimo, kaip parenkamos gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme priemonės. Nagrinėjama galimos dalyvavimo priemonės, aptariama jų naudingumas institucijoms, tačiau pasigendama priemonių prasmingumo analizės sprendimo priėmimo procesui. Berman (1997) teigė, kad jei būtų pasiūlytos gyventojams

priimtinos priemonės, jie atsisakytų ciniškumo ir įsitrauktų į procesą. Mikulskienė et al. (2016, p. 50) apibendrino: „*Vis dar reikia operacinių tyrimų, kurie paaiškintų, kodėl kai kurios šiandien viešajame valdyme taikomos geranoriškos priemonės neduoda laukiamų rezultatų, o įtrauktieji dalyviai nesijaučia įgalinti, nors jų įtrauktis, iš pirmo žvilgsnio, atrodytų nuosekli ir sisteminga.*“ Priemonių veiksmingam gyventojų dalyvavimui viešajame valdyme parinkimo metodų aptikti nepavyko, o priemonių parinkimas atsižvelgiant į gyventojų asmenybes išsamiau nebuvo tirtas.

Siekiant papildyti šios srities mokslo žinias empirinio tyrimo metu ieškoma ryšių tarp psichologinių asmenybės charakteristikų ir gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme priemonių vertinimo.

1.3.3. Gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme tikslai

Gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme tikslai gali būti labai įvairūs, kylantys iš momentinės aplinkos. Visuomenės dalyvavimas taip pat stiprina socialinę visuomenės struktūrą, nes kuria tarpasmeninius santykius ir diegia tarpusavio supratimą, suteikia galimybę žmonėms veikti ne tik dėl interesų grupių, bet ir dėl bendruomeninių interesų (Staponkienė, 2005). Srities tyrimas nebūtų išsamus, jei nepasitaikytų tyrimų rezultatų, neigiančių pirminę idėją. Tyrimų, neigiamai vertinančių gyventojų dalyvavimą, nėra daug, ir pasisakymai „prieš“ dažnai tik deklaratyvūs, be nuodugnesnės analizės. Stern et al. (2008) pasižiūrėjo plačiau į šį reiškinį ir tai apibendrino šiais argumentais:

a) sąnaudos nepagrindžia naudos,
b) visuomenė nėra pasirengusi dirbti su sudėtingomis analizėmis, kurių reikia geriems sprendimams priimti;
c) dalyvavimo procesas vargiai pasiekia teisingumą ir proceso, ir išeigos atžvilgiu.

Visi Stern et al. (2008) išvardyti argumentai remiasi tuo, kad institucijos iškeliamos aukščiau nei visuomenė, nors institucijos turėtų tarnauti visuomenei, atitinkamai institucijų aukštesnis siekis turėtų būti ne jų funkcijos vykdymo paprastumas, o funkcijų vykdymo prasmingumas. Gyventojų ignoravimas viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese rodo, kad valstybės tarnautojai ar politikai visuomenės poreikius pakeičia tokiais, kokių, jų nuomone, visuomenė nori, ar netgi savo asmeniniais, kuo dauguma gyventojų yra akivaizdžiai nepatenkinti (Robbins et al., 2008). Petukienė ir Tijūnaitienė (2007) įvardijo gyventojų dalyvavimo funkcijas: (a) padeda užtikrinti institucijų reagavimą ir atskaitomybę; (b)sukuria sąlygas žmonėms ir grupėms daryti įtaką sprendimams, kurie veikia juos, tuo pat metu stiprindamas žmonių kompetenciją bei gebėjimą tai daryti; (c) teikia demokratinei sistemai stabilumo. Stern et al. (2008) atkreipia dėmesį, kad yra daug tikslų gyventojams įtraukti ir šie tikslai paprastai būna nukreipti į aplinkos vertinimą arba dalyvių santykius.

Depoe et al. (2004, p. 2–3), išanalizavę visuomenės įtraukimo srities literatūrą, susistemino tradicinių visuomenės dalyvavimo mechanizmų trūkumus:

1. Visuomenės dalyvavimas paprastai veikia, kai turime minty racionalų technokratinį modelį, kur politikos (angl. policy) formuotojai, valstybės tarnautojai ir ekspertai mato savo vaidmenį kaip švietėjų, įtikinančių visuomenę apie jų sprendimų teisėtumą.

2. *Visuomenės dalyvavimas sprendimo priėmimo procese dažnai pasireiškia per vėlai, tam tikrais atvejais netgi jau priėmus sprendimą.*
3. *Visuomenės dalyvavimo trajektorija „reklamiška", ypač tais atvejais, kai visuomenės dalyvavimo procesas vyksta tokia eiga: valstybės institucijų atstovai pateikia sprendimą, sprendimas paskelbiamas ir sprendimas apginamas.*
4. *Visuomenės dalyvavimui dažnai trūksta adekvačių mechanizmų ir forumų informuotam suinteresuotų šalių dialogui.*
5. *Visuomenės dalyvavimui dažnai trūksta adekvačios priežiūros užtikrinti, kad įdėjimai, gauti visuomenei dalyvaujant, turėtų realų poveikį sprendimo proceso išeigai.*

Išanalizavus autorių darbus, tikslus gyventojų įtraukimui į sprendimų priėmimo procesą viešajame valdyme galima apibendrinti penkiais pagrindiniais tikslais:

a) *paskatinti gyventojus imtis atsakomybės už savo ir bendruomenės gerovę*. Leatherman ir Howell (2000) vienu iš tikslų įvardijo sprendimo priėmimo galios suteikimą gyventojams. Lewin ir Bion (cituojama iš Bryson ir Anderson, 2000) gyventojų įtraukimą į valdymo sprendimų priėmimo procesą vertino kaip galimybę sudaryti sąlygas žmonėms patiems spręsti savo problemas suteikus jiems visą galimą informaciją. Bryson ir Anderson (2000) įtraukimo tikslu paminėjo viešojo valdymo institucijų elgesį, skatinantį gyventojus imtis atsakomybės už savo bendruomenės gerovę. Barcevičius (2006) kalbėjo apie tai, kad dalyvavimas turi paskatinti visuomenės „nuosavybės" jausmą ginti viešuosius sprendimus, taip pat dalyvavimo jausmą. Kingston (2007) gyventojų įtraukimo pagrindiniu tikslu laiko žmonių įgalinimą siekti visuomeninės naudos, kurią duoda dalyvavimas bendruomenės reikaluose.

b) *pagrįsti priimamus sprendimus*. Gyventojų įtraukimas į viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesą didina valdymo sprendimų pagrįstumą (Crosby et al. 1986; Schafer, 1986; de Leon 1992; Simonsen et al. 1996; Weeks 2000; Irvin ir Stansbury, 2004; Creighton, 2005; Robbins et al., 2008; Stern et al., 2008). Pasak Irvin ir Stansbury (2004), gyventojų įtraukimas į sprendimų priėmimo procesą daro šį procesą patikimesnį visuomenės akyse, taip pat priimti sprendimai įtraukiant gyventojus visuomenei yra artimesni. Dalyvavimo teigiamą poveikį visuomenės pasitikėjimui viešojo valdymo institucijomis patvirtina ir Barcevičius (2006). Leatherman ir Howell (2000) įvardijo penkis nedidelius tikslus, atskleidžiančius gyventojų įtraukimą į sprendimų priėmimo procesą viešajame valdyme siekiant pagrįsti priimamus sprendimus: (a) priderinti planavimą prie skirtingų grupių poreikių; (b) įtvirtinti socialinius pokyčius užtikrinančius lygių teisių užtikrinimą; (c) pritraukti paramą; (d) įgyti paramą; (e) išvengti oponavimo.

c) *papildyti institucijų turimas žinias*. Gyventojai turi daug informacijos, susijusios su praktinėmis situacijomis viešosios erdvės procesuose. S. B. Foset (orig. S. B. Fawcett) dar 1991 m. glaustai įvardijo gyventojų įtraukimo į viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesą tikslą: nustatyti visuomenei svarbius tikslus. Robbins et al. (2008) vienu iš tikslų paminėjo siekį informuoti sprendimų priėmėjus apie visuomenėje vyraujančią paramą ir opoziciją. Stern et al. (2008) atkreipė dėmesį, kad gyventojų (kaip naudos gavėjų ir specialių žinių teikėjų) įtraukimas į viešojo valdy-

mo sprendimų priėmimo procesą gali papildyti viešojo valdymo institucijų žinias gyventojų asmenine ir specialybine patirtimi. Detaliau institucijų turimas žinias papildė Leatherman ir Howell (2000): pareigūnai remiasi gyventojais, siekdami likti informuoti apie visuomenės rūpesčius ir preferencijas, siekia gauti idėjų ir kitokio indėlio iš visuomenės, kurti dialogą apie gyventojų pasirinkimus, pabaigti tam tikras veiklas padedant gyventojams.

d) *gauti grįžtamąjį ryšį iš gyventojų*. Leatherman ir Howell (2000) vienu iš tikslų įvardijo siekį sulaukti gyventojų grįžtamojo ryšio apie tai, kaip jie vertina viešojo valdymo institucijų suformuotus pasiūlymus. Robbins et al. (2008) gyventojų įtraukimo vienu iš tikslų minėjo institucijų siekį nuspėti gyventojų pasirinkimus, ypač konvencinio dalyvavimo atvejais.

e) *puoselėti demokratines vertybes*. Demokratinių vertybių puoselėjimas padeda užtikrinti tam tikrą socialinę struktūrą. Rawls (1993) atkreipė dėmesį, kad nuodugniai suplanuotas kolektyvinis sprendimų priėmimo procesas veda prie visuomenės socialinio stabilumo. Leatherman ir Howell (2000) į demokratinių vertybių puoselėjimo tikslus žvelgė per kolektyviškumą ir švietimo prizmę: (a) demokratinių vertybių puoselėjimas užtikrinant daugumos poreikius, (b) šviesti nedalyvaujančią visuomenės dalį, (c) skatinti piliečių dalyvavimą ir norą įsitraukti.

Depoe et al. (2004, p. 3) ir Bernotienė (2010) gyventojų dalyvavimą grindė argumentais, kurie geriau nusako visuomeninio dalyvavimo prielaidas, galinčias nukreipti konkrečių tikslų link: (a) žmonės turi turėti teisę pasisakyti klausimais, kurie aktualūs jų gyvenimui; (b) dalyvavimas užtikrina, kad sprendimai atspindės visų subjektų, įskaitant ir tų, kurie priima sprendimus, lūkesčius; (c) dalyvavimu siekiama, kad visi subjektai, kuriems sprendimai daro įtaką, būtų įtraukiami į tų sprendimų priėmimą; (d) dalyvavimu siekiama visų subjektų, kuriems sprendimai daro įtaką, įnašo; (e) dalyvavimu siekiama teikti suinteresuotiems subjektams visą su sprendimo priėmimu susijusią informaciją; (f) dalyvavimas užtikrina, kad sprendimų priėmimo dalyviai bus informuojami, kaip jų įnašai atsispindi sprendime; (g) išankstinis ir tęstinis, informuotas ir įgalintas visuomenės dalyvavimas yra tvirtos ir pagrįstos (angl. *Sound*) viešosios politikos (angl. *Policy*) skiriamasis ženklas.

Išanalizuotuose autorių darbuose, kuriuose aptariami dalyvavimo tikslai, kalbama apie dalyvavimą įtraukiant, o ne dalyvavimą įsitraukiant. Disertacijoje analizuojant procesą ir gyventojų (bei kitų subjektų) vaidmenį vartojama sąvoka „dalyvavimas". Dalyvavimas yra buvimas procese, kuris grynąja savo forma nenusako, kodėl jis vyksta ir kas jį inicijavo. Išorės (viešojo valdymo atstovų) inicijuotas dalyvavimas toliau vadinamas „įtraukimu", o gyventojų savimonės inicijuotas dalyvavimas – „įsitraukimu". Šios dvi sąvokos nepakeičia „dalyvavimo" sampratos, jos tik patikslina „dalyvavimo" sąvokos turinį atitinkamoje analizės dalyje. Atsižvelgiant į sąvokos „dalyvavimas" dichotomiją svarbu pažymėti, kad šiame skyrelyje pristatyti tik įtraukimą aptariantys darbai.

Analizuojant mokslinę literatūrą, gyventojų įsitraukimo tikslų tyrimo aptikti nepavyko. Empirinio tyrimo metu gyventojų įtraukimo į sprendimų priėmimo procesą viešajame valdyme tikslai, apibendrinti analizuojant mokslinę literatūrą, bus įvertinti gyventojų požiūriu ir papildyti įsitraukimo tikslais.

1.3.4. Gyventojų pasitenkinimas dalyvavimu viešajame valdyme

Visuomenės dalyvavimas sprendimų priėmimo procese prisideda prie priimtų sprendimų socialinio pagrįstumo. Socialinis pagrįstumas – poveikis ir svarba visuomenės požiūriu (Kennedy, 1992). Socialinis pagrįstumas – pasitenkinimas procedūromis ir jų priimtinumas požiūriu tų, kuriuos paveikia procedūrų rezultatai (Luiselli ir Reed, 2011). Pagrįstumas – ne egzistuojanti, o laipsniuojama kategorija, kurią galima išmatuoti ir įvertinti (Carmines ir Zeller, 1979). Kiti autoriai (Wolf, 1978; Schwartz, 1991; Fawcett, 1991, Finn ir Sladeczek, 2001; Carter et al., 2011; Strain et al., 2012; Marchant et al., 2013; Bagnato et al., 2014; Dickson et al., 2014; Leko, 2014), pateikdami socialinio pagrįstumo apibrėžimą ar sampratą, akcentuoja tuos pačius elementus, todėl sąvoka nedetalizuojama ir vadovaujamasi apibendrinta tyrėjų samprata, kad socialinis pagrįstumas yra visuomenės požiūrio išraiška bendrais visuomenei klausimais. Socialinis pagrįstumas gali būti vertinamas nuo visiškai nesančio iki visiško pritarimo, dėl ko, pasak Stern et al. (2008), didėja viešojo valdymo procese priimtų sprendimų įgyvendinimo sėkmingumas. Socialinis pagrįstumas matuojamas grįžtamuoju vartotojų ryšiu (Schwartz, 1991, Kennedy, 1992; Finn ir Sladeczek, 2001; Marchant et al., 2013). Formuojant grįžtamąjį ryšį svarbu įvertinti kiekvieno individo nuomonę atskirai (Carmines ir Zeller, 1979). *Gyventojų dalyvavimas tiesiogiai susijęs su gyventojų pasitikėjimu valdžios institucijomis ir pasitenkinimu viešuoju valdymu* (Stumbraitė-Vilkišienė, 2013, p. 27). Stern et al. (2008) pastebi, kad, tinkamai atliktas, viešasis dalyvavimas pagerina sprendimų teisėtumo kokybę ir didina visų dalyvaujančių ir viešajame procese įsitraukimo pajėgumą. Autoriai atkreipia dėmesį, kad viešasis dalyvavimas stiprina dalyvaujančių šalių pasitikėjimą ir supratingumą, o šių rezultatų pasiekimas priklauso nuo sudėtingų klausimų sprendimo prieigos.

Gyventojų dalyvavimas viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese yra svarbi priimtų sprendimų socialinio pagrįstumo dalis. Apibendrinus tyrėjų požiūrį galima apibrėžti socialinį pagrįstumą kaip visuomenės požiūrio išraišką bendrais visuomenei klausimais. Šią išraišką siūloma matuoti grįžtamuoju ryšiu. Deja, tyrimų gyventojų pasitenkinimu dėl dalyvavimo viešajame valdyme aptikta labai mažai ir tyrimai ne itin išsamūs. Socialinio pagrįstumo elementas viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese yra sritis, kurioje reikalinga atlikti daugiau tyrimų. Tyrimai turėtų būti orientuojami į metodikas grįžtamajam ryšiui tirti irgrįžtamojo ryšio rezultatų integravimui į tolesnę institucijos (organizavusios procesą) veiklą.

Empirinio tyrimo metu pasitenkinimas gyventojų dalyvavimu viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese tiriamas analizuojant gyventojų požiūrį į esamą procesą ir pageidaujamą situaciją.

1.3.5. Gyventojų dalyvavimo poveikio sprendimo priėmimo procesui vertinimas

Gyventojų dalyvavimo teigiamas ir neigiamas poveikis sprendimų priėmimo viešajame valdyme procesui mokslinėje literatūroje analizuojamas nuo viešojo valdymo mokslinių tyrimų pradžios (pvz., Almond ir Verba, 1961; Rosener, 1978). Dalyvavimo

tema įvairiuose vystymo projektuose jau 1960–1970 m. tapo svarbiausia priemone siekti darnos ir lygybės (Rifkin ir Kangere, 2001). Vroom ir Jago (1988), Howell et al. (1987), Nelson ir Wright (1995), Applegate (1998), Smith (2003, cituojama iš Petukienė et al. (2007)), Barcevičius (2006), Petukienė et al. (2007), Stern et al. (2008), Robbins et al. (2008) savo darbuose trumpai pamini tam tikrus gyventojų dalyvavimo sprendimų priėmimo procese aspektus plačiau neanalizuodami teigiamo ar neigiamo poveikio procesui. Kiti autoriai pateikė susistemintus sąrašus, susijusius su gyventojų dalyvavimu sprendimų priėmimo procese viešajame valdyme: (a) privalumų (Bovaird ir Loffler, 2003; NOIPC, 2013), (b) privalumų ir trūkumų (Irland ir Vincent,1974; Bryson ir Anderson, 2000; Roberts, 2004 iš Robbins et al., 2008), (c) privalumų gyventojams ir institucijoms (Thomas, 1995; Beierele, 1999), (d) privalumų ir trūkumų gyventojams ir institucijoms (Irvin ir Stansbury, 2004; Neverauskas ir Tijūnaitienė, 2007), (e) privalumų gyventojams, institucijoms ir visuomenei (Strange, 1972), (f) privalumų ir trūkumų visuomenei (Warwick ir Kelman, 1976); (g) privalumų gyventojams ir visuomenei (Mikulskienė et al., 2016), (h) naudos krypties (sprendimo priėmimo procesas ar sprendimo priėmimo proceso rezultatas) (Irvin ir Stansbury, 2004), (i) dalyvavimo poveikio krypties: poveikis dalyvaujančiajam, poveikis institucijos veiklai ir poveikis bendruomenei (Strange, 1972). Nagrinėdami privalumus ir trūkumus autoriai „institucijomis" vadino viešąjį valdymą įgyvendinančius subjektus. Remiantis autorių klasifikacijomis ir pastebėjimais, 1.12., 1.13. ir 1.14. lentelėse pateikiama privalumai ir trūkumai, susiję su gyventojų dalyvavimu viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese trimis pagrindiniais aspektais: (a) gyventojų; (b) institucijų; (c) visuomenės, viduje suskirstant privalumus ir trūkumus pagal numatomo poveikio kryptį.

1.12. lentelė. *Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese privalumai ir trūkumai gyventojų aspektu*

Privalumų ir trūkumų kryptis	**Privalumai**	**Trūkumai**
Sprendimo priėmimo procesui	Sužino apie institucijų veiklą	Žmonės nėra pakankamai atsidavę demokratijos idealams
	Pradeda suprasti viešojo valdymo procesų sudėtingumą	Paprastas žmogus nesuvokia valdymo sudėtingumo
	Sudaro sąlygas burtis politinio poveikio formavimui	Svarbus problemos motyvacinis veiksnys
	Žmonės geriau suvokia ir įvertina sprendimo priėmimo apribojimus ir sunkumus	Žmonės nenori ar negali skirti laiko ir kitų išteklių dalyvavimui
	Saugo jų laisves	Žmonės kartais mieliau renkasi stabilumą ir nežinomybę nei šiek tiek neteisybės pokyčių laikotarpiu
		Dalyvavimo beprasmiškumas, jei į dalyvavimo indėlį neatsižvelgiama

Tęsinys sekančiame puslapyje.

Lentelės tąsa.

Privalumų ir trūkumų kryptis	Privalumai	Trūkumai
Sprendimo priėmimo proceso rezultatui (sprendiniui)	Patenkinami lūkesčiai	Didelės laiko sąnaudos
	Kai kurie gauna prieigą prie įvairių išteklių	
	Padidėja įtaka bendruomenėje	
	Galimybė daryti įtaką sprendimams	
	Didėja informavimo lygis	
	Ugdo abipusį pasitikėjimą	
	Stiprina demokratiją	
	Skatina pilietinį aktyvumą	
	Suteikia psichologinį atlygį ir priklausymo bendruomenei jausmą	
	Galimybė informuoti viešojo valdymo institucijas apie poreikius ir prioritetus	
	Sukuriamas savarankiškumo jausmas	

Šaltinis: *sudaryta autorės remiantis mokslinės literatūros analize (Strange, 1972; Irland ir Vincent, 1974; Thomas, 1995; Beierele, 1999; Bryson ir Anderson, 2000; Bovaird ir Loffler, 2003; Irvin ir Stansbury, 2004; Roberts, 2004 iš Robbins et al., 2008; Neverauskas ir Tijūnaitienė, 2007; NOIPC, 2013, Mikulskienė et al., 2016)*

Nagrinėjant gyventojų aspektu gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese privalumus, nukreiptus į sprendimo priėmimo procesą, pastebima, kad jie apima edukacinius, proaktyvumo ir apsaugos aspektus, o privalumai, nukreipti į sprendimo priėmimo rezultatą, – ne tik edukacinius, proaktyvumo ir apsaugos, bet ir teisėtų lūkesčių bei galios aspektus.

Nagrinėjant gyventojų aspektu gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese trūkumus, nukreiptus į sprendimo priėmimo procesą, akivaizdu, kad jie apima edukacinius, proaktyvumo ir asmeninio poveikio aspektus, o trūkumas, nukreiptas į sprendimo priėmimo rezultatą, atspindi laiko valdymo aspektą.

Apibendrindami gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese privalumus ir trūkumus gyventojų aspektu, matome, kad edukaciniai ir proaktyvumo aspektai turi įtaką ir privalumų, ir trūkumų srityse. Tai rodo, kad darant poveikį viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesui, kuriame dalyvauja gyventojai, edukacijos ir proaktyvumo aspektai reikalauja didesnio atidumo ir kad šiose srityse yra sunkiau numatyti prasmingas priemones susidariusioms problemoms spręsti ar numatytoms naujovėms diegti.

1.13. lentelė. *Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese privalumai ir trūkumai institucijų aspektu*

Privalumų ir trūkumų kryptis	Privalumai	Trūkumai
Sprendimo priėmimo procesui	Mažėja procedūrinių nesklandumų	Sudėtinga komunikacija stumia tolyn terminus
	Kuriami precedentai	Aukštas finansinių išteklių poreikis
	Geriau informuoti žmonės	Didelės laiko sąnaudos
	Kuriamos naujos institucijos sąveikai su visuomene palaikyti	Formalūs lyderiai turi būti pasirengę dalytis sprendimo priėmimo galia
	Tobulinami reguliarūs bendravimo su visuomene kanalai ir priemonės	Proceso veiksmingumas paremtas dalyvių suinteresuotumu rasti bendrą sutarimą
	Padeda koreguoti ir tobulinti strategines programas, siekiant užtikrinti visuomenės paramą	Proceso veiksmingumui būtinas aiškus dalyvavimo tikslas ir aiškiai suformuluotos problemos
	Padeda gauti gyventojų paramą	Dalyvavimas turi būti detaliai suplanuotas ir valdomas
	Leidžia gauti geresniam sprendimui priimti reikiamos informacijos	Gali būti reikalingi pakartotiniai sąveikos momentai
	Leidžia valstybės tarnautojams parodyti piliečiams, kad jie išmano savo darbą ir dirba atsakingai	Gali sukelti priešiškumą institucijai
	Skatina visuomenės ir viešojo valdymo institucijų dialogą	Prarandama sprendimo priėmimo kontrolė
	Sutrenkama išsamesnė informacija	Mažiau pinigų projektams įgyvendinti
	Leidžia institucijoms priimti tokius sprendimus, kurių pačios vienos niekad negalėtų, t. y. drąsesnius, nes veikia su gyventojų palaikymu	
Sprendimo priėmimo proceso rezultatui (sprendiniui)	Didina valdžios institucijų veiklos skaidrumą ir atskaitomybę, taip sukurdamas sąlygas geram valdymui	(neaptikta)
	Ugdo abipusį pasitikėjimą	
	Padeda nustatyti visuomenės poreikius ir prioritetus	
	Didina sprendimų pagrįstumą	
	Padeda valdininkams spręsti konfliktus	

Šaltinis: *sudaryta autorės remiantis mokslinės literatūros analize (Strange, 1972; Irland ir Vincent,1974; Thomas, 1995; Beierele, 1999; Bovaird ir Loffler, 2003; Bryson ir Anderson, 2000; Roberts, 2004, iš Robbins et al., 2008; Irvin ir Stansbury, 2004; Neverauskas ir Tijūnaitienė, 2007; NOIPC, 2013)*

Nagrinėjant institucijų aspektu gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese privalumus, nukreiptus į sprendimo priėmimo procesą, matoma, kad jie apima organizacinius, informacinius ir sąveikos su gyventojais aspektus, o privalumai, nukreipti į sprendimo priėmimo rezultatą, – tik sąveikos su gyventojais aspektus.

Nagrinėjant institucijų aspektu gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese trūkumus, nukreiptus į sprendimo priėmimo procesą, akivaizdu, kad jie apima komunikacijos, organizacinius, sąveikos su gyventojais, finansinius aspektus. Trūkumai, nukreipti į sprendimo priėmimo rezultatą, institucijų aspektu nepateikti.

Apibendrinant gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese privalumus ir trūkumus institucijų aspektu, matyti, kad organizaciniai ir sąveikos su gyventojais aspektai turi įtaką ir privalumų, ir trūkumų srityse. Tai rodo, kad darant poveikį viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesui, kuriame dalyvauja gyventojai, organizaciniai ir sąveikos su gyventojais aspektai reikalauja didesnio atidumo ir kad šiose srityse yra sudėtingiau numatyti prasmingas priemones susidariusioms problemoms spręsti ar numatytoms naujovėms diegti.

1.14. lentelė. *Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese privalumai ir trūkumai visuomenės aspektu*

Privalumų ir trūkumų kryptis	**Privalumai**	**Trūkumai**
Sprendimo priėmimo procesui	Gerai informuota visuomenė pastebimai kritiškesnė sprendimams	Jei kiti nėra pakankamai informuoti, interesų grupės pradeda dominuoti
	Tobulinami reguliarūs bendravimo su visuomene kanalai ir priemonės	Visuomenė neturi žinių ir gebėjimų suvokti tam tikrų dalykų
	Galimybė geriau suprasti viešąjį interesą panaudojant IT (apklausos, komentavimas etc.)	Proceso veiksmingumas paremtas dalyvių suinteresuotumu rasti bendrą sutarimą
	Galimybė atrasti ir palyginti skirtingus požiūrius į galimą sprendimo variantą	Proceso veiksmingumui būtinas aiškus dalyvavimo tikslas ir aiškiai suformuluotos problemos
	Dalyvavimas kuria įsipareigojimo savo bendruomenei jausmą	Kviečiami dalyvauti tik tie, kuriems numatoma, kad problema aktuli arba yra susiję su ja
	Nepasitenkinimą galima panaudoti kaip tam tikros problemos iškėlimo / atkreipimo į ją dėmesio galimybę	Dalyvavimas gali tapti griaunama jėga, skatinčia politinius konfliktus, žalojančius demokratines vertybes
	Ragina remtis savo patirtimi ir išmintimi	
	Pritraukia kolektyvinės išminties privalumus	
	Skatina visuomenės ir viešojo valdymo institucijų dialogą	
Sprendimo priėmimo proceso rezultatui (sprendiniui)	Simbolizuoja atsižvelgimą į mažumos poreikius	(neaptikta)
	Mažėja konfliktų	
	Kokybės požiūriu geresni sprendimai	
	Skatina spręsti problemas patiems	
	Padeda nustatyti poreikius ir prioritetus	
	Skatina kūrybingumą sprendžiant problemas	
	Veikia kaip transformacinis įvykis visuomenėje	
	Sprendimai įtraukiant gyventojus atneša didesnę naudą visuomenei	

Šaltinis: *sudaryta autorės remiantis mokslinės literatūros analize (Strange, 1972; Irland ir Vincent, 1974; Warwick ir Kelman, 1976; Bryson ir Anderson, 2000; Bovaird ir Loffler, 2003; Roberts, 2004, iš Robbins et al., 2008; Irvin ir Stansbury, 2004; NOIPC, 2013, Mikulskienė et al., 2016)*

Nagrinėjant visuomenės aspektu gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese privalumus, nukreiptus į sprendimo priėmimo procesą, matoma, kad jie apima atsakomybės, informacinius ir sąveikos su gyventojais aspektus, o privalumai, nukreipti į sprendimo priėmimo rezultatą, apima ne tik atsakomybės, informacinius ir sąveikos su gyventojais aspektus, bet ir sprendinio kokybės aspektus.

Nagrinėjant visuomenės aspektu gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese trūkumus, nukreiptus į sprendimo priėmimo procesą, akivaizdu, kad jie apima organizacinius, edukacinius, sąveikos tarp gyventojų ir politinius aspektus. Trūkumai, nukreipti į sprendimo priėmimo rezultatą, visuomenės aspektu nepateikti.

Apibendrinant gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese privalumus ir trūkumus visuomenės aspektu, matyti, kad bendri aspektai, turintys įtaką, ir privalumų, ir trūkumų srityse neišryškėjo. Tačiau buvo pastebėti du (dar neminėti privalumų ir trūkumų analizėje) itin svarbūs aspektai – tai sąveikos tarp gyventojų ir politiniai aspektai.

Apibendrinant privalumų ir trūkumų, susijusių su gyventojų dalyvavimu sprendimų priėmimo procese viešajame valdyme, gyventojų, institucijų ir visuomenės aspektais analizę, mokslinėje literatūroje matoma, kad mokslininkai gyventojų dalyvavimo naudą išreiškia per privalumus, nukreiptus į hierarchiškumą ir procesinę komunikaciją, o žalą – per trūkumus, nukreiptus į institucijų patiriamus sunkumus valdant gyventojų įtraukimo procesą.

Gyventojų dalyvavimo sprendimų priėmimo procese viešajame valdyme privalumai ir trūkumai gyventojų, institucijų ir visuomenės aspektais apibendrinti mokslinės literatūros analizėje, atliekant empirinį tyrimą, bus palygintinu proceso privalumais ir trūkumais gyventojų požiūriu.

2. GYVENTOJŲ DALYVAVIMO VIEŠOJO VALDYMO SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCESUOSE VERTINIMO GYVENTOJŲ POŽIŪRIU EMPIRINIS TYRIMAS

2.1. Metodologinis empirinio tyrimo pagrindimas

2.1.1. Tyrimo teorinis pagrindimas ir tikslas

Gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme technologijos bazę sudaro gyventojų dalyvavimas sprendimų priėmimo procese valstybės valdymo ar vietos savivaldos lygmenimis. Depoe et al. (2004) tyrėjų grupės gyventojų dalyvavimo sprendimų priėmimo tyrimai apima politikos (angl. *policy*) formavimą ir informacijos mainus. Atitinkamai tokiu atveju jie patenka į vadybos ir komunikacijos mokslų sandūrą, todėl remiantis Šarkute (2009) (žr. 2.1. lentelę.) empirinis tyrimas konstruojamas ir jo rezultatai analizuojami kontekste tų analitinių paradigmų, kurios apima abi socialinių mokslų kryptis – sistemų teoriją, racionalųjį pasirinkimą, struktūrinį funkcionalizmą.

2.1. lentelė. *Sprendimų priėmimo analizės paradigmos*

Akademinė disciplina	**Analitinė paradigma**										
	Biheviorizmas	**Emometodologija**	**Egzistencializmas**	**Hermeneutika**	**Sistemų teorija**	**Marksizmas**	**Racionalus pasirinkimas**	**Lošimų teorija**	**Neoinstitucionalizmas**	**Struktūrinis funkcionalizmas**	**Socialinis konstruktyvizmas**
Sociologija	X	X			X	X	X		X	X	X
Psichologija	X								X		X
Politikos mokslai	X				X	X	X	X	X	X	
Komunikacijos mokslai		X			X		X			X	X
Ekonomika					X	X	X	X	X		
Vadybos ir administravimo mokslai	X				X	X	X	X		X	
Filosofija			X	X							
Antropologija		X									

Šaltinis: *Šarkute (2009)*

Sistemų teorija teigia, kad kuo sistema sudėtingesnė, tuo daugiau įgūdžių reikalauja jos supratimas (Skaržauskienė, 2010). Valstybė yra sudėtinga elementų sistema, kurioje ypatingą vaidmenį atlieka gyventojai ir viešojo valdymo institucijos. Valstybės valdymas – dinamiškas procesas, kuris vyksta priimant sprendimus probleminiais ir plėtros klausimais. Sistemų teo-

rija aprėpia dvi labai svarbias vadybos teorijos sritis: sisteminį mąstymą ir sistemų dinamiką (Skaržauskienė, 2010). Sisteminis mąstymas valdant valstybę ne mažiau svarbus, nes priimami sprendimai daro poveikį visai socialinei sistemai, kuri vadinama valstybe. Šiuo aspektu reikšmingą poveikį turi visuomenėje vyraujantys mentaliniai modeliai. Senge (1990) mentalinius modelius aiškina kaip žmonių įsitikinimus, apibendrinimus, vaizdinius ar paveikslus, kurie veikia pasaulio suvokimą ir elgesį. Sprendimų priėmimas, nors dažnai turi fizinę formą – išraišką į išorę, paprastai yra grynai mentalinis (Ule, 2009). Labai dažnai žmonės sąmoningai nesuvokia mentalinių modelių reikšmės savo elgesiui (Senge, 1990). Į pagalbą pasitelkus priežastinių ryšių diagramų sudarymo metodą, daugelį problemų galima aprašyti priežastinių ryšių junginiais (Skaržauskienė, 2010). Empirinio tyrimo metu siekiama surinkti duomenis, kurie leistų pristatyti vyraujančius mentalinius modelius, susijusius su gyventojų vaidmeniu viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese, bei aprašyti priežastinius ryšių junginius.

Racionaliojo pasirinkimo teorija siejama su Adamo Smitho vardu ir kildinama iš ekonominių procesų. Individas, priimantis racionalius sprendimus, eina į mainų santykius su kitais racionaliais individais, ir mainų procesas tęsiasi iki to momento, kai paskutiniai mainai jau nebeteikia laimėjimų be nuostolių nė vienai pusei (Petukienė ir kiti, 2007). Disertacijoje mainų santykių šalys yra viešojo valdymo institucijos ir visuomenė, tiriamas jų sąveikos proceso komunikacinis etapas sprendimų priėmimo procese viešajame valdyme. Tyrimas neapima išsamiai ekonominio aspekto, nes tiriama iki sąveikos proceso komunikacinis etapas. Petukienė et al. (2007) atkreipė dėmesį, kad racionaliojo pasirinkimo teorija tik ekonominiu aspektu nėra tinkama dalyvavimui tirti, nes plėtoja metodologinio individualizmo koncepciją, o tai reiškia, kad struktūros analizuojamos kaip individų, siekiančių savo tikslų, visuma. Remiantis šia pozicija tyrime analizuojama gyventojų požiūriai ir siekiama pateikti apibendrintą jų racionalaus pasirinkimo formuojamą požiūrio visumą.

Struktūrinis funkcionalizmas remiasi idėja, kad socialinė struktūra atsiskleidžia per socialinių funkcijų idėją (Tidikis, 2003). Disertacijoje nagrinėjama sprendimų priėmimo funkcijos viešajame valdyme formuojama socialinių santykių struktūra ir jos kaita. Struktūrinio funkcionalizmo teorija tyrimo objektą nagrinėja keturiais pagrindiniais aspektais: struktūra, elementų funkcionalumu, elementų kaita ir objekto vystymusi (ibid.). Empirinis tyrimas formuojamas atsižvelgiant į gyventojų dalyvavimo sprendimų priėmimo procese struktūrą; gyventojų vaidmenį procese; jų vaidmens kaitą priklausomai nuo dalyvaujančiųjų ir paties sprendimų priėmimo proceso vystymąsi stipraus gyventojų įsitraukimo atveju.

Tyrimo metu laikomasi etinių, teisinių, filosofinių ir procedūrinių mokslinio tyrimo principų (remtasi Dromantaitė-Stancikienė, 2011). Etinis principas siejamas su tyrimo duomenų autentiškumu. Teisinis principas remiasi respondentų privačių duomenų konfidencialumu. Filosofinis principas siejamas su tyrimo svarba ir aktualumu mokslui, o procedūrinis – su pasirinktų tyrimo metodų tinkamu taikymu.

Tyrimo objektas – gyventojų dalyvavimas viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese gyventojų požiūriu.

Tyrimo tikslas – gyventojų dalyvavimą viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese įvertinti gyventojų požiūriu ir nustatyti gyventojų požiūrio į gyventojų dalyvavimą viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese sąsajas su tyrimo reprezentatyvumą grindžiančiomis demografinėmis charakteristikomis ir asmenybės dimensijomis.

Hipotezės formuojamos dėl ryšio poroje egzistavimo:

- $\mathbf{H_0}$ – tarp dalyvavimo priemonių vertinimo ir asmenybės dimensijų nėra priklausomybės
- $\mathbf{H_a}$ – tarp dalyvavimo priemonių vertinimo ir asmenybės dimensijų yra priklausomybė

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti gyventojų požiūrį į sprendimų priėmimo proceso viešajame valdyme dalyvius.
2. Išanalizuoti gyventojų požiūrį į gyventojų dalyvavimo priemones viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese.
3. Nustatyti gyventojų požiūrį į gyventojų įtraukimo ir įsitraukimo tikslus viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese.
4. Įvertinti gyventojų pasitenkinimą gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese aspektu.
5. Nustatyti gyventojų požiūrį į gyventojų dalyvavimo poveikį viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesui, suklasifikuoti išreikštus požiūrius ir integruoti teorinį (pastebėtą analizuojant mokslinę literatūrą) su gyventojų požiūriu.
6. Įvertinti gyventojų asmenybės dimensijų ryšį su gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese priemonėmis.

Tyrimo tipas ir metodas. Tyrimo metodas pasirinktas apžvelgus į iki šiol atliktus gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme tyrimus (žr. 2.2. lentelę) ir ekspertų nuomonę metodų tinkamumui socialinių technologijų srities tyrimams (žr. 2.4. lentelę). Siekiant kokybiškai papildyti mokslo žinias atsižvelgiama į abi reikšmines disertacinio tyrimo sritis.

2.2. lentelė. *Gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme tyrimų metodai*

Tyrimo metodų tipas	Tyrimo metodas	Autoriai, taikę metodą gyventojų įtraukimo tyrimuose
Kokybiniai tyrimo metodai	Atvejo studija	Graham (1996), Depoe et al. (2004), Webler ir Tuler (2006), Branch ir Bradbury (2006), Kingston (2007), Sutcliff (2008), Passos et al. (2013)
	Dokumentų / turinio analizė	Graham (1996), Rajvanshi (2003), Branch ir Bradbury (2006), Neverauskas ir Tijūnaitienė (2007), Stasiukynas (2010), Bryer (2013), Petrauskienė ir Žilinskas (2013),
	Fokus grupė	Abelson (2004), Jankauskienė et al. (2014)
	Eksperimentas	Renn (1993)
	Stebėjimas	Graham (1996)
	Ekspertų apklausa	Stasiukynas (2010), Stumbraitė-Vilkišienė (2013)
Kiekybiniai tyrimo metodai	Anketavimas	Bradbury (2006), Tiganas (2012), Branch ir Stumbraitė-Vilkišienė (2013), Jankauskienė et al. (2014)

Šaltinis: *sudaryta autorės*

Empirinių tyrimų gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme srityje iki šiol apskritai atlikta nedaug. „*Ilgą laiką mokslinėse publikacijose vyravo požiūris, jog jeigu tiesioginis dalyvavimas nėra visada tinkamas ir pageidaujamas, ar apskirtai verta gilintis į jo vystymo klausimus*“ (Stumbraitė-Vilkišienė, 2013, p. 29). Kartais gyventojų dalyvavimo tyrimuose yra derinami skirtingi metodai: Branch ir Bradbury (2006) kokybinė dokumentų turinio analizė, atvejo studija ir dvi kiekybinės analizės apklausos; Jankauskienė et al. (2014) – fokus grupės ir kiekybinės analizės apklausa; Stasiukynas (2010) – dokumentų analizė ir ekspertinė apklausa; Stumbraitė-Vilkišienė (2013) – ekspertų apklausa ir kiekybinės analizės apklausa. Fenomeno analizei individo ar grupės tyrimų pasitaiko rečiau, nors individų ar grupės tyrimai gali suteikti platesnių įžvalgų. Rečiausiai taikomas tyrimo metodų tipas yra kiekybiniai tyrimo metodai. Iki šiol atlikti tyrimai daugiausia remiasi situacijos, įvykio, atvejo, individo ar grupės tyrimas siekiant suprasti patį reiškinį ir tik nedaugelis tyrimų orientuojasi į išorinių požymių išryškinimą, universalių dėsnių paiešką.

Mokslinių šaltinių analizė parodė, kad socialinių technologijų tyrimas itin nevienalytis, sudėtingas ir gan naujas elementas šiuolaikiniuose tyrimuose, todėl siekiant parinkti prasmingą empirinio tyrimo metodą buvo atliktas ekspertinis tyrimas. Atsižvelgiant į tai, kad empirinių tyrimų gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme srityje jaučiamas kiekybinių duomenų analizės stygius, o ekspertinis socialinių technologijų tyrimų metodų vertinimas (Tamošiūnaitė, 2015) parodė, kad socialinių technologijų tyrimui klausimynu surinktų duomenų kiekybinė analizė yra vienas iš dviejų stipriausių rekomenduojamų metodų, disertacijoje pasirinktas kiekybinio tyrimo metodas, kuris padeda atskleisti gyventojų požiūrio įdalyvavimo priemones, įtraukimo ir įsitraukimo tikslus, pasitenkinimo dėsningumus ir šių sričių elementų ryšius su išryškėjusiomis demografinėmis ir psichologinėmis charakteristikomis. Kiekybinio tyrimo metodai siekia būti objektyvūs ir patikimi, tai užtikrinama sudarant imtį remiantis moksliniais metodais, surenkant klausimus ir matuojant statistines reikšmes. Jei imtis statistiškai patikima, tyrimo rezultatai taikomi visai populiacijai (Rudzkienė, 2005).

Empiriniam tyrimui pasirinktas anketavimas su kiekybine duomenų analize. Kiekybiniam tyrimui būdingas žodinės komunikacijos naudojimas, kuris moksliniams tyrimams reikšmingas, nes žmogus socialinę informacija priima ir perduoda žodžiais (Kardelis, 2007). Šis tyrimo tipas pasirinktas, nes tiriamajai problemai analizuoti būtinas respondentų konkretumas ir tikslus atsakymų pateikimas siekiant atskleisti nagrinėjamo objekto specifines charakteristikas. Tidikis (2003) teigia anketinio tyrimo metodą esant patikimą ir objektyvų, o visa kritika, skirta šiam metodui, atsiranda dėl netinkamo pasirengimo jį taikyti ir neužtikrinant būtinų anketavimo sąlygų. Siekiant atliekamo tyrimu gautų duomenų reprezentatyvumo, sudarant anketą buvo laikomasi mokslinių tyrimų metodologijoje pateikiamų anketos, klausimų sudarymo ir pateikimo reikalavimų bei rekomendacijų. Tikintis kuo geranoriškesnio respondentų dalyvavimo tyrime, anketos buvo pateiktos respondentams priimtinu būdu: a) popierinės anketos bendraujant ‚akis į akį; b) skaitmeninės anketos formos persiunčiant jas elektroniniu paštu. Respondentai supažindinami su tyrimo tikslais ir patikinami dėl surinktų duomenų nuasmeninimo.

Siekiant atliekamo tyrimu gautų duomenų reprezentatyvumo, sudarant klausimyną buvo laikomasi mokslinių tyrimų metodologijoje pateikiamų anketos, klausimų sudarymo ir pateikimo reikalavimų bei rekomendacijų.

2.1.2. Tyrimo instrumentas

Anketos sudarymo principai. Kiekybinio tyrimo anketa sudaroma remiantis Cochran (1977), Tidikis (2003), Kardelis (2007), Bitinas et al. (2008), Cohen (2009), Ule (2009), Ashton ir Lee (2009), Drost (2011), Stumbraitė-Vilkišienė (2013), Tamošiūnaitė ir Baležentis (2013) darbais. Anketą sudaro dvi dalys. Pirmoji dalis: HEXACO įrankis asmenybės dimensijoms vertinti. Antroji dalis: dalyvavimo DTS (susistemintos teorinės analizės 1.3. skyriuje) gyventojų požiūriui vertinti. Trečioji dalis: demografiniai klausimai imties ketursluoksniam reprezentatyvumui užtikrinti.

HEXACO įrankis asmenybės dimensijoms vertinti (toliau – HEXACO įrankis) parengtas M. C. Ashton ir K. Lee, originalus pavadinimas anglų kalba: *The HEXACO personality inventory – revised* (HEXACO-PI-R). Pagrindinis klausimynas – šimto klausimų įrankis. Autoriai yra pateikę trumpesnę, 60 klausimų, versiją. Trumpesnio klausimyno validumas yra pagrįstas (Ashton and Lee, 2009). Šioje disertacijoje, atsižvelgiant į tai, kad antrosios dalies klausimai yra svarbūs ir užima nemažai laiko, tad siekiant disertacijos-klausimyną parengti kuo priimtinesnį respondentui, tačiau išsaugant mokslinį validumą, pasirinktas 60 klausimų HEXACO įrankis. Teiginiai vertinami Likert skalėje. Surinkti įvertinimai apdorojami pagal nustatytas taisykles ir išvedami kiekvienos dimensijos įvertinimai. HEXACO įrankis disertacijoje atlieka esminį vaidmenį, nes pirmiausia įvertinamos asmenybės dimensijos, vėliau pagal antrą disertacijos klausimyno skyriųsurinkti tų pačių dimensijų repondentų duomenys lyginami tarpusavyje ir ieškoma dėsningumų. Analizuojamos dimensijos: atvirumas ir santūrumas (angl. *Honesty-Humility*); jausmingumas (angl. *Emotionality*); ekstraversija (angl. *Extraversion*); derinimasis (angl. *Agreeableness*); sąžiningumas (angl. *Conscientiousness*); atvirumas patirčiai (angl. *Openness to Experience*). Kodėl pasirenkama asmenybės dimensijos? Jos nusako žmogaus asmenybės lauką, žmogaus psichologines charakteristikas. Panašius asmenybės laukus turintys žmonės informaciją priima ir teikia panašiais būdais, todėl, nustačius asmenybės dimensijų ir požiūrio į dalyvavimo formas bei priemones sąsajas, galima suformuoti preliminariai standartizuotus komunikacijos šablonus, kurie vėliau modifikuojant gali būti pritaikyti konkretiems atvejams.

Dalyvavimo sampratos apibrėžtis apima atsakymus į klausimus kas, kaip, kada (kiek) ir kodėl (Stumbraitė-Vilkišienė, 2013). Disertacijai reikšminga apibrėžtis aptarta 1.2. skyrelyje ir atsižvelgiant į dėmesio telkimo sritis veiksmingam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese susistemintais autorių darbais konstruojama tyrimo klausimyno antroji dalis. Klausimai respondentams suformuluoti pagal tris dalis ir septynis diagnostinius blokus (žr. 2.5. lentelę). Pirma dalis atitinka 1-ąjį bloką, kuriame įtraukti HEXACO įrankio klausimai psichologinėms respondentų charakteristikos vertinti. Antra dalis apima 2–6 blokus, kuriuose klausimais tiriama kiekviena iš dalyvavimo DTS. Trečia dalis apima 7-ą bloką, į kurį įtraukti klausimai, pagrindžiantys ketursluoksnį tyrimo reprezentatyvumą. Tyrimo klausimyno antra ir trečia dalys pateiktos 2.1. priede.

2.5. lentelė. *Klausimyno struktūra*

Dalis	Diagnostinis blokas	**Klausimai**
I. Asmenybės dimensijos	1 BLOKAS: Asmenybės dimensijos	60 teiginių, vertinamų Likert skalėje Ashton and Lee (2009)
II. Dėmesio telkimo sritys veiksmingam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese	2 BLOKAS: Sprendimo priėmimo proceso dalyviai viešojo valdymo procese	II. 1. Kas dalyvauja sprendimo priėmimo procese viešajame valdyme siekiant visapusiško interesų atstovavimo? II. 2. Gyventojų dalyvavimas viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese yra būtinas.
	3 BLOKAS: Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese priemonės	II. 3. Įvertinkite gyventojų dalyvavimo priemones pagal tai, ar, Jūsų manymu, šios priemonės yra tinkamos naudoti prasmingam gyventojų dalyvavimui viešajame valdyme? II. 4. Kompiuterinis raštingumas II. 5. Kaip dažnai lankotės išvardytose socialinių tinklų ir socialinės medijos platformose? II. 6. Kurios socialinių tinklų ir socialinės medijos platformos yra tinkamos viešojo valdymo institucijų komunikacijai su gyventojais?
	4 BLOKAS: Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese tikslai	II. 7. Kodėl gyventojai kviečiami dalyvauti? II. 8. Kodėl gyventojai siekia dalyvauti? II. 9. Kokie subjektai skatina gyventojus dalyvauti? II. 15. Informacinių ir komunikacinių technologijų bei interneto ryšio teikiamų galimybių taikymas viešojo valdymo klausimų sprendimo priėmimo procese skatina gyventojų dalyvavimą šiame procese. II. 10. Pagal reikšmingumą, kokiuose viešojo valdymo klausimų sprendimuose turėtų dalyvauti gyventojai?
	5 BLOKAS: Pasitenkinimas gyventojų dalyvavimu viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese	II. 11. Ar manote, kad gyventojai pakankamai dalyvauja viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese? II. 12. Ar manote, kad viešojo valdymo institucijos deda pakankamas pastangas, kad gyventojai dalyvautų viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese? II. 13. Skatinant gyventojų dalyvavimą viešajame valdyme ar manote, kad reikia su gyventojais derinti dalyvavimo priemones, kurios bus taikomos šioje gyvenimo sferoje II. 14. Skatinant gyventojų dalyvavimą viešajame valdyme ar manote, kad reikia naudoti tas priemones, kurias gyventojai aktyviai taiko savo kasdieniame gyvenime. Šiuo atveju atskiras derinimas su gyventojais neaktualus. II. 16. Socialinių tinklų ir socialinės medijos platformos yra tinkama erdvė gyventojų dalyvavimui viešajame valdyme išreikšti
	6 BLOKAS: Gyventojų dalyvavimo poveikio sprendimų priėmimo procesui vertinimas	II. 17. Kuo naudingas gyventojų dalyvavimas viešajame valdyme? (atviras klausimas) II. 18. Kuo žalingas gyventojų dalyvavimas viešajame valdyme? (atviras klausimas)
III. Bendrųjų klausimų	7 BLOKAS: Bendrieji klausimai	III. 1. Lytis III. 2. Amžius (anketos pildymo dieną) III. 3. Gyvenamosios vietovės tipas III. 4. Savivaldybė

Šaltinis: *sudaryta autorės*

2.1.3. Tyrimo validumas ir patikimumas

Tradiciškai kiekybinio tyrimo validumas yra įvardijamas kaip tyrimo išvadų pagrįstumo pagrindas. Validumas vertinamas įvairiomis kategorijomis. Dažniausiai metodinėje literatūroje įvardijamos (a) statistinis išvadų validumas; (b) vidinis validumas; (c) konstrukto validumas; (d) išorinis validumas (Tidikis, 2003; Kardelis, 2007; Bitinas et al., 2008; Cohen, 2009; Drost, 2011). Disertacijoje išskiriamas šių trijų kategorijų validumas:

- Matavimo galiojimo reikšmingumas, nusakantis, kiek sukonstruotas matavimo instrumentas matuoja tai, ką jis turėtų matuoti. Klausimyno pirmos dalies validumą pagrindė įrankio asmenybės dimensijoms vertinti kūrėjai M. C. Ashton ir K. Lee (Ashton and Lee, 2009). Mokslinės literatūros analizės pagrindu parengtos ir tiriant apžvalginio tyrimo rezultatus patikslintos antros klausimyno dalies validumui vertinti taikyta Kronbacho alfa skaičiavimas. Kronbacho alfa apskaičiuota išskiriant II. 5. ir II. 6. klausimus, kurie buvo išskirti iš statistinės analizės. Gautoji Kronbacho alfa reikšmė (0,909) galioja II. 1.–II. 4. ir II. 7.–II. 18. klausimų visumai – klausimams,tiesiogiai susijusiems su dalyvavimo DTS vertinimu. Trečios dalies (demografiniai) klausimai grindžia apklausos ketursluoksnį reprezentatyvumą.
- Vidinis validumas, nusakantis kiek tyrimo pagrindu daromos išvados yra pagrįstos tirtų objektų atžvilgiu. Šiuo atveju vidinis galiojimo reikšmingumas buvo kontroliuojamas: a) tyrimo dalyviams pateikiant kuo aiškesnę informaciją apie tyrimo temą, sąvokas, klausimyno pildymą; b) taikant atidumo tikrinimo klausimus (II. 6. ir II. 16.), kai pritariantys socialinių tinklų ir socialinės medijos platformų taikymui gyventojų dalyvavimui viešajame valdyme reikšti gali įvardyti tam tinkamus konkrečius objektus ir atvirkščiai.
- Išorinis validumas, nusakantis, ar galima ir kiek plačiai apibendrinti tyrimo išvadas. Šiuo atveju išorinis galiojimo reikšmingumas buvo konstruojamas formuojant ketveriopai (lyties, amžiaus, gyvenamosios vietovės tipo ir geografinės sklaidos) paremtą reprezentatyvią imtį ir respondentus renkant iš Lietuvos Respublikos piliečių ir nuolatinių gyventojų.

2.1.4. Tiriamoji aibė

Atliekamas reprezentatyvus tyrimas taikant ketursluoksnius imčių tūrius tiriamajai aibei formuoti. Lietuvos Respublikos gyventojų atrankinė visuma tyrimo reprezentatyvumui taikoma remiantis paskutinio Statistikos departamento 2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo duomenimis[4]: surašymo laikotarpiui Lietuvoje gyveno 3 043 429 nuolatiniai gyventojai. Imties tūris skaičiuojamas taikant imties nustatymo formulę, kai žinomas atrankinės visumos dydis N. Šio tyrimo atveju N = 3 043 429. Kadangi žinomas atrankinės visumos dydis, imties tūrį tiksliausiai galima nustatyti naudojant Cochran (1977) formulę: $n = \frac{1}{\varepsilon^2 + \frac{1}{N}}$. Čia: n – imties tūris; ε – atrankos paklaida 0,05 proc. (Rudzkienė, 2005); N – atrankinės visumos dydis. Pagal šią formulę apskaičiavus tyrimo imtį gautas toks rezultatas:

4 http://statistics.bookdesign.lt/ 2011-m.-surašymo duomenys.

$n = \frac{1}{\varepsilon^2 + \frac{1}{N}} = \frac{1}{0{,}05^2 + \frac{1}{3043429}} = 399{,}95 \approx 400$. Siekiant tyrimo rezultatų reprezentatyvumo, būtina apklausti 400 atrankinės visumos individų.

Lietuvos Respublikos gyventojų struktūra tyrimo reprezentatyvumui taikoma remiantis Statistikos departamento naujausio (2011 m. vykdyto) visuotinio gyventojų ir būstų surašymo duomenimis. Esminės gyventojų struktūros charakteristikos: lytis, amžius, gyvenamoji vietovė.

Lytis. Pagal Statistikos departamentą moterų ir vyrų pasiskirstymas Lietuvos Respublikoje yra atitinkamai 54 proc. ir 46 proc.

Tyrimo metu gauta 400 respondentų atsakymų. Iš jų 216 (54 proc.) moterys ir 184 (46 proc.) vyrai. Respondentų struktūra pagal lytį yra tenkinanti generalinės aibės sąlygą.

Amžius. Statistikos departamentas Lietuvos Respublikos gyventojus pagal amžių skirsto dvejopai: gyventojai pagal pagrindines amžiaus grupes ir gyventojai pagal amžiaus grupes.

Gyventojai pagal pagrindines amžiaus grupes: iki darbinio amžiaus (0–15 metų) (16 proc.); darbingo amžiaus (16–64) (63 proc.); pensinio amžiaus (65 m. ir vyresni) (21 proc.).

Gyventojai pagal amžiaus grupes: 0–9 m. (9 proc.); 10–19 m. (13 proc.); 20–29 m. (14 proc.); 30–39 m. (13 proc.); 40–49 m. (15 proc.); 50–59 m. (14 proc.); 60–69 m. (10 proc.); 70–79 m. (7 proc.); 80 m. ir daugiau (5 proc.).

Atsižvelgiant į tai, kad sprendimų priėmimo procese valstybinio valdymo klausimai daugelyje sričių tiesiogiai paveikia ir būtinybę veikti sukuria darbingo ir pensinio amžiaus asmenims, empiriniam tyrimui tinkamesnis yra pirmasis skirstymas – gyventojai pagal pagrindines amžiaus grupes. Apklausai tinkama grupė yra 84 proc., arba 2 552,8 tūkst, gyventojų atrankinės visumos, kuri pasiskirsto į darbingo amžiaus gyventojus ir pensinio amžiaus gyventojus atitinkamai 75 proc. ir 25 proc., dydžio. Atsižvelgiant į tyrimo objekto specifiką, respondentais kviečiami būti tik pilnametystės suaugę asmenys.

Tyrimo metu gauta 400 respondentų atsakymų. Iš jų 300 (75 proc.) darbingo amžiaus ir 100 (25 proc.) pensinio amžiaus asmenų. Respondentų struktūra pagal amžių yra tenkinanti generalinės aibės sąlygą.

Gyvenamoji vietovė. Pagal Statistikos departamentą skiriamos du gyvenamosios vietovės tipai: kaimas ir miestas. Kaimo gyventojais laikomi asmenys, gyvenantys gyvenamosiose vietovėse, neturinčiose miesto požymių (miesteliuose, kaimuose ir viensėdžiuose). Miesto gyventojais laikomi asmenys, gyvenantys mieste, t. y. kompaktiškai užstatytoje gyvenamojoje vietovėje, turinčioje daugiau kaip 3 tūkst. gyventojų, iš kurių daugiau kaip du trečdaliai dirba pramonės, verslo bei gamybinės ir socialinės infrastruktūros srityse. Mieste gali gyventi ir mažiau negu 3 tūkst. žmonių, jeigu šis įgijo miesto statusą iki įsigaliojant Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymui. Atitinkamai priskaičiuojama, kad miestuose gyvena 67 proc. Lietuvos Respublikos gyventojų, kaimuose – 33 proc.

Tyrimo metu gauta 400 respondentų atsakymų. Iš jų 268 (67 proc.) mietuose ir 132 (33 proc.) kaimuose gyvenančių asmenų. Respondentų struktūra pagal gyvenamąją vietovę yra tenkinanti generalinės aibės sąlygą.

Teritorinė sklaida. Remiantis Statistikos departamento duomenimis, Lietuvos Respublikoje veikia 60 savivaldybių. Siekiant teritorinės sklaidos reprezentatyvumo imties tūryje respondentai atstovauja visoms Lietuvos Respublikos savivaldybėms. Remiantis Statistikos departamento 2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo duomenimis ir apskaičiuotu

gyventojų tyrimo imties tūriu nustatyta imties tūrio dalis Lietuvos Respublikos savivaldybėse (žr. 2.9. lentelę).

2.9. lentelė. *Gyventojų apklausos imties tūrio ir respondentų struktūra (pagal savivaldybes)*

Savivaldybė	Imties tūrio dalis	Respondentų skaičius	Savivaldybė	Imties tūrio dalis	Respondentų skaičius
Akmenės r. sav.	3	3	Palangos m. sav.	2	2
Alytaus m. sav.	8	8	Panevėžio m. sav.	12	12
Alytaus r. sav.	4	4	Panevėžio r. sav.	5	5
Anykščių r. sav.	4	4	Pasvalio r. sav.	4	4
Birštono sav.	1	1	Plungės r. sav.	5	5
Alytaus r. sav.	4	4	Panevėžio r. sav.	5	5
Anykščių r. sav.	4	4	Pasvalio r. sav.	4	4
Birštono sav.	1	1	Plungės r. sav.	5	5
Biržų r. sav.	4	4	Prienų r. sav.	4	4
Druskininkų sav.	3	3	Radviliškio r. sav.	6	6
Elektrėnų sav.	3	3	Raseinių r. sav.	5	5
Ignalinos r. sav.	2	2	Rietavo sav.	1	1
Jonavos r. sav.	6	6	Rokiškio r. sav.	5	5
Joniškio r. sav.	3	3	Skuodo r. sav.	3	3
Jurbarko r. sav.	4	4	Šakių r. sav.	4	4
Kaišiadorių r. sav.	4	4	Šalčininkų r. sav.	5	5
Kalvarijos sav.	1	1	Šiaulių m. sav.	15	15
Kauno m. sav.	42	42	Šiaulių r. sav.	6	6
Kauno r. sav.	11	11	Šilalės r. sav.	3	3
Kazlų Rūdos sav.	2	2	Šilutės r. sav.	6	6
Kėdainių r. sav.	7	7	Širvintų r. sav.	2	2
Kelmės r. sav.	4	4	Švenčionių r. sav.	4	4
Klaipėdos m. sav.	21	21	Tauragės r. sav.	6	6
Klaipėdos r. sav.	7	7	Telšių r. sav.	6	6
Kretingos r. sav.	4	4	Trakų r. sav.	5	5
Kupiškio r. sav.	3	3	Ukmergės r. sav.	5	5
Lazdijų r. sav.	3	3	Utenos r. sav.	6	6
Marijampolės sav.	8	8	Varėnos r. sav.	3	3
Mažeikių r. sav.	8	8	Vilkaviškio r. sav.	6	6
Molėtų r. sav.	3	3	Vilniaus m. sav.	70	70
Neringos sav.	1	1	Vilniaus r. sav.	13	13
Pagėgių sav.	1	1	Visagino sav.	3	3
Pakruojo r. sav.	3	3	Zarasų r. sav.	2	2

Šaltinis: *sudaryta autorės*

Į klausimyną integruotas HEXACO įrankis, kuris, pasak jo kūrėjų, norint analizuoti metodikos elementus viduje, yra validus nuo 250 individų, todėl apskaičiuota imtis pakankama validžiam HEXACO įrankio taikymui.

2.1.5. Tyrimo eiga

Žvalgybinio tyrimo eiga. Žvalgybinis tyrimas organizuotas klausimyno validumui patikrinti. 2015 m. birželį apklausta 6 asmenys, kartu visiškai atitinkančių tris (lytis, amžius, gyvenamoji vietovė) ir iš dalies vieną (teritorinė sklaida) imties nustatymui parinktas demografines charakteristikas. Atsižvelgiant į žvalgybinio tyrimo rezultatus ir respondentų pastabas, pakoreguotas klausimynas.

Pagrindinio tyrimo eiga. Tyrimo duomenys surinkti 2016 m. rugpjūtį–2017 m. balandį. Taikyta mišri atranka: pirmam etape nustatytos kvotos ir paleistos „sniego gniūžtės" savivaldybėse. Kur negrįžo pagal „sniego gniūžtę", paleistos naujos „sniego gniūžtės" arba kreiptasi į savivaldybių administracijas padėti pasiekti respondentus. Kitų trijų (lyties, amžiaus, gyvenamosios vietovės tipas) kriterijų atitiktis generalinės aibės struktūrai buvo išlaikoma nuolat sekant atitiktį. Atitinkamai artėjant duomenų rinkimo pabaigai buvo ieškoma konkrečius kriterijus atitinkančių respondentų. Taip buvo sudaryta ketursluoksnę imtį atitinkanti generalinė aibė. Gautos 405 respondentų anketos. Analizei naudojama 400 tvarkingai užpildytų anketų.

2.1.6. Duomenų analizė

Duomenų analizė. Pirmoje klausimyno dalyje „Asmenybės dimensijos" renkami vertinimo duomenys naudojant Likert skalę:

Sutinku	Labiau sutinku, nei nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Labiau nesutinku, nei sutinku	Nesutinku
5	4	3	2	1

Antroje klausimyno dalyje „Dalyvavimo DTS gyventojų dalyvavimu paremtame viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese". Renkami dviejų tipų duomenys: (a) turinio informacija ir (b) vertinimas. Duomenys vertinami taikant Likert skalę.

Duomenys analizuojami ir apdorojami naudojant MS Excel ir SPSS duomenų programas. Dviejų kintamųjų priklausomybei nustatyti ir tyrimo hipotezėms patvirtinti arba paneigti apskaičiuojami koreliacijos koeficientai. Dviejų kintamųjų koreliacijai nustatyti taikoma Pearson, Spearman ir Kendall koreliacijos koeficientai. Faktorinei analizei taikoma apverstųjų reikšmių matricos (angl. *Rotated component matrix*) metodas.

Atsakydami į klausimus „Kodėl gyventojai siekia dalyvauti?" ir „Kokie subjektai skatina gyventojus dalyvauti?" keletas respondentų nepateikė teiginių vertinimų. Atsižvelgiant į trūkstamų duomenų apimtį, kiti šių respondentų duomenys yra analizuojami. Trūkstami duomenys, jei būtų gauti, reikšmingai nepakeistų tendencijų, kurias suformavo gauti duomenys. Trūkstamų duomenų kiekis ir visuma matoma duomenų analizėje 2.2.4. skyriuje.

Klausimai „Kuo naudingas gyventojų dalyvavimas viešajame valdyme?" ir „Kuo žalingas gyventojų dalyvavimas viešajame valdyme?" respondentams buvo pateikti atvira forma. Atitinkamai 222 ir 119 respondentų pateikė atsakymus. Nepateikusiųjų atsakymų į šiuos klausimus kiti anketų duomenys analizuojami.

2.2. Empirinio tyrimo rezultatai

2.2.1. Respondentų psichometrinės charakteristikos

Respondentų psichologinės charakteristikos asmenybės dimensijų kontekste: atvirumas ir santūrumas (angl. *Honesty-Humility*); jausmingumas (angl. *Emotionality*); ekstraversija (angl. *Extraversion*); derinimasis (angl. *Agreeableness*); sąžiningumas (angl. *Conscientiousness*); atvirumas patirčiai (angl. *Openness to Experience*) įvertintos taikant HEXACO įrankį. Apibendrinti analizės rezultatai (žr. 2.10. lentelę) atskleidė stiprų ir tolygų monotoniškumą su įverčiais arti 3 (skalėje nuo 1 iki 5), o tai rodo, kad respondentai yra šiek tiek daugiau nei vidutiniškai atviri ir santūrūs, emocionalūs, ekstravertiški, linkę derintis, sąžiningi ir atviri patirčiai. Analizuotos asmenybės dimensijos tirtoje imtyje neturi priklausomybės nuo lyties, amžiaus ar gyvenamosios vietovės (Pearson suderinamumo kriterijus tirtais atvejais nesiekia net |0.1|).

2.10. lentelė. *Asmenybės dimensijų aprašomosios statistikos suvestinė*

Asmenybės dimensijos	N	Intervalas	Mažiausia reikšmė	Didžiausia reikšmė	Vidurkis		Standartinis nuokrypis
Atvirumas ir santūrumas	400	3,8	1,2	5,0	3,047	.0428	.8554
Jausmingumas	400	3,9	1,1	5,0	3,003	.0372	.7445
Ekstraversija	400	3,8	1,1	4,9	3,083	.0390	.7791
Sukalbamumas	400	3,7	1,1	4,8	3,042	.0343	.6855
Sąžiningumas	400	3,7	1,2	4,9	3,068	.0374	.7472
Atvirumas patirčiai	400	3,9	1,1	5,0	3,194	.0395	.7909
Galiojančios reikšmės N	400						

Šaltinis: *sudaryta autorės*

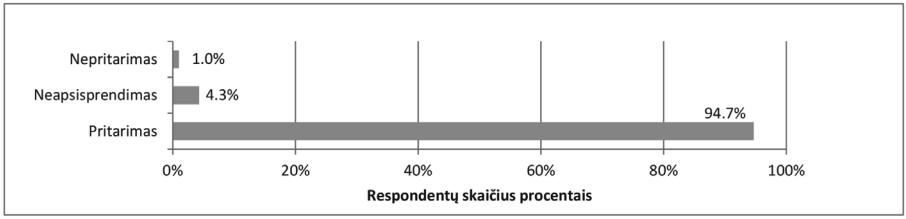
Tolesniuose poskyriuose pristatoma respondentų atsakymų analizė prie kiekvieno klausimo atskirai apžvelgiant ryšius su asmenybės dimensijomis.

2.2.2. Gyventojų požiūris į sprendimų priėmimo procesų viešajame valdyme dalyvius

Respondentų nuomonė apie gyventojų dalyvavimą viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese yra kryptinga – 94,7 proc. respondentų sutinka, kad gyventojų dalyvavimas reikalingas kaip viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso dalis („Sutinku“ n = 323; „Labiau sutinku, nei nesutinku“ n = 56; „Nei sutinku, nei nesutinku“ n = 17; „Labiau nesutinku, nei sutinku“ n = 2; „Nesutinku“ n = 2; iš viso n = 400). Pritarimas ir nepritarimas gyventojų dalyvavimo būtinumo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese pateiktas 2.1. pav.

Pritarimo neišreiškė 21 (5,3 proc.) respondentas. Asmenybės dimensijos ir stebėtos demografinės charakteristikos šiam pasirinkimui neturi įtakos: (a) pagal priklausomybę nuo lyties koreliacija neigiama, beveik neegzistuojanti (Spearman koreliacija –.091); (b) pagal priklausomybę nuo amžiaus grupės koreliacija neigiama, beveik neegzistuojanti (Spear-

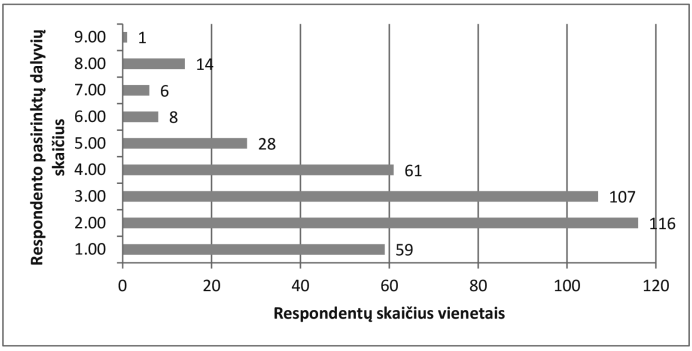
man koreliacija –.114); (c) pagal priklausomybę nuo gyvenamosios vietovės koreliacija teigiama, beveik neegzistuojanti (Eta .032). Atsižvelgiant į tai, jog pritarimo neišreiškė tik 5,3 proc. respondentų, galima daryti išvadą, kad respondentai sutinka dėl gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo spendimų priėmimo procese būtinumo.

2.1. pav. *Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose būtinumas (respondentų pasiskirstymas, n = 400)*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

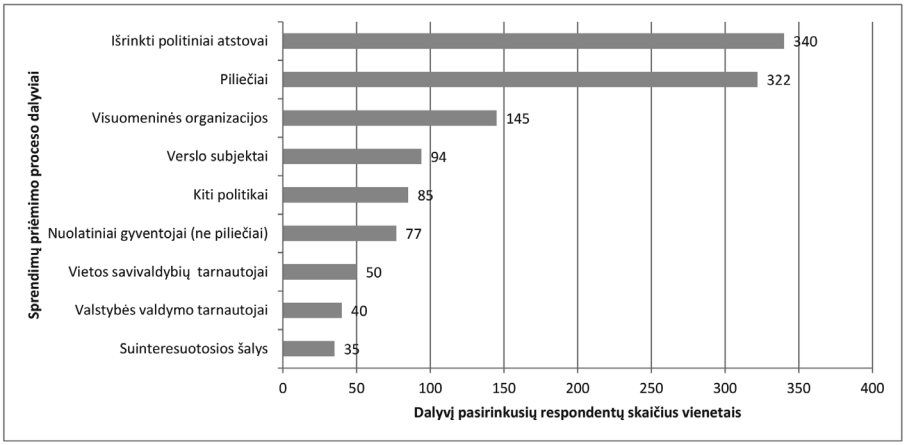
Sutarimas dėl viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso dalyvių, kurie reikalingi siekiant visapusiško interesų atstovavimo, ne toks tvirtas kaip dėl gyventojų dalyvavimo. Pasirinktas dalyvių skaičius varijuoja nuo 1 iki 9 (žr. 2.2. pav.) Respondentams pateiktas mokslinės literatūros analizės metu suformuotas dalyvių sąrašas: (a) išrinkti politiniai atstovai; (b) kiti politikai; (c) nuolatiniai gyventojai (ne piliečiai); (d) piliečiai; (e) valstybės valdymo tarnautojai; (f) vietos savivaldybių tarnautojai; (g) verslo subjektai; (h) visuomeninės organizacijos.

Respondentai, pateikdami nuomonę dėl būtinų sprendimų priėmimo proceso dalyvių viešajame valdyme, turėjo galimybę pateikti nepaminėtą jiems atrodantį svarbų dalyvį. Apibendrinus respondentų nuomones, priimant viešojo valdymo sprendimą turi dalyvauti 3 (vidurkis = 3, mediana = 3, moda = 2) viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso dalyvių atstovai.

2.2. pav. *Gyventojų požiūriu reikiamų dalyvių skaičius viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese (respondentų pasiskirstymas, n = 400)*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Analizuojant kiekvieno sprendimų priėmimo viešajame valdyme dalyvio vertinimą respondentams pasiūlyti dalyviai ir vienas pateiktas laisvo įrašymo punkte, kurį pateikė 35 respondentai. Respondentų laisvai įrašyti dalyviai nurodė interesų kryptį priimant sprendimus, todėl apibendrintai buvo pavadinti „Suinteresuotieji“ (žr. 2.3. pav.).

2.3. pav. *Viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso dalyviai (respondentų pasiskirstymas, n = 400)*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Tris aukščiausias pozicijas, respondentų nuomone, užima: išrinktieji politiniai atstovai, piliečiai ir visuomeninės organizacijos. Sprendimo priėmimo procese viešajame valdyme dalyvių vertinimo ryšiai su asmenybės dimensijomis ir tirtomis demografinėmis charakteristikomis neišryškėjo.

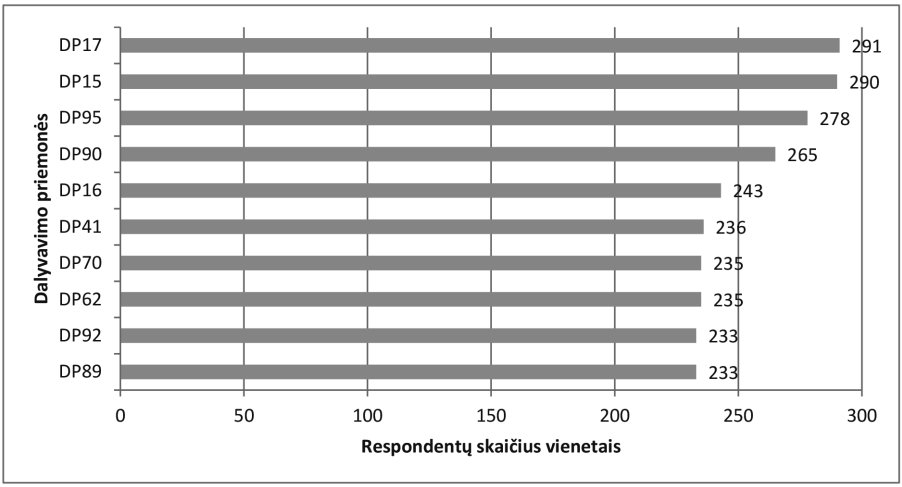
2.2.3. Gyventojų požiūris į gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese priemones

Analizuojant gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese priemones šios srities darbuose buvo išskirtos 95 priemonės. Visos priemonės pateiktos įvertinti respondentams. Respondentai turėjo galimybę įtraukti į anketą jiems žinomas, tačiau nepateiktas priemones ir jas įvertinti. Nė vienas respondentas nepapildė dalyvavimo priemonių sąrašo. 24-ioms iš pateiktų dalyvavimo priemonių pritarė pusė ar daugiau respondentų. Daugiausia pritarimo sulaukė „Dalyvavimas referendumuose (balsavimas)“ – tam pritarė 291 respondentas. Mažiausiai pritarė 58 respondentai, prasčiausiai įvertinta priemonė „Techninės informacijos centrai“.

Gyventojų išreikštas požiūris vertinant gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese priemones analizuojamas respondentų atsakymus grupuojant į keturias kategorijas „Pritarimas“, „Neapsisprendimas“, „Nepritarimas“ ir „Informuotumas apie dalyvavimo priemones“. Analizuojant respondentų pateiktus vertinimus kie-

kviena kategorija pristatoma atskirai toliau pateiktuose 2.5., 2.6., 2.7. ir 2.8. pav. Pristatant pateikiama aukščiausius įvertinimus kiekvienoje kategorijoje gavusios priemonės – iš viso 40 dalyvavimo priemonių, iš jų nė viena neatsikartoja tarp grupių. Atsižvelgiant į tai, kad detaliai pristatoma beveik pusė vertintų dalyvavimo priemonių ir tarp vertinimo kategorijų jos nesikartoja, darytina išvada, kad aukščiausias pozicijas užimančių priemonių vertinimas yra stiprus ir kryptingas. Išsamus dalyvavimo priemonių sąrašo elementams pateiktas respondentų vertinimas ir dalyvavimo priemonėms priskirti kodai pateikti 2.2. priede. Priemonių ranginis sąrašas pagal respondentų pritarimą priemonės taikymui pateiktas 2.3. priede.

Pirmoji pristatoma kategorija „Pritarimas". 2.4. pav. pateikiama dešimt didžiausią pritarimo įvertinimą gavusių gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme priemonių aukščiausių pozicijų.

2.4. pav. *Didžiausią pritarimo įvertinimą gavę gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese priemonės (n = 400, dešimt aukščiausių pozicijų)*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

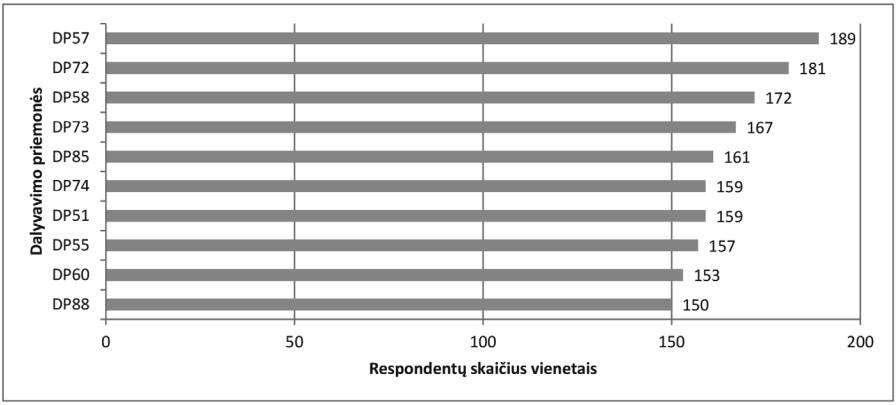
Analizuojant dešimt aukščiausių pozicijų nebuvo pastebėta ryškių vertinimo krypčių, todėl tirta 48 aukščiausios pozicijos (pusė disertacijoje pristatytų dalyvavimo priemonių), kurias ištyrus klasifikacijų pagal sąveikos atstumą, intensyvumą ir dalyvių skaičių aspektu pastebėta, kad pritardami dalyvavimo priemonėms gyventojai rinkosi: a) pagal sąveikos atstumą nedaug dominuoja nuotolinės dalyvavimo priemonės („akis į akį" n = 30, nuotolinės n = 33), b) pagal sąveikos intensyvumą – interaktyvaus dalyvavimo priemonės, stipriai išsiskirianti grupė „aktyvios" (pasyvios n = 29, aktyvios n = 35, proaktyvios n = 25), o c) pagal dalyvių skaičių dominuoja individualaus taikymo priemonės (individualios n = 34, grupinės n = 24) (žr. 2.11. lentelę).

2.11. lentelė. *„Pritarimo" dalyvavimo priemonėms analizė klasifikacijų (pagal sąveikos atstumą, sąveikos intensyvumą, sąveikos dalyvių skaičių) kontekste (n = 95)*

Analizuojamos grupės	Klasifikavimas pagal						
	Sąveikos atstumą		Sąveikos intensyvumą			Sąveikos dalyvių kiekį	
	„Akis į akį"	**Nuotolinės**	**Pasyvios**	**Aktyvios**	**Proaktyvios**	**Individualios**	**Grupinės**
Pritarimas 10 aukščiausių priemonių	7	6	6	8	5	8	4
Pritarimas 48 aukščiausios priemonės	30	33	29	35	25	34	24
Pritarimas visos 95 priemonės	55	70	53	57	50	67	**47**

**pabrauktas dominuojantis įvertis*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Toliau pristatoma kategorija „Neapsisprendimas". 2.5. pav. pateikiama dešimt didžiausią neapsisprendimo įvertinimą gavusių gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme priemonių aukščiausių pozicijų.

2.5. pav. *Didžiausią neapsisprendimo įvertinimą gavusios gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese priemonės (n = 400, dešimt aukščiausių pozicijų)*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Analizuojant dešimt aukščiausių pozicijų nebuvo pastebėta ryškių vertinimo krypčių, todėl tirta 48 aukščiausios pozicijos (pusė disertacijoje pristatytų dalyvavimo priemonių), kurias ištyrus klasifikacijų pagal sąveikos atstumą, intensyvumą ir dalyvių skaičių aspektu pastebėta, kad neapsisprendimo dėl dalyvavimo priemonių gyventojų pasirinkimas toks: a) pagal sąveikos atstumą dominuoja nuotolinio dalyvavimo priemonės („akis į akį" n = 25, nuotolinės n = 40), b) pagal sąveikos intensyvumą vienpusės ir interaktyvios sąveikos dalyvavimo priemonės pasiskirsto gan tolygiai (pasyvios n = 29, aktyvios n = 28, proaktyvios

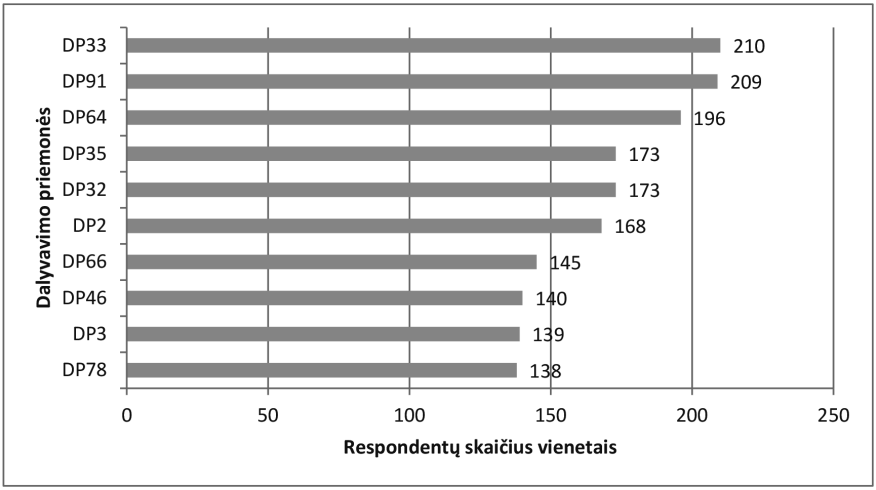
n = 21), o c) pagal dalyvių skaičių dominuoja individualaus taikymo priemonės (individualios n = 33, grupinės 23) (žr. 2.12. lentelę).

2.12. lentelė. *„Neapsisprendimo" dėl dalyvavimo priemonių analizė klasifikacijų (pagal sąveikos atstumą, sąveikos intensyvumą, sąveikos dalyvių skaičių) kontekste (n = 95)*

Analizuojamos grupės	Klasifikavimas pagal						
	Sąveikos atstumą		Sąveikos intensyvumą			Sąveikos dalyvių skaičių	
	„Akis į akį"	**Nuotolinės**	**Pasyvios**	**Aktyvios**	**Proaktyvios**	**Individualios**	**Grupinės**
Neapsisprendimas 10 aukščiausių priemonių	6	9	5	5	3	6	6
Neapsisprendimas 48 aukščiausios priemonės	25	40	29	28	21	33	23
Neapsisprendimas visos 95 priemonės	55	70	53	57	50	67	**47**

**pabrauktas dominuojantis įvertis*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Toliau pristatoma kategorija „Nepritarimas". 2.6. pav. pateikiama dešimt didžiausią nepritarimo įvertinimą gavusių gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme priemonių aukščiausių pozicijų.

2.6. pav. *Didžiausią nepritarimo įvertinimą gavusios gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese priemonės (n = 400, dešimt aukščiausių pozicijų)*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Analizuojant dešimt aukščiausių pozicijų nebuvo pastebėta ryškių vertinimo krypčių, todėl tirta 48 aukščiausios pozicijos (pusė disertacijoje pristatytų dalyvavimo priemonių),

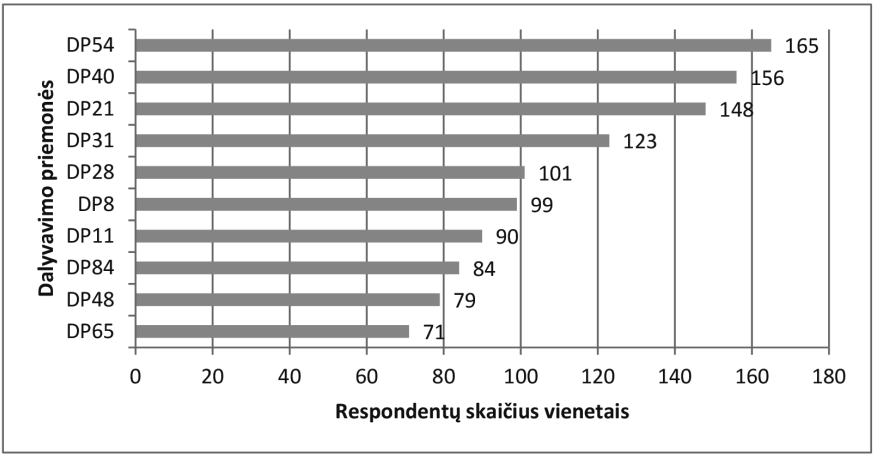
kurias ištyrus klasifikacijų pagal sąveikos atstumą, intensyvumą ir dalyvių skaičių aspektu pastebėta, kad nepritarimo dalyvavimo priemonėms gyventojų pasirinkimas toks: a) pagal sąveikos atstumą dominuoja nuotolinio dalyvavimo priemonės („akis į akį" n = 24, nuotolinės n = 36), b) pagal sąveikos intensyvumą – vienpusės sąveikos dalyvavimo priemonės (pasyvios n = 28, aktyvios n = 24, proaktyvios n = 23), o c) pagal dalyvių kiekį – individualaus taikymo priemonės (individualios n = 39, grupinės n = 19) (žr. 2.13. lentelę).

2.13. lentelė. *„Nepritarimo" dalyvavimo priemonėms analizė klasifikacijų (pagal sąveikos atstumą, sąveikos intensyvumą, sąveikos dalyvių skaičių) kontekste (n = 95)*

Analizuojamos grupės	Klasifikavimas pagal						
	Sąveikos atstumą		Sąveikos intensyvumą			Sąveikos dalyvių skaičių	
	„Akis į akį"	**Nuotolinės**	**Pasyvios**	**Aktyvios**	**Proaktyvios**	**Individualios**	**Grupinės**
Nepritarimas 10 aukščiausių priemonių	4	8	4	4	4	9	3
Nepritarimas 48 aukščiausios priemonės	24	36	28	24	23	39	19
Nepritarimas visos 95 priemonės	55	70	53	57	50	67	**47**

**pabrauktas dominuojantis įvertis*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Toliau pristatoma kategorija „Informuotumas apie dalyvavimo priemones". 2.7. pav. pateikiama dešimt didžiausią neinformuotumo įvertinimą gavusių gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme priemonių aukščiausių pozicijų.

2.7. pav. *Didžiausią neinformuotumo apie dalyvavimo priemonę įvertinimą gavusios gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese priemonės (n = 400, dešimt aukščiausių pozicijų)*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Analizuojant dešimt aukščiausių pozicijų nebuvo pastebėta ryškių vertinimo krypčių, todėl tirta 48 aukščiausios pozicijos (pusė disertacijoje pristatytų dalyvavimo priemonių), kurias ištyrus klasifikacijų pagal sąveikos atstumą, intensyvumą ir dalyvių skaičių aqspektu pastebėta, kad informuojant apie dalyvavimo priemones gyventojų pasirinkimas buvo toks: a) pagal sąveikos atstumą dominuoja nuotolinio dalyvavimo priemonės („akis į akį" n = 26, nuotolinės n = 36), b) pagal sąveikos intensyvumą – interaktyvaus dalyvavimo priemonės (pasyvios n = 25, aktyvios n = 25, proaktyvios n = 27), o c) pagal dalyvių skaičių – individualaus taikymo priemonės (individualios n = 34, grupinės n = 23) (žr. 2.14. lentelę).

2.14. lentelė. *„Informuotumo" apie dalyvavimo priemones analizė klasifikacijų (pagal sąveikos atstumą, sąveikos intensyvumą, sąveikos dalyvių skaičių) kontekste (n = 95)*

Analizuojamos grupės	Klasifikavimas pagal:						
	Sąveikos atstumą		Sąveikos intensyvumą			Sąveikos dalyvių skaičių	
	„Akis į akį"	**Nuotolinės**	**Pasyvios**	**Aktyvios**	**Proaktyvios**	**Individualios**	**Grupinės**
Informuotumas 10 aukščiausių priemonių	5	7	2	7	9	6	7
Informuotumas 48 aukščiausios priemonės	25	38	27	29	27	34	23
Informuotumas visos 95 priemonės	55	70	53	57	50	67	**47**

**pabrauktas dominuojantis įvertis*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Apibendrinant respondentų pateiktus aukščiausius dalyvavimo priemonių vertinimus atskirose vertinimo kategorijose: „Pritarimas", „Neapsisprendimas", „Nepritarimas" ir „Informuotumas apie dalyvavimo priemones" matyti, kad nors ir prieštaringas (aptiktas ir pritarimo, ir nepritarimo kategorijose), bet stiprus vertinimas vyrauja (a) „akis į akį" individualaus aktyvaus taikymo priemonėms ir (b) nuotolinio individualaus pasyvaus taikymo priemonėms. Tai rodo silpnesnį respondentų apsisprendimą dėl grupinio taikymo priemonių.

Mokslinėje literatūroje analizuotų gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme priemonių sąraše suklasifikavus priemones (a) pagal sąveikos atstumą ryškiai dominuoja nuotolinio taikymo galimybių priemonės; (b) pagal sąveikos intensyvumą dalyvavimo priemonės pasiskirsto gan tolygiai; (c) pagal dalyvių skaičių smarkiai dominuoja individualaus taikymo priemonės. Klasifikacijose pagal sąveikos atstumą ir pagal dalyvių skaičių respondentų vertinimai dominuoja tose srityse, kuriose vyrauja mokslinėje literatūroje ištirtas dalyvavimo priemonių skaičius. Klasifikacijoje pagal sąveikos intensyvumą respondentų vertinimas visiškai neatitinka mokslinėje literatūroje ištirto dalyvavimo priemonių skaičiaus atitinkamoje grupėje, t. y. nors mokslinėje literatūroje aptikta pasyvaus, aktyvaus ir proaktyvaus dalyvavimo priemonių gan tolygiai (atitinkamai n = 53, n = 57 ir n = 50), tačiau, respondentų vertinimu, „Neapsisprendimo" kategorijoje pasyvių (n = 28) ir aktyvių (n = 29) yra tolygiai, o „Nepritarimo" kategorijoje vyrauja pasyvios (n = 28) priemonės (žr. 2.15. lentelę).

2.15. lentelė. *Dalyvavimo priemonėms pateikto respondentų vertinimo „Pritarimo, „Neapsisprendimo", „Nepritarimo" ir „Informuotumo" kategorijose palyginimas su dalyvavimo priemonių (n = 95) apimtimi klasifikacijų (pagal sąveikos atstumą, sąveikos intensyvumą, dalyvių skaičių) kontekste*

Analizuojamos grupės	Klasifikavimas pagal						
	Sąveikos atstumą		Sąveikos intensyvumą			Sąveikos dalyvių skaičių	
	„Akis į akį"	**Nuotolinės**	**Pasyvios**	**Aktyvios**	**Proaktyvios**	**Individualios**	**Grupinės**
Pritarimas 48 aukščiausios priemonės	30	33	29	35	25	34	24
Neapsisprendimas 48 aukščiausios priemonės	25	40	29	28	21	33	23
Nepritarimas 48 aukščiausios priemonės	24	36	28	24	23	39	19
Informuotumas 48 aukščiausios priemonės	25	38	27	29	27	34	23
IŠ VISO	55	70	53	57	50	67	**47**

**pabrauktas dominuojantis įvertis*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Asmenybės dimensijų ir dalyvavimo priemonių ryšiams tirti taikyta koreliacinė analizė Spearmen koeficientu. Ryšių analizė atskleidė silpną tirtų porų priklausomybę (žr. 2.4. priedą). Pristatomų priemonių ryšys su konkrečia asmenybės dimensija pateiktose lentelėse apskaičiuotas taikant Spearmen koreliaciją, gautos reikšmės nuo |0,100| iki |0,269|. Tokio stiprumo ryšys disertacinio tyrimo kontekste nėra moksliškai reikšmingas ir leidžia kalbėti tik apie giluminio tyrimo poreikį tam tikrų priemonių kontekste. Įvertinus gyventojų požiūrį į dalyvavimą viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese keliama empirinio tyrimo hipotezė H_0, jog tarp pagrindinių psichologinių asmenybės charakteristikų ir gyventojų dalyvavimo priemonių preferencijų nėra ryšio.

Siekiant nustatyti, į kurias priemones respondentai reaguoja panašiausiai, pritaikyta faktorinė analizė. Kaizerio-Mejerio-Olkino reikšmė – 0,777 (nuosaikus duomenų tinkamumas; duomenys priimtini analizei nuo 0,6 rodiklio). SPSS išskyrė 10 faktorių. Laisva analizė išskyrė 28, tačiau 10 yra maksimalus kiekis norint sudaryti apverstųjų reikšmių matricą. Faktorius apibendrinamas, jei į jį pakliūva bent du prasmingai susiję kintamieji. Apverstųjų reikšmių matrica pasirinkta siekiant išskirti komponentus, kurie turi nemažesnį koreliacijos įvertį kaip 0,4 (nuosaiki koreliacija). Faktorinės analizės rezultatai parodė, jog respondentai panašiai reaguoja į gyventojų dalyvavimo priemones, kurioms yra bendra kuri nors iš šių dešimties aplinkybių:

1. Dalyvavimo iniciatyva kyla iš viešojo valdymo subjektų;
2. Dalyvavimui tinka arba yra būtinas proaktyvumas;
3. Dalyvavimo veiklos vykdomos taikant programinę įrangą;
4. Dalyvavimas yra pasyvaus pobūdžio ir vyksta artimoje aplinkoje;
5. Dalyvavimas yra pasyvaus pobūdžio, kurio esmė yra dalykinis informavimas;
6. Dalyvavimas vyksta svarstant plataus masto (ne vietinės reikšmės) klausimus;
7. Dalyvavimas vyksta išimtinai grupėje;

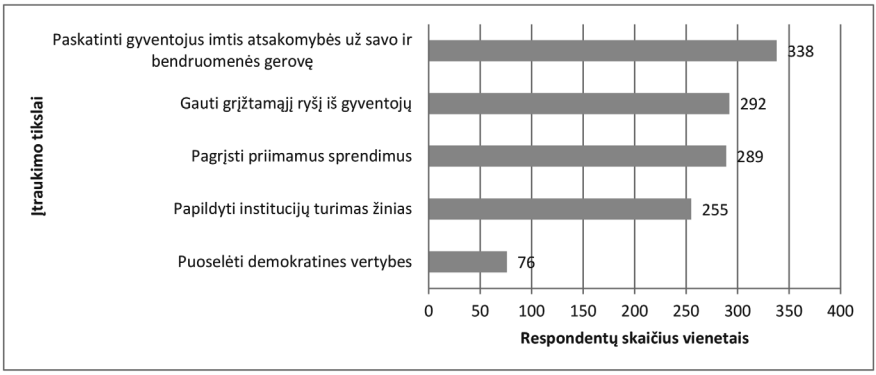
8. Dalyvavimas „aptarnaujančiose" veiklose (balsavimų organizavimas etc.);
9. Tiesioginis dalyvavimas (balsavimas, nuomonės išsakymas etc.);
10. Vienkryptės komunikacijos informavimas (brošiūros, pranešimai etc.).

Išskirtos aplinkybės rodo, jog, siekiant parinkti tinkamas dalyvavimo priemones, reikia atsižvelgti ne tik į tai, kokios priemonės patogios ir priimtinos gyventojams, tačiau ir į tai, kokio tipo dalyvavimą norima inicijuoti. Prie to atskiroje plotmėje šiek tiek priartėja kitame skyrelyje pristatoma dalyvavimo tikslų vertinimo analizė.

2.2.4. Gyventojų požiūris į gyventojų dalyvavimo tikslus sprendimų priėmimo proceso viešajame valdyme

Disertacijoje kalbant apie procesą ir gyventojų (bei kitų subjektų) vaidmenį jame vartojama sąvoka „dalyvavimas", tačiau šioje analizės vietoje minėtos sąvokos vartojimas sukeltų daug nesusipratimų. Dalyvauti – tai būti procese, kuris grynąja savo forma nenusako, kodėl jis vyksta ir kas jį inicijavo. Išorės (viešojo valdymo atstovų) inicijuotas dalyvavimas toliau vadinamas įtraukimu, o gyventojų savimonės inicijuotas dalyvavimas – įsitraukimu. Šios dvi sąvokos nepakeičia dalyvavimo sąvokos, tik patikslina dalyvavimo sąvokos turinį atitinkamoje analizės dalyje.

Įtraukimo tikslai. Atstovaujamojoje demokratijoje gyventojų dalyvavimas dažniausiai prasideda viešojo valdymo atstovų siekiu dėl tam tikrų priežasčių įtraukti visuomenę į sprendimų priėmimo procesą. Respondentai tikslus vertino Likert skalėje. Remiantis respondentų pateiktais įverčiais dažniausiai teigiamai vertinamu tikslu išskiriama valdžios institucijų siekis paskatinti gyventojus imtis atsakomybės už savo ir bendruomenės gerovę. Respondentų pritarimas dėl įtraukimo tikslų pateiktas 2.8. pav.

2.8. pav. *Gyventojų įtraukimo į viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesą vertinimas (pritariančių respondentų pasiskirstymas, n = 400)*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Vienos iš įtraukimo priežasčių „Puoselėti demokratines vertybes" vertinimas smarkiai išsiskiria. Demokratinėje valstybėje šios priežasties vertinimas gali būti ryškus demokratinės

krizės rodiklis. Respondentai silpnai pritaria šiam teiginiui (pritaria iš viso 76 respondentai; „sutinku“ n = 59, „labiau sutinku, nei nesutinku“ n = 17), tačiau jie tvirtai nepritaria (atsakymas „nesutinku“ n = 159), kad gyventojus siekiama įtraukti, nes taip stiprinama demokratija (žr. 2.16. lentelę). Suminis nepritarimas analizuojamam („nesutinku“ ir „labiau nesutinku, nei sutinku“) teiginiui išryškėjo daugiau nei pusės respondentų atsakymuose (n = 247).

2.16. lentelė. *Gyventojų įtraukimo į viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesą priežasčių vertinimas (n = 400)*

Įtraukimo tikslai	Respondentų skaičius vienetais (n = 400, 100 proc.)									
	Sutinku		Labiau sutinku, nei nesutinku		Nei sutinku, nei nesutinku		Labiau nesutinku, nei sutinku		Nesutinku	
	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.
Paskatinti gyventojus imtis atsakomybės už savo ir bendruomenės gerovę	230	57,50	108	27,00	34	8,50	11	2,75	17	4,25
Gauti grįžtamąjį ryšį iš gyventojų	175	43,75	114	28,50	75	18,75	14	3,50	22	5,50
Papildyti institucijų turimas žinias	164	41,00	128	32,00	77	19,25	11	2,75	20	5,00
Pagrįsti priimamus sprendimus	132	33,00	123	30,75	95	23,75	13	3,25	37	9,25
Puoselėti demokratines vertybes	59	14,75	17	4,25	77	19,25	88	22,00	159	39,75

Šaltinis: *sudaryta autorės*

Tirtos asmenybės dimensijos ir stebėtos demografinės charakteristikos teiginio vertinimui neturi įtakos.

Įsitraukimo paskatos. Įvertinę tikslus, dėl kurių viešojo valdymo atstovai gyventojus kviečia dalyvauti, respondentai vertino vidines žmogaus paskatas, kurios skatina atsiliepti į viešojo valdymo atstovų kvietimą ir įsitraukti ar ieškoti galimybių įsitraukti patiems. Vertinti pateiktos įsitraukimo paskatos buvo formuotos iš privalumų ir trūkumų sąrašų, aptiktų analizuojant mokslinę literatūrę, nes mokslinėje literatūroje nebuvo rasta paskatų tyrimo. Tai rodo išsamesnių paskatų tyrimų poreikį.

Keturios paskatos užima maždaug po penktadalį visumos (žr. 2.17. lentelę). Šios paskatos yra: (a) smalsumas (pasirinktas atsakymas: patinka žinoti, kas vyksta); (b) pareigingumas (pasirinktas atsakymas: jaučiama pilietinė pareiga); (c) atsakomybė (pasirinktas atsakymas: norima daryti poveikį savo aplinkai); (d) savirealizacija (pasirinktas atsakymas: patogi / greita dalyvavimo forma nesukelia spaudimo ir leidžia jaustis padarius kai ką gero visuomenei).

2.17. lentelė. *Gyventojų aktyvumo įsitraukti paskatų vertinimas (n = 400)*

Įsitraukimo aktyvumo paskatos	Respondentų skaičius vienetais (n = 400, 100 proc.)											
	Sutinku		Labiau sutinku, nei nesutinku		Nei sutinku, nei nesutinku		Labiau nesutinku, nei sutinku		Nesutinku		AN	
	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.
Patinka žinoti, kas vyksta	188	47,00	146	36,50	62	15,50	4	1,00	0	0,00	0	0,00
Jaučiama pilietinė pareiga	172	43,00	136	34,00	44	11,00	10	2,50	29	7,25	9	2,25
Norima daryti poveikį savo aplinkai	153	38,25	149	37,25	79	19,75	13	3,25	3	0,75	3	0,75

Tęsinys sekančiame puslapyje.

Lentelės tąsa.

Įsitraukimo aktyvumo paskatos	Respondentų skaičius vienetais (n = 400, 100 proc.)											
	Sutinku		Labiau sutinku, nei nesutinku		Nei sutinku, nei nesutinku		Labiau nesutinku, nei sutinku		Nesutinku		AN	
	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.
Patogi / greita dalyvavimo forma nesukelia spaudimo ir leidžia jaustis padarius kai ką gero visuomenei	110	27,50	164	41,00	106	26,50	15	3,75	1	0,25	4	1,00
Jaučiamas psichologinis aplinkinių spaudimas	24	6,00	89	22,25	142	35,50	86	21,50	50	12,50	9	2,25
Pažįstamų asmenų, su kuriais ryšiai palaikomi socialinių tinklų platformose, skleidžiama informacija ir raginimai veikti	9	2,25	72	18,00	143	35,75	62	15,50	110	27,50	4	1,00

Šaltinis: *sudaryta autorės*

Atsižvelgiant į tai, kad galimas didelis pasitikėjimas atstovaujamosios demokratijos valdančiais institutais ar dėl kitų priežasčių, respondentai gali nejausti poreikio patys įsitraukti į sprendimų priėmimo procesą viešajame valdyme. Dėl šios priežasties respondentai turėjo galimybę įvertinti pasyvumo įsitraukti paskatas (žr. 2.18. lentelę):

a) niekas neskatina, nes mano, kad jų nuomonė dažnai skiriasi nuo kitų, vis tiek liks nesuprasti (pritarė n = 167, t. y. 41,80 proc.);
b) niekas neskatina, nes netikima, kad tai gali turėti poveikį (pritarė n = 127, t. y. 31,75 proc.);
c) niekas neskatina dalyvauti, nes visiškai pasitikima išrinktais atstovais (pritarė n = 74, t. y. 18,50 proc.);
d) niekas neskatina, žmonėms tiesiog neįdomu (pritarė n = 67, t. y. 16,75 proc.).

Vertinant gyventojų pasyvumo įsitraukti paskatas dažniausi įverčiai gauti tarp neapsisprendusiųjų „Nei sutinku, nei nesutinku“ (vardijama nuo sulaukusio daugiausia vertinimų):

a) niekas neskatina, nes netikima, kad tai gali turėti poveikį (n = 129, t. y. 32,25 proc.);
b) niekas neskatina, nes mano, kad jų nuomonė dažnai skiriasi nuo kitų, vis tiek liks nesuprasti (n = 123, t. y. 30,75 proc.);
c) niekas neskatina, žmonėms tiesiog neįdomu (n = 116, t. y. 29,00 proc.);
d) niekas neskatina dalyvauti, nes visiškai pasitikima išrinktais atstovais (n = 110, t. y. 27,50 proc.). „Nei sutinku, nei nesutinku“ yra galimybė pasirinkti neutralią poziciją. Pati pozicija neinformatyvi, tačiau informatyvūs atvejai, kuriais tokia pozicija pasirenkama, pvz., abejingumas, menkas informuotumas. Abi minėtos priežastys yra visuomeniškai žalingos pilietinės visuomenės formavimui, todėl vertinama, kad dažnai pateiktas „Nei sutinku, nei nesutinku“ vertinimas pateiktiems teiginiams paremia prielaidą dėl nuodugnesnio paskatų tyrimo poreikio.

2.18. lentelė. *Gyventojų pasyvumo įsitraukti paskatų vertinimas (n = 400)*

Įsitraukimo pasyvumo paskatos	Respondentų skaičius vienetais (n = 400, 100 proc.)											
	Sutinku		Labiau sutinku, nei nesutinku		Nei sutinku, nei nesutinku		Labiau nesutinku, nei sutinku		Nesutinku		AN	
	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.
Niekas neskatina, nes netikima, kad tai gali turėti poveikį	37	9,25	90	22,50	129	32,25	102	25,50	31	7,75	11	2,75
Niekas neskatina, nes visiškai pasitikima išrinktais atstovais	34	8,50	40	10,00	110	27,50	83	20,75	128	32,00	5	1,25
Niekas neskatina dalyvauti, žmonėms tiesiog neįdomu	29	7,25	38	9,50	116	29,00	164	41,00	46	11,50	7	1,75
Niekas neskatina, nes mano, kad jų nuomonė dažnai skiriasi nuo kitų, vis tiek liks nesuprasti	25	6,25	142	35,50	123	30,75	65	16,25	36	9,00	9	2,25

Šaltinis: *sudaryta autorės*

Tirtos asmenybės dimensijos ir stebėtos demografinės charakteristikos įsitraukimo vertinimui neturi įtakos.

Įsitraukti skatinantys subjektai. Respondentai turėjo galimybę įvertinti subjektus viešajame valdyme ir jų aplinkoje, kurie skatina įsitraukti į viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesą: (S1) daugai; (S2) šeima; (S3) pažįstami, su kuriais ryšiai palaikomi socialinių tikslų platformose; (S4) politinės partijos; (S5) bendradarbiai; (S6) vešojo valdymo institucijos (Seimas, savivaldybės taryba etc.); (S7) nevyriausybinės organizacijos; (S8) vietos veiklos grupės; (S9) viešojo administravimo organizacijos (ministerijos, savivaldybių administracijos etc.); (S10) seniūnija; (S11) pats / pati ieško galimybių įsitraukti (žr. 2.19. lentelę).

2.19. lentelė. *Subjektų, skatinančių įsitraukti į viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesą, vertinimas (n = 400)*

Subjektų, skatinančių įsitraukti, kodai	Respondentų skaičius vienetais (n = 400, 100 proc.)											
	Sutinku		Labiau sutinku, nei nesutinku		Nei sutinku, nei nesutinku		Labiau nesutinku, nei sutinku		Nesutinku		AN	
	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.
S1	84	21,00	129	32,25	109	27,25	55	13,75	20	5,00	3	0,75
S2	76	19,00	92	23,00	133	33,25	82	20,50	14	3,50	3	0,75
S3	70	17,50	115	28,75	132	33,00	45	11,25	36	9,00	2	0,50
S4	65	16,25	92	23,00	136	34,00	69	17,25	31	7,75	7	1,75
S5	64	16,00	132	33,00	132	33,00	37	9,25	30	7,50	5	1,25
S6	62	15,50	122	30,50	122	30,50	46	11,50	38	9,50	10	2,50
S7	56	14,00	186	46,50	73	18,25	34	8,50	46	11,50	5	1,25
S8	38	9,50	98	24,50	107	26,75	46	11,50	105	26,25	6	1,50

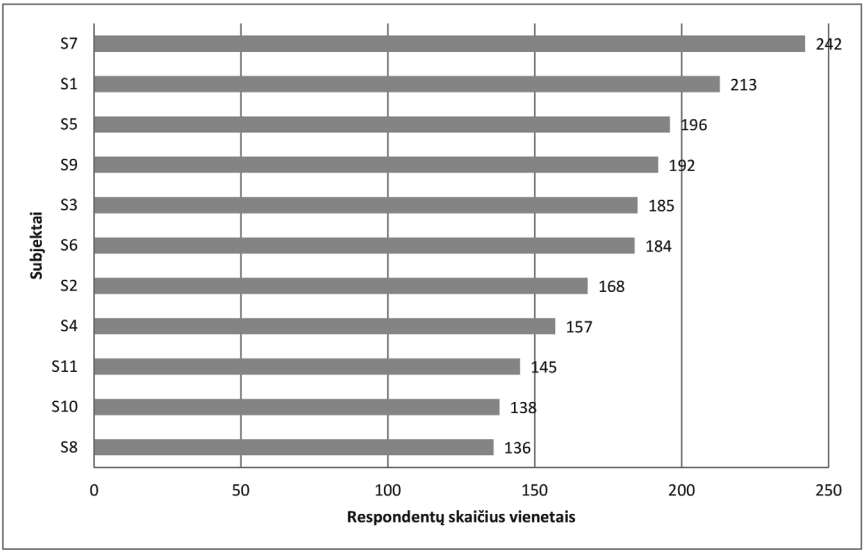
Tęsinys sekančiame puslapyje.

Lentelės tąsa.

Subjektų, skatinančių įsitraukti, kodai	Respondentų skaičius vienetais (n = 400, 100 proc.)											
	Sutinku		Labiau sutinku, nei nesutinku		Nei sutinku, nei nesutinku		Labiau nesutinku, nei sutinku		Nesutinku		AN	
	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.
S9	38	9,50	154	38,50	107	26,75	33	8,25	62	15,50	6	1,50
S10	35	8,.75	103	25,75	92	23,00	38	9,50	125	31,25	7	1,75
S11	35	8,75	110	27,50	156	39,00	28	7,00	66	16,50	5	1,25

Šaltinis: *sudaryta autorės*

Daugiausia pritarimų sulaukė nevyriausybinės organizacijos (n = 242, t. y. 60,5 proc.), o mažiausiai – vietos veiklos grupės (n = 36, t. y. 34 proc.). Nė vienas vertintas subjektas neišsiskyrė ypatingu vertinimo aktyvumu ar pasyvumu (žr. 2.9. pav.).

2.9. pav. *Subjektų, skatinančių įsitraukti į viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesą, vertinimas (pritariančių respondentų pasiskirstymas, n = 400)*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Tirtos asmenybės dimensijos ir stebėtos demografinės charakteristikos subjektų vertinimui neturi įtakos.

Gyventojų dalyvavimas sprendžiant skirtingos reikšmės viešojo valdymo klausimus. Respondentai turėjo galimybę įvertinti gyventojų dalyvavimo reikalingumą penkiose hierarchiškai pagal sudėtingumą išsidėsčiusiose (nuo paprasčiausios: (a) administravimo pagal teisės aktų nustatytą tvarką, viešųjų paslaugų teikimas, (b) teisės aktų įgyvendinimo tvarkos rengimas; (c) teisės aktų projektų rengimas; (d) strateginių dokumentų rengimas (programavimas, re-

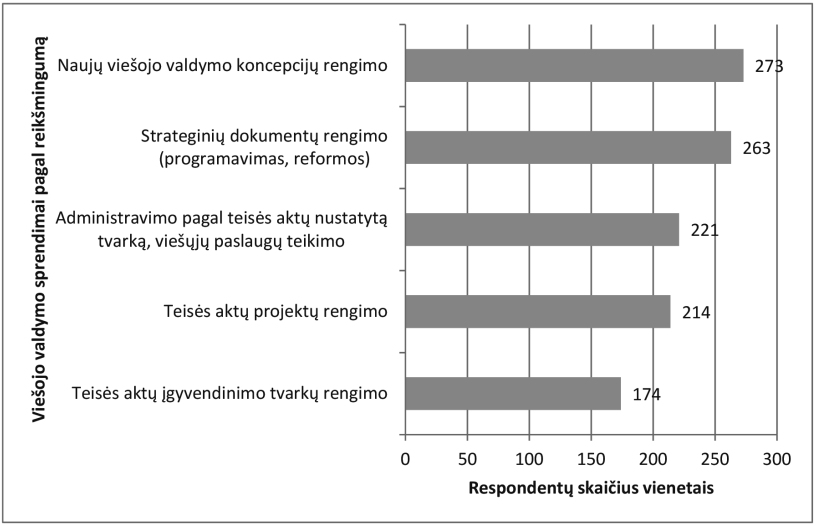
formos); (e) naujų viešojo valdymo koncepcijų rengimas) viešojo valdymo klausimų grupėse, į kurias gali būti suskirstyti visi viešojo valdymo sprendimai (žr. 2.20. lentelę).

2.20. lentelė. *Gyventojų dalyvavimo sprendžiant skirtingos reikšmės viešojo valdymo klausimus vertinimas (n = 400)*

Gyventojų dalyvavimas sprendžiant skirtingos reikšmės viešojo valdymo klausimus	Respondentų skaičius vienetais (n = 400, 100 proc.)									
	Sutinku		Labiau sutinku, nei nesutinku		Nei sutinku, nei nesutinku		Labiau nesutinku, nei sutinku		Nesutinku	
	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.
Naujų viešojo valdymo koncepcijų rengimo	134	33,50	139	34,75	68	17,00	22	5,50	37	9,25
Administravimo pagal teisės aktų nustatytą tvarką, viešųjų paslaugų teikimo	110	27,50	111	27,75	46	11,50	52	13,00	81	20,25
Strateginių dokumentų rengimo (programavimas, reformos)	107	26,75	156	39,00	76	19,00	37	9,25	24	6,00
Teisės aktų projektų rengimo	81	20,25	133	33,25	75	18,75	59	14,75	52	13,00
Teisės aktų įgyvendinimo tvarkų rengimo	52	13,00	122	30,50	62	15,50	72	18,00	92	23,00

Šaltinis: *sudaryta autorės*

Didžiausią susidomėjimą respondentai parodė vertindami teiginį „naujų viešojo valdymo koncepcijų rengimas“ (n = 273, t. y. 68,3 proc.), mažausią – „teisės aktų įgyvendinimo tvarkos rengimas“ (n = 174, t. y. 43,5 proc.) (žr. 2.10. pav.).

2.10. pav. *Gyventojų dalyvavimas sprendžiant skirtingos reikšmės viešojo valdymo klausimus (pritariančių respondentų pasiskirstymas, n = 400)*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Asmenybės dimensijų ir dalyvavimo sprendžiant skirtingos reikšmės klausimus koreliacinė analizė atskleidė silpnas nesistemiškas tendencijas (koreliacijos koeficientai mažiau nei pusėje stebėtų porų yra intervale 0,103–0,208 su p-patikimumo lygiu 0,05 ir aukštesniu). Stebėtos demografinės charakteristikos gyventojų dalyvavimo sprendžiant skirtingos reikšmės viešojo valdymo klausimus vertinimui įtakos neturi.

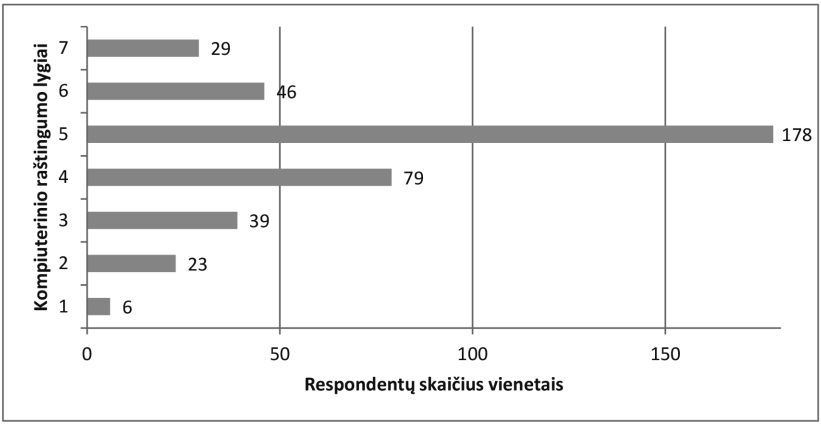
Informacinės ir komunikacinės technologijos kaip skatinantis įsitraukti veiksnys. Elektroninės valdžios plėtra, informacinių ir komunikacinių technologijų taikymas pilietinių iniciatyvų formavimui, žmonių kasdienybės sunkumai be informacinių ir komunikacinių technologijų bei interneto ryšio skatina pažvelgti į IT sritį kaip galimą veiksnį, kuris galėtų paskatinti gyventojus aktyviau dalyvauti viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese. Respondentai buvo prašomi įvertinti teiginį „Informacinių ir komunikacinių technologijų bei interneto ryšio teikiamų galimybių taikymas viešojo valdymo klausimų sprendimo priėmimo procese skatina gyventojų dalyvavimą šiame procese“. Rezultatas reikšmingai vienkryptis (žr. 2.21. lentelę).

2.21. lentelė. *IKT ir interneto ryšio taikymas kaip dalyvauti skatinantis veiksnys (n = 400)*

Vertinamas teiginys	Respondentų skaičius vienetais (n = 400, 100 proc.)									
	Sutinku		Labiau sutinku, nei nesutinku		Nei sutinku, nei nesutinku		Labiau nesutinku, nei sutinku		Nesutinku	
	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.
Informacinių ir komunikacinių technologijų bei interneto ryšio teikiamų galimybių taikymas viešojo valdymo klausimų sprendimo priėmimo procese skatina gyventojų dalyvavimą šiame procese	193	48,25	149	37,25	45	11,25	12	3,00	1	0,25

Šaltinis: *sudaryta autorės*

Teiginių, susijusių su technologijomis, vertinimas apima riziką, kad šių teiginių vertinimas susijęs su technologijos išmanymu, gebėjimu ją taikyti. Respondentų kompiuterinis raštingumas būdingas visiems kompiuterinių įgūdžių skalės įgūdžių elementams (žr. 2.11. pav.).

2.11. pav. *Respondentų kompiuterinis raštingumas*[5] *(n = 400)*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Teiginio „Informacinių ir komunikacinių technologijų bei interneto ryšio teikiamų galimybių taikymas viešojo valdymo klausimų sprendimo priėmimo procese skatina gyventojų dalyvavimą šiame procese“ vertinimas ir respondentų kompiuterinio raštingumo sąsajos buvo patikrintos Kendall ir Spearman koreliacijos koeficientais. Gauti rezultatai Kendall –0,006 (p-patikimumo lygiu 0,896) ir Spearman –0,006 (p- patikimumo lygiu 0,903) rodo, kad nėra ryšio tirtoje poroje.Tai reiškia, kad nėra kompiuterinio raštingumo ir analizuojamo teiginio vertinimo ryšio.

2.2.5. Gyventojų pasitenkinimas dalyvavimu viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese

Gyventojų pasitenkinimo analizė pradedama aktyvių veiksmų pakankamumo vertinimu analizuojant, kaip respondentai vertino teiginius: a) „Ar manote, kad gyventojai pakankamai dalyvauja viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese?“; b) „Ar manote, kad viešojo valdymo institucijos deda pakankamas pastangas, kad gyventojai dalyvautų viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese?” Respondentų pasitenkinimą gyventojų dalyvavimu viešajame valdyme galima vertinti kaip vidutinį – 57,5 proc. respondentų stipriai ar silpnai nesutinka, kad gyventojų dalyvavimas šiuo metu yra pakankamas.

5 Kompiuterinio raštingumo lygiai: 1. Nemoku naudotis kompiuteriu (žemiausias lygis); 2. Moku pasileisti naršyklę ir galiu skaityti naujienas internete; 3. Dirbu su pagrindinėmis informacijos tvarkymo programomis (tekstui redaguoti, skaičiavimams atlikti ir / ar pristatymo skaidrėms parengti); 4. Nedirbu su informacijos tvarkymo programomis, tačiau gebu dirbti su elektroniniu paštu ir naršyti internete man aktualiais klausimais; 5. Dirbu su pagrindinėmis informacijos tvarkymo programomis ir laisvai naršau internete; 6. Dirbu su specializuotomis kompiuterinėmis programomis; 7. Turiu išsilavinimą / kvalifikacinį sertifikatą informacinių technologijų srityje (aukščiausias lygis).

2.22. lentelė. *Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose pakankamumo vertinimas (n = 400)*

Vertinamas teiginys	Respondentų skaičius vienetais (n = 400, 100 proc.)									
	Sutinku		Labiau sutinku, nei nesutinku		Nei sutinku, nei nesutinku		Labiau nesutinku, nei sutinku		Nesutinku	
	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.
Ar manote, kad gyventojai pakankamai dalyvauja viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese?	29	7,25	62	15,50	79	19,75	173	43,25	57	14,25

Šaltinis: *sudaryta autorės*

Kad ir koks svarbus klausimas, procentinės dalies reikšmingumą konkrečioje socialinėje aplinkoje vertinti sudėtinga. Šio klausimo svarbioji dalis yra neapsisprendusieji: 19,8 proc. respondentų negalėjo pateikti konkrečios nuomonės. Mažų mažiausiai tai rodo, kad beveik penktadalis respondentų yra pasyvūs ar silpnai informuoti. Į priežastinę analizę gilintis negalime, nes šis tyrimas neturėjo tikslo analizuoti pasitenkinimo ir nepasitenkinimo dalyvavimu viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese priežastinių ryšių. Situacija dėl Viešojo valdymo institucijų vaidmens aktyvumo siekiant įtraukti gyventojus dar sudėtingesnė – 30 proc. respondentų negalėjo pateikti konkrečios nuomonės (žr. lentelę 2.23.).

2.23. lentelė. *Viešojo valdymo institucijų pastangų pakankamumo įtraukti gyventojus į viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesus vertinimas (n=400)*

Vertinamas teiginys	Respondentų skaičius vienetais (n=400, 100 proc.)									
	Sutinku		Labiau sutinku, nei nesutinku		Nei sutinku, nei nesutinku		Labiau nesutinku, nei sutinku		Nesutinku	
	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.
Ar manote, kad viešojo valdymo institucijos deda pakankamas pastangas , kad gyventojai dalyvautų viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese?	29	7,25	62	15,50	79	19,75	173	43,25	57	14,25

Šaltinis: *sudaryta autorės*

Asmenybės dimensijos ir stebėtos demografinės charakteristikos šiam pasirinkimui neturi įtakos.

Kalbant apie gyventojų dalyvavimą viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese, vienas sudėtingiausių klausimų, kaip minėta, yra dalyvavimo priemonių parinkimas. Šių priemonių patogumas yra vienas iš veiksnių, skatinančių gyventojus įsitraukti, todėl buvo pažvelgta į patį dalyvavimo priemonių parinkimo momentą, kai sprendžiama, ar įterpti dalyvavimo turinį į jau suformuotas veikiančias komunikacijos infrastruktūros dalis, ar kurti naujas. Šiuo tikslu respondentai vertino du teiginius: (a) „Su gyventojais derinti dalyvavimo priemones, kurios bus taikomos šioje gyvenimo sferoje“; (b) „Naudoti tas prie-

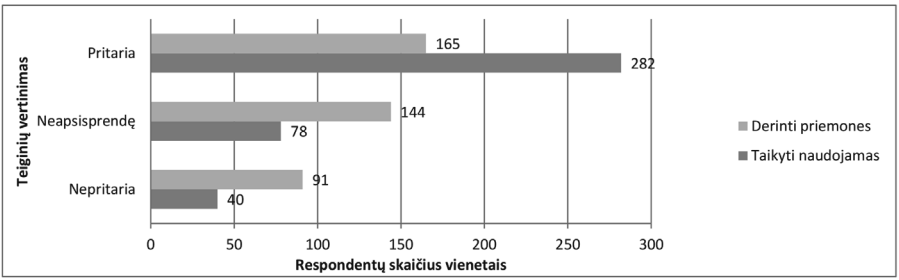
mones, kurias gyventojai aktyviai taiko savo kasdieniame gyvenime. Šiuo atveju atskiras derinimas su gyventojais neaktualus“.

2.24. lentelė. *Dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese priemonių derinimo su gyventojais vertinimas (n = 400)*

Vertinamas teiginys	Respondentų skaičius vienetais (n = 400, 100 proc.)									
	Sutinku		Labiau sutinku, nei nesutinku		Nei sutinku, nei nesutinku		Labiau nesutinku, nei sutinku		Nesutinku	
	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.
Skatinant gyventojų dalyvavimą viešajame valdyme manote, kad reikia su gyventojais derinti dalyvavimo priemones, kurios bus taikomos šioje gyvenimo sferoje	52	13,00	113	28,25	144	36,00	64	16,00	27	6,75
Skatinant gyventojų dalyvavimą viešajame valdyme manote, kad reikia naudoti tas priemones, kurias gyventojai aktyviai taiko savo kasdieniame gyvenime. Šiuo atveju atskiras derinimas su gyventojais neaktualus	158	39,50	124	31,00	78	19,50	39	9,75	1	0,25

Šaltinis: *sudaryta autorės*

Priemonių derinimo poreikio analizė rodo, kad priemonių parinkimas yra svarbus respondentams ir šie labiau linkę į tai, kad būtų naudojama jau egzistuojanti komunikacinė infrastruktūra (žr. 2.12. pav.).

2.12. pav. *Gyventojų dalyvavimo komunikacinės infrastruktūros formavimo krypčių vertinimas (respondentų pasiskirstymas, n = 400)*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Asmenybės dimensijos ir stebėtos demografinės charakteristikos priemonių parinkimo aplinkybių vertinimui neturi įtakos. Šiuos du teiginius buvo ketinama taikyti kaip respondentų atidumo patikros klausimus, kurie, paviršutiniškai pažvelgus, rodė respondentų neatidumą, bet žvilgtelėjus į apibendrintus duomenis matoma, kad priemonių derinimas / nederinimas gali

priklausyti nuo konkrečios dalyvavimo situacijos. Nustatyti priežastinius ryšius nebuvo šio tyrimo tikslas, tačiau tolesniuose temos tyrimuose būtų tikslinga nuodugnesnė priežasčių analizė.

Skaitmeninių socialinių tinklų ir socialinės medijos platformoms užvaldžius daugumos modernių valstybių gyventojų gyvenimą, šis elementas matomas kaip atskiro dėmesio vertas tiriant gyventojų pasitenkinimą dalyvavimo procesu. Tik 2,5 proc. respondentų nepritarė teiginiui „Socialinių tinklų ir socialinės medijos platformos yra tinkama erdvė gyventojų dalyvavimui viešajame valdyme reikšti" (žr. 2.25. lentelę).

2.25. lentelė. *Socialinių tinklų ir socialinės medijos platformų tinkamumo viešajam valdymui vertinimas (n = 400)*

Vertinamas teiginys	Respondentų skaičius vienetais (n = 400, 100 proc.)									
	Sutinku		Labiau sutinku, nei nesutinku		Nei sutinku, nei nesutinku		Labiau nesutinku, nei sutinku		Nesutinku	
	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.	vnt.	proc.
Socialinių tinklų ir socialinės medijos platformos yra tinkama erdvė gyventojų dalyvavimui viešajame valdyme reikšti	164	41,00	138	34,50	88	22,00	9	2,25	1	0,25

Šaltinis: *sudaryta autorės*

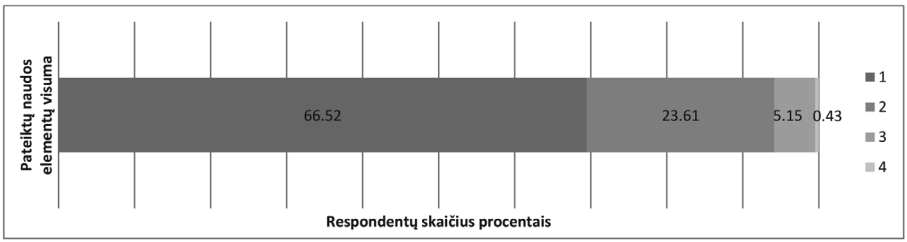
Neapsisprendę šiuo klausimu yra 22 proc. respondentų. Likusieji pritaria. Tai rodo, kad nors praktikoje gali būti situacijų, kur skaitmeninių socialinių tinklų ir socialinės medijos platformos nebus tinkamiausia ar patogiausia komunikacinės infrastruktūros dalis, jos vis dėl to yra reikšmingos ir vargu ar dar galima galvoti apie viešojo valdymo institucijų sąveiką su gyventojais nenaudojant skaitmeninių socialinių tinklų ir socialinės medijos platformų. Asmenybės dimensijos ir stebėtos demografinės charakteristikos priemonių parinkimo aplinkybių vertinimui neturi įtakos.

Empirinio tyrimo rezultatai rodo, kad gyventojai turi tvirtą nuomonę dėl įtraukimo ir įsitraukimo tikslų bei dalyvavimo priemonių parinkimo. Respondentai jaučiasi nepakankamai įtraukti ir mano, kad institucijų pastangos įtraukti gyventojus nėra pakankamos. Skaitmeninių socialinių tinklų ir socialinės medijos platformų taikymas vertinamas kaip būtinybė, o informacinių ir komunikacinių technologijų (IKT) bei interneto ryšio taikymas laikomas skatinančiu veiksniu dalyvauti. Požiūris dėl IKT ir interneto ryšio taikymo nepriklauso nuo respondentų kompiuterinio raštingumo.

2.2.6. Gyventojų dalyvavimo poveikio viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesui vertinimas gyventojų požiūriu

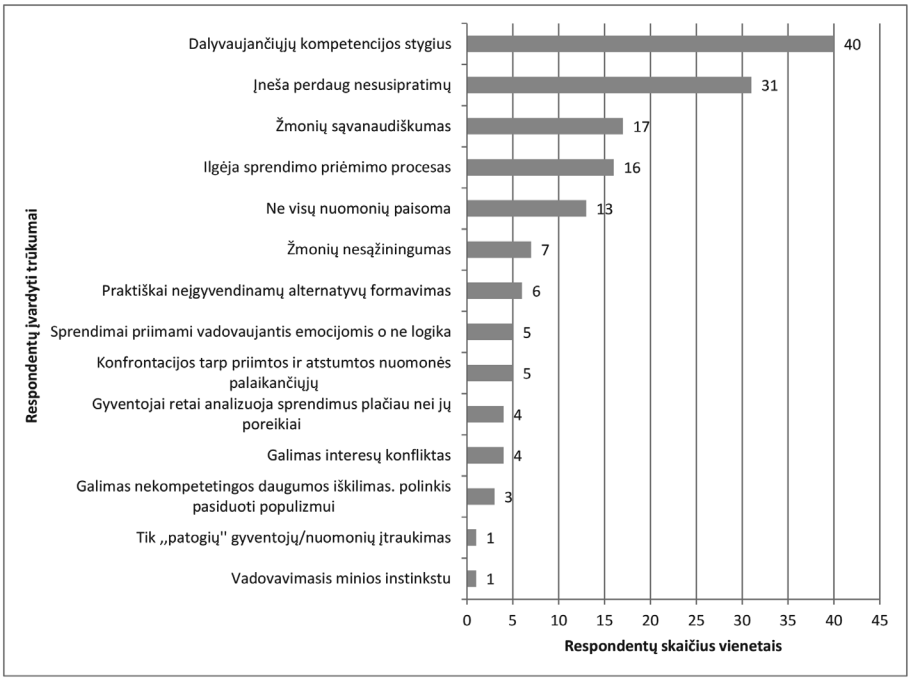
Respondentams buvo pateikti atviros formos klausimai, suteikiantys galimybę pasakyti, kuo naudingas ir žalingas gyventojų dalyvavimas viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese. Atliekant žvalgybinį tyrimą, šie du klausimai pasirodė esą sudėtingiausi ir keliantys didelį respondentų pasipriešinimą jo formai (žvalgybinio tyrimo respondentai pageidavo uždarų klausimų). Siekiant, kad respondentai pateiktų savo asociacijas, o ne nuomonę dėl kitų asmenų numanomos naudos ir žalos, pasirinkta palikti atviro tipo klausimus.

Privalumai. Gyventojų dalyvavimo privalumus įvardijo tik kiek daugiau nei pusė respondentų pateikdami nuo vieno iki keturių elementų, kuo gyventojų dalyvavimas viešojo valdymo sprendimuose yra naudingas (žr. 2.13. pav.).

2.13. pav. *Pateiktų naudos elementų skaičiaus procentinis pasiskirstymas nuo atsakiusiųjų į klausimą respondentų (n = 223)*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Respondentų pateikti elementai buvo grupuojami į analogiško turinio prasmines grupes. Iš viso sudaryta 19 grupių, į kurias įtraukta nuo 1 iki 64 elementų (žr. 2.14. pav.).

2.14. pav. *Respondentų įvardyti gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese privalumai (n = 223)*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Siekiant atlikti penktame empirinio tyrimo uždavinyje numatytą palyginimą su teorinės medžiagos analizės rezultatais, respondentų įvardytų elementų grupės suskirstytos į sprendimo priėmimo proceso privalumus ir sprendimo priėmimo proceso rezultato (sprendinio) privalumus (žr. 2.26., 2.27. ir 2.28. lenteles). Svarbu pažymėti, kad, analizuojant turinį, suformuotos prasminės grupės ne visuomet tiksliai atitinka teorinės medžiagos analizės išeigos vienetą. Turinio prasme viena prasminė grupė gali apimti arba tilpti į kelis teorinės medžiagos analizės išeigos vienetus. Informacijos aiškumo ir vizualumo labui respondentų atsakymų analizės išeigos skiltyje įrašyti tik tie privalumai, kurie teorinės medžiagos analizės metu nebuvo atrasti, o jau atrasti privalumai respondentų atsakymų analizės išeigoje pažymėti užtamsinant atitinkamos eilutės laukelį.

2.26. lentelė. *Privalumai, susiję su gyventojų dalyvavimu viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese, gyventojų aspektas: teorinės medžiagos ir respondentų atsakymų sintezė*

Privalumų kryptis	Privalumai
Sprendimo priėmimo procesui	Sužino apie institucijų veiklą
	Pradeda suprasti viešojo valdymo procesų sudėtingumą
	Sudaro sąlygas burtis politinio poveikio formavimui
	Žmonės geriau suvokia ir įvertina sprendimo priėmimo apribojimus ir sunkumus
	Saugo jų laisves
	Daugiau nuomonių (vertinimų)
Sprendimo priėmimo proceso rezultatui (sprendiniui)	Išpildomi lūkesčiai
	Kai kurie gauna prieigą prie įvairių išteklių
	Padidėja įtaka bendruomenėje
	Sukuriamas savarankiškumo jausmas
	Didėja informavimo lygis
	Ugdo abipusį pasitikėjimą
	Galimybė daryti įtaką sprendimams
	Stiprina demokratiją
	Skatina pilietinį aktyvumą
	Suteikia psichologinį atlygį ir priklausymo bendruomenei jausmą
	Galimybė informuoti viešojo valdymo institucijas apie poreikius ir prioritetus
	Didina sprendimų aiškumą
	Skatina pasitikėjimą savimi kaip pilietinės visuomenės nariu
	Didina teisingumą

**Respondentų atsakymų analizės išeigos skiltyje baltame fone yra privalumai, aptikti tik analizuojant mokslinius šaltinius; švelniu atspalviu pažymėti privalumai aptikti ir mokslinių šaltinių analizėje, ir respondentų atsakymuose; tamsiu atspalviu pažymėti privalumai aptikti tik respondentų atsakymuose.*

Šaltinis: *sudaryta autorės*

Nagrinėjant respondentų požiūrį į gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese gyventojų aspektu privalumus, pastebima, kad į sprendimo priėmimo

procesą nukreiptas privalumas apima informacinį kontekstą, o privalumai, nukreipti į sprendimo priėmimo rezultatą, apima ne tik informacinį, bet ir galios, proaktyvumo ir sąveikos tarp gyventojų kontekstus.

2.27. lentelė. *Privalumai, susiję su gyventojų dalyvavimu viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese, institucijų aspektas: teorinės medžiagos ir respondentų atsakymų sintezė*

Privalumų kryptis	Privalumai
Sprendimo priėmimo procesui	Precedentų kūrimas
	Geriau informuoti žmonės
	Naujų institucijų kūrimas sąveikai su visuomene palaikyti
	Reguliarūs bendravimo su visuomene kanalai ir priemonių tobulinimas
	Padeda koreguoti ir tobulinti strategines programas, siekiant užtikrinti visuomenės paramą
	Padeda gauti gyventojų paramą
	Leidžia valstybės tarnautojams parodyti piliečiams, kad jie išmano savo darbą ir dirba atsakingai
	Skatina visuomenės ir viešojo valdymo institucijų dialogą
	Leidžia institucijoms priimti tokius sprendimus, kurių pačios vienos niekad negalėtų, t. y. drąsesnius, nes juos palaiko gyventojai
	Mažėja procedūrinių nesklandumų
	Leidžia gauti geresniam sprendimui priimti reikiamos informacijos
	Išsamesnės informacijos surinkimas
	Grįžtamojo ryšio iš gyventojų gavimas
	Didina proceso skaidrumą
Sprendimo priėmimo proceso rezultatui (sprendiniui)	Ugdo abipusį pasitikėjimą
	Padeda valdininkams spręsti konfliktus
	Padeda nustatyti visuomenės poreikius ir prioritetus
	Didina sprendimų pagrįstumą
	Didina valdžios institucijų veiklos skaidrumą ir atskaitomybę, taip sukurdamas sąlygas geram valdymui
	Parodo politikams tikrovę, pagal kurią reikia priimti sprendimą
	Priimti sprendimus, naudingus gyventojams

** Respondentų atsakymų analizės išeigos skiltyje baltame fone yra privalumai, aptikti tik analizuojant mokslinius šaltinius; švelniu atspalviu pažymėti privalumai aptikti ir mokslinių šaltinių analizėje, ir respondentų atsakymuose; tamsiu atspalviu pažymėti privalumai aptikti tik respondentų atsakymuose.*

Šaltinis: *sudaryta autorės*

Nagrinėjant respondentų požiūrį į gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese institucijų aspektu privalumus, pastebima, kad į sprendimo priėmimo procesą nukreipti privalumai apima informacinį ir organizacinį kontekstus, o privalumai, nukreipti į sprendimo priėmimo rezultatą, apima ne tik informacinį ir organizacinį, bet ir sprendinio kokybės kontekstą.

2.28. lentelė. *Privalumai, susiję su gyventojų dalyvavimu viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese, visuomenės aspektas: teorinės medžiagos ir respondentų atsakymų sintezė*

Privalumų kryptis	Privalumai
Sprendimo priėmimo procesui	Gerai informuota visuomenė pastebimai kritiškesnė sprendimams
	Reguliarūs bendravimo su visuomene kanalai ir priemonių tobulinimas
	Galimybė geriau suprasti viešąjį interesą panaudojant IT (apklausos, komentavimas etc.)
	Nepasitenkinimą galima panaudoti kaip tam tikros problemos iškėlimo / atkreipimo į ją dėmesio galimybę
	Pritraukia kolektyvinės išminties privalumus
	Skatina visuomenės ir viešojo valdymo institucijų dialogą
	Galimybė atrasti ir palyginti skirtingus požiūrius į galimą sprendimo variantą
	Dalyvavimas kuria įsipareigojimo savo bendruomenei jausmą
	Ragina remtis savo patirtimi ir išmintimi
Sprendimo priėmimo proceso rezultatui (sprendiniui)	Sprendimai įtraukiant gyventojus atneša didesnę naudą visuomenei
	Mažėja konfliktų
	Padeda nustatyti poreikius ir prioritetus
	Skatina kūrybingumą sprendžiant problemas
	Veikia kaip transformacinis įvykis visuomenėje
	Kokybės požiūriu geresni sprendimai
	Skatina spręsti problemas patiems
	Simbolizuoja atsižvelgimą į mažumos poreikius
	Didesnis įsitraukimas įgyvendinant sprendimus
	Atskleidžia valdančiųjų požiūrį į piliečius kaip svarbų viešojo valdymo elementą

** Respondentų atsakymų analizės išeigos skiltyje baltame fone yra privalumai, aptikti tik analizuojant mokslinius šaltinius; švelniu atspalviu pažymėti privalumai aptikti ir mokslinių šaltinių analizėje, ir respondentų atsakymuose; tamsiu atspalviu pažymėti privalumai aptikti tik respondentų atsakymuose.*

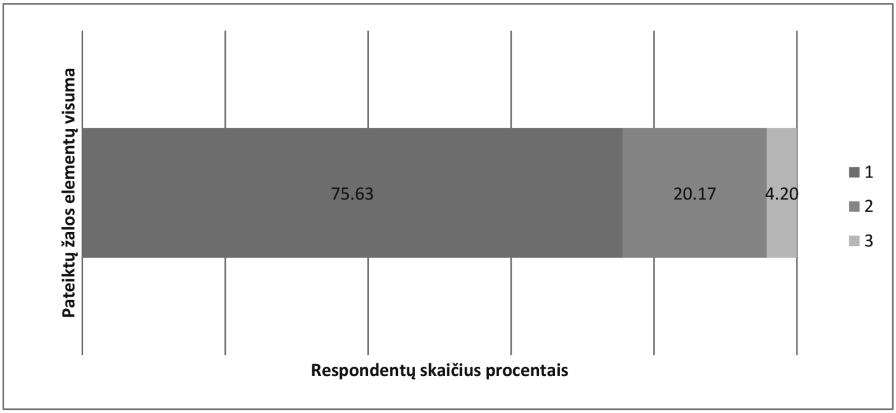
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Nagrinėjant respondentų požiūrį į gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese visuomenės aspektu privalumus, pastebima, kad į sprendimo priėmimo procesą nukreipti privalumai apima informacinį, atsakomybės ir asmeninio poveikio kontekstus, o privalumai, nukreipti į sprendimo priėmimo rezultatą, apima informacinį, atsakomybės ir sprendinio kokybės kontekstus.

Apibendrinant privalumų, susijusių su gyventojų dalyvavimu sprendimų priėmimo procese viešajame valdyme gyventojų, institucijų ir visuomenės aspektais, analizę pastebima, kad esminis skirtumas tarp respondentų ir mokslininkų pateikto požiūrio yra tai, kad respondentai į dalyvavimo naudą žiūri kur kas praktiškiau ir kalba apie sprendinio kokybę. Mokslininkų pateiktas požiūris labiau nukreiptas į sprendimų priėmimo hierarchiškumą ir procesinę komunikaciją.

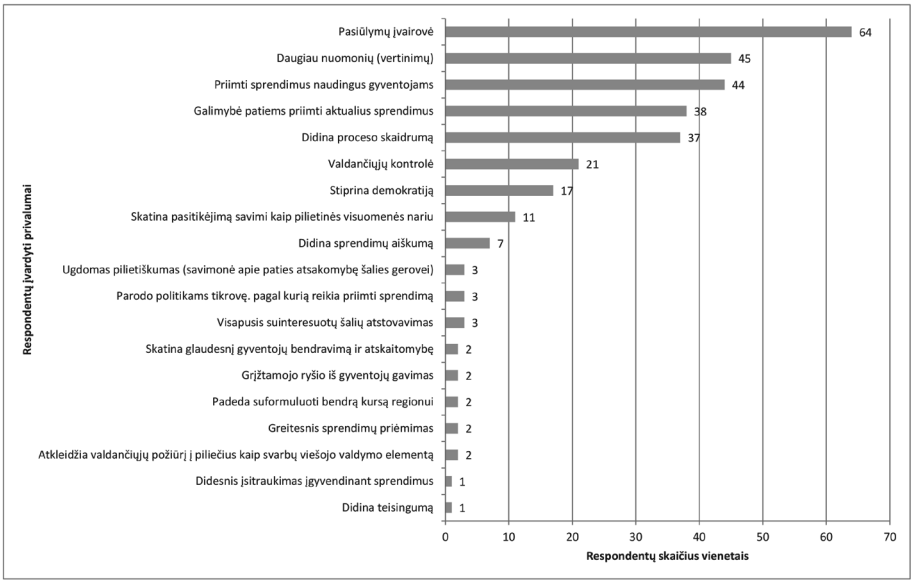
Asmenybės dimensijos ir stebėtos demografinės charakteristikos gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese naudos vertinimui neturi įtakos.

Trūkumai. Gyventojų dalyvavimo trūkumus įvardijo tik kiek daugiau nei ketvirtis respondentų pateikdami nuo vieno iki trijų elementų, kuo gyventojų dalyvavimas viešojo valdymo sprendimuose yra žalingas (žr. 2.15. pav.).

2.15. pav. *Pateiktų žalos elementų skaičiaus procentinis pasiskirstymas nuo atsakiusiųjų į klausimą respondentų (n = 119)*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Respondentų pateikti elementai buvo grupuojami į analogiško turinio prasmines grupes. Iš viso sudaryta 14 grupių, į kurias įtraukta nuo 1 iki 40 elementų (žr. 2.16. pav.).

2.16. pav. *Respondentų įvardyti gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese trūkumai (n = 119)*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Siekiant atlikti penktame empirinio tyrimo uždavinyje numatytą palyginimą su teorinės medžiagos analizės rezultatais, respondentų įvardytų elementų grupės buvo suskirstytos į trūkumus, susijusius su sprendimo priėmimo procesu, ir trūkumus, susijusius su sprendimo priėmimo proceso rezultatu (sprendiniu) (žr. 2.29., 2.30. ir 2.31. lenteles). Svarbu pažymėti, kad, analizuojant turinį, suformuotos prasminės grupės ne visuomet tiksliai atitinka teorinės medžiagos analizės išeigos vienetą. Turinio prasme viena prasminė grupė gali apimti arba tilpti į kelis teorinės medžiagos analizės išeigos vienetus. Informacijos aiškumo ir vizualumo labui respondentų atsakymų analizės išeigos skiltyje įrašyti tik tie trūkumai, kurie teorinės medžiagos analizės metu nebuvo atrasti, o jau atrasti trūkumai respondentų atsakymų analizės išeigoje pažymėti užtamsinant atitinkamos eilutės laukelį.

2.29. lentelė. *Trūkumai, susiję su gyventojų dalyvavimu viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese, gyventojų aspektas: teorinės medžiagos ir respondentų atsakymų sintezė*

Trūkumų kryptis	Trūkumai
Sprendimo priėmimo procesui	Žmonės nėra pakankamai atsidavę demokratijos idealams
	Svarbus problemos motyvacinis veiksnys
	Žmonės nenori ar negali skirti laiko ir kitų išteklių dalyvavimui
	Žmonės kartais mieliau renkasi stabilumą ir nežinomybę nei šiek tiek neteisybės pokyčių laikotarpiu
	Paprastas žmogus nesuvokia valdymo sudėtingumo
	Dalyvavimo beprasmiškumas, jei į dalyvavimo indėlį neatsižvelgiama
	Galimas nekompetentingos daugumos iškilimas ir polinkis pasiduoti populizmui
	Vadovavimasis minios instinktu
	Sprendimai priimami vadovaujantis emocijomis, o ne logika
	Gyventojai retai analizuoja sprendimus plačiau nei jų poreikiai / neįsigilina į problemas
	Žmonių savanaudiškumas
Sprendimo priėmimo proceso rezultatui (sprendiniui)	Didelės laiko sąnaudos

**Respondentų atsakymų analizės išeigos skiltyje baltame fone yra trūkumai, aptikti analizuojant tik mokslinius šaltinius; švelniu atspalviu pažymėti trūkumai aptikti ir mokslinių šaltinių analizėje, ir respondentų atsakymuose; tamsiu atslapviu pažymėti trūkumai aptikti tik respondentų atsakymuose.*

Šaltinis: *sudaryta autorės*

Nagrinėjant respondentų požiūrį į gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese gyventojų aspektu trūkumus, pastebima, kad į sprendimo priėmimo procesą nukreipti trūkumai apima informacinį, edukacinį ir asmeninio poveikio kontekstus, o trūkumai, nukreipti į sprendimo priėmimo rezultatą, apima atsakomybės kontekstą.

2.30. lentelė. *Trūkumai, susiję su gyventojų dalyvavimu viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese, institucijų aspektas: teorinės medžiagos ir respondentų atsakymų sintezė*

Trūkumų kryptis	**Trūkumai**
Sprendimo priėmimo procesui	Sudėtinga komunikacija stumia tolyn terminus
	Aukštas finansinių išteklių poreikis
	Mažiau pinigų projektams įgyvendint
	Formalūs lyderiai turi būti pasirengę dalytis sprendimo priėmimo galia
	Proceso veiksmingumas paremtas dalyvių suinteresuotumu rasti bendrą sutarimą
	Proceso veiksmingumui būtinas aiškus dalyvavimo tikslas ir aiškiai suformuluotos problemos
	Dalyvavimas turi būti detaliai suplanuotas ir valdomas
	Gali būti reikalingi pakartotiniai sąveikos momentai
	Gali sukelti priešiškumą institucijai
	Sprendimo priėmimo kontrolės praradimas
	Didelės laiko sąnaudos
	Įneša per daug nesusipratimų

** Respondentų atsakymų analizės išeigos skiltyje baltame fone yra trūkumai, aptikti analizuojant tik mokslinius šaltinius; švelniu atspalviu pažymėti trūkumai aptikti ir mokslinių šaltinių analizėje, ir respondentų atsakymuose; tamsiu atslapviu pažymėti trūkumai aptikti tik respondentų atsakymuose.*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Nagrinėjant respondentų požiūrį į gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese institucijų aspektu trūkumus, pastebima, kad į sprendimo priėmimo procesą nukreipti trūkumai apima organizacinį ir laiko valdymo kontekstus.

2.31. lentelė. *Trūkumai, susiję su gyventojų dalyvavimu viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese, visuomenės aspektas: teorinės medžiagos ir respondentų atsakymų sintezė*

Trūkumų kryptis	Trūkumai
Sprendimo priėmimo procesui	Jei kiti nėra pakankamai informuoti, interesų grupės pradeda dominuoti
	Proceso veiksmingumas paremtas dalyvių suinteresuotumu rasti bendrą sutarimą
	Proceso veiksmingumui būtinas aiškus dalyvavimo tikslas ir aiškiai suformuluotos problemos
	Kviečiami dalyvauti tik tie, kuriems numatoma, kad problema aktuli arba kad jie yra susiję su ja
	Dalyvavimas gali tapti griaunančia jėga skatindamas politinius konfliktus žalojančias demokratines vertybes
	Visuomenė neturi žinių ir gebėjimų suvokti tam tikrų dalykų
	Žmonių nesąžiningumas
	Galimas interesų konfliktas
	Tik „patogių“ gyventojų / nuomonių įtraukimas
Sprendimo priėmimo proceso rezultatui (sprendiniui)	Konfrontacijos tarp priimtos ir atstumtos nuomonės palaikančiųjų

** Respondentų atsakymų analizės išeigos skiltyje baltame fone yra trūkumai, aptikti analizuojant tik mokslinius šaltinius; švelniu atspalviu pažymėti trūkumai aptikti ir mokslinių šaltinių analizėje, ir respondentų atsakymuose; tamsiu atslapviu pažymėti trūkumai aptikti tik respondentų atsakymuose.*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Nagrinėjant respondentų požiūrį į gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese visuomenės aspektu trūkumus, pastebima, kad į sprendimo priėmimo procesą nukreipti trūkumai apima informacinį, organizacinį ir asmeninio poveikio kontekstus, o trūkumai, nukreipti į sprendimo priėmimo rezultatą, apima sąveikos tarp gyventojų kontekstą.

Apibendrinant trūkumų, susijusių su gyventojų dalyvavimu sprendimų priėmimo procese viešajame valdyme, gyventojų, institucijų ir visuomenės aspektais, analizę galima teigti, jog esminis skirtumas tarp respondentų ir mokslininkų pateikto požiūrio yra tai, kad respondentai į dalyvavimo žalą žvelgia per gyventojų žmogiškumo prizmę (žmogiškąsias klaidas ir silpnybes), o mokslininkų pateiktas požiūris nukreiptas daugiausia į institucijų patiriamus sunkumus valdant gyventojų įtraukimo procesą.

Respondentų pateikti privalumai ir trūkumai nukreipti į edukacinius, proaktyvumo, apsaugos, teisėtų lūkesčių, galios, asmeninio poveikio, laiko valdymo, organizacinius, informacinius, sąveikos su gyventojais, komunikacijos, finansinius, atsakomybės, sprendinio kokybės, sąveikos tarp gyventojų ir politinius kontekstus. Respondentų požiūris į privalumus, susijusius su gyventojų dalyvavimu viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese, atskleidė respondentų orientaciją į sprendinio kokybę, skirtingai nuo mokslinės literatūros analizėje išryškėjusios orientacijos į sprendimų priėmimo hierarchiškumą ir procesinę komunikaciją. Respondentų požiūris į trūkumus, susijusius su gyventojų dalyvavimu viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese, atskleidė respondentų orientaciją į gyventojų dalyvavimą per gyventojų žmogiškumo prizmę (žmogiškąsias klaidas ir silpnybes), skirtingai nuo mokslinės literatūros analizėje išryškėjusios orientacijos į institucijų patiriamus sunkumus valdant gyventojų įtraukimo procesą. Viešojo valdymo institucijos, organizuodamos sprendimų priėmimo procesą, turėtų daugiau dėmesio skirti proceso analizei iš gyventojų perspektyvos prieš nuspręsdamos, ką, kodėl ir kokiomis priemonėmis įtraukti į procesą.

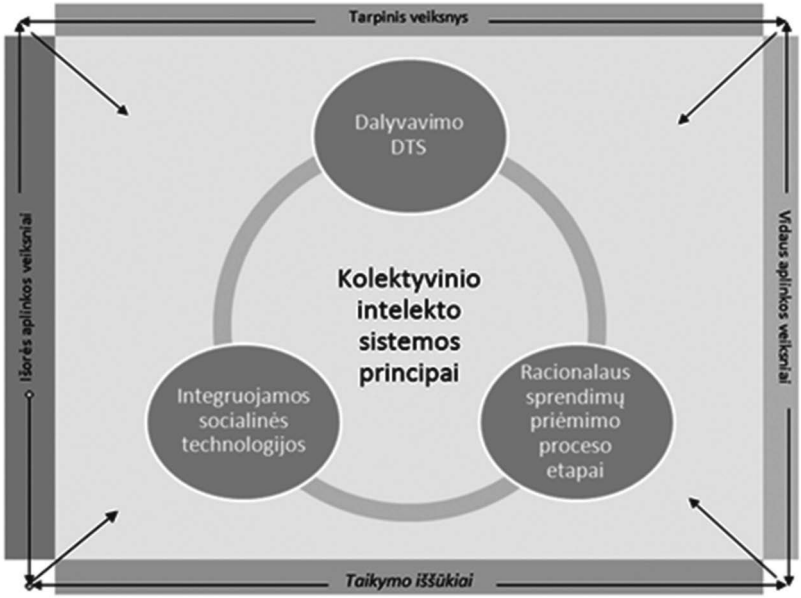
Asmenybės dimensijos ir stebėtos demografinės charakteristikos gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese žalos vertinimui neturi įtakos.

3. INTEGRUOTOMIS SOCIALINĖMIS TECHNOLOGIJOMIS TIESIOGINIAM GYVENTOJŲ DALYVAVIMUI GRINDŽIAMO VIEŠOJO VALDYMO SPRENDIMO PRIĖMIMO PROCESO MODELIAVIMAS: IST MODELIS

3.1. IST modelio sandara

3.1.1. IST modelio komponenčių struktūra

Integruotomis socialinėmis technologijomis tiesioginiam gyventojų dalyvavimu grindžiamo viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso modelis (toliau – IST modelis) pateikiamas kaip į žmones nukreipta socialinė technologija, kuri galios technologijų grupėje patenka į išskirtą sritį – dalyvavimo technologijas (žr. 1.4. pav. 1.1.3. skyriuje). IST modelį (žr. 3.1. pav.) sudaro trys pagrindiniai komponentai: dalyvavimo DTS, racionalaus sprendimų priėmimo etapai, integruojamos socialinės technologijos.

3.1. pav. *IST modelio sandara*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Kolektyvinis intelektas gali padėti geriau išspręsti visuomenėje egzistuojančias problemas, koordinuoti subjektų, dalyvaujančių viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese, tarpusavio veiksmus (Woolley et al., 2010; Malone et al., 2009). Gyventojų įtraukimas į

viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesus kaip viešojo valdymo gerinimo siekis surenkant visą galimą aktualią informaciją geriausiems sprendimams priimti (Fawcett, 1991; Leatherman ir Howell, 2000; Robbins et al., 2008; Stern et al., 2008) yra kolektyvinio intelekto panaudojimo geresniam viešajam valdymui praktinė išraiška. Skaržauskienė ir Tamošiūnaitė (2016), remdamosi išsamiais teoriniais ir eksperimentiniais kolektyvinio intelekto srities tyrimais, apibendrino kolektyvinio intelekto sistemą apibūdinančius principus. Šių principų raiška, subjektams sąveikaujant, atskleidžia, ar nagrinėjama sistema turi potencialą kurti kolektyvinį intelektą. IST modelio potencialas, formuojant kolektyvinį intelektą, kuriuo siekiama teigiamai paveikti institucijų pastangas įtraukti gyventojus, atskleistas 3.1. lentelėje.

3.1. lentelė. *Kolektyvinio intelekto sistemos principų raiška IST modelyje*

Kolektyvinio intelekto sistemos principai	**Principų turinys**	**Principų raiška IST modelyje**
Įvairovė	Principas apima idėjų ir dalyvių įvairovės siekį. Pagrindinės dalyvių įvairovės charakteristikos yra demografiniai, švietimo ir kultūros skirtumai. Svarbus akcentas – tolygus lyčių atstovavimas.	Į sprendimo priėmimo procesą siūloma įtraukti gyventojus atsižvelgiant į sritinį suinteresuotumą ir neskirstant pagal išsilavinimą ar kitas dalyvavimą ribojančias galimybes. Dalyvavimą ribojančios sąlygos neįtraukiamos siekiant neatriboti potencialiai vertingų įdėjų ir pilietinės teisės dalyvauti valdymo procese. Numatytas dvipakopis įsitraukimas suteikia galimybę įsitraukti pageidaujama apimtimi. Lyčių atstovavimo sąlygos nenumatytos, tačiau rekomenduojama laikytis pagrindinio reprezentatyvumo principo: lyčių atstovavimas pagal demografinę sudėtį su sprendžiamu klausimu susijusioje visuomenės dalyje.
Dinamiškumas, atvirumas ir lankstumas	Principo esmė yra organizacinės struktūros atvirumas ir lankstumas. Struktūros ypatybė – įsitraukimo ir pasitraukimo barjerų nebuvimas.	IST modelyje probleminėms situacijoms spręsti siūloma formuoti projektiniu principu kaskart naujus darinius. Remiantis įvairovės principu nenumatomi įsitraukimo barjerai. Įsitraukimas ir kvietimas įsitraukti yra galimi suinteresuotumo pagrindu. Atitinkamai pasitraukimas galimas išnykus suinteresuotumui. Lankstumas IST modelyje išreiškiamas per galimybę įtraukti naujus dalyvius atsiradus poreikiui ir įtraukti šiuos dalyvius tinkamiausiomis dalyvavimo priemonėmis.
Žinių kaupimas, perdavimas ir sintezė	Principas atsižvelgia į žinių valdymą jas kaupiant, perduodant ir sisteminant žinias gautų mokymosi ir problemų sprendimo grupėje metu.	IST modelį taikant skirtingų viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose dalyvauja gyventojai (kartu su kitomis suinteresuotomis šalimis), veikdami tarpusavyje ir su viešojo valdymo institucijomis. Šių procesų metu gyventojai kelia savo pilietines kompetencijas, taip į paskesnius procesus, kuriuose dalyvauja, atsinešdami perdirbtas žinias, kurių reikia aukštesnio kokybinio lygio sąveikai, ir taip didindami kolektyvinį intelektą. Skaidrus informacijos viešinimas sudaro sąlygas natūraliai informacijos ir žinių sintezei.

Tęsinys sekančiame puslapyje.

Lentelės tąsa.

Kolektyvinio intelekto sistemos principai	**Principų turinys**	**Principų raiška IST modelyje**
Kritinė dalyvių masė, reikalinga, kad susidarytų spiečiaus efektas	Iš principo kritinė masė nusako, kiek mažiausiai reikia intelekto sistemų (žmonių) kolektyvinio intelekto sistemos formavimui, kad susidarytų spiečiaus efektas‘ (pasireiškiantis per vidinę intelekto sistemų tarpusavio saviorganizaciją).	Kolektyvinio intelekto tyrimuose nėra apibrėžta kritinė masė vienetais ar kritinės masės nustatymo metodika, tik nusakoma, kad aukštesnio lygmens intelekto galimybės kyla iš didelio skaičiaus dalyvių tarpusavio sąveikos (Luo et al., 2009). IST modelis nenumato ribų, kiek subjektų gali ar turi dalyvauti procese nepažeisdamiIST modelio koncepcijos. Įtraukiamų subjektų skaičius priklauso nuo procesą administruojančios organizacijos gebėjimo suvaldyti informacijos mainų ir komunikacijos procesus.
Nepriklausomumas	Nepriklausomumo principas nusako subjektų galimybę gauti ir teikti informaciją veikiant pagal savo sąmoningumą ir sąžinę.	IST modelyje numatytas laisvas įsitraukimas į veiklą; gyventojai, įsitraukę į konkrečias viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso procedūras, gali veikti vadovaudamiesi savo sąmoningumu ir sąžine be išorinės prievartos, nes jie įsitraukia į visus proceso etapus, patys dalyvauja numatydami pageidaujamus rezultatus ir įvardydami proceso kokybės standartus bei patys dalyvauja vertindami proceso atitiktį numatytiems standartams. Norvaišas et al. (2011) teigia, kad, norint sumažinti neigiamą socialinį, psichologinį ar kitokio pobūdžio subjektyvų poveikį, reikalinga užtikrinti dalyvių anonimiškumą. Autorių įvardijamas anonimiškumas yra ne išsamus, o kvazianonimiškas, kai dalyvių sąveika tam tikru klausimu vyksta jiems nežinant teigiančiojo asmenybės, tačiau metaduomenimis teikiama informacija nėra nuasmeninta. Svarstant socialiai ar asmeniškai svarbius klausimus IST modelis numato galimybę taikant atitinkamas socialines technologijas suformuoti anonimiško dalyvavimo galimybes. Į artefaktus nukreiptų technologijų taikymas gali sukurti sąlygas ir nepriklausomumui nuo vietos bei laiko, taip sustiprinant nepriklausomumą nuo socialinio ar psichologinio išorės poveikio.
Skaidrumas	Skaidrumo principas apima visos informacijos skelbimą ir pateikimą tame kontekste, kokiame ji buvo surinkta.	IST modelio koncepcijoje numatoma, kad procesinė informacija prieinama visiems esamiems ir potencialiems proceso dalyviams proceso metu. Skaidrumas tiesiogiai veikia benruomenės stiprinimą (angl. *community building)* (Dabbish et al., 2012, 2014), todėl svarbu išsamią informaciją apie procesą ir jo rezultatus skelbti viešai prieinamose informacijos talpyklose. Skaidrus informacijos skelbimas sudaro sąlygas visiems proceso dalyviams turėti prieigą prie tos pačios informacijos, o tai mažina komunikacinių trikdžių kiekį sudėtingoje sąveikos sistemoje.

Lentelės tąsa.

Kolektyvinio intelekto sistemos principai	**Principų turinys**	**Principų raiška IST modelyje**
Saviorganizacija	Principas apima tvarkos atsiradimą ne hierarchiškai nurodžius hierarchinėje viršūnėje, o sudedamosioms sistemos dalims organiškai sąveikaujant. Save organizuojanti sistema yra tokia, kurioje visi sistemos nariai veikia taikant tokias pat taisykles be išimties.	Saviorganizacijos principas IST modelyje išreiškiamas probleminės / pageidaujamos situacijos svarstymo inicijavimu, kuris gali kilti iš neapibrėžtų visuomenės narių. Procedūras formaliai pradeda atitinkama susijusi viešojo valdymo institucija, tačiau proceso eiga vyksta saviorganizacijos principu išlaikant nuolatinį branduolį, kai svarstomas tam tikras klausimas.
Išskirstyta atminties sistema	Principas apima dekoncentruotus informacijos ir žinių saugojimo ir atkūrimo mechanizmus.	IST modelio koncepcija apima viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesų rezultatų ir procesinės informacijos saugojimą ir prieinamumą besidomintiems sprendimo priėmimo proceso metu ir vėliau. Skirtingo struktūravimo ir išsamumo informacija gali būti pateikta alternatyviose (nacionalinio ar vietos registro) archyvavimo sistemose. Kolektyvinis intelektas formuojamas per bendrus protinės veiklos modelius (Luo et al., 2009). IST modelyje bendros protinės veiklos modeliai formuojami per dalyvių mokymąsi dalyvaujant ir įgytų žinių panaudojimą vėlesniuose dalyvavimo procesuose taip formuojant kokybiškesnę atminties sistemą, ką Luo et al. (2009) vadina aukštesnio lygmens intelekto galimybėmis.
Minios išminties efektas	Pagal šį principą minios išmintis kildinama ne iš sprendimų vidurkinimo, o iš jų sukaupimo ir sintezės.	Žinių kaupimo kontekste Boder (2006) teigia, kad kolektyvinio intelekto atsiradimą žymi trys elementai: a) kompetencijų vystymasis, b) tikslo formulavimas ir c) mechanizmo evoliucija. IST modelyje: a) kompetencijų vystymas yra nuolatinis procesas, pasireiškiantis gyventojų ugdomuoju dalyvavimu ir išugdytų kompetencijų perkėlimu į paskesnius dalyvavimo procesus; b) dalyvavimas vyksta iškilus bendram tikslui šalinti egzistuojančią nepageidaujamą situaciją ar sukurti neegzistuojančią pageidaujamą situaciją; c) saviorganizacinis sąveikos mechanizmas pasižymi adaptacija pagal poreikį, kylantį kintant aplinkybėms.
Prisitaikomumas	Gebėjimas keistis prisitaikant prie kintančių aplinkos sąlygų.	Hierarchinio viešojo valdymo institucijų pavaldumo menkai veikiama saviorganizacinė IST modelio sandara sudaro sąlygas aukštam prisitaikomumui prie kintančių aplinkybių. Prisitaikymas gali būti išreiškiamas tokiomis veiklomis kaip, pvz., įtraukiant naujus subjektus, koreguojant iškeltus tikslus, parenkant papildomas priemones.

Šaltinis: *parengta autorės remiantis Skaržauskienės ir Tamošiūnaitės (2016) išskirtais kolektyvinio intelekto sistemos principais*

Kolektyvinio intelekto sistemos principų raiškos IST modelyje analizė rodo IST modelį turint aukštą potencialą formuoti kolektyvinį intelektą viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesuose įtraukiant gyventojus. Malone et al. (2010) išskiria du kolektyvinio intelekto tikslus: (a) kurti, kai sistema kuria ką nors naujo, ir (b) spęsti, kai dalyviai vertina ir pasirenka galimas alternatyvas. Siūlomas IST modelis kolektyvinio intelekto formavimu siekia abiejų šių tikslų: (a) taikant IST modelį kūrimas yra antrinis tikslas, kurio metu kuriama pilietinė visuomenė kaip sąmoningos demokratijos pagrindas, (b) taikant IST modelį kolektyvinio intelekto tikslas „spręsti" yra pirminis, nes pats IST modelio formavimas nukreiptas į kokybiško sprendinio paieškas iki visiško probleminės situacijos išsprendimo ar pageidaujamos situacijos įtvirtinimo.

Kolektyvinio intelekto sistemos principų laikymasis kuria aplinkybes subjektų nepriklausomumui, nors ir pats modelis poveikio elementų išvengti negali. Viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesai, būdami vieši, savo paskirtimi veikia dinamiškoje aplinkoje, kurioje šiems procesams įtaką daro įvairūs veiksniai. IST modeliui skirtingu reikšmingumo lygiu poveikį gali daryti išorės aplinkos, vidaus aplinkos ir tarpinis veiksniai bei išskirti taikymo iššūkiai. Toliau disertacijoje detaliai pristatomos pagrindiniai IST modelio komponentai, modelio aplinkos veiksniai ir praktinio taikymo iššūkiai. IST modelio pritaikomumas grindžiamas Lietuvos Respublikos savivaldos atvejo tyrimu.

3.1.2. Dėmesio telkimo sritys veiksmingam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese

Pirmasis komponentas – teorinės analizės metu išskirti ir gyventojų požiūriu ištirtos dėmesio telkimo sritys veiksmingam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese (toliau – dalyvavimo DTS): dalyviai, dalyvavimo priemonės, dalyvavimo tikslai, pasitenkinimas dalyvavimu ir gyventojų dalyvavimo poveikio dalyvavimo procesui vertinimas.

Pagrindiniai sprendimo priėmimo proceso dalyviai IST modelyje. Bryson ir Anderson (2000) viešojo valdymo sprendimo proceso dalyviais įvardijo visus, susijusius su sprendžiamu klausimu – suinteresuotuosius. Analizuojant literatūrą, kaip reikšmingiausi dalyviai išryškėjo gyventojai ir ekspertai, o gyventojų požiūrio tyrimo metu kaip būtini viešojo valdymo sprendimo priėmimo dalyviai įvertinti išrinkti politiniai atstovai, gyventojai (piliečiai), visuomeninės organizacijos.

Dalyvavimo priemonės IST modelyje. Tiriant gyventojų dalyvavimo priemones gyventojams priimtiniausios yra nuotolinio, aktyvaus ir individualaus įsitraukimo priemonės, stipriai išreikštas pritarimas dėl IKT ir interneto ryšio taikymui organizuojant dalyvavimą. Svarbus aspektas – išryškėjo pritarimas, jog organizuojant gyventojų dalyvavimą pageidaujama priemones derinti prie esamos komunikacinės infrastruktūros. Dalyvavimo priemonių parinkimas sprendžiant skirtingo lygio skirtingus klausimus gali būti nevienodas, tačiau atsižvelgiant į šiuos išreikštus respondentų požiūrius IST modelyje laikoma būtinybe procesą organizuoti taikant atviros erdvės technologijas (Owen, 1997, 2008), kurios, gyventojų pageidavimu, gali būti plačiai organizuojamos nuotoliniu būdu, tačiau esant poreikiui galimos ir „akis į akį" sąveikos priemonės. Tiriant gyventojų dalyvavimo prie-

mones plačiausiai siūloma taikyti daugiausia pritarimo sulaukusias dalyvavimo priemones (pradedant nuo aukščiausios pozicijos): (a) dalyvavimas referendumuose (balsavimas); (b) dalyvavimas politiniuose (Seimo arba savivaldybių tarybų) rinkimuose (balsavimas); (c) žaidimų elementų taikymas siekiant sudominti, paskatinti domėtis aktualiais svarstytinais klausimais; (d) viešųjų reikalų naujienos žiniasklaidoje; (e) dalyvavimas politiniuose (Seimo arba savivaldybių tarybų) rinkimuose (organizacinės veiklos); (f) kaimynystės susirinkimas; (g) pilietinis ugdymas interaktyviomis priemonėmis; (h) skaitmeniniai socialiniai tinklai (*Facebook*, tinklaraščių platformos ir pan.); (i) vieši svarstymai; (j) vietos laikraštyje pateikiamos informacijos įsisavinimas.

Pilietinį ugdymą lavinančios priemonės buvo itin teigiamai įvertintos respondentų. Raipa ir Buškevičiūtė (2011) pažymi, kad sprendimo priėmimo proceso dalyviai gali būti lavinami, todėl pilietinį ugdymą lavinantys elementai įtraukiami visose galimose IST modelio stadijose.

Dalyvavimo tikslai IST modelyje. Gyventojų įsitraukimas remiasi siekiu patenkinti smalsumą, atlikti pareigą, prisiimti atsakomybę ir save realizuoti, o įsitraukti labiausiai skatina draugai, šeima ir pažįstami, su kuriais ryšiai palaikomi socialinių tinklų ir socialinės medijos platformose. Toks gyventojų požiūris kuria prielaidas aukštos motyvacijos įsitraukimui ir sąžiningam dalyvavimui įsitraukiant į institucijų iškeltų tikslų: skatinti imtis atsakomybės, gauti grįžtamąjį ryšį, papildyti žinias, pagrįsti sprendimus ir puoselėti demokratines vertybes – išpildymą.

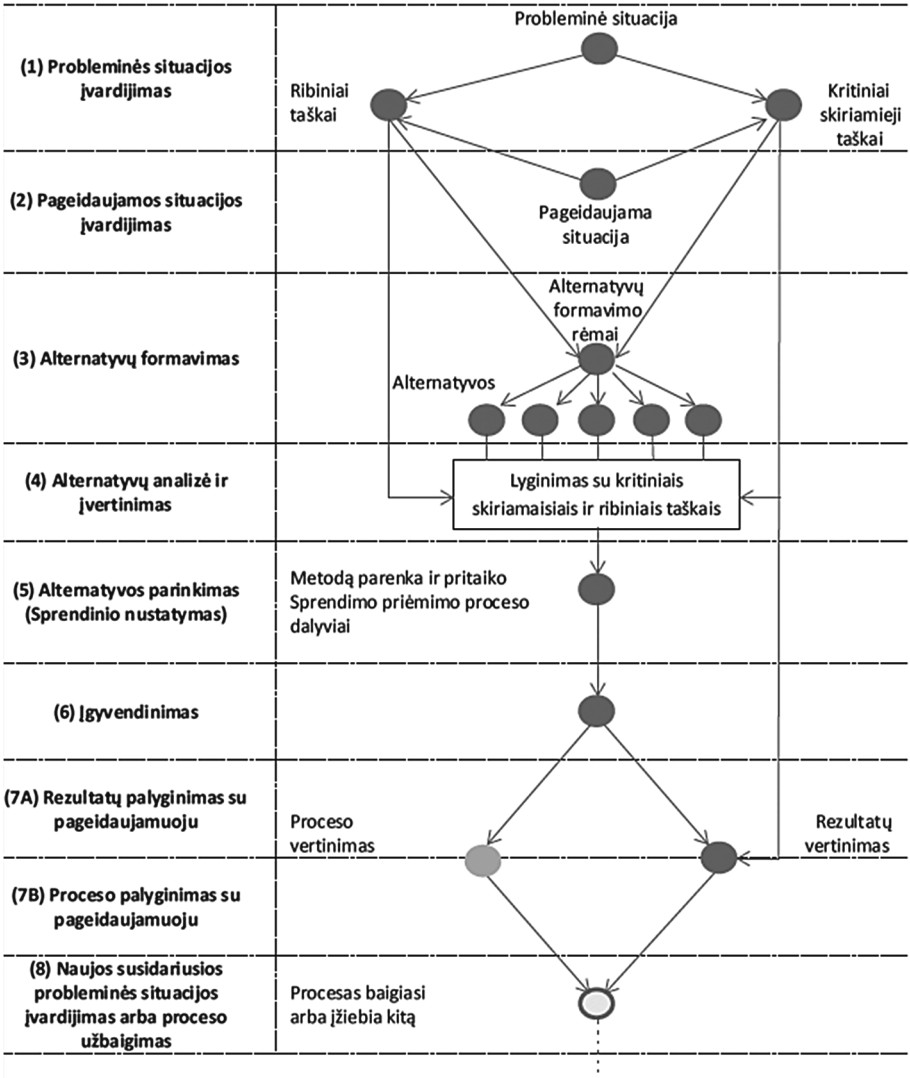
Patenkinamo dalyvavimo sąlygos IST modelyje. Pasitenkinimas dalyvavimu tiesiogiai susijęs su pasitikėjimu viešojo valdymo institucijomis (Stumbraitė-Vilkišienė, 2013), todėl prisidedant prie viešojo valdymo gerinimo IST modelyje įtraukiamos empirinio tyrimo metu išryškėjusios sąlygos, didinančios gyventojų pasitenkinimą dalyvavimo procesu: aktyvus įtraukimo organizavimas, dalyvavimo priemonių priderinimas prie esamos komunikacinės infrastruktūros, specifinių dalyvavimo priemonių priderinimas atskirais atvejais, socialinių tinklų ir socialinės medijos platformų taikymas.

Gyventojų dalyvavimo poveikio sprendimo priėmimo procesui vertinimo kryptys IST modelyje. Atsižvelgiama į dvi pagrindines poveikio kryptis: sprendimo priėmimo procesą ir sprendimo priėmimo proceso rezultatą (sprendinį). Sprendimo priėmimo procese reikalinga įdiegti mechanizmus, palaikančius edukacinius ir skaidrių procedūrų įtvirtinimo aspektus. Kalbant apie sprendimo priėmimo proceso rezultato (sprendinio) kryptį, tyrimo respondentams didžiausią susirūpinimą kelia „žmogiškųjų klaidų“ poveikis proceso rezultatui. Dėl šių priežasčių IST modelyje visuose etapuose numatomas kolegialus įsitraukimas, kuris mažina galimybes nuslėpti procedūrinius elementus, sudaro sąlygas mokytis vienam iš kito ir mažina galimybes vieno žmogaus klaidoms padaryti reikšmingą poveikį galutiniam rezultatui.

3.1.3. Racionalaus sprendimų priėmimo etapai

Simon (1976), Zeleny (1982), Ren et al. (1993), Šarkutė (2009), Ule (2009) sprendimų priėmimo procesą analizuoja tik iki alternatyvos išrinkimo momento. Autorių darbuose nėra atsižvelgiama į įgyvendinimą ir įgyvendinto sprendinio atitiktį pageidaujamai situacijai. Taip nepavykęs sprendimas tampa nauja problema. Zeleny (1982) atkreipė dėmesį į „po sprendiminę stadiją" (angl. *postdecision stage*) ir jos svarbą sprendinio kokybei, tačiau to nelaikė integralia sprendimo priėmimo proceso dalimi. Empirinio tyrimo metu respondentai pateikė susirūpinimą dėl neigiamo gyventojų dalyvavimo poveikio, pvz.: (a) sprendimai priimami vadovaujantis emocijomis, o ne logika; (b) gyventojai retai analizuoja sprendimus plačiau nei jų poreikiai; (c) galimas nekompetentingos daugumos iškilimas ir pasidavimas populizmui; (d) tik „patogių" nuomonių įtraukimas. Postsprendiminę stadiją įtraukus į bendrą sprendimo priėmimo procesą minėtas gyventojų dalyvavimo neigiamas poveikis būtų naikinamas trumpalaikėje (minėti a, c, d pavyzdžiai) ar ilgalaikėje (minėtas b pavyzdys) perspektyvoje. Nesąžiningo, visuomenei nenaudingo proceso elementai išryškėja vykdant pasirinktą sprendinį, tačiau išryškėjimas realesnis, jei proceso stebėseną atlieka tie, kurie išrinko sprendinį, tokiu atveju jie turėtų ir teisę koreguoti. Ilgalaikėje perspektyvoje įgyjama nauda yra piliečių ugdymasis ir paskesniuose viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose aukštesnės kompetencijos suteikimas darbo grupės veiklai. Posprendiminę stadiją svarbu integruoti į bendrą sprendimo priėmimo procesą dėl kokybiško sprendinio įgyvendinimo. Įgyvendinimo stebėseną paliekant išrinktos alternatyvos formavimo grupei, paliekama galimybė koreguoti pasirinktą alternatyvą prisitaikant prie aplinkos pokyčių ir taipdarniai užbaigti procesą. Iš vykdymo grįžti į alternatyvos išrinkimo etapą nėra galima, jei vykdymas laikomas ne spendimo priėmimo proceso etapu, o atskiru procesu, todėl siūloma tiesinį racionalaus sprendimo priėmimo modelį performuoti į ciklišką, kuris, priklausomai nuo praktinės situacijos, gali turėti rato (jei pasiekiama pageidaujama situacija) arba spiralės formą (jei pageidaujama situacija nepasiekiama, pasiekiama tik iš dalies ir yra reikalinga imtis papildomų veiksmų, kurie plačia ar siaura apimtimi pereina visas proceso procedūras).

IST modelio struktūros bazę apibrėžia 9 etapai (2 iš jų vyksta paraleliai): 1) probleminės situacijos įvardijimas; 2) pageidaujamos situacijos įvardijimas; 3) alternatyvų formavimas; 4) alternatyvų analizė ir įvertinimas; 5) alternatyvos parinkimas (sprendinio nustatymas); 6) įgyvendinimas; 7A) rezultatų palyginimas su pageidaujamuoju; 7B) proceso palyginimas su pageidaujamuoju; 8) naujos susidariusios probleminės situacijos įvardijimas arba proceso užbaigimas (žr. 3.2. pav.).

3.2. pav. *Racionalaus sprendimo priėmimo etapai IST modelyje*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Kiekvienas viešojo valdymo sprendimo priėmimo etapas pasižymi unikaliu (nedubliuojamu tarp etapų) turiniu ir jam priskirtais dalyviais, kurie valdo procesą arba laikinai įsitraukia į jį:

1) Probleminės situacijos įvardijimas. Proceso pradžia gali kilti iš neapibrėžtų subjektų, t. y. atkreipti dėmesį į šalintinus trūkumus ar galimus / būtinus tobulinimus bendruome-

nės, savivaldybės, valstybės aplinkoje gali bet kas, kas turi įžvalgų. Frendreis ir Vertz (1988) įvardijo piliečių išsakytus poreikius kaip vieną iš dviejų (antrasis yra valdančių subjektų profesionalumas) svarbiausių veiksnių, nulemiančių viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso inicijavimą. Iniciatoriais gali būti gyventojas, gyventojų grupė, institucijos darbuotojai, politikai, socialinės ar ekonominės organizacijos. Platus galinčiųjų inicijuoti viešųjų klausimų svarstymą subjektų spektras paremia subsidiarumo ir bendrakūros principus savivaldos aspektu. Atkreipus dėmesį į situaciją procedūras imtis veiksmų visuomet inicijuoja viešojo valdymo institucijos, sudarydamos darbo grupę. Analizuodamos probleminę situaciją institucijos sudaro sprendimo planą (procedūras procesui valdyti, o ne proceso turinį). Atsižvelgiant į probleminę situaciją apibrėžiami su situacija susiję subjektai, šie subjektai ar jų atstovai (jei subjekto dalyvavimas visa apimtimi nėra galimas) tampa sprendimo priėmimo proceso dalyviais iki pat proceso pabaigos. Dalyvių atranka – sudėtingas procesas, kurį autoriai analizavo gilindamiesi į skirtingas šio reiškinio plotmes. Dalyvaujamojo sprendimų priėmimo bazę, pasak Ren et al. (1993) (jie savo teiginį grindė formalios sprendimų analizės tyrėjų darbais), sudaro trijų tipų žinios: (a) žinios, paremtos bendra nuovoka ir asmeniniu patyrimu; (b) žinios, paremtos ekspertiškumu; (c) žinios, kylančios iš visuomeninio intereso ir įtikinėjimo. Irvin ir Stansbury (2004), apibendrinę kitų mokslininkų darbus, suformulavo idealias gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese sąlygas: (a) kruopšti proceso dalyvių atranka, (b) skaidrus procesas, kuriantis dalyvių tarpusavio pasitikėjimą, (c) aiški hierarchija, (d) kompetentingi ir nešališki moderatoriai, (e) reguliarūs susirinkimai, (f) adekvatūs ištekliai. Kruopščiai proceso dalyvių atrankai Mikulskienė et al. (2016) siūlo vadovautis pagrindiniais dalyvius aprašančiais kriterijais: (a) sisteminėeatranka, (b) dalyvių atsikartojimu, (c) atrankos skaidrumu, (d) dalyvių įvairove, (e) dalyvių gebėjimais. Empirinio tyrimo metu respondentai, vertindami viešojo valdymo sprendimų priėmimo subjektus, daugiausia pasirinko du ar tris subjektus (vidurkis = 3, mediana = 3, moda = 2). Apibrėžiant viešojo valdymo sprendimų dalyvius pagal kompetencijos funkciją, siūloma, kad viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese visuomet dalyvautų išrinkti politiniai atstovai, piliečiai ir visuomeninės organizacijos, o kitų dalyvių kategorijų atstovai būtų įtraukiami pagal poreikį. Formuojant sprendimų priėmimo proceso dalyvius, iš karto numatomi šių dalyvių įtraukimo / įsitraukimo tikslai siekiant prasmingo dalyvavimo.

2) Pageidaujamos situacijos įvardijimas. Vienas pagrindinių socialinių technologijų modeliavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese tikslų yra gyventojų įgalinimas. Tai viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso dalis, kai kontrolę ima tos grupės, kuriose kiekvienam nariui tiesiogiai (ir platesnei bendruomenei) yra svarbios sprendinio pasekmės (Fawcett et al., 1984; Goven et al., 2012). Antrame etape viešojo valdymo institucijų vaidmuo susilygina su proceso organizavimui sudarytos darbo grupės vaidmeniu, taip artėjama prie aukščiausios Arnstein (1969) suformuotų ir vėliau Friedman ir Miles (2006) praplėstų dalyvavimo „kopėčių" pakopos – suinteresuotųjų kontrolės. Jei viešojo valdymo institucijos vaidmuo nėra būtinas procese, tuomet ji tampa tik proceso administratore. Šiame etape atliekamos dvi reikšmingos funkcijos: (a) konkrečiai įvardijama pageidaujama situacija ir (b) nustatomi kritiniai skiriantieji taškai (esamos ir pageidaujamos situacijos lyginimo kriterijų atskleista informacija) bei nustatomi ribiniai taškai (išteklių maksimalios apimtys).

3) Alternatyvų formavimas. Alternatyvos formuojamos projektiniu principu atsižvelgiant į nustatytus kritinius skiriamuosius ir ribinius taškus. Kiekvienoje alternatyvoje įvardijami įgyvendinantys subjektai, kurie pageidautina, kad skirtųsi nuo sprendimo priėmimo proceso dalyvių. Alternatyvų formavimui (kaip ir kituose etapuose) gali būti sudaromos mažos darbo grupės, kuriose dalyvauja papildomai įtraukiami gyventojai. Remiantis svarstomo klausimo sritimi nustatoma, kokie papildomi dalyviai iš Frendreis ir Verts (1998) įvardytų kaip „suinteresuotosios gyventojų bendruomenės" yra įtraukiami.

4) Alternatyvų analizė ir įvertinimas. Alternatyvos analizuojamos lyginant tarpusavyje ir vertinamos pagal tai, ar jos atitinka kritinius skiriamuosius ir ribinius taškus.

5) Alternatyvos parinkimas (sprendinio nustatymas). Sprendimo priėmimo dalyviai, kaip suinteresuotosios probleminės situacijos sprendimo pusės, atsižvelgdami į faktinę informaciją ir poreikius, išrenka optimalų variantą.

6) Įgyvendinimas. Vienintelis išoriškai (darbo grupės atžvilgiu) vykstantis proceso etapas dėl reikiamų praktinių įgūdžių (pvz.: inžinerijos įgūdžiai infrastruktūros problemoms spręsti, psichologijos įgūdžiai socialinėms problemos spręsti etc.), kurių nebūtinai turi darbo grupės nariai.

7A) Rezultatų palyginimas su pageidaujamais. Įgyvendinus pasirinktą alternatyvą gauti rezultatai lyginami su atrankos kriterijais ir stebima, ar pageidaujamas rezultatas pasiektas.

7B) Proceso palyginimas su pageidaujamuoju. Vertinama proceso dalyvių pasitenkinimas proceso procedūrine dalimi. Proceso dalyvių pasitenkinimo vertinimui reikalinga metodika, kuri nebūtinai turi būti kuriama kiekvienam procesui atskirai; gali būti sukuriama viena bendra sprendimų priėmimo proceso vertinimui, nes proceso struktūrinės dalys nekinta priklausomai nuo sprendžiamo klausimo. Septintame viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso etape numatytas proceso dalyvių pasitenkinimo proceso procedūrine dalimi vertinimas. Gyventojų pasitenkinimo dalyvavimu viešajame valdyme tyrimai (pristatyti 1.3.4. skyrelyje) nenumato pasitenkinimo vertinimo metodikų. Remiantis Hagen ir Robertson (2010) įžvalgomis, šioje srityje galima siūlyti savęs vertinimo metodą, kur kiekvienas proceso dalyvis individualiai registruoja, apmąsto ir dalijasi savo pastebėjimais.

8) Naujos susidariusios probleminės situacijos įvardijimas arba proceso užbaigimas. Sprendimo priėmimo dalyviai, atsižvelgdami į pasiekto rezultato ir procedūrinį tinkamumą, nusprendžia, ar šis procesas modifikuotai pradedamas iš naujo taisant neišspręstas nepageidaujamas / nepasiektas pageidaujamas aplinkybes, ar procesas yra užbaigiamas.

Racionalaus sprendimų priėmimo proceso etapų IST modelyje sistema koncentruotai pateikiama 3.2. lentelėje kitame puslapyje. IST modelis reikšmingai sumažina proceso procedūras pradedančios institucijos vaidmenį, o tai kuria prielaidas skaidresniam ir veiksmingesniam problemų sprendimui, nes procese reikšmingiausiai dalyvauja gyventojai atstovaudami įvairioms suinteresuotosioms šalims. Knight et al. (2002) tiksliai apibendrino, kad pilietinė visuomenė yra grindžiama formaliais ir neformaliais tinklais bei ryšiais tarp gyventojų, viešojo valdymo institucijų ir kitų organizacijų. Viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesą modeliuojant socialinio pasirinkimo teorijos kontekste, neišvengiamai atsižvelgiama į Surowiecki (2004) išplėtotą minios išminties koncepciją. Empirinis tyrimas atskleidė, kad gyventojai pageidauja dalyvauti, pageidauja dalyvauti daugiau nei šiuo metu gali ir skirtingais aspektais įžvelgia neišvengiamą informacinių ir socialinės sąveikos technologijų būtinumą siekdami įsitraukti į viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesą.

3.2. lentelė. *Racionalaus sprendimų priėmimo proceso etapų turinio ir dalyvių IST modelyje išskleidimas*

Racionalaus sprendimo priėmimo proceso etapai	Etapų turinys	Dalyviai
		Proceso pradžia gali kilti iš neapibrėžtų subjektų
1) Probleminės situacijos įvardijimas[6]	sprendimo proceso plano sudarymas sprendimo priėmimo procese dalyvaujančių subjektų įvardijimas[7] sprendimo priėmimo procese dalyvaujančių subjektų įtraukimo tikslų įvardijimas	Procedūras inicijuoja viešojo valdymo institucijos[8]
2) Pageidaujamos situacijos įvardijimas	įvardijama pageidaujama situacija nustatomi kritiniai skiriamieji taškai (esamos ir pageidaujamos situacijos lyginimo kriterijų atskleista informacija) nustatomi ribiniai taškai (išteklių maksimalios apimtys)	Nustatyti sprendimo priėmimo proceso dalyviai
3) Alternatyvų formavimas	projektiniu principu parengiami galimi sprendimo planai įgyvendinančių subjektų įvardijimas kiekvienoje alternatyvoje įgyvendinantys subjektai gali (turi) skirtis nuo sprendimo priėmimo proceso dalyvių	Nustatyti sprendimo priėmimo proceso dalyviai
4) Alternatyvų analizė ir įvertinimas	lyginimas su kritiniais skiriamaisiais taškais lyginimas su ribiniais taškais	Nustatyti sprendimo priėmimo proceso dalyviai
5) Alternatyvos parinkimas (sprendinio nustatymas)	sprendinio parinkimo metodo išrinkimas ir pritaikymas	Nustatyti sprendimo priėmimo proceso dalyviai
6) Įgyvendinimas		Išrinkti įgyvendinantys subjektai
7A) Rezultatų palyginimas su pageidaujamuoju	lyginimas su kritiniais skiriamaisiais taškais	Nustatyti sprendimo priėmimo proceso dalyviai
7B) Proceso palyginimas su pageidaujamuoju	įvertinama proceso dalyvių pasitenkinimas proceso procedūrine dalimi	Nustatyti sprendimo priėmimo proceso dalyviai
8) Naujos susidariusios probleminės situacijos įvardijimas arba proceso užbaigimas		Nustatyti sprendimo priėmimo proceso dalyviai

Šaltinis: *sudaryta autorės*

Gyventojų dalyvavimas numatytas visuose operaciniuose IST modelio sprendimuose atsižvelgiant į respondentų išreikštą siekį tiesioginiam įsitraukimui, De Leon ir De Leon (2002)

6 Galimas pirmų dviejų etapų eiliškumo *vice versa* atvejis, jei sprendimo priėmimo proceso inicijavimą sukelia noras ne šalinti nepageidaujamą situaciją, o ją gerinti.

7 Visada pirmame etape.

8 Visada pirmame etape.

pandeminio dalyvavimo idėją ir Ewart et al. (2015, p. 150) kolektyvinio intelekto tyrimų įžvalgas, kad „*masinis dalyvių įtraukimas į tarpusavio sąveikas lemia didesnių intelektinių gebėjimų atsiradimą*“. Gyventojų dalyvavimas IST modelyje reiškiasi dviem formomis: dalyvavimu darbo grupės veikloje arba dalyvavimu atskirose proceso veiklose pagal poreikį.

3.1.4. Integruojamos socialinės technologijos

„*Daugelis technologijos dalių yra bendros su kitomis technologijomis*“ (Arthur, 2009, p. 134). Sudėtingų procesų organizavimas apima daugelio smulkesnių procesų, kuriems vykstant taikytinos įvairios technologijos, integravimą. IST modelis pateikiamas kaip dalyvavimo technologija (žr. 1.4. pav.), kuri vykdydama savo paskirtį integruoja elementus iš kitų socialinių technologijų rūšių ne tik toje pačioje, bet ir kitose grupėse bei kryptyse. Pasak Chui et al. (2012), visos socialinės technologijos sprendimo priėmimo srityje rezultato siekimo procesą orientuoja į tris elementus: dalyvį, technologijos taikymą ir veiksmingumą. Kiekvienos integruojamos socialinių technologijų srities raiška IST modelyje apibendrinama 3.3. lentelėje ir pristatoma dedaliai tekste po lentele. Saugant IST modelio adaptyvumą aplinkoje ir laike, išskleidžiant atskiros socialinės technologijos raišką IST modelyje nėra priskiriami konkretūs įrankiai. Dalies socialinių technologijų raiška gali būti susijusi su informacijos valdymo fizinėmis technologijomis (Derksen ir Beaulieu, 2011, tai vadino priklausomybinėmis technologijomis). Daugelis informacijos valdymo fizinių technologijų turi savybę greitai kisti, tad konkrečių įrankių įtraukimas į siūlomą modelį paveiktų neigiamai ilgalaikiškumo perspektyvoje.

3.3. lentelė. *Socialinių technologijų integravimo lygiai IST modelyje*

Socialinės technologijos			Integravimo lygis	
Socialinių technologijų kryptis	Socialinių technologijų grupė	Socialinių technologijų rūšis	Pirminis	Antrinis
Į žmones nukreiptos technologijos	Galios technologijos	Fundamentalus teisinis reguliavimas	X	
		Ženklų ir simbolių sistemos		X
	Grupės elgesio formavimas	Informacijos tarpininkai	X	
	Individualaus elgesio formavimas	Teisinės normos	X	
		Savasties technologijos	X	
Į artefaktus nukreiptos technologijos	Socialinės sąveikos technologijos	Ryšių kūrimo ir palaikymo technologijos	X	
		Bendradarbiavimo technologijos		X
	Žinių plėtimo technologijos	Informacijos agregavimo technologijos	X	
		Išteklių telkimo technologijos		X
		Ekspertiškumo išryškinimo technologijos	X	

Šaltinis: *sudaryta autorės*

Socialinės technologijos, kurių veikimas IST modelyje aktualus, integruojamos dviem lygiais: pirminiu (aukščiausias) ir antriniu. Pirminiu lygiu integruojamos socialinės technologijos yra kritinės reikšmės IST modelio funkcionavimui, antriniu lygiu integruojamos socialinės technologijos atlieka pagalbinę funkciją.

Pirminiu lygiu integruojamos socialinės technologijos:

- *Fundamentalus teisinis reguliavimas*. Tiesioginiam gyventojų dalyvavimui viešajame valdyme ši teisė turi būti įtvirtinta pamatiniame valstybės teisiniame reglamentavime: Konstitucijoje ir ją įgyvendinančiuose įstatymuose.
- *Informacijos tarpininkai*. Informacijos sklaidos metodų sistemos įtraukiamos viešojo valdymo sprendimo proceso skaidrumui užtikrinti.
- *Teisinės normos*. IST modeliui aktualios teisinės normos, detalizuojančios juridinių ir fizinių asmenų galimybes dalyvauti viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese, įteisinančios dalyvaujamųjų sprendimų rezultatus.
- *Savasties technologijos*. Technologijos, prisidedančios prie asmenybės autentiškumo kūrimo ir saugojimo IST modeliui aktualios pilietinės identifikacijos, pilietinio ugdymosi ir visuomeninės narystės aspektais.
- *Ryšių kūrimo ir palaikymo technologijos*. IST modelyje didelę reikšmę vaidina IKT sprendimai, kurie, pasak Chang (2006), prisideda prie dalyvaujančių šalių geresnio sąveikos suvokimo ir iš to didėjančio pasitenkinimo. Socialinių tinklų ir socialinės medijos platformos yra tokių IKT sprendimų pavyzdžiai.
- *Informacijos agregavimo technologijos*. Visiškai ar iš dalies automatizuotos sistemos, pagal tam tikrus kriterijus / klausimynus renkančios duomenis situacijos analizei, alternatyvų formavimui, galimybių tyrimui.
- *Ekspertiškumo išryškinimo technologijos*. Ewart et al. (2015) nustatė, kad masinis dalyvių įtraukimas didina dalyvių intelektinius gebėjimus. Owen (1997, 2008) atviros erdvės technologija (tema-grupė-erdvė-laikas) viena iš galimybių masiniam įtraukimui. Sujungus šią technologiją su bendradarbiavimo technologijomis, gali būti sukurtos nuotolinės sąveikos galimybės.

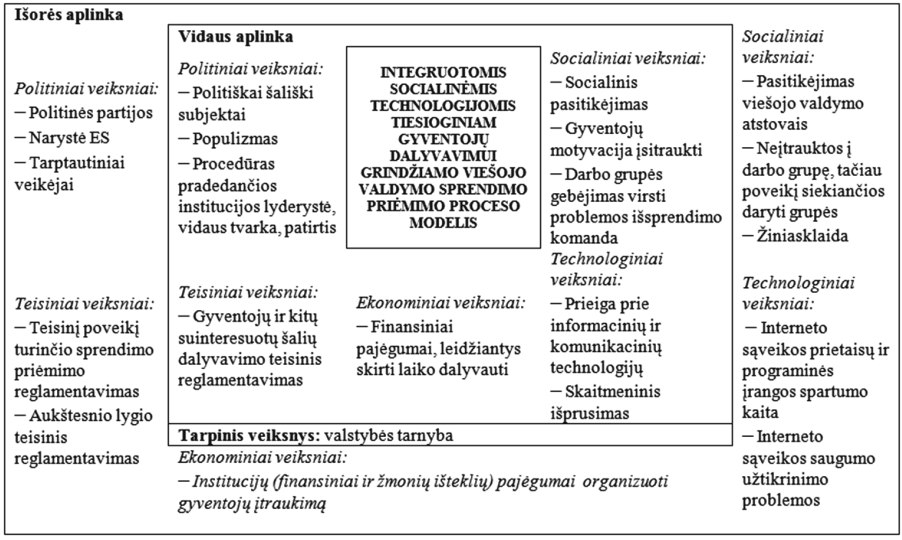
Antriniu lygiu integruojamos socialinės technologijos:

- *Ženklų ir simbolių sistemos*. Identifikavimasis su valstybės vertybėmis išreiškiamas per nacionalinius simbolius: herbą, vėliavą, himną. Buškevičiūtė ir Raipa (2011) atkreipė dėmesį, kad bendradarbiavimas su pilietiniais institutais svarbus siekiant ištobulinti gyventojų dalyvavimo tradicijas. Autoriai mini bendradarbiavimą, kylantį iš institucijos. Vertinant gyventojų aspektu, čia galima pasyvi sąveika su institucijomis per tapatinimąsi su pilietinės visuomenės institutų vertybėmis.
- *Bendradarbiavimo technologijos*. Atsižvelgiant į tai, kad šios srities įrankiai iš esmės apima bendras darbo erdves elektroninėje erdvėje, bendradarbiavimo technologijų svarba IST modelio veikimui padidėja tik nuotolinės sąveikos atveju.
- *Išteklių telkimo technologijos*. IST modeliui aktualu archyvai ir elektroniniai žinių repozitoriumai, kuriuose kaupiamos išreikštinės žinios, turinčios reikšmės būsimų sprendimų priėmimui. Atsižvelgiant į tai, kad žinių išteklių telkimo technologijos taikomos ir egzistuoja atskirai nuo viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso, šios technologijos laikomos antrinėmis.

Atskirais atvejais skirtingų antrinio integravimo lygmens socialinių technologijų rūšių ar atskirų jas išreiškiančių įrankių integravimas taikymo apimtimi gali peržengti pirminio integravimo lygmens barjerą, tačiau toks pokytis galimas tik pavieniais atvejais dėl sprendžiamo klausimo specifikos ir nepaneigia principinių socialinių technologijų rūšių integravimo lygmenų paskirstymo. Antrinio integravimo lygmens reikšmingumo padidėjimo atvejų gali kilti tuomet, kai sprendžiama probleminė situacija yra tiesiogiai susijusi su antrinio lygmens integracijos socialinių technologijų grupėmis, pvz.: kultūrinės / nacionalinės / vietos identifikavimosi simbolikos (per)kūrimas, pilietinių iniciatyvų raiškos erdvių kūrimas, bendruomenės kolektyvinio intelekto išskirstytos sistemos formavimas.

3.2. IST modelio aplinkos veiksniai

Viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesas dalyvaujamosios teorijos kontekste yra kolektyvinį intelektą kuriantis dinamiškas procesas, kurį veikia daugelis skirtingų aplinkos veiksnių. Be tradiciškai vertinamų poveikio krypties (išorės ir vidaus) bei poveikio turinio (politinis, teisinis, ekonominis, socialinis, technologinis), Šarkutė (2009) išskyrė veiksnį specifiniam valstybės tarnybos vaidmeniui viešojo valdymo procese įvardyti ir pavadino jį „tarpiniu veiksniu“, kuris nepriskirtinas nei vidaus, nei išorės aplinkai, o yra atskira sritis. Tarpinis veiksnys IST modeliui yra vienas reikšmingiausių tuo, kad modelio praktinis veikimas prasideda didelę diskreciją turinčių valstybės tarnautojų veiksmais ir plėtojamas glaudžiant bendradarbiaujant su jais. Grindžiamam modeliui svarbūs išorės aplinkos, vidaus aplinkos ir tarpiniai veiksniai (žr. 3.3. pav.):

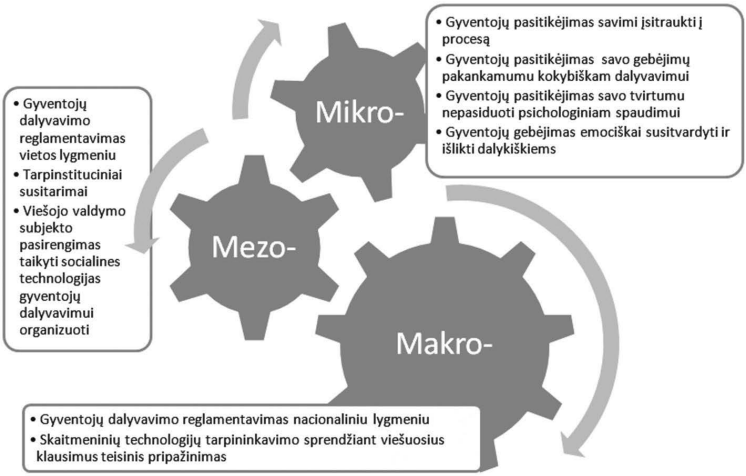

3.3. pav. *IST modelio išorės, tarpinis ir vidaus aplinkų veiksniai*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Analizuojant IST modelio išorės, tarpinį ir vidaus aplinkų veiksnius laikomasi principo, kad (a) vidaus veiksniai yra tie, kurie susiję su IST modelio taikymą koordinuojančios viešojo valdymo institucijos įtakos sferoje esančia aplinka, (b) atitinkamai išorės aplinkos veiksniais laikomi tie veiksniai, kuriems tiesioginės įtakos minėta institucija neturi, (c) tarpinis veiksnys – valstybės tarnyba kaip viešojo valdymo vykdymą užtikrinantis institutas, tarpininkaujantis tarp atstovaujamosios ir tiesioginės demokratijos elementų. IST modelio išorės, tarpinis ir vidaus aplinkų veiksniai yra reikšmingi kiekvienam iš trijų komponentų. Išskyrus tarpinį veiksnį – valstybės tarnybą, kuris yra pats reikšmingiausias visiems trims komponentams, kiti veiksniai skirtingais taikymo atvejais gali turėti skirtingos reikšmės poveikį, pvz.:

a) alyvavimo DTS komponentui didžiausią įtaką iki prasidedant konkrečiam sprendimo priėmimo procesui daro teisiniai veiksniai išorės ir vidaus aplinkoje, tačiau procesui prasidėjus padidėja socialinių veiksnių vidaus ir išorės aplinkose įtaka;
b) racionalaus sprendimų priėmimo etapų komponentui didžiausią įtaką iki prasidedant konkrečiam sprendimo priėmimo procesui daro politiniai veiksniai išorės ir vidaus aplinkoje, tačiau procesui prasidėjus padidėja ekonominių veiksnių vidaus ir išorės aplinkose įtaka;
c) integruojamų socialinių technologijų komponentui didžiausią įtaką iki prasidedant konkrečiam sprendimo priėmimo procesui daro teisiniai veiksniai vidaus aplinkoje ir technologiniai veiksniai išorės aplinkoje, tačiau procesui prasidėjus padidėja technologinių veiksnių vidaus aplinkose įtaka.

Vertinant aplinkos veiksniui IST modeliui išorės, tarpinis ir vidaus aplinkos veiksnių analizė nepateikia išsamaus vaizdo, nes šioje analizėje, nors ir atsižvelgiama į tarpasmeninius ryšius, nėra vietos itin svarbiam elementui – pačiam asmeniui. Pagal disertacijos 1.6. pav.pristatytus makro-, mezo- ir mikrolygmenis, galima išskirti makro-, mezo- ir mikroaplinkas. Veiksnių pavyzdžiai šiose aplinkose pateikiami 3.4. pav.

3.4. pav. *IST modelio makro-, mezo- ir mikroaplinkų veiksniai*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

IST modelio makro-, mezo- ir mikroaplinkų veiksnių analizėje laikomasi principo kad (a) makroaplinkos veiksniai yra tie, kurie susiję su nacionalinės politikos formavimu ir nustato principines gaires, kurių kontekste turi laisvę veikti viešąjį valdymą įgyvendinantys subjektai, (b) mezoaplinkos veiksniais laikomi tie veiksniai, kurie yra susiję su IST modelio taikymui poveikį turinčiu lokaliu teisiniu reglamentavimu, (c) mikroaplinkos veiksniais laikomi tie veiksniai, kurie kyla iš gyventojo asmenybės ir jo ryšių su kitais gyventojais ir / ar institucijomis. IST modelio makro-, mezo- ir mikroaplinkų veiksniai yra nevienodai reikšmingi kiekvienai iš trijų komponentų:

a) dalyvavimo DTS komponentui reikšmingą įtaką daro visų trijų – makro-, mezo- ir mikroaplinkų veiksniai: makrolygio aplinkoje reglamentuojamos sprendimų priėmimo procesų teisėtumo sąlygos, mezoaplinkoje atrenkami konkretūs kiekvienos dalyvavimo DTS elementai, mikrolygmens aplinkoje komponento elementams daro įtaką gyventojų asmeninis ir kolektyvinis intelektas bei gebėjimai dalykiškai bendrauti ir reikšti mintis;
b) racionalaus sprendimų priėmimo etapų komponentui didžiausią įtaką daro makro- ir mezolygmenimis veikiantys veiksniai, nes čia įtvirtinama teisinės gairės teisėtam sprendiniui pasiekti (makrolygmuo) ir procedūros, kuriomis siekiama teisėto sprendimo ir jo įgyvendinimo (mezolygmuo);
c) integruojamų socialinių technologijų komponentui reikšmingą įtaką savo svoriu turi makrolygmuo, nes jame numatoma socialinių technologijų taikymo teisėtumas, tačiau apimtimi didžiausią poveikį daro mezolygmuo, nes čia glūdi pasirengimas praktiškai taikyti socialines technologijas, nuo kurio priklauso IST modelio taikymo kokybė.

Sekančiame skyriuje išskiriami IST modelio praktinio taikymo iššūkiai, išplaukiantys ir aplinkos veiksnių, yra bendri IST modelio taikymo atvejams ir jų reikšmingumas mažai varijuoja priklausomai nuo modelio praktinio taikymo aplinkybių.

3.3. IST modelio praktinio taikymo iššūkiai

Kaip ir kiekvienas teorinis modelis, šis taip pat, jį praktiškai įgyvendinant, susiduria su įvairiais laikotarpio suformuotais trikdžiai.

a) Dalyvavimo priemonių parinkimas. Vienas reikšmingiausių praktiškai yra dalyvavimo priemonių parinkimas. Analizuojant mokslinę literatūrą pastebėta, kad tai, kokiomis priemonėmis sprendimo priėmimo proceso dalyviai bus įtraukti į procesą, galima pasirinkti iš keturių aspektų:

1. Priklausomai nuo dalyvaujančių žmonių asmenybių;
2. Priklausomai nuo proceso etapo;
3. Priklausomai nuo dalyvavimo tikslų;
4. Priklausomai nuo sprendžiamo klausimo reikšmingumo.

Atliekant empirinį tyrimą disertacijoje nustatyta, kad priemonių preferencijos statistiškai nesusijusios su asmenybės dimensijomis.

Dalyvavimo priemonių sąsajų su proceso etapais analizė apsiriboja Cogan et al. (1986) dalyvavimo kontinuumo etapų išskyrimu, pristatytu 1.2.1 skyrelyje.

Dalyvavimo priemonių sąsaja su dalyvavimo tikslais iš dalies pateikta S. R. Arnsteinės tipologijoje, kurią praplėtė Friedman ir Miles (2006), tačiau jų sistemoje į gyventojus ir kitus suinteresuotuosius žiūrima kaip į dalyvius iš šalies. Partnerystės požiūriu tikslai galimi kitokie, nei nurodė šie autoriai, todėl ir tikslai bei sąsajos su priemonėmis atitinkamai kitokios. Reikalinga atlikti detalesnius šios srities tyrimus.

Dalyvavimo priemonių sąsajų su sprendžiamo klausimo reikšmingumu tyrimų aptikti nepavyko. Disertacijoje pristatytuose empirinio tyrimo rezultatuose įžvelgiama, kad gyventojams būdingos tvirtos nuomonės dėl stipraus, silpno ar neigiamo pageidavimo dalyvauti sprendžiant skirtingo reikšmingumo valdymo klausimus, todėl reikia atlikti išsamesnius priemonių adekvataus parinkimo pagal priimamo viešojo valdymo sprendimo reikšmingumą bendrame viešojo valdymo klausimų struktūros kontekste tyrimus.

b) Socialinis pasitikėjimas. Pasitikėjimas vien įrankiu, visai nekreipiant dėmesio į tai, kas ir kaip jį taiko, jau nebediskutuotinas (Biggs ir Smith, 1998). Siūlomo modelio poveikis remiasi silpnu išoriniu reguliavimu, t. y. proceso dalyviai turi daug laisvės pasirinkti priemones, nuspręsti, kas reikšminga, o kas ne. Tokiam procesui svarbu didelis socialinis proceso dalyvių pasitikėjimas. Ypač tais atvejais, kai proceso dalyvis atstovauja grupei suinteresuotųjų, kurie dėl tam tikrų aplinkybių negali dalyvauti visa apimtimi. Socialinio pasitikėjimo srities tyrėjai (Snavely ir Tracy, 2002; Hansen, 2010; Willem, 2010) socialinį pasitikėjimą vertina kaip itin sunkiai pasiekiamą būseną, turinčią kritinę reikšmę viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesų veiksmingumui ir sprendinių priimamumui visuomenėje.

c) Socialinė integracija. Modelio veiksmingam taikymui svarbu tvirti proceso dalyvių ryšiai. Deja, modernumas visuomenėje skatina asmens individualumą, bet individualumas siejamas su stygiumi jausmo, kuris įvardijamas kaip socialinis priklausymas. Šio jausmo praradimas jaučiamas dažniau bendruomenėse, asmeniniuose santykiuose, visuomenės formose ir įsipareigojimuose, kurie yra nesuvaržyti (ar menkai suvaržyti) istorijos, teritorijos ir tradicijų (Svensson, 2012).

d) Hierarchinė institucijų struktūra. Siūlomo modelio įgyvendinimas organizacinę struktūrą kreipia bent iš dalies projektine kryptimi. Hierarchinės viešojo valdymo institucijos dar nepripažįsta visiško bendradarbiavimo su gyventojais, nevyriausybinėmis ir kitomis organizacijomis. Vartojamas terminas „bendradarbiavimas“, pasak Bryson et al. (2006), reiškia dalijimąsi informacija, ištekliais, veiklomis ir pajėgumais tarp organizacijų stengiantisjungtine veikla pasiekti tai, ko kiekviena organizacija negali atskirai.*e) Į žmones ir į artefaktus nukreiptų technologijų kaitos greičio netolygumai*, į kuriuos dėmesį atkreipė Nelson (2003). Į artefaktus nukreiptos technologijos kinta kur kas greičiau nei į žmones nukreiptos technologijos. Į artefaktus nukreiptų technologijų (šiuo atveju informacinių ir komunikacinių technologijų bei interneto ryšio) aukšto lygio įtraukimas (pvz., procesams automatizuioti) gali turėti nenumatytų pokyčių taikomoms į žmones nukreiptoms technologijoms, prie kurių šios nepajėgs greitai prisitaikyti.

Nors kai kurios probleminės sritys nėra „spręstinos iki galo“ trumpuoju periodu, iš anksto numačius problemines sritis, kuriose tikėtiniausi taikymo iššūkiai, yra galimas rizikų valdymo plano parengimas konkrečiais IST modelio taikymo atvejais. Rizikų valdymo planas galėtų padėti saugoti darnų viešojo valdymo sprendimo priėmimo porceso veikimą pritaikius IST modelį.

3.4. IST modelio pritaikomumo pagrindimas: Lietuvos Respublikos savivaldos atvejis

Dar 2007 m. prof. A. Urmonas, atlikdamas tyrimus Lietuvoje, pažymėjo, kad „*socialinių technologijų procesai, operacijos ir procedūros gali daryti poveikį teisės ir teisinei sistemoms*“ (Urmonas, 2007, p. 12). A. Tvaronavičienė ir G. Paražinskaitė 2013 m. atliko išsamią Lietuvos Respublikos teisės aktų analizę gyventojų dalyvavimo sprendimų priėmimo procese aspektu ir atskleidė menkas galimybes gyventojų dalyvavimui reikštis Lietuvos Respublikos viešajame valdyme (žr. 3.4. lentelę).

3.4. lentelė. *Dalyvavimo priemonių, įtvirtintų Lietuvos Respublikos teisės aktuose, analizė*

Gyventojų įtraukimo į sprendimų priėmimo procesą priemonės	**Pagrindiniai reglamentuojantys teisės aktai**
Rinkimai	Lietuvos Respublikos Konstitucija, Seimo rinkimų įstatymas, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymas ir kt.
Įstatymų leidybos iniciatyva (apimant ir referendumo iniciatyvą)	Lietuvos Respublikos Konstitucija, Piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos įstatymas ir kt.
Referendumas ir vietos gyventojų apklausos	Lietuvos Respublikos Konstitucija, Referendumo įstatymas, Vietos savivaldos įstatymas, Teritorijų planavimo įstatymas ir kt.
Peticija	Lietuvos Respublikos Konstitucija, Peticijų įstatymas ir kt.
Konsultavimasis (apimant supažindinimą, viešas diskusijas ir atsakymų į gautus pasiūlymus teikimą)	Teisėkūros įstatymas, Savivaldos pagrindų įstatymas, Teritorijų planavimo įstatymas, Viešojo administravimo įstatymas ir kt.

Šaltinis: *redaguota iš Tvaronavičienė ir Paražinskaitė (2013)*

A. Tvaronavičienės ir G. Paražinskaitės įžvalgos atskleidė itin didelį dalyvavimo technologijų poreikį Lietuvos Respublikoje. Iki šio disertacinio tyrimo pabaigos reikšmingų aktualių teisės aktų pakeitimų neįvyko. A. Tvaronavičienės ir G. Paražinskaitės tyrime atskleistos aplinkybės, kuriose matomas siūlomo modelio aktualumas Lietuvos Respublikos praktikai.

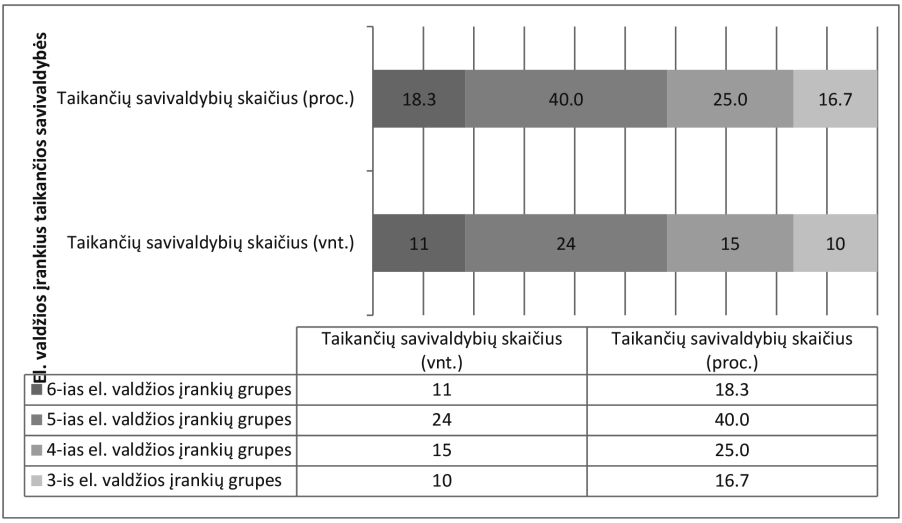
IST modelio raiška galima tradicinėse, mišriose ir skaitmeninėse aplinkose. Atsižvelgiant į viešojo valdymo institucijų evoliucijos praktiką procesų skaitmeninimo link, praktinis modelio taikymas neatsiejamas nuo elektroninės valdžios įrankių. Į komunikaciją su gyventojais nukreiptų elektroninės valdžios įrankių taikymas rodo, kad institucija yra pasirengusi diegti skaitmeninės aplinkos elementus. IST modelio praktinio taikymo darnumą užtikrina subjektyvių rizikų valdymas, išreikštas veikimui būtinų sąlygų forma. IST modeliui keliamos būtinos išankstinės organizacinės sąlygos, kad subjektas jau taiko bent keturis iš šešių Skaržauskienė et al. (2013) ir Ewart et al. (2015) analizuotų elektroninės valdžios įrankių. Minimi tokie įrankiai: vertinimai ir atsiliepimai, viešosios paslaugos internetu, interneto diskusijų forumai, socialinė programinė įranga, elektroninės demokratijos įrankiai,

socialinių tinklų platformos. Du iš šešių – socialinė programinė įranga ir elektroninės demokratijos įrankiai – yra aukšto techninio sudėtingumo lygio įrankiai, kurie sudarytų sąlygas itin darniam IST modelio pritaikymui. Nesant itin aukštam techniniam pasirengimui, kitų keturių įrankių taikymas subjekto veikloje rodo subjekto organizacinį pasirengimą diegti IST modelį. IST modelio praktinio taikymo galimybės Lietuvos Respublikos savivaldybių atveju pristatomos išanalizuojant elektroninės valdžios įrankių raišką savivaldybių interneto svetainėse.

Analizuojant Lietuvos Respublikos savivaldybių interneto svetaines atitinkama elektroninės valdžios įrankių grupė taikoma šiomis aplinkybėmis:

- *Vertinimai ir atsiliepimai*: interneto svetainėje kuria nors forma numatyta galimybė pateikti nuomonę klausimais, susijusiais su savivaldybės administracijos veikla.
- *Viešosios paslaugos internetu*: interneto svetainėje nuotolinis viešųjų paslaugų teikimas numatytas tiesiogiai per savivaldybės tinklalapį arba per nacionalinius elektroninės valdžios vartus. Tyrimo metu neatsižvelgiama į tas paslaugas, kurios savo prigimtimi yra I (iš IV pagal Layne ir Lee, 2001), nes tokiu atveju pati interneto svetainė būtų pagrindas įskaityti įrankio taikymą.
- *Diskusijų forumai internete*: interneto svetainėje įtraukta diskusijų funkcija arba platforma, kurioje gyventojai gali tarpusavyje diskutuoti klausimais, susijusiais su savivaldybės reikalais. Įrankio taikymas įskaitomas nepriklausomai nuo to, ar gyventojai gali iškelti temas, ar ne.
- *Socialinė programinė įranga*: interneto svetainėje integruota programinė įranga, leidžianti autorizuoti gyventojų tarpusavio ir su institucija sąveiką.
- *Elektroninės demokratijos įrankiai*: interneto svetainėje numatyti elektroniniai įrankiai įprastai tradicinėms dalyvavimo priemonėms (pvz., posėdžių stebėjimas), svarstomų klausimų ar teisės aktų komentavimas, probleminių klausimų kėlimas ir dalyvavimas kitose (ne administracinio pobūdžio) savivaldybės veiklose.
- *Socialinių tinklų platformos*: savivaldybių komunikacijoje su gyventojais įtraukiama bent viena socialinių tinklų platforma. Šios (vienintelės sąraše) aplinkybės tyrimas išeina už interneto svetainės tyrimo ribų, nes ne visų savivaldybių administracijų, kurios taiko socialinių tinklų platformas išorinei komunikacijai, interneto svetainėse yra pateikiamos nuorodos į naudojamas socialinių tinklų platformas.

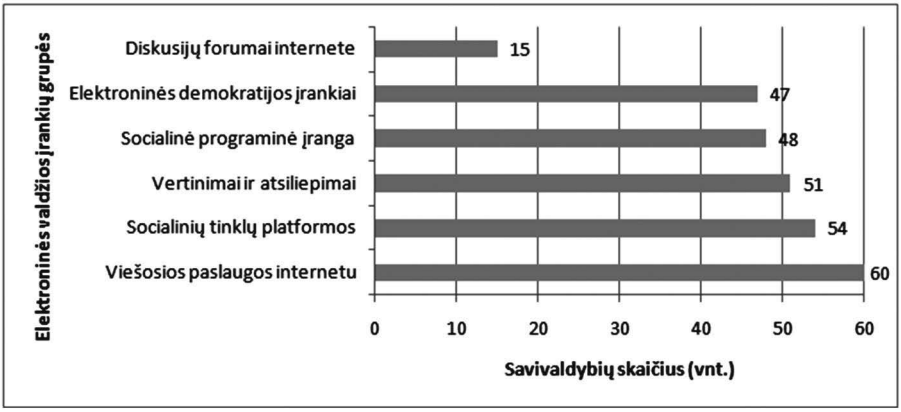
Lietuvos Respublikos savivaldybių interneto svetainių tyrimas atliktas 2017 m. gruodžio 7–8 d. Kiekvienos savivaldybės įverčiai vertinant el. valdžios įrankių taikymą pateikti 3.1. priede. Tyrimas atskleidė, kad savivaldybėse taikomos trys ir daugiau skirtingų el. valdžios įrankių grupės (žr. 3.5. pav.).

El. valdžios įrankius taikančios savivaldybės	Taikančių savivaldybių skaičius (vnt.)	Taikančių savivaldybių skaičius (proc.)
6-ias el. valdžios įrankių grupes	11	18.3
5-ias el. valdžios įrankių grupes	24	40.0
4-ias el. valdžios įrankių grupes	15	25.0
3-is el. valdžios įrankių grupes	10	16.7

3.5. pav. *Skirtingų elektroninės valdžios įrankių skaičiaus taikymas Lietuvos Respublikos savivaldybių veikloje*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Vertinant atskirų elektroninės valdžios įrankių grupių pritaikomumą Lietuvos Respublikos savivaldoje (žr. 3.6. pav.), sudėtingiausius įrankius (socialinė programinė įranga ir elektroninės demokratijos įrankiai) į savo veiklą yra integravusios atitinkamai 80 proc. (47 iš 60) ir 78,(3) proc. (48 iš 60) tirtų savivaldybių.

3.6. pav. *IST modelio įgyvendinimo potencialą atskleidžiančių elektroninės valdžios įrankių raiška Lietuvos Respublikos savivaldybių interneto svetainėse*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Atsižvelgiant į elektroninės valdžios įrankių raiškos savivaldybių veikloje analizės rezultatus darytina išvada, kad visos Lietuvos Respublikos savivaldybės turi potencialą sėkmingai į savo veiklą integruoti IST modelio komponentus.

Vietos savivaldos viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesą organizuojančios institucijos, pritaikiusios IST modelį, kuriantį sąlygas geresniam tiesioginiam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose, prisidėtų prie socialiai ir ekonomiškai tvarios valstybės ir / ar savivaldybės plėtros. Taikydamos IST modelį, šios institucijos ilgalaikėje perspektyvoje reikšmingai galėtų sumažinti IST modelio praktinio taikymo iššūkius ir taip padidinti IST modelio veikimo darnumą paskesniuose taikymo atvejuose.

IŠVADOS

Mokslinių šaltinių analizės pagrindu atskleista socialinių technologijų samprata ir taikymo viešajame valdyme sritys.

1. Į socialinių technologijų tyrimus įsitraukiant vis daugiau mokslininkų pradėta tolti nuo pirminės sąvokos reikšmės (technologijos, atliekančios socialinės inžinerijos funkciją), vis dažniau atsižvelgiant į antrinę reikšmę (technologijos, atliekančios komunikacinio tarpininko funkciją). Dabartiniame socialinių technologijų ištirtumo etape išryškėjo dvi pagrindinės termino vartojimo kryptys: (a) į žmones nukreiptos technologijos ir (b) į artefaktus nukreiptos technologijos.
2. Socialinės technologijos viešajame valdyme pirmine savo reikšme visuomeninių reikalų plotmėje išreiškia viešąjį valdymą, o antrine reikšme – artefaktų tvarkymo būdus daryti poveikį apibrėžtai žmonių grupei. Viešasis valdymas socialinių technologijų kontekste yra į žmones nukreiptų technologijų kompleksas, kuris šiuolaikinėje visuomenėje remiasi socialiniais ir kompiuteriniais sąveikos tinklais. Atsižvelgiant į tai, kad valdymas, kaip vadybinis procesas, įgyvendinamas priimant sprendimus, socialinių technologijų taikymas viešajame valdyme apima spektrą nuo automatizuotų kompiuterinių sistemų iki sudėtingų socialinės inžinerijos procesų, skirtų unikalioms visuomeninėms problemoms spręsti.
3. Atsižvelgiant į sprendimų priėmimo procesų viešajame sektoriuje specifiką, siekiant tobulinti sprendimų priėmimo procesus svarbu atsižvelgti į socialinės inžinerijos ir socialinės programinės įrangos taikymą. Šių dviejų technologijų tipų taikymas gali sėkmingai paveikti viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesų tobulinimą tik tuo atveju, jei taikomas integraliai ir vienu metu.
4. Gyventojų dalyvavimas viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose priskiriamas politiniam dalyvavimui. Šis dalyvavimas remiasi atsakomybės dalijimusi ar perkėlimu gyventojams. Gyventojų dalyvavimo problemų kyla dažniausiai dėl netinkamo gyventojų dalyvavimo organizavimo (už tai atsakingos yra sprendimo priėmimo procesą organizuojančios institucijos). (a) paprastinant viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesų organizavimą dažnėja informacinių ir komunikacinių technologijų taikymas; (b) dalyvavimo negalima perkelti visiškai į elektroninę erdvę, nes, pasak Smith ir Anderson (2017), žmogiška prigimtis yra priešiška procesų automatizavimui, todėl, atsižvelgiant į (a) ir (b) argumentus, integruotas socialinių technologijų taikymas modernizuojant viešąjį valdymą tampa būtinybe.

Mokslinių šaltinių analizės pagrindu identifikuoti veiksmingo gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme elementai.

5. Veiksmingas gyventojų dalyvavimas viešajame valdyme nusakomas išreikštinėmis gairėmis „Dėmesio telkimo sritys veiksmingam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese“, apimančiomis penkis elementus: (a) dalyviai; (b) dalyvavimo priemonės; (c) dalyvavimo tikslai; (d) pasitenkinimas dalyvavimu; (e) dalyvavimo poveikio procesui vertinimas:

a) Viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesų viešajame valdyme dalyviai yra unikaliai priklausantys nuo konkretaus sprendžiamo klausimo, todėl nėra galimas

universalių viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso dalyvių sąrašas. Mokslininkai, tirdami viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesų dalyvius, didžiausią reikšmę skiria dviem dalyvių kategorijoms: (a) gyventojams ir (b) ekspertams.

b) Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese priemonės moksliniuose tyrimuose išsamiai analizuotos pristatant jų turinį ir taikymo patirtį, tačiau pasigesta priemonių parinkimo metodikų ar metodų. Dalyvavimo priemones prasminga klasifikuoti trimis kriterijais: pagal sąveikos atstumą („akis į akį" ir nuotolinio taikymo), pagal sąveikos intensyvumą (pasyvaus, aktyvaus ir proaktyvaus taikymo), pagal dalyvių skaičių (taikymo individualiai ir grupėje).

c) Gyventojų dalyvavimo tikslai skirstomi į (a) įtraukimo tikslus (kylančius iš procesą organizuojančio subjekto) ir (b) įsitraukimo tikslus (kylančius iš potencialaus ar esamo proceso dalyvio). Mokslinėje literatūroje matyti, kad tyrėjai yra ypač susidomėję įtraukimo tikslais. Įsitraukimo tikslų tyrimų aptikti nepavyko.

d) Gyventojų pasitenkinimas dalyvavimu viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese yra svarbi, bet silpnai ištirta socialinio pagrįstumo dalis. Iki šiol negausiuose tyrimuose socialinį pagrįstumą siūloma vertinti tik grįžtamuoju subjektų ryšiu.

e) Gyventojų dalyvavimo poveikio procesui vertinimas išreiškiamas dviem kryptimis: analizuojant įžvelgiamą naudą ir žalą. Mokslininkai gyventojų dalyvavimo naudą apibūdina per privalumus, nukreiptus į hierarchiškumą ir procesinę komunikaciją, o žalą – per trūkumus, nukreiptus į institucijų patiriamus sunkumus valdant gyventojų įtraukimo procesą.

Empiriniu tyrimu sistemiškai įvertintas gyventojų požiūris į informacinės visuomenės gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme reiškinį ir įvertintas dalyvavimo priemonių parinkimas pagal asmenybę vertinant žmogaus psichologines charakteristikas.

6. Gyventojų dalyvavimas viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese kaip mokslinio pažinimo objektas patenka į vadybos ir komunikacijos mokslų sandūrą. Tinkamiausi metodai gyventojų dalyvavimo socialinėms technologijoms tirti yra (a) klausimynu paremtas kiekybinis tyrimas ir (b) interpretacinė analizė.
7. Gyventojų dalyvavimo būtinumas yra plačiai pageidaujamas visuomenėje (94,7 proc.). Gyventojai (80,5 proc.) save laiko antru (po „išrinkti politiniai atstovai") pagal svarbumą viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese dalyvių tipu. Svarbu atkreipti dėmesį, kad dalyvavimą viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese Lietuvos Respublikos gyventojai laiko turinčių pilietybę gyventojų teise.
8. Psichologinių charakteristikų tyrimas atskleidė statistinį lietuvį kaip atviresnį ir santūresnį, jausmingesnį, ekstravertiškesnį, linkusį derinti, sąžiningesnį ir atviresnį patirčiai nei vidutiniškai visų šių šešių asmenybės dimensijų srityse, o tai rodo Lietuvos Respublikos visuomenę turint potencialą pozityviai prisidėti prie viešųjų reikalų tvarkymo visuomenės labui. Asmenybės dimensijų ir dalyvavimo priemonių ryšio analizė neatskleidė stiprių ryšių. Gyventojai pageidauja, kad dalyvavimo priemonės būtų parenkamos priklausomai nuo svarstomo klausimo ir aplinkybių, tačiau norėtų, kad būtų laikomasi jau esamos komunikacinės infrastruktūros kaip sąveikos pagrindo. Priimtiniausios gyventojams yra tos priemonės, kurios prisideda prie proceso skaidrumo, išsamaus informavimo ir pilietinio ugdymo.

9. Gyventojai turi tvirtą nuomonę dėl įtraukimo ir įsitraukimo tikslų bei dalyvavimo priemonių parinkimo. Respondentai jaučiasi nepakankamai įtraukti ir mano, kad institucijų pastangos įtraukti gyventojus nėra pakankamos. Nepriklausomai nuo kompiuterinio raštingumo, skaitmeninių socialinių tinklų ir socialinės medijos platformų taikymas vertinamas kaip būtinybė, o informacinių ir komunikacinių technologijų bei interneto ryšio taikymas laikomas skatinančiu dalyvauti veiksniu.
10. Viešojo valdymo institucijos, organizuodamos gyventojų įtraukimą, deda nepakankamai pastangų įtraukti gyventojus į viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesus. Įsitraukti gyventojus labiausiai skatina: (a) smalsumas, (b) pareigingumas, (c) atsakomybė ir (d) savęs realizavimas. Organizuojant gyventojų dalyvavimo procesą ir parenkant priemones, tikslinga atsižvelgti į šiuos aspektus.
11. Gyventojų dalyvavimo poveikis viešojo valdymo sprendimų priėmimui yra tiriamas nuo viešojo valdymo tyrimų pradžios atsižvelgiant į naudą ir žalą trimis aspektais: (a) gyventojų, (b) institucijų ir (c) visuomenės. Gyventojų dalyvavimo poveikio procesui vertinimas gyventojų požiūriu orientuotas į mokslininkų dar neaptartas sritis: mokslininkų iki šiol pateikti gyventojų dalyvavimo privalumų ir trūkumų sąrašai orientuoti labiau į institucines procedūras organizuojant procesą. Disertacinis tyrimas turimas žinias papildo gyventojų požiūrio perspektyva, orientuota į žmogiškąjį veiksnį ir sprendinio prasmingumą tiems, kuriems jis bus aktualus.

Sukurtas ir pagrįstas dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese modelis tiesioginiam gyventojų dalyvavimui viešajame valdyme, kuriame atsižvelgiama į gyventojų preferencijas ir integruotų socialinių technologijų teikiamas galimybes (IST modelis).

12. IST modelyje perteiktas viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesas grindžiamas skirtingų socialinių technologijų integravimu ir jis apima tris esminius komponentus: (a) dėmesio telkimo sritis veiksmingam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese, (b) racionalaus sprendimų priėmimo etapus, (c) integruojamas socialines technologijas. IST modelis išreiškiamas kolektyvinio intelekto sistemos principų kontekste atskleidžiant praktines kolektyvinio intelekto formavimo galimybes viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose dalyvaujant gyventojams.
13. IST modelio veikimui įtaką daro išorės, tarpinis ir vidaus veiksniai, galintys suformuoti darnaus veikimo sąlygas ar kritinius įgyvendinimo trikdžius. Atsižvelgiant į socialinių ryšių ir pasitikėjimo svarbą IST modeliui, jis yra jautriausias aukštos diskrecijos valstybės tarnautojų veiksmams, priskiriamiems L. Šarkutės (Šarkutė, 2009) išskirtam „tarpiniam“ veiksniui.
14. Praktiniam IST modelio taikymui būtinos valdyti rizikos susijusios su (a) dalyvavimo priemonių parinkimu, (b) socialiniu pasitikėjimu, (c) socialine integracija, (d) hierarchine institucijų struktūra, (e) į žmones ir į artefaktus nukreiptų technologijų kaitos greičio netolygumais.
15. IST modelio praktinis pritaikomumas grindžiamas socialinių technologijų kontekste veikiančių elektroninės valdžios įrankių raiška viešojo valdymo administracinio subjekto veikloje.

REKOMENDACIJOS

Bendrieji siūlymai:

1. Siūlomas socialinių technologijų termino apibrėžimas: „Socialinė technologija – žmonių, intelektinių ir skaitmeninių išteklių valdymo būdas daryti poveikį visuomeniniams procesams."
2. Racionalaus sprendimų priėmimo procesą laikyti ciklišku ir tuo tikslu jį papildyti tokiais etapais: (a) įgyvendinimas, (b1) rezultatų palyginimas su pageidaujamais, (b2) proceso palyginimas su pageidaujamuoju, (c) naujos susidariusios probleminės situacijos įvardijimas arba proceso užbaigimas. Šiame procese (b1) ir (b2) etapai vyksta lygiagrečiai ir neturi tarpusavio eigos priklausomybės.

Rekomendacijos mokslininkams:

3. Siūloma skatinti į žmones nukreiptų socialinių technologijų srities tyrimus. Apleidus šios srities tyrimus ir telkiantis prie į artefaktus nukreiptų technologijų tyrimų gali būti nesunkiai nutolta nuo konstruktyvios socialinės inžinerijos į manipuliatyvią ar nesistemingai disfunkcinę. Socialinė inžinerija yra sritis, parodanti, kodėl ir kokių priemonių reikia socialiai naudingiems tikslams pasiekti, o socialinės programinės įrangos kūrėjai (dažniausiai atstovaujantys verslo subjektams) formuoja ne visuomenės gerovei, o sau patiems parankią socialinę technologiją.
4. Siekiant tirti socialinių technologijų taikymą gyventojų dalyvavimui sprendimų priėmimo procese viešajame valdyme reikia atlikti daugiau kiekybinių tyrimų, kurie galėtų atskleisti tiriamo reiškinio dėsningumus ir tendencijas visuomenės greitos ir dinamiškos kaitos kontekste.

Rekomendacijos viešojo valdymo institucijoms:

5. Išskirtų dėmesio telkimo sričių veiksmingam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese vertinimas empiriniu tyrimu atskleidė, kad yra svarbu:

a) Viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso dalyvių atžvilgiu užtikrinti, kad proceso dalyviai vieni kitų dalyvavimą vertintų adekvačiai (suvoktų subjektų įtraukimo tikslus ir įsitraukimo motyvaciją).
b) Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese taikomų priemonių atžvilgiu užtikrinti, kad būtų taikomos tokios, kurios priimtinos dalyviams ir atitinka dalyvių pasirengimą jas taikyti.
c) Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese tikslų atžvilgiu užtikrinti, kad įtraukimo ir įsitraukimo tikslai atitiktų pageidaujamo rezultato siekimą.
d) Gyventojų pasitenkinimo dalyvavimu viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese atžvilgiu užtiktrinti, kad ne tik būtų pasiektas rezultatas, tačiau ir proceso kokybė kuriuo buvo siekiama rezultato. Neužtikrinus gyventojų pasitenkinimo dalyvavimo viešajame valdyme procesu, negalime teigti, kad procesas yra veiksmingas.

e) Gyventojų dalyvavimo poveikio dalyvavimo procesui vertinimo atžvilgiu užtikrinti, kad visi viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso dalyviai dalyvavimo proceso privalumus ir trūkumus vertintų panašiai iki sprendimo priėmimo procesui prasidedant.

6. Atsižvelgiant į empirinio tyrimo metu išryškėjusias daugiausia pritarimo sulaukusias dalyvavimo priemones, organizuojant gyventojų dalyvavimą viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese tikslinga:

a) Viešas proceso eigos skelbimas: (i) ypatingą dėmesį skiriant vietos spaudai ir informacijos sklaidos kanalams internete ir (ii) suteikti galimybę išreikšti nuomonę asmenims, neįtrauktiems į sprendimo priėmimo proceso dalyvių grupę;

b) Informacijos įsisavinimo veiksmingumui didinti naudoti skaitmeninių socialinių tinklų platformas;

c) Pilietinio ugdymo įtraukimas visuose sąveikos etapuose: (i) kontekstinės informacijos, aiškinančios procedūrą ir ryšius, pateikimas bei (ii) interaktyvių įtraukiančių elementų taikymas.

7. Stiprėjant gyventojų susidomėjimui viešuoju valdymu ir viešojo valdymo institucijoms siekiant laikytis demokratijos principų, viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesus rekomenduotina pertvarkyti remiantis „projektavimas dalyvaujant“ principu.

8. Viešojo valdymo institucijai, organizuojančiai viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesą, rekomenduotina į jį aktyviau įtraukti gyventojus. Proceso metu būtina skaidri procedūrinės informacijos sklaida. Gyventojų pageidavimu dalyvavimo procesas bent iš dalies turėtų integruoti skaitmeninių socialinių tinklų ir socialinės medijos platformas (SST ir SMP) bei informacines ir komunikacines technologijas, paremtas (arba ne) interneto ryšiu (IKT ir interneto ryšys). IKT ir interneto ryšys neturėtų būti laikomas lygiaverte alternatyva SST ir SMP, nes pirmasis aktualesnis aktyvaus ar proaktyvaus dalyvavimo procedūroms, antrasis pasyviam dalyvavimui ir institucijos veiklos skaidrumo reiškimui.

9. Viešojo valdymo institucijoms, siekiančioms nuosekliai diegti socialines technologijas, organizuojant sprendimų priėmimo procesus rekomenduotina taikyti IST modelį, detaliai pristatytą trečiame disertacijos skyriuje.

Rekomendacijos gyventojams:

10. Socialinis pasitikėjimas turi kritinę reikšmę viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso veiksmingumui ir sprendinio priimamumui visuomenėje (Snavely ir Tracy, 2002; Senecah, 2004; Hansen, 2010; Willem, 2010). Tai dvipusis procesas, kuriame rezultatas negali būti pasiekiamas vien institucijų pastangomis, todėl gyventojams rekomenduotina (a) aktyviau domėtis viešojo valdymo klausimais, (b) susipažinti su oficialaus ir neoficialaus dalyvavimo galimybėmis, (c) įsitraukti į konstruktyvias diskusijas ne tik oficialiai dalyvaujant viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese, bet ir sąveikaujant su aplinkiniais „akis į akį“ ir socialinių tinklų platformų aplinkoje.

11. Aktyviau domėtis, ar išrinktų politikų veikla atitinka bendruomenės / visuomenės poreikius. Politikai Lietuvoje yra vienas iš dviejų viešojo sprendimo priėmimo dalyvių tipų, kuriuos didžioji dauguma Lietuvos gyventojų (85 proc.) laiko būtinu viešojo valdymo sprendimų priėmimo dalyviu (žr. 2.3. pav.), tačiau politikų veiklos sąlygos neapima atsakomybės už programų nesilaikymą, todėl svarbu, kad gyventojai stebėtų, ar į šias svarbias pozicijas išrinkti asmenys atstovauja jų interesams. Tik įsigilinę asmenys gali pastebėti neatitikimus ir imtis priemonių pakeisti situaciją bendruomenei / visuomenei palankiausia linkme.
12. Socialinis pasitikėjimas lengviau formuojamas teritorijos ir tradicijų saistomose visuomenėse (Svensson, 2012), todėl siekiant kurti socialinį pasitikėjimą svarbu prisidėti prie artimų visuomenės narių (artimųjų, draugų, kaimynų etc.) socialinės integracijos kasdieniame gyvenime.
13. Dalyvauti ir inicijuoti „politines" diskusijas artimų asmenų rate. Lietuvoje šeima, draugai ir bendradarbiai patenka tarp penkių subjektų, labiausiai skatinančių įsitraukti į viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesą (žr. 2.9. pav.), todėl svarbu dalytis mintimis, žiniomis ir patirtimi tarpusavyje siekiant geriau suprasti vienas kito požiūrį ir renkantis, į kurias iniciatyvas įsitraukti ar kokias iškelti patiems.
14. Į artimoje aplinkoje vykstančias diskusijas ir su pilietine veikla susijusias veiklas įtraukti vaikus ir paauglius. Empirinio tyrimo metu nustatyta, kad gyventojai stipriai pritaria priemonėms, susijusioms su pilietiniu ugdymu, o iš mokslinėje literatūroje aptiktų 95-ių gyventojų dalyvavimo priemonių bent 56-ios (priklausomai nuo tvarkos, įtvirtinančios tam tikras dalyvavimo priemones konkrečių institucijų veikloje, šis skaičius gali būti didesnis) yra tos, kurios nesusijusios su teisėmis, numatytomis pilnametystės sulaukusiems asmenims.

BIBLIOGRAFIJOS SĄRAŠAS

1. Abelson, J., Forest, P.-G., Eyles, J., Casebeer A., Mackean G. (2004). "Will it make a difference if I show up and share? A citizens' perspective on improving public involvement processes for health system decision-making." *Journal Of Health Services Research & Policy* 9, no. 4: 205-212. *SocINDEX with Full Text*, EBSCO*host* (accessed April 17, 2014).
2. Abs, H. J., Veldhuis, R. (2006). *Indicators on Active Citizenship for Democracy – the social, cultural economic domain.* Paper by Order of the Council of Europe or the CRELLNetwork on Active Citizenship for Democracy. The European Commission's Joint Research Center in Ispra, Italy.
3. Aghazadeh, S. M. (2003). The Future of Human Resources Management. Work Study, T.52, Nr.4, 201 – 207.
4. Alberghini E., Cricelli L., Grimaldi M. (2010). Implementing knowledge management through IT opportunities: definition of a theoretical model based on tools and processes classification, *The Proceedings of the 2nd European Conference on Intellectual Capital*, Lisbon, Portugal, 29-30 March, 2010, p. 22-33.
5. Alexander, C., Smaje, Ch., Timlett, R., Williams, I. (2009). Improving social technologies for recycling. Proceedings of the Institution of Civil Engineers Waste and Resource Management 162, February 2009, Issue WR1, p. 15–28. DOI: 10.1680/warm.2009.162.1.15
6. Almond, G., Verba, S. (1961). *The civic culture Political attitudes and Democracy in five Nations*, Princetton University press.
7. Alves, H. (2013). Co-creation and innovation in public services. *The service industries journal*, *33*(7-8), p. 671-682.
8. Andersen, K. N. (2011). Social Technologies and Health Care: Public Sector Receding, Patients at the Steering Wheel?, Conference proceedings „Social Technologies '11: ICT for Social transformations", 17-18 November, 2011, Vilnius-Net.
9. Antheunis, M. L., Tates, K., Nieboer, Th.E. (2013). Patients' and health professionals' use of social media in health care: Motives, barriers and expectations. *Patient Education and Counseling Volume*, Vol. 92, Issue 3 , p. 426-431.
10. Applegate, J.S. (1998). Beyond the usual suspects: the use of citizens advisory boards in environmental decisionmaking. *Indiana Law Journal*, 73(3):903-57.
11. Apse, D., Ley, T. (2012). Collaborative Tagging Applications and Capabilities in Social Technologies. Open and Social Technologies for Networked Learning IFIPWG 3.4 International Conference,OST2012, Tallinn, Estonia, July 30 – August 3, 2012, p. 185–188.
12. Arnstein S. R. (1971). A ladder of citizen participation. Journal of the Royal Town Planning Institute. URL: http://ntru.aiatsis.gov.au/ifamp/practice/pdfs/Arnstein_1971.pdf
13. Arnstein, S. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation, Journal of the American Institute of planners, Vol. 35, No. 4, p. 216-224.
14. Arthur, W. B. (2009). *The nature of technology: What it is and how it evolves*. Simon and Schuster.

15. Ashton, M. C., Lee, K. (2009). The HEXACO-60: A short measure of the major dimensions of personality. *Journal of Personality Assessment, 91*, p. 340-345.
16. Aunger, R. (2010). Types of technology. *Technological Forecasting and Social Change, 77*, p. 762–782.
17. Bacigalupe, G. (2011). Is there a role for social technologies in collaborative healthcare?*Families, Systems, &Health*, *29*, p. 1– 14. doi: 10.1037/a0022093
18. Bacigalupe, G., Askari, S. F. (2013). E-Health innovations, collaboration, and healthcare disparities: Developing criteria for culturally competent evaluation. *Families, Systems, & Health*, Vol 31(3), Sep, 2013. p. 248-263
19. Bagnato, S.J., Goins, D.D., Pretti-Frontczak, K., Neisworth, J.T. (2014). Authentic Assessment as "Best Practice" for Early Childhood Intervention: National Consumer Social Galiojančios reikšmėsity Research Topics in Early Childhood Special Education 0271121414523652, first published on March 11, 2014
20. Barcevičius, E. (2006). Plus ca change...: Ar elektroninė valdžia pagerins viešąjį valdymą Lietuvoje? *Politologija*, 43, p. 54-90.
21. Barahona, M., Garcia, C., Gloor, P., Paraguez, P. (2012). Tracking the 2011 Student-led Movement in Chile Through Social Media Use, *MIT, Collective Intelligence 2012*.
22. Bartkus E.V., Raipa A., Liepė, Ž. (2009). Išorinių išteklių panaudojimas viešojo sektoriaus organizacijose. Viešoji politika ir administravimas, Nr. 29, p. 62-70.
23. Battarbee, K. (2003). Co-experience: the social user experience. *Proc. CHI 2003*.
24. Beierle, TC, Cayford, J. (2002). Democracy in practice: public participation in environmental decisions. Washington, DC: Resources for the Future.
25. Beierle, Th.C. (1999). Using social goals to evaluate public participation in environmental decisions. *Policy Studies Review*, Vol 16, Iss 3, p. 75-103.
26. Bennett, W. L., Segerberg, A. (2011). Digital Media And The Personalization Of Collective Action. Information, Communication & Society, Vol.:14, No.:6, p. 770-799, DOI: 10.1080/1369118X.2011.579141
27. Bergvall-Kåreborn, B., Ståhlbröst, A. (2008). Participatory design : one step back or two steps forward. *Proc. PDC 2008*, p. 102-111.
28. Berman, E.M. (1997). Dealing with Cynical Citizens. *Public Administration Review,* 56 (2), p. 105-112
29. Bernard, E., Osmonbekov, T., McKee, D. (2011). „Customer Learning Orientation in Public Sector Organizations." Journal of Nonprofit & Public Sector Marketing, Vol. 23 Issue 2, p. 158-180, DOI: 10.1080/10495142.2011.572684.
30. Bernotienė, M. (2010). Piliečių dalyvavimas sprendimų priėmimo procese: sąvoka ir esmė, iš V. Smalskys (red.). Viešasis valdymas. Vilnius: MRU leidybos centras, p. 238–252.
31. Bhatta, G. (2003). "Don't Just Do Something, Stand There!" Revisiting the Issue of Risks in Innovation in the Public Sector, The Innovation Journal, Vol. 8, No 2, p. 1-12.
32. Biggs, S., Smith, G. (1998). Beyond methodologies: coalition-building for participatory technology development. *World development*, *26*(2), p. 239-248.
33. Bijker, W. (1997). *Of bicycles, bakelites and bulbs: Towards a theory of sociotechnical change*. Cambridge, MA: MIT Press.

34. Bijker, W.E., Law, J. (1992). *Shaping technology/building society: Studies in sociotechnical change*. MIT press.
35. Bing, J. W., Kehrhahn, M., Short D. C. (2003). Challenges to the Field of Human Resources Development. Advances in Developing Human Resources, Vol. 5, Iss.3, p. 342 - 352.
36. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). Kokybinių tyrimų metodologija: vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. Klaipėda: KU, p. 115-112.
37. Boder, A. (2006). Collective Intelligence: a Keystone in Knowledge Management. *Journal of Knowledge Management*, 10(1).
38. Bogason, P., Kensen, S., Miller, H. T. (2002). Pragmatic, extra-formal democracy. *Administrative Theory & Praxis*, *24*(4), p. 675-692.
39. Boyd, D. (2007). Why youth (heart) social network sites: The role of networked publics in teenage social life. *MacArthur foundation series on digital learning–Youth, identity, and digital media volume*, p. 119-142.
40. Bondarouk, T., Ruël, H., van der Heijden, B., (2009). „e-HRM effectiveness in a public sector organization: a multi-stakeholder perspective." International Journal of Human Resource Management. Vol. 20 Issue 3, p. 578-590. DOI: 10.1080/09585190802707359.
41. Bora, A., Hausendorf, H. (Eds.). (2010). *Democratic transgressions of law: governing technology through public participation* (Vol. 112). Brill.
42. Bovaird T., Loffler E. (2003). *Public Management and Governance*, London: Routledge, p. 255.
43. Box, R.C, Marshall, G. S., Reed, B. J., Reed, Ch.M. (2001). New public management and substantive democracy. *Public Administration Review*, 61, p. 608-615.
44. Branch, K. M., Bradbury, J. A. (2006). Comparison of DOE and Army Advisory Boards: Application of a Conceptual Framework for Evaluating Public Participation in Environmental Risk Decision Making. *Policy Studies Journal*, *34*(4), p. 723-754. doi:10.1111/j.1541-0072.2006.00199.x
45. Brereton, M., Buur, J. (2008). New challenges for design participation in the era of ubiquitous computing. *CoDesign, 4*(2), p. 101 - 113.
46. Bryer, T. A. (2013). Public Participation in Regulatory Decision-Making. *Public Performance & Management Review*, *37*(2), p. 263-279. doi:10.2753/PMR1530-9576370204
47. Brynjolfsson, E., McAfee, A. (2011). Race against the machine: How the digital revolution is accelerating innovation, driving productivity, and irreversibly transforming employment and the economy. Digital Frontier Press.
48. Bryson, J. M., Crosby, B. A., Stone, M. M. (2006). The Design and Implementation of Cross-Sector Collaborations: Propositions from the Literature. *Public Administration Review*. Issue 66 (Special Issue), p. 44 – 55.
49. Bryson, J.M., Anderson, S.R. (2000). Applying large-group interaction methods th the planning and implementation of major change efforts, *Public Administration Review*, 60, p.143-162.

50. Brown, S.D. (2012). Two minutes of silence: Social technologies of public commemoration. *Theory Psychology, Iss.* 22(2), p. 234–252. DOI: 10.1177/0959354311429031
51. Bubnys, G., Smalskys, V. (2005). Policijos struktūrų valdymas ir personalo rengimas naujosios viešosios vadybos kontekste . Viešoji politika ir administravimas, Nr. 13, p. 92-97.
52. Buračas, A. (2007). The value of social technologies in governance And administration. *Jurisprudencija*. No. 6(96); p. 16–26.
53. Burns, T.R:, Roszkowska, E. (2011). Legitimacy versus effectiveness: procedural governance integrating expertise and social acceptance of collective decisions, *International journal of regulations and governance*, 11, p. 1-23.
54. Buškevičiūtė, J., Raipa, A. (2010). *Šiuolaikinių sprendimų rengimas Viešajame sektoriuje*. Viešoji politika ir administravimas, Nr. 34, p. 21–31.
55. Buškevičiūtė, J., Raipa, A. (2011). *Sprendimai šiuolaikinio viešojo valdymo evoliucijoje*. Viešoji politika ir administravimas, T. 10, Nr. 1, p. 17–26.
56. Carmines, E. G., Zeller, R. A. (Eds.). (1979). *Reliability and Galiojančios reikšmėsity assessment* (Vol. 17). Sage.
57. Carroll, J. D. (1971). Participatory technology. *Science*, *171*(3972), p. 647-653.
58. Carter, E. W., Moss, C. K., Hoffman, A., Chung, Y. C., Sisco, L. (2011). Efficacy and social Galiojančios reikšmėsity of peer support arrangements for adolescents with disabilities. *Exceptional Children*, *78*(1), p. 107-125.
59. Castells, M. (2007). Tūkstantmečio pabaiga. Kaunas: „Poligrafija ir informatika".
60. Chang, H.H. (2006). *Technical and management perceptions of enterprise information system importance, implementation and benefits*. Information Systems Journal, 2006, Volume 16, Issue 3, p. 263–292.
61. Checkoway, B. (1977). *Citizen Participation Technology*, Monticello, Ill. : Council of Planning Librarians.
62. Cheema, G. S. (2005). From Public Administration to Governance: the Paradigm Shift in the Link between Government and Citizens. 6th Global Forum on Reinventing Government: Toward Participatory and Transparent Governance, 24-27 May 2005, Seoul, Republic of Korea.
63. Cheng, M., Cheng, L., Tu, W.J., Fang, L. (2012). A Survey on Similarities and Differences between Systematic Analysis and Decision Analysis *Advanced Materials Research*, Vol. 628, p. 396-402
64. Chou WY, Hunt YM, Beckjord EB, Moser RP, Hesse BW. (2009). Social media use in the United States: Implications for health communication. *J Med Internet Res*. 11(4):e48. doi: 10.2196/jmir.1249.
65. Chui, M., Manyika, J., Bughin, J., Dobbs, R., Roxburgh, Ch., Sarrazin, H., Sands, G., Westergren, M. (2012). The Social Economy: Unlocking Value and Profuctivity Through Social Technologies, McKinsey Global Institute Report.
66. Civinskas, R. (2007). Pilietis kaip klientas „naujoje viešojoje vadyboje, iš A. Raipa (red.). Naujoji viešoji vadyba. Kaunas: Technologija, p. 212–229.
67. Clement, A., Costantino, T., Kurtz, D., Tissenbaum, M. (2008). Participatory Design and Development of Web 2.0 Sites: The case of PIPWatch - the collaborative privacy enhancing and accountability toolbar. *Proc. PDC 2008*.

68. Clough, G. (2010). Geolearners: Location-Based Informal Learning with Mobile and Social Technologies. IEEE Transactions On Learning Technologies, Vol. 3, No. 1., p. 33-44.
69. Cochran W.G. (1977). Sampling Techniques (3rd ed.), New York.
70. Cogan, A., Sharpe, S., Hertzeberg, J. (1986). Citizen participation. In F. So, I. Hand & B. McDowell (Eds.), The Practice of State and Regional Planning Chicago, IL: American Planning Association.
71. Cohen, L., Manion, L.,Morrison, K. (2009). Research methods in education (6 ed.). London: Routledge, p. 133-164.
72. Considine, B., Krahel, J. P., Lenk, M. M., Janvrin, D. J. (2016). Social Technology: A Compendium of Short Cases. *Issues In Accounting Education*, *31*(4), 417-430. doi:10.2308/iace-51250
73. Cottam, H. (2010). Participatory systems: moving beyond 20th century institutions *Harvard International Review, 2010. 31*(4), p. 50-55.
74. Craven, J., (1992). Social Choice. A framework for collective decisions and individual judgement, University Press, Cambridge, p. 152, ISBN 0-521-32532
75. Creighton, J.L. (2005). *The public participation handbook: making better decisions through citizen involvement*. San Francisco: Jossey-Bass.
76. Cronen, V. E. (1995). Practical theory and the tasks ahead for social approaches to communication. In L. Leeds-Hurwitz (Ed.), Social approaches to communication, p. 217–242. New York: Guilford Press.
77. Cronen, V. E. (2001). Practical theory, practical art, and the pragmatic-systemic account of inquiry. Communication Theory, 11, p. 14–35.
78. Crosby, N., Kelly, J.M., Schaefer, P. (1986). Citizen panels A new apprach to citizen participation, *Public Administration Review*, 46, p. 170-178.
79. Dabbish, L., Stuart, C., Tsay, J., Herbsleb, J. (2012). Social coding in GitHub: transparency and collaboration in an open software repository. In Proceedings of the ACM 2012 conference on Computer Supported Cooperative Work, p. 1277-1286.
80. Dabbish, L., Stuart, C., Tsay, J., Herbsleb, J. (2014). Social Coding in GitHub: Transparency and Collaborationin an Open Software Repository. *Collective Intelligence 2014*, Boston, MIT Center for Collective intelligence.
81. Daft, R. L. (2007). *Understanding the theory and design of organizations*. Mason: Thomson South-Western.
82. Dalton, R. J. (1989). *Politics in West Germany*. Glenview, Illinois.
83. Davey, B., Tatnall, A. (2012). Social Technologies in Education - An Actor-Network Analysis. Open and Social Technologies for Networked Learning IFIPWG 3.4 International Conference,OST2012, Tallinn, Estonia, July 30 – August 3, 2012, p. 160-169.
84. De Bruijn, H., Van Helden, G.J., (2006). A plea for dialogue drivenper formance-based management systems: evidence from the Dutch public sector. Financial Accountability & Management, 22 (4), p. 405–423.
85. Dearden, A., Light, A. (2008). Designing for e-Social Action, An Application Taxonomy *DRS 2008*
86. DeLeon, L., DeLeon, P. (2002). The democratic ethos and public management. *Administration & Society*, *34*(2), p. 229-250.

87. Denhardt R. B. (2001). *Viešųjų organizacijų teorijos*. Vilnius: Algarvė.
88. Depoe, S. P., Delicath, J. W., Elsenbeer, M. F. A. (Eds.). (2004). *Communication and public participation in environmental decision making*. SUNY Press.
89. Depoe, S.P., John, W.D., Elsenbeer, M-F.A. (2004). Communication and Public Participation in Environmental Decision Making. Albany: State University of New York Press, 2004. eBook Collection (EBSCOhost), EBSCOhost (accessed February 26, 2014). URL: http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=143153&site=ehost-live
90. Derksen, M., Beaulieu, A. (2011). Social technology. In I.C. Jarvie & J. Zamora-Bonilla (Eds.), The Sage handbook of the philosophy of social sciences. London, UK: Sage, p. 703–719.
91. Derksen, M., Vikkelsø, S., Beaulieu, A. (2012). Social technologies: Cross-disciplinary reflections on technologies in and from the social sciences. *Theory Psychology*, Iss.: 22, p. 139-147. DOI: 10.1177/0959354311427593.
92. DeSario, J., Langton, S. (1987b). Citizen participation and technocracy. In J. DeSario & S. Langton (Eds.), Citizen participation in public decision making (pp. 3–18). Westport, CT: Greenwood Press
93. Deviatnikovaite, I., Kalašnykas, R. (2007). Kategorijų kontrolė, valdžia ir socialinės technologijos turiningųjų požymių ypatumai teisėtumo užtikrinimo aplinkoje. *Jurisprudencija*. No. 6(96); p. 85–89.
94. Dickson, C. A., MacDonald, R. P., Mansfield, R., Guilhardi, P., Johnson, C., Ahearn, W. H. (2014). Social Galiojančios reikšmėsation of the New England Center for Children-Core Skills Assessment. *Journal of autism and developmental disorders*, *44*(1), p. 65-74.
95. DiSalvo, C., Maki, J., Martin, N. (2007). Mapmover: a case study of design-oriented research into collective expression and constructed publics. *CHI 2007*.
96. Dittrich, Y, Eriksen, S., Hansson, C. (2002). PD in the Wild; Evolving Practices of Design in Use *Proc. PDC 2002*, 124-134.
97. Domarkas V. (2004). Naujieji viešojo administravimo raidos akcentai. Viešoji politika ir administravimas, Nr. 7, p. 7-15.
98. Domarkas, V. (2008). *Nukreipiantis Jungtinių Tautų Organizacijos vaidmuo viešojo administravimo raidos procesuose*. Viešoji politika ir administravimas, Nr. 23.
99. Domarkas, V., Juknevičienė, V. (2007). Viešojo administravimo paradigmos kaitos iššūkiai šio sektoriaus žmogiškųjų išteklių raidai. Viešoji politika ir administravimas, Nr. 19, p. 25-32.
100. Dryfoos, J. (1994). *Full-service schools: A revolution in health and social services for children, youth, and families*. San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers.
101. Dromantaitė-Stancikienė, A. (2011). Subalansuotas lyčių atstovavimas siekiant profesinės karjeros. Daktaro disertacija, Vilnius:Mykolo Romerio universitetas.
102. Drost, E.A. (2011). Galiojančios reikšmėsity and Reliability in Social Science Research, Educational Research and Perspectives, Vol. 38, No. 1, p. 105-123.
103. Duarte, A. T. (2011). Privacy and Health System Solution Case, Conference proceedings „Social Technologies '11: ICT for Social transformations", 17-18 November, 2011, Vilnius-Net.

104. Durocher, J.J., Lufkin, K.M., King, M.E., Carter, J.R. (2011). Social technology restriction alters state-anxiety but not autonomic activity in humans. American Journal of Physiology - Regulatory, Integrative and Comparative Physiology, Iss. 301, p. R1773-R1778. DOI:10.1152/ajpregu.00418.2011.
105. Ebdon, C. (2000). The relationship between citizen involvement in the budget process and city structure and culture. *Public Productivity & Management Review*, p. 383-393.
106. Ehn, P. (2008). Participation in Design Things. *Proc. PDC 2008*, 92-101.
107. Elías, M. V., Alkadry, M. G. (2011). Constructive conflict, participation, and shared governance. *Administration & Society*, *43*(8), p. 869-895.
108. Esser, J.K., Lindoerfer, J.S. (1989). Groupthink and the space shuttleChallenger accident: Toward a quantitative case analysis. Journal of Behavioural Decision Making, 2, p. 169-177.
109. Etzioni A. (1986). Mixed Scanning Revisited. Public Administration Review, 46, p. 8-14.
110. Etzioni, A. (1988). Normative-affective factors: Toward a new decision-making model. *Journal of Economic Psychology*. Vol. 9, Iss. 2, p. 125–150.
111. Etzioni, A., Laudon, K., Lipson, S. (1975). Participatory technology: the Minerva communications tree. *Journal of Communication*, *25*(2), p. 64-74.
112. Evans, M.M., Ali, N. (2013, January). Bridging knowledge management life cycle theory and practice. In *International Conference on Intellectual Capital, Knowledge Management and Organisational Learning ICICKM 2013–Conference Proceedings*, p. 156-165.
113. Ewart, J. et al. (2015). *Social technologies and collective intelligence*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 626 p.
114. Fawcen., S. B., Mathews, R. M., Fletcher, R. K. (1980). Some promising dimensions for bchavioral community reshnology. *Journal of Applied Behavior Amlysis.13, p-* 505-518.
115. Fawcett, S. B. (1991). Social Galiojančios reikšmėsity: A note on methodology. *Journal of Applied Behavior Analysis*, *24*(2), p. 235-239.
116. Fawcett, S. B., Seekins, T., Whang, P.L., Muiu, Ch., Suarez de Balcazar, Y. (1984). Creating and Using Social Technologies for Community Empowerment. Prevention in Human Services, 3:2-3, p. 145-171.
117. Fawcett, S.B., Mathews, R.M., Fletcher, R.K. (1980). Some promising dimensions for bchavioral community reshnology. *Journal of Applied Behavior Amlysis, 13, p.* 505-518.
118. Fergurson, T., The E-Patient Scholars Editorial Team. (2007). E-patients: How they can help us heal health care. From http://www.acor.org/epatientswiki/index.php?title=Image:E-patients_cover.png&printable=yes
119. Finn, C. A., Sladeczek, I. E. (2001). Assessing the social Galiojančios reikšmėsity of behavioral interventions: A review of treatment acceptability measures. *School Psychology Quarterly*, *16*(2), p. 176.
120. Floyd, I. R., Jones, M. C., Rathi, D., Twidale, M. B. (2007). Web Mash-ups and Patchwork Prototyping: User-driven technological innovation with Web 2.0 and Open

Source Software. *Proceedings of the 40th Annual Hawaii International Conference on System Sciences 2007*.
121. Foucault, M. (1978). *The History of Sexuality. Volumne 1, The Will to Knowledge*. London: Penguin.
122. Foucault, M. (2000). *Essential Works of Foucalt, 1954-1984*. Ed. Rabinow P. translated Hurley R. et al.
123. Frendreis, J.P., Vertz, L.I. (1988). A model of decision making and the public service professional*, Political Behaviour*, Vol. 10, No.1, p. 77-93.
124. Friday-Stroud,S.S., Sutterfield, J.S. (2007). "A conceptual framework for integrating six-sigma and strategic management methodologies to quantify decision making", The TQM Magazine, Vol. 19 Iss: 6, p. 561 - 571
125. Friedman, A.L., Miles, S. (2006). Stakeholders: Theory and Practice. New York: Oxford Unicversity Press Inc.
126. Frydenberg, M. (2012). Aligning Open, Physical, and Virtual Spaces in the CIS Sandbox. Open and Social Technologies for Networked Learning IFIPWG 3.4 International Conference,OST2012 Tallinn, Estonia, July 30 – August 3, 2012, p. 121-130.
127. Gallivan, M.J., Keil, M. (2003). *The user–developer communication process: a critical case study*. Info Systems J. 2003 13, p. 37–68.
128. Gareis R. (1989). Management by projects: the management approach for the future. International Journal of Project management. 7(4), p. 234- 243.
129. Gasset, J. O. Y. (1954). Man the technician. *Technology and Values: Essential Readings*.
130. Geodetti, N. (2006). From science to social technology: Eugenics and politics in twentieth-century Switzerland. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, *13*(1), p. 59-88.
131. Giedraitytė, V., Raipa, A. (2012). Inovacijų įgyvendinimo trukdžiai šiuolaikiniame viešajame valdyme, Viešoji politika ir administravimas, 11(2), p. 187-197.
132. Giedraitytė, V. (2016). Viešojo sektoriaus inovacijų proceso trikdžių valdymas Lietuvos savivaldybių administracijose, Daktaro disertacija, Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 346 psl.
133. Goven, J., Langer, E. R., Baker, V., Ataria, J., Leckie, A. (2012). Community engagement in the Management of biosolids: Lessons from four New Zealand studies. *Journal of Environmental Management*, 103, p. 154 – 164.
134. Graham, A. C. (1996). Planning as public dialog: A social communication perspective on participatory processes. Unpublished master's thesis. University of Washington, Seattle, WA.
135. Greenbaum, J., Madsen, K. H. (1993). PD a personal statement. *Communications of the ACM. Special issue on graphical user interfaces: the next generation, 36*(6).
136. Hagen, P., Robertson, T. (2010). Social technologies: challenges and opportunities for participation. In Proceedings of the 11th Biennial Participatory Design Conference, p. 31-40. *ACM*.
137. Hagen, P., Robertson, T. (2012). Social Technologies: The Changing Nature of Participation in Design. Massachusetts Institute of Technology DesignIssues: Volume 28, Number 3., p. 77-78.

138. Hansen, T. J. (2010). The effects of facilitation management on interorganizational coordination and trust in an anti-Iraqu war political advocacy nonprofit network in the Twin Cities. Doctoral dissertation. University Minesota.
139. Harper, D. A. (2010). Numbers as a cognitive and social technology: on the nature of conventional number sequences used in economic systems. Journal of Institutional Economics, Vol.: 6, Iss.: 2, p. 167 - 190. DOI: 10.1017/S1744137409990373
140. Harrysson, M., Schoder, D., Tavakoli, A. (2016). THE EVOLUTION OF SOCIAL TECHNOLOGIES. *Mckinsey Quarterly*, (3), p. 8-12.
141. Hart, J., Ridley, C., Taher, F., Sas, C., Dix, A. (2008). Exploring the facebook experience: a new approach to usability. In *Proceedings of the 5th Nordic conference on Human-computer interaction: building bridges,* p. 471-474. ACM.
142. Hart, P. 't. (1990). Groupthink in government: Astudy of small groups and policy failure. Amsterdam Swets and Zeitlinger.
143. Hearst, M.A. (2009). *Social Technology* [interactive]. [accessed on 06-01-2012]. <http://www.slideshare.net/marti_hearst/ social-technology>.
144. Heidegger, M. (1954). The question concerning technology. *Technology and values: Essential readings*.
145. Heinonen, S., Halonen, M. (2007). "Making Sense of Social Media Interviews and Narratives.", SOMED Foresight Report 2.
146. Helmer, O. et al. (1966). *Social Technology*. New York, NY: Basic Books
147. Henderson, A., Kyng, M. (1991). There's No Place Like Home: Continuing Design in Use; in: Greenbaum, J.; Kyng, M.: Design at Work - Cooperative Design of Computer Artifacts, Hillsdale, p. 219 - 240.
148. Henderson, C. R. (1895). Review. *Journal of Political Economy*, 3(2), p. 236-238.
149. Hickman, L., Longman, C. (1994). Case method: business interviewing. Oracle corporation.
150. Hill C. J., Lynn L. E. (2008). Public Management. A Three-Dimensional Approach. Washington:
151. Hogwood, B., Gunn, L. (1993). Why "perfect implementation" is unattainable. *The policy process. A reader*, *2*, p. 217-25.
152. Hommels, A. M. (2005). Unbuilding cities. Obduracy in urban sociotechnical change.
153. IAPP (2006). Prisijungta 2015-06-18, URL: http://c.ymcdn.com/sites/www.iap2.org/resource/resmgr/imported/06Dec_Toolbox.pdf
154. Irland, L.L., Vincent, J.R. (1974). Citizen participation in decision making – a challenge for public land managers*, Journal of Range Management*, Vol 27, Iss 3, p. 182-185.
155. Irvin, R.A., Stansbury, J. (2004). Citizen participation in decision making: is it worth the effort? *Public Administration Review,* 64, p.55-65.
156. Isbister, K., Höök, K. (2009). On being supple: in search of rigor without rigidity in meeting new design and evaluation challenges for HCI practitioners *CHI 2009*.
157. Ito, M., Antin, J., Finn, M., Law, A., Manion, A., Mitnick, S., ... & Horst, H. A. (2009). *Hanging out, messing around, and geeking out: Kids living and learning with new media*. MIT press.

158. Yuen, K.S.L., Lee, T.M.C. (2003). Could mood state affect risk-taking decisions? Journal of Affective Disorders, 75, p. 11-18.
159. Jaeger, P.T., Munson, S. (2010). Engaging the Public in Open Government: Social Media Technology and Policy for Government Transparency. *Federal register*, *1*.
160. Jaji, R. (2012). Social technology and refugee encampment in Kenya. *Journal of Refugee Studies*, *25*(2), p. 221-238.
161. Janis, I.L. (1972). Victims of groupthink. Boston: Houghton Mifflin.
162. Jankauskienė, D., Rotomskienė, R., Tamošiūnaitė, R., Stokaitė, V., Mačiulienė, M. (2014). Sveikatos priežiūros darbuotojų ir gyventojų įtraukimo ir dalyvavimo e-sveikatos sistemoje mastas ir tendencijos Lietuvoje, Mokslo studija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 216 p.
163. Jarrahi, M.H., Sawyer, S. (2013). Social Technologies, Informal Knowledge Practices, and the Enterprise, Journal of Organizational Computing and Electronic Commerce, 23:1-2, p. 110-137, DOI: 10.1080/10919392.2013.748613
164. Jarrahi, M.H., Sawyer, S. (2015). Theorizing on the take-up of social technologies, organizational policies and norms, and consultants' knowledge-sharing practices. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, *66*(1), p. 162-179.
165. Job, J. (2005). *How is Trust in Government Created? It Begins at Home, but Ends in the Parliament.* Australian Review of Public Affairs, 2005, Vol. 6, No 1, p. 1-23.
166. Johannessen, J. A., Olsen, B., Olaisen, J. (2001). Mismanagement of tacit knowledge: the importance of tacit knowledge, the danger of information technology, and what to do about it, *International Journal of Information Management,* Vol. 21, Iss. 1, p. 3-20.
167. Johannessen, J.A., et al. (1999). Aspects of innovation theory based on knowledge-management, *International Journal of Information Management*, Vol. 19, Iss. 2, p. 121-139.
168. Johnson. H. R.. & Tmpman. J. E. (1979). The settings of ccmmuniry or_eilntzmion practice. In Fred M. Cox. J. L. Erlich. J. Rothman. & J. E. Tropman (Eds.). *Srraregieso/ comrnunir?. organrzarion* (3rd ed.). Itam. 1L: F. E. Peacock.
169. Joinson, A. N. (2008). Looking at, looking up or keeping up with people?: motives and use of facebook. In *Proceedings of the SIGCHI conference on Human Factors in Computing Systems*, p. 1027-1036. ACM.
170. Julian, D.A., Reischl, Th.M., Carrick, R.V:, Katrenich, C. (1997). Citizen participation – lessons from local united way planning process. *Journal of the American Planning Association*, Vol 63, Iss 3, p. 345-355.
171. Juralevičienė, J., Galvanauskaitė, E. (2007). Teoriniai ir praktiniai viešojo administravimo politizacijos aspektai, Viešoji politika ir administravimas, Nr. 19, p. 98-108.
172. Kaniškauskas, S. (2015). Dėmesys technologijoms: rūpestis ar technologija? Coactivity: Philosophy, Communication, 23(2), p. 139–148.
173. Kaplan, A. M., Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media*, Business Horizons*, Vol. 53, Issue 1. p. 67.
174. Kardelis, K. (2007). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai, Vilnius.
175. Kathlene, L., Martin, L.A. (1991). Enhancing citizen participation Panel designs, perspectives and policy formations, *Policy Analzysis and Management*, 10, p. 46-63.

176. Kazakevičiūtė, A., Bagdonienė, L., Rai, S. (2012). Bendrakūros kompleksiškumas išteklių, tiekimo grandinės valdymo ir atviruųjų inovacijų teorijų sandūroje. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir erspektyvos: mokslo straipsnių rinkinys*, (4), p. 188-196.
177. Keaney, R.C., Hays, S.W. (1994). Labor-management relations and participative decision making toward a new paradigm, *Public Administration Review*, 54, p. 44-51.
178. Kennedy, C. H. (1992). Trends in the measurement of social Galiojančios reikšmėsity. Behavioural Analysis. 1992 Fall; 15(2): 147–156.
179. Kevels, D. (1985). In the Name of Eugenics. Berkley: University of California.
180. Kickert, W.J.M., Klijn., E.H., Koppenjan, J.FM. (eds.) (1997). Managing Complex Networks—Strategies for the Public Sector. London: Sage.
181. Kim, T., Cho, J.Y., Lee, B.G. (2012). Evolution to Smart Learning in Public Education: A Case Study of Korean Public Education. Open and Social Technologies for Networked Learning IFIPWG 3.4 International Conference,OST2012 Tallinn, Estonia, July 30 – August 3, 2012, p. 170–178.
182. Kingston, R. (2007). Public Participation in Local Policy Decision-making: The Role of Web-based Mapping. *Cartographic Journal*, *44*(2), p. 138-144. doi:10.1179/000870407X213459
183. Koch, T. (2006). Bioethics as ideology: Conditional and unconditional values. *Journal of Medicine and Philosophy*, *31*(3), p. 251-267.
184. Koo, Ch., et al. (2011). Examination of how social aspects moderate the relationship between task characteristics and usage of social communication technologies (SCTs) in organizations, *International Journal of Information Management*, Vol. 31, p. 445-459.
185. Kraemer, J. (1993). *Building villages to raise our children: Collaboration*. Cambridge, MA: Harvard Family Research Project.
186. Kraujelytė, A., Petrauskas, R. (2007). Technologijų perdavimo vieta inovacijų procese: Lietuvos inovacijų politikos perspektyva, Viešoji politika ir administravimas, Nr. 19, p. 54-68.
187. Kroon, M.B.R. et al (1991). Managig group decision making processes: individual versus collective accountability and groupthink. International Journal of Conflict Management, Vol. 2 Iss.2, p.91-115.
188. Kuhlman, H. (2005). *Living Walden Two: BF Skinner's behaviorist utopia and experimental communities*. University of Illinois Press.
189. Kurvinen, E., Koskinen, I., Battarbee, K. (2008). Prototyping social interaction. *Design Issues*, *24*(3), p. 46-57.
190. Layne, K., Lee. J. (2001). Developing fully functional e-government: a four stage model, *Government information Quaterly*, 18, p. 122-136.
191. Land, Ray; and Bayne, Sian. (2008). Social technologies in higher education: Authorship, subjectivity and temporality. Proceedings of the 6th International Conference on Networked Learning, p. 675-681.
192. Lane J. E. (2001). Viešasis sektorius: sąvokos, modeliai ir požiūriai. Vilnius: Margi raštai.
193. Lane, J. E. (2009). State Management. London: Routledge.

194. Lathrop, D., Ruma, L. (2010). *Open government: Collaboration, transparency, and participation in practice*. " O'Reilly Media, Inc.".
195. Latour, B. (1994) 'Pragmatogonies – a mythical account of how humans and nonhumans swap properties', *American Behavioral Scientist*, 37(6), p. 791–808.
196. Leatherman, J., Howell, M. (2000). Meaninful input to public policy: citizen participation strategies, publikacijų serijoje „*Keeping on track: Strategies for dealing with controversial public policy*", Kansas state university.
197. Lee, G., Kwak, Y. H. (2012). An open government maturity model for social media-based public engagement. *Government Information Quarterly*, *29*(4), p. 492-503.
198. Leibetseder, B. (2011). A Critical Review on the Concept of Social Technology. *Social Technologies*, 1(1), p. 7–24.
199. Leichteris, R. (2011). Mokslo ir technologijų parkai socialinių technologijų kontekste. *Social Technologies*, 1(1), p. 139–150.
200. Leino, J., Tanhua-Piiroinen, E., Sommers-Piiroinen, J. (2012). Learning with Social Technologies: Workplace Learner Experiences of Wiki and Blog and Perceptions of PLE. Open and Social Technologies for Networked Learning IFIPWG 3.4 International Conference,OST2012 Tallinn, Estonia, July 30 – August 3, 2012, p. 59-68.
201. Leko, M.M. (2014). The Value of Qualitative Methods in Social Galiojančios reikšmėsity Research. *Remedial and Special Education*, 0741932514524002.
202. Lektorsky, V.A. (2017). Social Technologies and Man. *Russian Social Science Review*, *58*(1), 3-14. doi:10.1080/10611428.2017.1274953
203. Leonard, E., Etzioni, A., Hornstein, H. A., Abrams, P., Stephens, T., Tichy, N. (1971). MINERVA: A participatory technology system. *Bulletin of the Atomic Scientists*, *27*(9), p. 4-12.
204. Leonardi, P. M., Huysman, M., Steinfield, C. (2013). Enterprise social media: Definition, history, and prospects for the study of social technologies in organizations. *Journal of Computer-Mediated Communication*, *19*(1), p. 1-19.
205. Lewis, M. (2007). The Personal Equation: Political Economy and Social Technology on India's Canals, 1850–1930. *Modern Asian Studies*, *41*(05), p. 967-994.
206. Li, Ch., Bernoff, J. (2012). Groundswell, Expanded and Revised Edition: Winning in a World Transformed by Social Technologies. Harvard Business School Press Books, 352 p.
207. Lievrouw, L. A. (2006). Oppositional and activist new media: remediation, reconfiguration, participation. *PDC 2006*.
208. Lilja, N., Ashby, J. (1999). Types of participatory research based on locus of decision making.
209. Lindblom, C.K. (1994). The Implications of Organizational Legitimacy for Social Corporate Performance and Disclosure. Presented at the Critical Perspectives on Accounting Conference.
210. Linders, D., Wilson, S.C., Bertot, J.C. (2010). *White paper on open government*. University of Maryland: Center for Library & Information Innovation.
211. LR Statistiko departamentas (2011). Gyventojų ir būstų surašymas. Pasiekiama: http://osp.stat.gov.lt/2011-m.-surasymas

212. Luiselli, J.K., Reed, D.D. (2011,). Social Galiojančios reikšmėsity. Encyclopedia of Child Behavior and Development. p 1406
213. Luo, S., Xia, H., Yoshida, T., Wang, Z. (2009). Toward Collective Intelligence of Online Communities: A Primitive Conceptual Model. *Journal of System Sciences and System Engineering*, 18(2), p. 203-221.
214. Mager, A. (2009). Mediated health: sociotechnical practices of providing and using online health information. *New Media & Society*.
215. Mayer, K. (2009). Who produces social technologies? access online 16 Sep. 2012, url: http://socialtechnology.wordpress.com/2009/10/23/who-produces-social-technologies
216. Malone, T. W. (2006). What is Collective Intelligence and What Will We Do About it? *Edited transcript of remarks presented at the official launch of the MIT Center for Collective Intelligence, October 13, Cambridge, MA*.
217. Malone, T. W., Laubacher, R., Dellarocas, C. (2010). The collective intelligence genome. *MIT Sloan Management Review*, *51*(3), 21.
218. Manyika, J., Chui, M., Bughin, J., Dobbs, R., Bisson, P., Marrs, A. (2013). Disruptive technologies: Advances that will transform life, business, and the global economy. McKinsey Global Institute Report May 2013, 176 p.
219. Marchant, M., Heath, M.A., Miramontes, N.Y. (2013). Merging Empiricism and Humanism Role of Social Galiojančios reikšmėsity in the School-Wide Positive Behavior Support Model. *Journal of Positive Behavior Interventions*, *15*(4), p. 221-230.
220. Matakas, J., Smalskys V. (2007). Šiuolaikinės Ukrainos socialinės politikos tendencijos, Viešoji politika ir administravimas, Nr. 19, p. 109-117.
221. „McKinsey Global" institutas (2012). McKinsey Global Survey results, access online 16 Sep. 2012, url: https://www.mckinseyquarterly.com/article=2975.
222. McLaughlin K., Osborne S. P., Ferlie E. (2003). New Public Management: Current Trends and Future Prospect. London: Routledge.
223. Meikle-Yaw, P.A. (2006). Democracy Satisfaction: The Role of Social Capital and Civic Engagement in Local Communities. (Doctoral dissertation Mississippi State University, 2006).
224. Meilienė, E., Čiutienė, R. (2010). Universiteto projektų vadybos brandos vertinimo aspektai, Viešoji politika ir administravimas. Nr. 33, p. 81-92
225. Melaville, A. I., Blank, M. J., Asayesh, G. (1993). *Together we can: A guide for crafting a profamily system of education and human services*. Washington, DC: U.S. Department of Education and U.S. Department of Health and Human Services. Available online: http://eric-web.tc.columbia.edu/families/TWC/
226. Merkel, C. B., Xiao, L., Farooq, U., Ganoe, C. H., Lee, R., Carroll, J. M., et al. (2004). Participatory Design in Community Computing Contexts: Tales from the Field *Proc. PDC 2004*.
227. Merriam-Webster dictionary. (2014). Term „Social media". Accessed 23-01-2014, URL: http://www.merriam-webster.com/dictionary/social%20media
228. Metcalf, L., Benn, S. (2012). The Corporation is Ailing Social Technology: Creating a 'Fit for Purpose' Design for Sustainability. Journal Of Organizational Comput-

ing And Electronic Commerce, Vol.: 23, Iss.: 1-2,Special Issue SI, P. 110-137. DOI 10.108010919392.2013.748613
229. Mikulskienė, B. (2011). Sprendimų priėmimo metodai viešajam valdymui. Vilnius: Mes.
230. Mikulskienė, B., Pitrėnaitė-Žilėnienė, A.; Švaikauskienė, S., Galiauskienė, E., Narbutas, Š. (2016). Įtrauktis: Ką geba Lietuvos asociacijos? Kolektyvinė monografija, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 468 p.
231. Montoya-Weiss, M., Massey, A.P., Song, M. (2001). Getting It Together: Temporal Coordination and Conflict Management in Global Virtual Teams, *Academy of Management Journal,* 44(6), p. 1251–1262.
232. Morris, M. R., Inkpen, K., Venolia, G. (2014, February). Remote shopping advice: enhancing in-store shopping with social technologies. In *Proceedings of the 17th ACM conference on Computer supported cooperative work & social computing,* p. 662-673.
233. Nakrošis, V., Martinaitis, Ž. (2009). The Lithuanian Public Sector Organisations: The EU-Driven Expansion within the Domestic Arrangements of Autonomy and Control. Viešoji politika ir administravimas, Nr. 29, p. 18-27.
234. Nelson, R. (2003). Physical and Social Technologies, and Their Evolution. Économie Appliquée, LEM Working Paper Series, Accessed online 18/09.2013, URL: http://www.sssup.it/UploadDocs/5735_2003_09.pdf
235. Nelson, R. (2007). Institutions, ``Social Technologies", and Economic Progress. Globelics Working Paper Series: The Global Nwtwork for Economics of Learning, Innovation, and Competence Building System, No. 2007-03, p. 32.
236. Nelson, R. R. (2002). Bringing institutions into evolutionary growth theory. *Journal of Evolutionary Economics,*Vol. 12, p. 17–28.
237. Nelson, R. R. (2008). What Enables Rapid Economic Progress: What Are the Needed Institutions? *Research Policy*, Volume 37, Issue 1, p. 1-11.
238. Nelson, R. R., Sampat, B. N. (2001). Making Sense of Institutions as a Factor Shaping Economic Performance, *Journal of Economic Behavior and Organization*, iss. 44, p. 31–54.
239. Nelson, R. R., Winter, S. (1982). An evolutionary theory of economic change. Harvard University Press. Cambridge, MA
240. Neumann P.J., Parente S.T., Paramore L.C. (1996) Potential savings from using informatikon technology applications in health care in the United States, *Int J Techno lAssess Health Care,* Summer; 12(3), p. 425-35.
241. Neverauskas, B., Tijūnaitienė, R. (2007). Visuomenės dalyvavimo miesto valdymo sprendimų priėmime teorinė prieiga. *Economics & Management*, p. 619-628.
242. NOIPC (2013). Savivaldybių ir nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimas: Dalyvavimas viešajame valdyme, sprendimų priėmimas ir viešųjų paslaugų teikimas. Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centras, Vilnius, p. 52.
243. North, D., Wallis, J. (1994). Integrating institutional change and technological change in economic history: a transaction cost approach, *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, Vol. 150, p. 609–624.
244. Norvaišas, S., Mažeika, A., Paražinskaitė, G., Skaržauskienė, A., Šiugždaitė, R., Tamošiūnaitė, R. (2011). Įtinklintos vadybos studijos. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, p. 107.

245. Novikovas, A. (2007). Socialinių technologijų taikymo ypatumai administracinėje teisėje. Socialinės technologijos ir jų taikymas savivaldybių veikloje, užtikrinant vietos gyventojų saugumą. *Jurisprudencija*. No. 6(96); p. 59–62.
246. Nutt, P.C. (1976). Models for decision making ino organiyations and some contextual variables which stipulate optimal use, *The Academy of Management Review*, Vol. 1, iss. 1., p. 84-98.
247. OECD (2001). Citizens as Partners: Information, Consultation and Public Participation in Policy-making. Paris, OECD
248. Oyler, M., Harper, G. (2007). The technology of participation (ToP©). *The Change Handbook: The Definitive Resource on Today's Best Methods for Engaging Whole Systems. 2nd edn. California: Berrett-Koehler Publishers*, *800*.
249. Oyler, M., Harper, G. (2009). The technology of participation. *The Change Handbook: The Definitive Resource on Today's Best Methods for Engaging Whole Systems: Easyread Super Large 24pt Edition*, 69.
250. Orlikowski, W. J. (1992). The duality of technology: Rethinking the concept of technology in organizations. *Organization science*, *3*(3), p. 398-427.
251. Owen, H. (2008). *Open space technology: A user's guide*. Berrett-Koehler Publishers.
252. Owen, H. H. (1997). *Expanding our now: The story of open space technology*. Berrett-Koehler Publishers.
253. Owen, R. (1972). *A New View of Society: Or, Essays on the Principle of the Formation of the Human Character preparatory to the development of a plan for gradually ameliorating the condition of mankind* (2nd ed.). Clifton, NJ: A.M. Kelley. (Original work published 1813)
254. Palidauskaitė, J. (2007). Motyvacijos unikalumas valstybės tarnyboje . Viešoji politika ir administravimas, Nr. 19, p. 33-45.
255. Pang M.-S., (2014). IT governance and business value in the public sector organizations — The role of elected representatives in IT governance and its mpact on IT value in U.S. state governments, Decision Support Systems, http://dx.doi.org/10.1016/j.dss.2013.12.006
256. Pangeran, M. H.; Pribadi, K. S.; Wirahadikusumah, R. D.; Notodarmojo, S. (2012) „Assessing Risk Management Capability of Public Sector Organizations Related to PPP Scheme Development for Water Supply in Indonesia" Civil Engineering Dimension, Vol. 14 Issue 1, p. 26-35.
257. Paražinskaitė, G., Tvaronavičienė, A. (2013). Socialinių technologijų naudojimo virtualių bendruomenių įtraukimui į sprendimų priėmimo procesą teisinės prielaidos lietuvos respublikos teisės sistemoje, „Social technologies'13 conference proceedings", 2013 (December), Vilnius: Mykolas Romeris University, p. 104-122.
258. Parker, R.B. (2010). Free Speech and the Social Technologies of Democracy, Scientific Inquiry and the Free Market. Chapter in a book „Freedom of Expression in a Diverse World „, ed. Deirdre Golash. Springer Dordrecht Heidelberg London New York, p. 228 [p.4-5]
259. Passey, D. (2012). Educational Transformation with Open and Social Technologies in the Non-formal School Curriculum An Analysis of Three Case Studies in the United

Kingdom. Open and Social Technologies for Networked Learning IFIPWG 3.4 International Conference,OST2012 Tallinn, Estonia, July 30 – August 3, 2012, p. 149-159.
260. Passos, E., Otanari, T. M. D. C., Emerich, B. F., Guerini, L. (2013). The Citizen Committee as a co-management strategy in participatory research in the field of mental health in Quebec. *Ciência & Saúde Coletiva*, *18*(10), p. 2919-2928.
261. Patton, M. (1990). Qualitative evaluation and research methods. Sage-Publications: Newbury Park, London, New Delhi.
262. Pauliukevičiūtė, A., Raipa, A. (2012). Culture management key challenges in changing economic environment. 7th International Scientific Conference "Business and Management 2012" May 10 -11, 2012, Vilnius, Lithuania, p. 701-708, URL: http://leidykla.vgtu.lt/conferences/BM_2012/social_and_economics/701_708_Pauliukeviciute.pdf
263. Pelikan, P. (2003). Bringing institutions into evolutionary economics: another view with links to changes in physical and social technologies. Journal of evolutionary economics, Iss.: 13, p. 237–258. DOI: 10.1007/s00191-003-0157-9
264. Perry, J.L., Porter, L.W. (1982). Factors Affecting the Context for Motivation in Public Organizations. Academy of Management Review , No 7, p. 89 - 98.
265. Peters B.G. (2002). *Biurokratijos politika*. Vilnius:Pradai.
266. Petrauskienė, A., Žilinskas, G. (2013). Informacinių technologijų įtaka politiniam dalyvavimui: interneto skverbties ir rinkėjų aktyvumo tendencijos Lietuvoje. Viešoji politika ir administravimas. T. 12, Nr. 1, p. 50–64.
267. Petts, J. (2001). Evaluating the Effectiveness of Deliberative Process. *Journal of Environmental Planning and Management*, Vol 44, Iss 2, p. 207-226.
268. Petukienė, E.; Tijūnaitienė, R. 2007. Visuomenės dalyvavimas šiuolaikiniame viešajame valdyme, iš A. Raipa (red.). Naujoji viešoji vadyba. Kaunas: Technologija, p. 229–245.
269. Petukienė, E.; Tijūnaitienė, R.; Raipa, A. (2007). Visuomenės dalyvavimas: socialinio kapitalo, demokratijos ir racionalaus pasirinkimo teorijų apžvalga. Viešoji politika ir administravimas, Nr. 21, p. 87-95.
270. Piliutytė, J. (2007). Miestų konkurencingumo koncepcija ir analizės lygmenys, Viešoji politika ir administravimas, Nr. 19, p. 81-89.
271. Pinch, T.J., Ashmore, M., Mulkay, M. (1992) 'Technology, testing, text: Clinical budgeting in the U.K. National Health Service', in W.E. Bijker and J. Law (eds), *Shaping Technology/Building Society: Studies in Sociotechnical Change*. Cambridge, MA: MIT Press. p. 265–289.
272. Pitrėnaitė, B., Mikulskienė, B. (2012). Requirements for participatory framework on governmental policy level, European Journal of Interdisciplinary studies, 4, p. 3-14.
273. Pyrozhenko, V. (2011, June). Implementing open government: exploring the ideological links between open government and the free and open source software movement. In *The 11th Annual Public Management Research Conference*.
274. Poelmans, M. (2006). „ePiliečio deklaracija". Deklaracijos tekstas anglų kalba pasiekiamas adresu: http://www.mattpoelmans.nl/blog/wp-content/uploads/eCitizenCharter-Workbook-English.pdf

275. Pomerol, J.CH., Adam, F. (2004). Practical Decision Making – From the Legacy of Herbert Simon to Decision Support Systems. *Decision Support in an Uncertain and Complex World: The IFIP TC8/WG8.3 International Conference*.
276. Popper, K. R. (1944). The Poverty of Historicism. II. A Criticism of Historicist Methods. *Economica. New Series*. 11(43): 119-137.
277. Popper, K. R. (1966). *The Open Society and Its Enemies.* Fifth revised edition, Princeton and New Jersey: Princeton University Press,.
278. Porter, C.E. (2006) A Typology of Virtual Communities: A Multi-Disciplinary Foundation for Future Research. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 10,1.
279. Pukelytė, I. (2008). Valstybinių kultūros organizacijų vadyba. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, No. 47, p. 91-106
280. Raghunathan, R., Pham, M. T. (1999). All negative moods are not equal: Motivational influences of anxiety and sadness on decision making. Organizational Behavior and Human Decision Processes, 79, p. 56-77.
281. Raipa A. (red.) (1999). Sprendimų priėmimo teorijos. Biurokratijos vieta ir vaidmuo demokratiškai įgyvendinant sprendimus. Kn.: Viešasis administravimas. Monografija. Kaunas: Technologija.
282. Raipa, A., Buškevičiūtė, J. (2011). Piliečių dalyvavimas priimant sprendimus: naujojo viešojo valdymo kontekstas. *Public Administration (16484541)*, *2*(30), p. 27-35.
283. Rayner, S. (2003). Democracy in the age of assessment: reflections on the roles of expertise and democracy in public-sector decision making. *Science & Public Policy (SPP)*, *30*(3), p. 163-170.
284. Rajvanshi, A. (2003). Promoting Public Participation for Integrating Sustainability Issues in Environmental Decision-Making:: The Indian Experience. *Journal Of Environmental Assessment Policy & Management*, *5*(3), p. 295.
285. Rawls, J. (1993). *Political liberalism*. New Your: Columbia university press.
286. Reagan, P., Rohrbaugh, J. (1990). "Group Decision Process Effectiveness: A Competing Values Approach," Group & Organization Studies, 15 (1), pp. 20–43.
287. Redford, E. S. (1969). *Democracy in the administrative state*. New York: Oxford University Press.
288. Regeer, B. J., Bunders, J. F. (2009). Knowledge co-creation: Interaction between science and society. *A Transdisciplinary Approach to Complex Societal Issues. Den Haag: Advisory Council for Research on Spatial Planning, Nature and the Environment/Consultative Committee of Sector Councils in the Netherlands [RMNO/COS]*.
289. Renn, O., Webler, T., Rakel, H., Dienel, P., Johnson, B. (1993). Public participation in decision making: A three-step procedure. *Policy Sciences*, *26*(3), 189-214.
290. Riekašius R. (2011). *Politinis dalyvavimas: samprata ir tipologija*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
291. Rifkin, S.B., Kangere, M. (2001). What is participation? In S. Hartlye (ed.) „CBR: A participatory strategy in Africa, Reference of the conference hosted by the Uganda National Institute of Special Education, September 2001, Kampala. URL:asksource. Info/cbr-book/cbr03.pdf. Prisijungta 2013-06-12.

292. Robbins, M.D:, Simonsen, B., Feldman, B. (2008). Citizens and resource allocation: improving decision making with interactive web-based citizen participation., *Public Administration Review*, 68, p. 564-575.
293. Rohm, H., Halbach, L. (2005). Developing and using balanced scorecard performance systems. The Balanced Scorecard Institute.
294. Rose, N.S. (1996). *Inventing our selves: Psychology, power, and personhood*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
295. Rosener, J.R. (1978). *Matching method to purpose The challenges of planning citizen participation activities* knygoje Citizen Participation in America, Lexington Books, red. Stuart Langton.
296. Rosine, H., Tugrul, U.D. (2007). Desicion-making in The Service Sector – Comparison of Information Technology Acquisition Between Private and Public Institutes. International Journal of Innovation and Tehnology Management. Vol. 4, No. 1, p. 41-58.
297. Rowe, G., Frewer, L.J. (2005). A typology of public engagement mechanisms. Science, Technology, & Human Values 30 (2), p. 251–290.
298. Rudzkienė, V. (2005). Socialinė statistika. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
299. Russel, C.S. (Ed.) (1978). Collective decision making. Pappers presented t a forum held January 17-19, 1978, Recourses for the Future, Inc., Washington DC, ISBN 0-8018-2320-X
300. Schelling, T. (1960). *The strategy of conflict*. Cambridg: Harward university press.
301. Schlossberg M. A., Shuford E. (2005). Delineating 'Public' and 'Participation' in PPGIS. URISA Journal. Nr.16(2). 2005. P. 15–26. http://www.uoregon.edu/~schlossb/articles/PPGIS_Schlossberg.pdf.
302. Scholl, H.J. (2004). Involving salient stakeholders Beyond the technocratic view on change. *Action Research,*Volume 2(3), p. 277–304.
303. Schotter, A. (1981). The economic theory of social institutions. Cambridge: Cambridge University Press.
304. Schraube, E. (2009). Technology as materialized action and its ambivalences. *Theory & Psychology, 19*, p. 296–312.
305. Schutz , W.C. (1958). *Fundamental interpersonal relationship orientation: A three dimensional theory of interpersonal behavior*. New York : Holt, Rinehart, and Winston.
306. Schwartz, I. S., Baer, D. M. (1991). Social Galiojančios reikšmėsity assessments: Is current practice state of the art?. *Journal of Applied Behavior Analysis*, *24*(2), p. 189-204.
307. Scott, J., Kaiser, T. (2005). Permanente's experience of implementing an electronic medical record: a qualitative study. *BMJ* 2005; 331 (7528): 1313-1316 (3 December 2005).
308. Scriven, P. (2012). International focus: public service co-production around the world. Guardian News and Media Limited.
309. Segerberg, A., Bennett, W. L. (2011). Social media and the organization of collective action: Using Twitter to explore the ecologies of two climate change protests. *The Communication Review*, *14*(3), p. 197-215.

310. Sekhar, B.M.R.; Babu, K.V.S.N.J. (2012). MIS . Vs. DSS In Decision Making. *Global Journal of Management and Business Research*. Vol. 12, No.16, p. 1-8.
311. Senecah, S.L. (2004) "The Trinity of Voice: The Role of Practical Theory in Planning and Evaluating the Effectiveness of Environmental Participatory Processes" Knygoje: Depoe, Stephen P., John W. Delicath, and Marie-France AepliElsenbeer. 2004. Communication and Public Participation in Environmental Decision Making. Albany: State University of New York Press, 2004. eBook Collection (EBSCOhost), EBSCOhost (accessed February 26, 2014). URL: http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=143153&site=ehost-live
312. Senge, P. (1990). *The Fifth Discipline.* New York: Currency Duobleday.
313. Serafinas, D., Ruzevičius, J. (2009). Aukštųjų mokyklų veiklos tobulinimo pokyčių kontekste įžvalgos, Economics and Management, Vol. 14., p. 1091-1099.
314. Shapin, S., Schaffer, S. (1985). *Leviathan and the air-pump: Hobbes, Boyle, and the experimental life*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
315. Sheng, Y.K. (2009). What is good governance? Prisijungta 2014-01-29, URL: http://www.unescap.org/pdd/prs/ProjectActivities/Ongoing/gg/governance.asp
316. Shirky, C. (2008). *Here comes everybody*: Penguin Press.
317. Simon, H.A. (1976). From Substantive to Procedural Rationality. In S. J. Latsis (Ed.), *Method and Appraisal in Economics*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 130-131.
318. Simonsen, B, Johnston, N., Barnett, R. (1996). Attempting non-incremental budget change in Oregon: an exercise in Policy sharing, *American Review of Public Administration*, vol 26, iss. 2, p. 231-250.
319. Skaržauskienė, A. (2010). Sisteminis mąstymas lyderystėje. Vilnius: Mykolo Romerio Universiteto Leidybos centras, p. 164.
320. Skaržauskienė, A., Tamošiūnaitė, R. (2016). Social media for growing collective intelligence in online communities. Chapter in book: *Analyzing the strategic role of social networking in firm growth and productivity* / [Editors]: Vladlena Benson, Ronald Tuninga, GeorgeSaridakis. Hershey : IGI Global, p. 120-135.
321. Skaržauskienė, A; Tamošiūnaitė, R.; Žalėnienė I. (2013a). Defining Social technologies. Proceedings of the 4th international conference on Information systems management and evaluation, RMIT University Vietnam, Ho Chi Ming Sity, Vietnam 13-14 May 2013 / edited by Blooma John, Mathews Nkhoma, Nelson Leung. [Sonning Common] : Academic Conferences and Publishing International, 2013.
322. Skaržauskienė, A., Tamošiūnaitė, R., Žalėnienė, I. (2013b) Defining Social Technologies: evaluation of social collaboration tools and technologies, *Electronic Journal Information Systems Evaluation*, Volume 16, Issue 3, 2013, p.232-241.
323. Skinner, B.F. (1948). Walden II. *Nueva York: Macmillan*.
324. Skinner, B.F., Hayes, J. (1976). *Walden two* (p. 18-20). New York: Macmillan.
325. Smaliukienė, R. (2005). Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo įtaka socialinei atsakomybei versle, Viešoji politika ir administravimas, Nr. 12, p. 69-76.
326. Small, A. W. (1898). Seminar Notes: The Methodology of the Social Problem. Division I. The Sources and Uses of Material, American Journal of Sociology, Iss. 4:1, p. 113-144.

327. Smith, A. (1973). The Wealth of Nations,Modern Library, N. Y.
328. Smith, A., Anderson, M. (2017). *Automation in everyday life*, Pew Research Centre, October, 2017. URL: http://assets.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/14/2017/10/03151500/PI_2017.10.04_Automation_FINAL.pdf
329. Smith, P.D., McDonough, M.H. (2001). Beyond public participation: Fairness in natural resource decision making. *Society & Natural Resources*, *14*(3), p. 239-249.
330. Snavely, K., Tracy, M. B. (2002). Developement of trust in rural nonprofit collaboations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, Iss. 31, p. 120-127.
331. Soelberg, P. (1966). Unprogrammed Decision Making. *Academy of Management Proceedings*, Iss.1. p. 3-16.
332. Sovacool, B.K. (2010). Broken by design: The corporation as a failed technology. Science Technology and Society, 15(1), p. 1–25.
333. Spekle, R.F., Verbeeten, F.H.M. (2013). The use of performance measurement systems in the public sector: Effects on performance. Manage. Account. Res. http://dx.doi.org/10.1016/j.mar.2013.07.004
334. Sproull, L., Faraj, S. (1997). Atheism, Sex, and Databases: the Net as a Social Technology, in Culture of the Internet, Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
335. Staponkienė, J. (2005). Naujosios viešosios vadybos elementų identifikavimas, *Viešoji politika ir administravimas*, T. 13, p. 83–91.
336. Stasiukynas, A. (2010). Visuomenės dalyvavimas Lietuvos elektros energetikos sektoriaus valdyme. Viešoji politika ir administravimas. Nr. 32, p. 104–119.
337. Stern, P. C., Dietz, T., National Research Council (U.S.). (2008). *Public Participation in Environmental Assessment and Decision Making*. Washington, DC: National Academies Press.
338. Stöckelová, T. (2012). Social technology transfer? Movement of social science knowledge beyond the academy. Theory Psychology, Vol.: 22, Iss.: 2, p. 148-161. DOI: 10.1177/0959354311433235
339. Stone D. (2004). *Viešosios politikos paradoksai: Sprendimų priėmimo menas politikoje*. Vilnius: Eugrimas.
340. Stoner, J.A.F.; Freeman, R.E., Gilbert, D.R. (2001). Vadyba. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
341. Strain, P. S., Barton, E. E., Dunlap, G. (2012). Lessons learned about the utility of social Galiojančios reikšmėsity. *Education and Treatment of Children*, *35*(2), p. 183-200.
342. Strange, J.H. (1972). The impact of citizen participation on public administration. *Public Administration Review*, 32 – Special Issue: Citizen action in model cities and CPA programs: Case studies and evaluation, p. 457-470.
343. Stumbraitė-Vilkišienė, E. (2013). Piliečių dalyvavimo aktyvumo ir pasitenkinimo sąveikos konceptualizacija kuriant viešąją paslaugą: daktaro disertacija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, ą: daktaro disertacija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 354 p.
344. Sudnickas, T. (2005). Išorinių išteklių panaudojimas viešojo sektoriaus organizacijose. Viešoji politika ir administravimas, Nr. 12, p. 38-45.

345. Sugden, R. (1989). Spontaneous order. *Journal of Economic Perspectives,* Vol. 3, p. 85–97.
346. Surowiecki, J. (2004). The Wisdom of Crowds, New York: Doubleday, 296 p.
347. Sutcliff, J. B. (2008). Public Participation in Local Politics: The Impact of Community Activism on the Windsor-Detroit Border Decision Making Process. *Canadian Journal Of Urban Research*, *17*(2), p. 57-83.
348. Svensson, J. (2012). Social Media and the Disciplining of Visibility: Activist Participation and Relations of Power in Network Societies. *European Journal of ePractice*, No 16.
349. Šarkutė, L. (2006). Sprendimų priėmimo modeliai Lietuvos Respublikos vyriausybėse: vidinių veiksnių analizė, Viešoji politika ir administravimas, 18, p. 99-115.
350. Šarkutė, L. (2009). Sprendimų priėmimo samprata ir tyrimų tradicijos. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 25, p. 105-119.
351. Šiugždinienė, J. (2006). Competency Management in the Context of Public Management Reform. Viešoji politika ir administravimas, Nr.18, p. 26 – 33.
352. Tamošiūnaitė, R., Baležentis, A. (2013). How Useful and Possible Collective Intelligence Technologies Are in Programming of Public Sector's Decisions?, *Socialines Technologijos*, *3*(2).
353. Tamošiūnaitė, R. (2012). Sustainable governance from bottom to top: Networking in decision making process. Societal Innovations for Global Growth, 2012, No. 1(1), p. 466-478.
354. Tamošiūnaitė. R. (2015). What approach is suitable for Social technology research? *Contemporary Research on Organization Management and Administration*, No. 3(1), p. 97-104.
355. Tavares, L. V. (2012). An acyclic outranking model to support group decision making within organizations. *Omega*, Vol. 40, ISS. 6, p. 782-790.
356. Tiganas, A. (2012). Fostering Public Attendance within Territorial Marketing Field - A Local Diagnosis Aimed at Providing Image Strategy Improvements to the Romanian City of Cluj-Napoca. Viešoji politika ir administravimas. T. 11, Nr. 4, p. 619–628.
357. Tikkamäki, K., Mavengere, N. (2012). Organizational Learning, Agility and Social Technologies in Contemporary Workplaces. Open and Social Technologies for Networked Learning IFIPWG 3.4 International Conference, OST2012, Tallinn, Estonia, July 30 – August 3, 2012, p. 205–209.
358. Tritter J. Q., McCallum A. (2006). The Snakes and Ladders of User Involvement: Moving Beyond Arnstein. *Health Policy,* 76(2), p. 156–168.
359. Tullock, G. (1987, 2008). "Public choice", The New Palgrave Dictionary of Economics. Abstract.
360. Tvaronavičienė A., Paražinskaitė G. (2013). Socialinių technologijų naudojimo virtuealių bendruomenių įtraukimui į sprendimų priėmimo procesą teisinės prielaidos Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje. International Conference of Social Technologies '13: conference papers. Vilnius: Mykolas Romeris University, 10-11 October, 2013., p. 104-122.
361. Twidale, M.B., Floyd, I.R. (2008). Infrastructures From the Bottom-Up and the Top-Down: Can They Meet in the Middle? . *PDC 2008*.

362. Ule, A. (2009). Collective decision making as the actualization of decision potential, *Interdisciplinary description of complex systems*, 7(2), p. 90-105.
363. Umpleby, S., Medvedeva, T., Oyler, A. (2004). The technology of participation as a means of improving universities in transitional economies. *World Futures: The Journal of General Evolution*, *60*(1-2), p. 129-136.
364. Urmonas, A. (2007). Socialinių technologijų metodologinė funkcija administracinėje teisėje. Socialinių technologijų konceptualių modelių pritaikymo administracinėje teisėje paieška. *Jurisprudencija*. No. 6(96); p. 9–15.
365. Vaičiūnienė, V., Mažeikienė, V., Valūnaitė Oleškevičienė, G. (2013). Social Media in Adult Education. Vilnius: Mykolas Romeris University.
366. Vanagas, R. (2006). Naujosios viešosios vadybos taikymo galimybės šalies vietos savivaldos sistemoje esant dabartinei teisinei bazei, Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, No. 2(7), p. 160-169.
367. Velliaris, D.M., Willis, C. R., Breen, P.B. (2015). Reflections on the impact of social technologies on lecturers in a pathway institution. In *Implications of social media use in personal and professional settings*, p. 131-154. IGI Global.
368. Vroom, V.H:, Jago, A.G. (1988). *The new leadership: managing participation in organiyations*. Eaglewood Cliffs, New Yourk: Prentice Hall.
369. Walker, G. B.; Daniels, S. E. (1997). Collaborative Public Participation in Environmental Conflict Management: an Introduction to five Approaches, in S. L. Senecah (Ed.). Proceedings of the Fourth Biennial Conference on Communication and Environment. Syracuse, NY: State, p. 271–289
370. Warwick, D., Kelman, H. (1976). Ethical issues in social intervention, In W. Bennis, K. Bennis, R. Chin & K. Corey (Eds.). *The planning of change*. (3rd ed.), New York: Holt, Rinehart and Winston, p. 470 - 495.
371. Watson, J.B. (1930). *Behaviorism*. New York: W.W. Norton & Company.
372. Webler, T., Tuler, S. (2006). Four Perspectives on Public Participation Process in Environmental Assessment and Decision Making: Combined Results from 10 Case Studies. *Policy Studies Journal*, *34*(4), p. 699-722. doi:10.1111/j.1541-0072.2006.00198.x
373. Weeks, S.B. (1970). Involving citizens in making public policy. Journal of Extension: Winter 1970.
374. Werner, N. S., Duschek, S., Schandry, R. (2009). Relationships between affective states and decision-making. International Journal of Psychophysiology, 74, p. 259-265.
375. Willem, A. (2010). Trust in whole networks in the public and nonprofit sector: the impact of public sector characteristics. Unpublished working paper, University Gent.
376. Williams, A. (2004). International Labour Mobility and Uneven Regional Development in Europe. European Urban and Regional Studies, T.11, Nr.1, p. 27-46.
377. Wolf, M.M. (1978). Social Validity: the case for subjective measurement or how applied behavior analysis is finding its heart. *Journal of applied behavior analysis*, *11*(2), p. 203-214.
378. Woolley, A. W., Chabris, C. F., Pentland, A., Hashmi, N., Malone, T. W. (2010). Evidence for a Collective Intelligence Factor in the Performance of Human Groups. *Science*, 330(6004), 686–688.
379. Zeleny, M. (1982). *Multiple criteria decision making*. McGraw-Hill Book Company.

PRIEDAI

Priedas 1.1.

Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese priemonių klasifikavimas pagal tris kriterijus: sąveikos atstumą, sąveikos intensyvumą, dalyvių kiekį[9]

Dalyvavimo priemonės kodas	Mokslinėje literatūroje analizuojamos gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese priemonės (abėcėlinis sąrašas)	Klasifikavimo kriterijai						
		Sąveikos atstumą		Sąveikos intensyvumą			Sąveikos dalyvių kiekį	
		„Akis į akį“	**Nuotolinės**	**Pasyvios**	**Aktyvios**	**Proaktyvios**	**Individualios**	**Grupinės**
DP1	Apklausos naudojant programinę įrangą		x		x		x	
DP2	Apklausos telefonu		x		x		x	
DP3	Apklausų formos internete		x		x		x	
DP4	Atsiliepimo formos pateikiamos paštu		x		x		x	
DP5	Atsiliepimų registras		x		x	x	x	
DP6	„Atvirų durų dienos”	x			x	x	x	
DP7	Balsavimas internetu		x		x		x	
DP8	Bendruomenės aktyvintojai	x				x	x	x
DP9	Bendruomenės susirinkimai	x		x	x	x		x
DP10	Bendruomeninės projektų inicijavimas	x	x			x	x	x
DP11	Besinaudojančiųjų paslaugomis kontrolė	x	x			x	x	x
DP12	Dalyvavimas (ne kaip iniciatorius) įvairiose bendruomeninėse iniciatyvose	x	x		x			x
DP13	Dalyvavimas nevyriausybinių organizacijų veiklose	x	x	x	x	x	x	
DP14	Dalyvavimas politinių partijų veiklose	x	x	x	x	x	x	x
DP15	Dalyvavimas politiniuose (Seimo arba Savivaldybių tarybų) rinkimuose (balsuoju)	x			x		x	
DP16	Dalyvavimas politiniuose (Seimo arba Savivaldybių tarybų) rinkimuose (organizacinėse veiklose)	x	x		x	x		x
DP17	Dalyvavimas referendumuose (balsuoju)	x			x		x	
DP18	Dalyvavimas referendumuose (organizacinėse veiklose)	x	x		x	x		x
DP19	Dalyvavimas viešuose svarstymuose	x		x	x	x	x	
DP20	Darbinės sesijos su gyventojais	x			x	x		x
DP21	Delfų procesas (Diskusijos raštu)		x		x	x		x
DP22	Diskusijų forumai internete		x	x	x	x		x
DP23	Draugų pateikiama informacija	x	x	x			x	x

Tęsinys sekančiame puslapyje.

9 X žymima kuomet dalyvavimo priemonė pakliūna į klasifikacijos elemento lauką

Lentelės tąsa.

Dalyvavimo priemonės kodas	Mokslinėje literatūroje analizuojamos gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese priemonės (abėcėlinis sąrašas)	Klasifikavimo kriterijai						
		Sąveikos atstumą		Sąveikos intensyvumą			Sąveikos dalyvių kiekį	
		„Akis į akį“	**Nuotolinės**	**Pasyvios**	**Aktyvios**	**Proaktyvios**	**Individualios**	**Grupinės**
DP24	Ekspertiniai komitetai	x	x		x	x		x
DP25	Elektroninių viešųjų paslaugų kūrimas kartu su gyventojais		x	x			x	
DP26	Elektroninis dienoraštis		x		x	x	x	
DP27	Esu prašomas pateikti nuomonę/pasiūlymus viešai svarstomais klausimais	x	x		x	x	x	
DP28	Fokus grupės	x	x		x	x		x
DP29	Gyventojų forumai	x		x	x	x		x
DP30	Gyventojų žiuri	x			x	x		x
DP31	Informacijos repozitoriumai		x	x			x	
DP32	Informacinės brošiūros		x	x			x	
DP33	Informaciniai bukletai		x	x			x	
DP34	Informaciniai lapeliai su komunalinių mokesčių sąskaitomis		x	x			x	
DP35	Informaciniai pranešimai su laikraščiais		x	x			x	
DP36	Informacinių sistemų taikymas projektų ir programų valdymui – supaprastintas finansų tvarkymo priežiūra iš gyventojų perspektyvos		x	x			x	
DP37	Informuotos nuomonės formavimas	x	x	x	x	x	x	x
DP38	Institucinės interneto svetainės		x	x			x	
DP39	Interaktyvūs susirinkimai	x	x	x	x	x		x
DP40	Įsiklausymo ataskaitos		x	x			x	
DP41	Kaimynystės susirinkimas	x		x	x	x		x
DP42	„Karštoji linija” – speciali informacinė linija pokalbiams		x			x	x	
DP43	Kolegų pateikiama informacija	x	x	x			x	x
DP44	Konferenciniai susirinkimai	x		x	x	x		x
DP45	Kooptacija (darbas komitete)	x	x		x	x		x
DP46	Laisvas individualus interviu	x	x		x	x	x	
DP47	Laisvos formos susirinkimai dalintis nuomonėmis, aptarti problemas	x		x	x	x		x
DP48	Mobilūs informacijos punktai	x		x			x	
DP49	Nacionalinėje televizijoje pateikiamos informacijos įsisavinimas		x	x			x	
DP50	Naujienlaiškiai		x	x			x	
DP51	Naujienų konferencijos	x		x	x	x		x
DP52	Naujienų stendas		x	x			x	

Lentelės tąsa.

Dalyvavimo priemonės kodas	Mokslinėje literatūroje analizuojamos gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese priemonės (abėcėlinis sąrašas)	Klasifikavimo kriterijai						
		Sąveikos atstumą		Sąveikos intensyvumą			Sąveikos dalyvių kiekį	
		„Akis į akį“	**Nuotolinės**	**Pasyvios**	**Aktyvios**	**Proaktyvios**	**Individualios**	**Grupinės**
DP53	Naujienų tinklalapiai internete		x	x			x	
DP54	„Pasaulio kavinės“ tipo diskusijos (keletas skirtingų svarstomų klausimų vienu metu bendroje erdvėje paraleliai)	x		x	x	x		x
DP55	Pasitenkinimo tyrimai apklausomis	x	x		x		x	
DP56	Pažintiniai vizitai	x		x	x	x	x	x
DP57	Pažįstamų rato pateikiama informacija socialinių medijų platformose (Youtube, etc.)		x	x			x	
DP58	Pažįstamų rato pateikiama informacija socialinių tinklų platformose (Facebook, etc.)		x	x			x	
DP59	Peticijų iniciavimas	x	x			x	x	x
DP60	Peticijų pasirašymas	x	x		x			x
DP61	Piliečių susirinkimai	x		x	x	x		x
DP62	Pilietinis ugdymas interaktyviomis priemonėmis	x	x	x	x	x	x	x
DP63	Pilietinių ir/ar kultūrinių renginių organizavimas	x	x		x	x	x	x
DP64	Politikų priėmimo valandos	x				x	x	x
DP65	Populiarusis pasiūlymas	x	x		x	x		x
DP66	Priėmimo valandos įstaigoje	x				x	x	x
DP67	Prisiekusieji gyventojai-patarėjai	x			x	x		x
DP68	Skaidri informacijos sklaida žiniasklaidoje (laikraščiuose, žurnaluose, televizijoj ir t.t.)		x	x			x	
DP69	Skaidri vaizdinės, rašytinės ir kito pobūdžio informacijos sklaida internete		x	x			x	
DP70	Skaitmeniniai socialiniai tinklai (facebook, tinklaraščių platformos ir pan.)		x	x	x	x	x	
DP71	Socialinė programinė įranga teisės aktų projektų vertinimas internetinėje aplinkoje		x	x	x	x	x	
DP72	Socialinių žaidimų sistemų taikymas analizės, švietimo ir kitose srityse.	x	x		x			x
DP73	Specialios programinės įrangos taikymas pilietinių iniciatyvų organizavimui		x			x	x	x
DP74	Specialios programinės įrangos taikymas problemų iškėlimui ir / ar analizei įtraukiant suinteresuotuosius specifinių problemų atveju		x		x	x		x
DP75	Stacionarūs informacijos punktai		x	x			x	
DP76	Standartizuotas individualus pokalbis	x			x		x	
DP77	Strateginės grupės	x	x		x			x

Lentelės tąsa.

Dalyvavimo priemonės kodas	Mokslinėje literatūroje analizuojamos gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese priemonės (abėcėlinis sąrašas)	Klasifikavimo kriterijai						
		Sąveikos atstumą		Sąveikos intensyvumą			Sąveikos dalyvių kiekį	
		„Akis į akį“	**Nuotolinės**	**Pasyvios**	**Aktyvios**	**Proaktyvios**	**Individualios**	**Grupinės**
DP78	Suinteresuotųjų komitetai	x	x		x	x		x
DP79	Susitikimai su ekspertais	x		x		x	x	x
DP80	Susitikimai su gyventojais atvirose erdvėse	x		x	x	x	x	x
DP81	Susitikimas su socialinėmis grupėmis	x		x	x	x		x
DP82	Sutelktos diskusijos	x	x		x	x		x
DP83	Šviečiamosios diskusijos	x	x	x	x	x	x	x
DP84	Techninės ataskaitos		x	x			x	
DP85	Techninės informacijos centrai	x	x	x			x	
DP86	Teminių tinklaraščių rengimas ir susiejimas diskusijoms aktualiomis temomis		x	x	x		x	
DP87	Valdžios atstovų veiklos ir organizuojamų veikų ar kitų aktualių elementų vertinimai ir atsiliepimai		x		x		x	
DP88	Viešai stebimas institucijų veiklos procesas	x	x	x			x	x
DP89	Vieši svarstymai	x		x	x	x	x	
DP90	Viešųjų reikalų naujienos žiniasklaidoje		x	x			x	
DP91	Viešųjų ryšių atstovų pranešimai		x	x			x	
DP92	Vietos laikraštyje pateikiamos informacijos įsisavinimas		x	x			x	
DP93	Vietos radijuje pateikiamos informacijos įsisavinimas		x	x			x	
DP94	Vietos televizijoje pateikiamos informacijos įsisavinimas		x	x			x	
DP95	Žaidimų elementų taikymas siekiant sudominti, pritraukti dėmesį į aktualius svarstytinus klausimus	x	x		x		x	x

Šaltinis: *sudaryta remiantis 1.3.2. skyriuje analizuotų autorių darbais (Kathlene ir Martin, 1991; Ebdon, 2000; Leatherman ir Howell, 2000; Lawrence ir Deagen, 2001 iš Irvin ir Stansbury, 2004; Petts, 2001; Abelson et al, 2004; Irvin ir Stansbury, 2004; IAPP, 2006; Friedman ir Miles, 2009; Civinskas, 2007; Neverauskas ir Tijūnaitienė, 2007; Barcevičius, 2008; Robbins et al, 2008; Hagen ir Robertson, 2010, Elias ir Alkadry, 2011; Pitrėnaitė ir Mikulskienė, 2012; Paražinskaitėir Tvaronavičienė, 2013, Passos et al., 2013; ir kt.).*

Priedas 2.1.

Dėmesio telkimo sričių veiksmingam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese ir imties reprezentatyvumą patvirtinčių demografinių charakteristikų nustatymo klausimai

II.1. Kas dalyvauja sprendimo priėmimo procese viešajame valdyme siekiant visapusiško interesų atstovavimo?

- Išrinkti politiniai atstovai
- Kiti politikai
- Nuolatiniai gyventojai (ne piliečiai)
- Piliečiai
- Valstybės valdymo tarnautojai
- Vietos savivaldybių tarnautojai
- Verslo subjektai
- Visuomeninės organizacijos
- Kiti(pasirinkusšįprašomeįrašytižemiaukaskiti)_____

II.2. Gyventojų dalyvavimas viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese yra būtinas.

Sutinku	Labiau sutinku, nei nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Labiau nesutinku, nei sutinku	Nesutinku

II.3. Įvertinkite gyventojų dalyvavimo priemones pagal tai, ar Jūsų manymu šios priemonės yra tinkamos naudoti prasmingam gyventojų dalyvavimui viešajame valdyme.

Pažymėkite įrašydami skaičių nuo 0 iki 5
5 - Sutinku
4 - Labiau sutinku, nei nesutinku
3 - Nei sutinku, nei nesutinku
2 - Labiau nesutinku, nei sutinku
1 - Nesutinku
0 - Pirmą kartą girdžiu apie tokią priemonę, todėl negaliu įvertinti

Jeigu lentelėje nepateiktos Jums žinomos priemonės, įrašykite tuščiuose laukeliuose ir priskirkite skaitinius įverčius kaip ir sąraše jau esančioms platformoms.

Dalyvavimo priemonės	***Įvertinimas 0-5***
Apklausos naudojant programinę įrangą	
Apklausos telefonu	
Apklausų formos internete	
Atsiliepimo formos pateikiamos paštu	
Atsiliepimų registras	

Tęsinys sekančiame puslapyje.

Lentelės tąsa.

Dalyvavimo priemonės	***Įvertinimas 0-5***
„Atvirų durų dienos"	
Balsavimas internetu	
Bendruomenės aktyvintojai	
Bendruomenės susirinkimai	
Bendruomeninės projektų inicijavimas	
Besinaudojančiųjų paslaugomis kontrolė	
Dalyvavimas (ne kaip iniciatorius) įvairiose bendruomeninėse iniciatyvose	
Dalyvavimas nevyriausybinių organizacijų veiklose	
Dalyvavimas politinių partijų veiklose	
Dalyvavimas politiniuose (Seimo arba Savivaldybių tarybų) rinkimuose (balsuoju)	
Dalyvavimas politiniuose (Seimo arba Savivaldybių tarybų) rinkimuose (organizacinėse veiklose)	
Dalyvavimas referendumuose (balsuoju)	
Dalyvavimas referendumuose (organizacinėse veiklose)	
Dalyvavimas viešuose svarstymuose	
Darbinės sesijos su gyventojais	
Delfų procesas (Diskusijos raštu)	
Diskusijų forumai internete	
Draugų pateikiama informacija	
Ekspertiniai komitetai	
Elektroninių viešųjų paslaugų kūrimas kartu su gyventojais	
Elektroninis dienoraštis	
Esu prašomas pateikti nuomonę/pasiūlymus viešai svarstomais klausimais	
Fokus grupės	
Gyventojų forumai	
Gyventojų žiuri	
Informacijos repositoriumai	
Informacinės brošiūros	
Informaciniai bukletai	
Informaciniai lapeliai su komunalinių mokesčių sąskaitomis	
Informaciniai pranešimai su laikraščiais	
Informacinių sistemų taikymas projektų ir programų valdymui – supaprastintas finansų tvarkymo priežiūra iš gyventojų perspektyvos	
Informuotos nuomonės formavimas	
Institucinės interneto svetainės	
Interaktyvūs susirinkimai	
Įsiklausymo ataskaitos	
Kaimynystės susirinkimas	
„Karštoji linija" – speciali informacinė linija pokalbiams	
Kolegų pateikiama informacija	
Konferenciniai susirinkimai	
Kooptacija (darbas komitete)	
Laisvas individualus interviu	

Lentelės tąsa.

Dalyvavimo priemonės	***Įvertinimas 0-5***
Laisvos formos susirinkimai dalintis nuomonėmis, aptarti problemas	
Mobilūs informacijos punktai	
Nacionalinėje televizijoje pateikiamos informacijos įsisavinimas	
Naujienlaiškiai	
Naujienų konferencijos	
Naujienų stendas	
Naujienų tinklalapiai internete	
„Pasaulio kavinės“ tipo diskusijos (keletas skirtingų svarstomų klausimų vienu metu bendroje erdvėje paraleliai)	
Pasitenkinimo tyrimai apklausomis	
Pažintiniai vizitai	
Pažįstamų rato pateikiama informacija socialinių medijų platformose (Youtube ir pan.)	
Pažįstamų rato pateikiama informacija socialinių tinklų platformose (Facebook ir pan.)	
Peticijų iniciavimas	
Peticijų pasirašymas	
Piliečių susirinkimai	
Pilietinis ugdymas interaktyviomis priemonėmis	
Pilietinių ir/ar kultūrinių renginių organizavimas	
Politikų priėmimo valandos	
Populiarusis pasiūlymas	
Priėmimo valandos įstaigoje	
Prisiekusieji gyventojai-patarėjai	
Skaidri informacijos sklaida žiniasklaidoje (laikraščiuose, žurnaluose, televizijoj ir t.t.)	
Skaidri vaizdinės, rašytinės ir kito pobūdžio informacijos sklaida internete	
Skaitmeniniai socialiniai tinklai (Facebook, tinklaraščių platformos ir pan.)	
Socialinė programinė įranga teisės aktų projektų vertinimas internetinėje aplinkoje	
Socialinių žaidimų sistemų taikymas analizės, švietimo ir kitose srityse.	
Specialios programinės įrangos taikymas pilietinių iniciatyvų organizavimui	
Specialios programinės įrangos taikymas problemų iškėlimui ir / ar analizei įtraukiant suinteresuotuosius specifinių problemų atveju	
Stacionarūs informacijos punktai	
Standartizuotas individualus pokalbis	
Strateginės grupės	
Suinteresuotųjų komitetai	
Susitikimai su ekspertais	
Susitikimai su gyventojais atvirose erdvėse	
Susitikimas su socialinėmis grupėmis	
Sutelktos diskusijos	
Švietiamosios diskusijos	
Techninės ataskaitos	
Techninės informacijos centrai	
Teminių tinklaraščių rengimas ir susiejimas diskusijoms aktualiomis temomis	
Valdžios atstovų veiklos ir organizuojamų veikų ar kitų aktualių elementų vertinimai ir atsiliepimai	

Lentelės tąsa.

Dalyvavimo priemonės	***Įvertinimas 0-5***
Viešai stebimas institucijų veiklos procesas	
Vieši svarstymai	
Viešųjų reikalų naujienos žiniasklaidoje	
Viešųjų ryšių atstovų pranešimai	
Vietos laikraštyje pateikiamos informacijos įsisavinimas	
Vietos radijuje pateikiamos informacijos įsisavinimas	
Vietos televizijoje pateikiamos informacijos įsisavinimas	
Žaidimų elementų taikymas siekiant sudominti, pritraukti dėmesį į aktualius svarstytinus klausimus	

II.4. Jūsų kompiuterinis raštingumas

Apibraukite Jūsų kompiuterinį raštingumą tiksliausiai apibūdinančio teiginio eilės numerį.

- Nemoku naudotis kompiuteriu
- Moku pasileisti naršyklę ir galiu skaityti naujienas internete
- Dirbu su pagrindinėmis informacijos tvarkymo programomis (teksto redagavimui, skaičiavimams atlikti ir/ar pristatymo skaidrėms parengti).
- Nedirbu su informacijos tvarkymo programomis, tačiau gebu dirbti su elektroniniu paštu ir naršyti internete man aktualiais klausimais
- Dirbu su pagrindinėmis informacijos tvarkymo programomis ir laisvai naršau internete
- Dirbu su specializuotomis kompiuterinėmis programomis
- Turiu išsilavinimą/kvalifikacinį sertifikatą informacinių technologijų srityje

II.5.-II.6. Kaip dažnai lankotės išvardytose socialinių tinklų ir socialinės medijos platformose ir kurios iš jų yra tinkamos viešojo valdymo institucijų komunikacijai su gyventojais?

Lankymosi dažnumo vertinimas: Pažymėkite atitinkamoje skiltyje įrašydami skaičių nuo 0 iki 7
7 – Turiu išmanųjį telefoną ir su specialia programėle esu nuolatos prisijungęs/-usi
6 – Kelis kartus per diena
5 – Kartą per dieną
4 – Kelis kartus per savaitę
3 – Kelis kartus per mėnesį
2 – Kartą į mėnesį ar rečiau
1 – Nesinaudoju visai
0 - Pirmą kartą girdžiu apie tokį tinklą / platformą

Jeigu lentelėje nepateikta platformos, kurioje Jūs lankotės, įrašykite tuščiuose laukeliuose ir priskirkite skaitinius įverčius kaip ir sąraše jau esančioms platformoms.

Tinkamumo viešojo valdymo institucijų komunikacijai su gyventojais vertinimas: Pažymėkite abiejose skiltyse įrašydami skaičių nuo 0 iki 5
5 - Sutinku
4 - Labiau sutinku, nei nesutinku
3 - Nei sutinku, nei nesutinku
2 - Labiau nesutinku, nei sutinku
1 - Nesutinku
0 - Pirmą kartą girdžiu apie tokį tinklą / platformą, todėl negaliu įvertinti

Jeigu lentelėje nepateikta platforma, kuri Jūsų nuomone būtų tinkama, įrašykite tuščiuose laukeliuose ir priskirkite skaitinius įverčius kaip ir sąraše jau esančioms platformoms.

Socialinių tinklų ir socialinės medijos platformos	Lankymosi vertinimas (0-7)	Tinkamumo komunikacijai su gyventojais vertinimas (0-5)	Socialinių tinklų ir socialinės medijos platformos	Lankymosi vertinimas (0-7)	Tinkamumo komunikacijai su gyventojais vertinimas (0-5)
Amazon.com			One.lt		
BitePlius			Pazintys.lt		
Blake.lt			Pepo.lt		
Blinklist			Pinterest		
Blog.lrytas.lt			Point.lt		
Blogas			Proppeler		
Blogger			Pros		
Buffer			Reddit		
Del.icio.us			Secondlife		
Digg			Simply		
Draugas.lt			Sims		
Facebook			Slideshare		
Flattr			SmugMug		
Flickr			Socializer		
Foursquare			StumbleUpon		
Friendfeed			TypePad		
Frype.lt			Tumblr		
G+			Twitter		
Hi5			Valgo.me		
Hootsuit			Vibe		
Ieskok			Vimeo		
Yalp			Wikia		
Youtube			Wikipedia		
Junkis			Wordpress		
Klase.lt					
Last.fm					
LinkedIn					
Meetup					
MySpace					
Netlog					

II.7. Kodėl gyventojai kviečiami dalyvauti?

a. Paskatinti gyventojus imtis atsakomybės už savo ir bendruomenės gerovę.

Sutinku	Labiau sutinku, nei nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Labiau nesutinku, nei sutinku	Nesutinku

b. Pagrįsti priimamus sprendimus.

Sutinku	Labiau sutinku, nei nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Labiau nesutinku, nei sutinku	Nesutinku

c. Papildyti institucijų turimas žinias.

Sutinku	Labiau sutinku, nei nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Labiau nesutinku, nei sutinku	Nesutinku

d. Gauti grįžtamąjį ryšį iš gyventojų.

Sutinku	Labiau sutinku, nei nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Labiau nesutinku, nei sutinku	Nesutinku

e. Puoselėti demokratines vertybes.

Sutinku	Labiau sutinku, nei nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Labiau nesutinku, nei sutinku	Nesutinku

II.8. Kodėl gyventojai siekia dalyvauti?

Pažymėkite abiejose skiltyse įrašydami skaičių nuo 0 iki 5

5 - Sutinku

4 - Labiau sutinku, nei nesutinku

3 - Nei sutinku, nei nesutinku

2 - Labiau nesutinku, nei sutinku

1 - Nesutinku

Dalyvavimo paskatos	**Įvertinimas 1-5**
Jaučiama pilietinė pareiga	
Patinka žinoti kas vyksta	
Jaučiamas psichologinis spaudimas iš aplinkinių	
Patogi/Greita dalyvavimo forma nesukelia spaudimo ir leidžia jaustis padarius kažką gero visuomenei	
Norima daryti poveikį savo aplinkai	
Pažįstamų asmenų, su kuriais ryšiai palaikomi socialinių tinklų platformose, skleidžiama informacija ir raginimai veikti	
Niekas neskatina dalyvauti, žmonėms tiesiog neįdomu	
Niekas neskatina, nes netikima, kad tai gali turėti poveikį	
Niekas neskatina, nes mano kad jų nuomonė dažnai skiriasi nuo kitų, vis tiek liks nesuprasti	
Niekas neskatina, nes visiškai pasitikima išrinktais atstovais	

II.9. Kokie subjektai skatina gyventojus dalyvauti?

Pažymėkite abiejose skiltyse įrašydami skaičių nuo 0 iki 5

5 - Sutinku

4 - Labiau sutinku, nei nesutinku

3 - Nei sutinku, nei nesutinku

2 - Labiau nesutinku, nei sutinku

1 - Nesutinku

Subjektai	Įvertinimas 1-5
Viešojo valdymo institucijos (Seimas, Savivaldybės taryba, etc.)	
Viešojo administravimo organizacijos (ministerijos, savivaldybių administracijos, etc.)	
Nevyriausybinės organizacijos	
Politinės partijos	
Seniūnija	
Vietos veiklos grupės	
Šeima	
Draugai	
Bendradarbiai	
Pažįstami, su kuriais ryšiai palaikomi socialinių tinklų platformose	
Pats/Pati ieško galimybių įsitraukti	

II.10.Pagal reikšmingumą, kokiuose viešojo valdymo klausimų sprendimuose turėtų dalyvauti gyventojai?

a. Administravimo pagal teisės aktų nustatytą tvarką, viešųjų paslaugų teikimo

Sutinku | Labiau sutinku, nei nesutinku | Nei sutinku, nei nesutinku | Labiau nesutinku, nei sutinku | Nesutinku

b. Teisės aktų įgyvendinimo tvarkų rengimo

Sutinku | Labiau sutinku, nei nesutinku | Nei sutinku, nei nesutinku | Labiau nesutinku, nei sutinku | Nesutinku

c. Teisės aktų projektų rengimo

Sutinku | Labiau sutinku, nei nesutinku | Nei sutinku, nei nesutinku | Labiau nesutinku, nei sutinku | Nesutinku

d. Strateginių dokumentų rengimo (programavimas, reformos)

Sutinku | Labiau sutinku, nei nesutinku | Nei sutinku, nei nesutinku | Labiau nesutinku, nei sutinku | Nesutinku

e. Naujų viešojo valdymo koncepcijų rengimo

Sutinku | Labiau sutinku, nei nesutinku | Nei sutinku, nei nesutinku | Labiau nesutinku, nei sutinku | Nesutinku

II.11. Gyventojai pakankamai dalyvauja viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese.

Sutinku | Labiau sutinku, nei nesutinku | Nei sutinku, nei nesutinku | Labiau nesutinku, nei sutinku | Nesutinku

II.12. Viešojo valdymo institucijos deda pakankamas pastangas, kad gyventojai dalyvautų viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese.

Sutinku	Labiau sutinku, nei nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Labiau nesutinku, nei sutinku	Nesutinku

II.13. Skatinant gyventojų dalyvavimą viešajame valdyme manote, kad reikia: Su gyventojais derinti dalyvavimo priemones, kurios bus taikomos šioje gyvenimo sferoje.

Sutinku	Labiau sutinku, nei nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Labiau nesutinku, nei sutinku	Nesutinku

II.14. Skatinant gyventojų dalyvavimą viešajame valdyme manote, kad reikia: Naudoti tas priemones, kurias gyventojai aktyviai taiko savo kasdieniame gyvenime. Šiuo atveju atskiras derinimas su gyventojais neaktualus.

Sutinku	Labiau sutinku, nei nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Labiau nesutinku, nei sutinku	Nesutinku

II.15. Informacinių ir komunikacinių technologijų bei interneto ryšio teikiamų galimybių taikymas viešojo valdymo klausimų sprendimo priėmimo procese skatina gyventojų dalyvavimą šiame procese.

Sutinku	Labiau sutinku, nei nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Labiau nesutinku, nei sutinku	Nesutinku

II.16. Socialinių tinklų ir socialinės medijos platformos yra tinkama erdvė gyventojų dalyvavimui viešajame valdyme reikšti.

Sutinku	Labiau sutinku, nei nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Labiau nesutinku, nei sutinku	Nesutinku

II.17. Kuo naudingas gyventojų dalyvavimas viešajame valdyme?

II.18. Kuo žalingas gyventojų dalyvavimas viešajame valdyme?

II.19. Lytis

Moteris Vyras

II.20. Amžius (anketos pildymo dieną) .....

II. 21. Gyvenamosios vietovės tipas

Miestas Kaimas

II. 22. Atstovaujama savivaldybė .....

Priedas 2.2.

Respondentų pateikti dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese priemonių vertinimai

Dalyvavimo priemonės kodas	Respondentai (n=400, 100 proc.)							
	Pritaria		Neturi nuomonės		Nepritaria		Nežino priemonės	
	Vnt.	Proc.	Vnt.	Proc.	Vnt.	Proc.	Vnt.	Proc.
DP1	219	54.75	56	14.00	82	20.50	43	10.75
DP2	145	36.25	70	17.50	168	42.00	17	4.25
DP3	158	39.50	82	20.50	139	34.75	21	5.25
DP4	150	37.50	114	28.50	103	25.75	33	8.25
DP5	95	23.75	112	28.00	124	31.00	69	17.25
DP6	195	48.75	76	19.00	106	26.50	23	5.75
DP7	214	53.50	68	17.00	117	29.25	1	0.25
DP8	119	29.75	87	21.75	95	23.75	99	24.75
DP9	214	53.50	116	29.00	52	13.00	18	4.50
DP10	171	42.75	103	25.75	119	29.75	7	1.75
DP11	122	30.50	101	25.25	87	21.75	90	22.50
DP12	208	52.00	109	27.25	73	18.25	10	2.50
DP13	210	52.50	99	24.75	76	19.00	15	3.75
DP14	176	44.00	117	29.25	96	24.00	11	2.75
DP15	290	72.50	38	9.50	70	17.50	2	0.50
DP16	243	60.75	49	12.25	92	23.00	16	4.00
DP17	291	72.75	57	14.25	45	11.25	7	1.75
DP18	174	43.50	102	25.50	96	24.00	28	7.00
DP19	218	54.50	101	25.25	69	17.25	12	3.00
DP20	147	36.75	133	33.25	71	17.75	49	12.25
DP21	78	19.50	90	22.50	84	21.00	148	37.00
DP22	119	29.75	136	34.00	122	30.50	23	5.75
DP23	129	32.25	113	28.25	127	31.75	31	7.75
DP24	138	34.50	110	27.50	130	32.50	22	5.50
DP25	91	22.75	136	34.00	109	27.25	64	16.00
DP26	118	29.50	115	28.75	120	30.00	47	11.75
DP27	122	30.50	124	31.00	131	32.75	23	5.75
DP28	125	31.25	78	19.50	96	24.00	101	25.25
DP29	132	33.00	120	30.00	98	24.50	50	12.50
DP30	111	27.75	117	29.25	114	28.50	58	14.50
DP31	63	15.75	85	21.25	129	32.25	123	30.75
DP32	89	22.25	108	27.00	173	43.25	30	7.50
DP33	74	18.50	86	21.50	210	52.50	30	7.50
DP34	148	37.00	110	27.50	111	27.75	31	7.75
DP35	105	26.25	118	29.50	173	43.25	4	1.00

Tęsinys sekančiame puslapyje.

Lentelės tąsa.

Dalyvavimo priemonės kodas	Respondentai (n=400, 100 proc.)							
	Pritaria		Neturi nuomonės		Nepritaria		Nežino priemonės	
	Vnt.	Proc.	Vnt.	Proc.	Vnt.	Proc.	Vnt.	Proc.
DP36	119	29.75	119	29.75	130	32.50	32	8.00
DP37	111	27.75	111	27.75	120	30.00	58	14.50
DP38	212	53.00	111	27.75	50	12.50	27	6.75
DP39	159	39.75	118	29.50	91	22.75	32	8.00
DP40	81	20.25	85	21.25	78	19.50	156	39.00
DP41	236	59.00	76	19.00	59	14.75	29	7.25
DP42	133	33.25	82	20.50	133	33.25	52	13.00
DP43	92	23.00	142	35.50	115	28.75	51	12.75
DP44	135	33.75	92	23.00	116	29.00	57	14.25
DP45	124	31.00	135	33.75	101	25.25	40	10.00
DP46	99	24.75	137	34.25	140	35.00	24	6.00
DP47	146	36.50	99	24.75	130	32.50	29	7.25
DP48	93	23.25	106	26.50	122	30.50	79	19.75
DP49	155	38.75	135	33.75	86	21.50	24	6.00
DP50	126	31.50	127	31.75	120	30.00	27	6.75
DP51	93	23.25	159	39.75	136	34.00	12	3.00
DP52	116	29.00	137	34.25	129	32.25	18	4.50
DP53	195	48.75	77	19.25	110	27.50	18	4.50
DP54	100	25.00	41	10.25	94	23.50	165	41.25
DP55	131	32.75	157	39.25	94	23.50	18	4.50
DP56	188	47.00	90	22.50	110	27.50	12	3.00
DP57	104	26.00	189	47.25	70	17.50	37	9.25
DP58	94	23.50	172	43.00	97	24.25	37	9.25
DP59	135	33.75	94	23.50	131	32.75	40	10.00
DP60	147	36.75	153	38.25	89	22.25	11	2.75
DP61	198	49.50	120	30.00	70	17.50	12	3.00
DP62	235	58.75	91	22.75	56	14.00	18	4.50
DP63	188	47.00	128	32.00	69	17.25	15	3.75
DP64	72	18.00	104	26.00	196	49.00	28	7.00
DP65	105	26.25	143	35.75	81	20.25	71	17.75
DP66	128	32.00	88	22.00	145	36.25	39	9.75
DP67	168	42.00	85	21.25	78	19.50	69	17.25
DP68	190	47.50	144	36.00	48	12.00	18	4.50
DP69	183	45.75	146	36.50	60	15.00	11	2.75
DP70	235	58.75	105	26.25	56	14.00	4	1.00
DP71	218	54.50	108	27.00	32	8.00	42	10.50
DP72	134	33.50	181	45.25	31	7.75	54	13.50
DP73	141	35.25	167	41.75	46	11.50	46	11.50
DP74	133	33.25	159	39.75	62	15.50	46	11.50
DP75	145	36.25	137	34.25	99	24.75	19	4.75

Lentelės tąsa.

Dalyvavimo priemonės kodas	Respondentai (n=400, 100 proc.)							
	Pritaria		Neturi nuomonės		Nepritaria		Nežino priemonės	
	Vnt.	Proc.	Vnt.	Proc.	Vnt.	Proc.	Vnt.	Proc.
DP76	144	36.00	142	35.50	107	26.75	7	1.75
DP77	158	39.50	126	31.50	87	21.75	29	7.25
DP78	108	27.00	137	34.25	138	34.50	17	4.25
DP79	212	53.00	72	18.00	100	25.00	16	4.00
DP80	200	50.00	123	30.75	60	15.00	17	4.25
DP81	204	51.00	106	26.50	76	19.00	14	3.50
DP82	216	54.00	81	20.25	51	12.75	52	13.00
DP83	152	38.00	127	31.75	98	24.50	23	5.75
DP84	59	14.75	133	33.25	124	31.00	84	21.00
DP85	58	14.50	161	40.25	112	28.00	69	17.25
DP86	150	37.50	125	31.25	97	24.25	28	7.00
DP87	145	36.25	116	29.00	127	31.75	12	3.00
DP88	164	41.00	150	37.50	79	19.75	7	1.75
DP89	233	58.25	91	22.75	71	17.75	5	1.25
DP90	265	66.25	62	15.50	68	17.00	5	1.25
DP91	96	24.00	93	23.25	209	52.25	2	0.50
DP92	233	58.25	107	26.75	55	13.75	5	1.25
DP93	198	49.50	117	29.25	81	20.25	4	1.00
DP94	205	51.25	127	31.75	61	15.25	7	1.75
DP95	278	69.50	49	12.25	66	16.50	7	1.75

Priedas 2.3.

Dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese priemonių ranginis sąrašas pagal respondentų pritarimą priemonės taikymui

Pritarančių priemonės taikymui respondentų skaičius (n=400)	Dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese priemonės
291	Dalyvavimas referendumuose (balsuoju)
290	Dalyvavimas politiniuose (Seimo arba Savivaldybių tarybų) rinkimuose (balsuoju)
278	Žaidimų elementų taikymas siekiant sudominti, pritraukti dėmesį į aktualius svarstytinus klausimus
265	Viešųjų reikalų naujienos žiniasklaidoje
243	Dalyvavimas politiniuose (Seimo arba Savivaldybių tarybų) rinkimuose (organizacinėse veiklose)
236	Kaimynystės susirinkimas
235	Pilietinis ugdymas interaktyviomis priemonėmis
235	Skaitmeniniai socialiniai tinklai (facebook, tinklaraščių platformos ir pan.)
233	Vieši svarstymai
233	Vietos laikraštyje pateikiamos informacijos įsisavinimas
219	Apklausos naudojant programinę įrangą
218	Dalyvavimas viešuose svarstymuose
218	Socialinė programinė įranga teisės aktų projektų vertinimas internetinėje aplinkoje
216	Sutelktos diskusijos
214	Balsavimas internetu
214	Bendruomenės susirinkimai
212	Institucinės interneto svetainės
212	Susitikimai su ekspertais
210	Dalyvavimas nevyriausybinių organizacijų veiklose
209	Įtraukimas į probleminių situacijų nustatymą, alternatyvų siūlymą ir sprendimo priėmimą
208	Dalyvavimas (ne kaip iniciatorius) įvairiose bendruomeninėse iniciatyvose
205	Vietos televizijoje pateikiamos informacijos įsisavinimas
204	Susitikimas su socialinėmis grupėmis
200	Susitikimai su gyventojais atvirose erdvėse
198	Piliečių susirinkimai
198	Vietos radijuje pateikiamos informacijos įsisavinimas
195	„Atvirų durų dienos"
195	Naujienų tinklalapiai internete
190	Skaidri informacijos sklaida žiniasklaidoje (laikraščiuose, žurnaluose, televizijoj ir t.t.)
188	Pažintiniai vizitai

Tęsinys sekančiame puslapyje.

Lentelės tąsa.

Pritarančių priemonės taikymui respondentų skaičius (n=400)	**Dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese priemonės**
188	Pilietinių ir/ar kultūrinių renginių organizavimas
183	Skaidri vaizdinės, rašytinės ir kito pobūdžio informacijos sklaida internete
176	Dalyvavimas politinių partijų veiklose
174	Dalyvavimas referendumuose (organizacinėse veiklose)
171	Bendruomeninės projektų inicijavimas
168	Prisiekusieji gyventojai-patarėjai
164	Viešai stebimas institucijų veiklos procesas
159	Interaktyvūs susirinkimai
158	Apklausų formos internete
158	Strateginės grupės
155	Nacionalinėje televizijoje pateikiamos informacijos įsisavinimas
152	Šviečiamosios diskusijos
150	Atsiliepimo formos pateikiamos paštu
150	Teminių tinklaraščių rengimas ir susiejimas diskusijoms aktualiomis temomis
148	Informaciniai lapeliai su komunalinių mokesčių sąskaitomis
147	Darbinės sesijos su gyventojais
147	Peticijų pasirašymas
146	Laisvos formos susirinkimai dalintis nuomonėmis, aptarti problemas
145	Apklausos telefonu
145	Stacionarūs informacijos punktai
145	Valdžios atstovų veiklos ir organizuojamų veikų ar kitų aktualių elementų vertinimai ir atsiliepimai
144	Standartizuotas individualus pokalbis
141	Specialios programinės įrangos taikymas pilietinių iniciatyvų organizavimui
138	Ekspertiniai komitetai
135	Konferenciniai susirinkimai
135	Peticijų iniciavimas
134	Socialinių žaidimų sistemų taikymas analizės, švietimo ir kitose srityse
133	„Karštoji linija" – speciali informacinė linija pokalbiams
133	Specialios programinės įrangos taikymas problemų iškėlimui ir / ar analizei įtraukiant suinteresuotuosius specifinių problemų atveju
132	Gyventojų forumai
131	Pasitenkinimo tyrimai apklausomis
129	Draugų pateikiama informacija
128	Priėmimo valandos įstaigoje
126	Naujienlaiškiai
125	Fokus grupės
124	Kooptacija (darbas komitete)
122	Besinaudojančiųjų paslaugomis kontrolė
122	Esu prašomas pateikti nuomonę/pasiūlymus viešai svarstomais klausimais

Lentelės tąsa.

Pritarančių priemonės taikymui respondentų skaičius (n=400)	**Dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese priemonės**
119	Bendruomenės aktyvintojai
119	Diskusijų forumai internete
119	Informacinių sistemų taikymas projektų ir programų valdymui – supaprastintas finansų tvarkymo priežiūra iš gyventojų perspektyvos
118	Elektroninis dienoraštis
116	Naujienų stendas
111	Gyventojų žiuri
111	Informuotos nuomonės formavimas
108	Suinteresuotųjų komitetai
105	Informaciniai pranešimai su laikraščiais
105	Populiarusis pasiūlymas
104	Pažįstamų rato pateikiama informacija socialinių medijų platformose (Youtube ir pan.)
100	„Pasaulio kavinės" tipo diskusijos
99	Laisvas individualus interviu
96	Viešųjų ryšių atstovų pranešimai
95	Atsiliepimų registras
94	Pažįstamų rato pateikiama informacija socialinių tinklų platformose (Facebook ir pan.)
93	Mobilūs informacijos punktai
93	Naujienų konferencijos
91	Elektroninių viešųjų paslaugų kūrimas kartu su gyventojais
91	Kolegų pateikiama informacija
89	Informacinės brošiūros
81	Įsiklausymo ataskaitos
78	Delfų procesas (Diskusijos raštu)
74	Informaciniai bukletai
72	Politikų priėmimo valandos
63	Informacijos repositoriumai
59	Techninės ataskaitos
58	Techninės informacijos centrai

Šiame priede rangavimas pristato dalyvavimo priemones nuo priimtiniausios respondentams iki mažiausiai priimtinos. Pritarimo įvertįs yra respondentų suma, kurie pasirinko „Pritariu" ir „Labiau pritariu nei nepritariu".

Priedas 2.4.

Dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese priemonių ir asmenybės dimensijų koreliacija (Spearmen koreliacinis koeficientas)

Dalyvavimo priemonės kodas	Statistiniai rodmenys	Asmenybės dimensijos					
		Atvirumas ir nuolankumas	Jausmingumas	Ekstraversija	Sukalbamumas	Sąžiningumas	Atvirumas patiržiai
DP1	CC[10]	.192**[11]	.120*[12]	.157**	.104*	.180**	.099*
	Sig. 2	.000	.016	.002	.038	.000	.047
	N	400	400	400	400	400	400
DP2	CC	.162**	-.024	.168**	.031	.086	-.056
	Sig. 2	.001	.629	.001	.535	.087	.264
	N	400	400	400	400	400	400
DP3	CC	.259**	.183**	.131**	.129**	.240**	.164**
	Sig. 2	.000	.000	.008	.010	.000	.001
	N	400	400	400	400	400	400
DP4	CC	.145**	.077	-.067	.178**	.087	.163**
	Sig. 2	.004	.125	.179	.000	.082	.001
	N	400	400	400	400	400	400
DP5	CC	.108*	.005	-.045	.020	.060	-.001
	Sig. 2	.031	.924	.366	.683	.233	.981
	N	400	400	400	400	400	400
DP6	CC	.128*	.162**	.111*	.103*	.146**	.026
	Sig. 2	.010	.001	.027	.039	.003	.604
	N	400	400	400	400	400	400
DP7	CC	.155**	.092	.127*	.061	.179**	.155**
	Sig. 2	.002	.065	.011	.222	.000	.002
	N	400	400	400	400	400	400
DP8	CC	.157**	.227**	.072	.168**	.148**	.176**
	Sig. 2	.002	.000	.153	.001	.003	.000
	N	400	400	400	400	400	400
DP9	CC	.004	-.136**	-.074	.099*	.075	.102*
	Sig. 2	.929	.006	.142	.049	.135	.041
	N	400	400	400	400	400	400

Tęsinys sekančiame puslapyje.

10 Spearman koreliacinio koeficiento reikšmė

11 ** žymima koeficiento reikšmė su patikimumu 0,01

12 * žymima koeficiento reikšmė su patikimumu 0,05

Lentelės tąsa.

Dalyvavimo priemonės kodas	Statistiniai rodmenys	Asmenybės dimensijos					
		Atvirumas ir nuolankumas	Jausmingumas	Ekstraversija	Sukalbamumas	Sąžiningumas	Atvirumas patirčiai
DP10	CC	.178**	.070	.213**	.029	.120*	.100*
	Sig. 2	.000	.162	.000	.564	.016	.046
	N	400	400	400	400	400	400
DP11	CC	.115*	.183**	.078	.078	.177**	.069
	Sig. 2	.022	.000	.122	.119	.000	.166
	N	400	400	400	400	400	400
DP12	CC	.162**	.074	-.003	.134**	.198**	-.030
	Sig. 2	.001	.137	.956	.007	.000	.547
	N	400	400	400	400	400	400
DP13	CC	.046	.081	.000	.019	.051	.121*
	Sig. 2	.362	.104	.995	.707	.311	.015
	N	400	400	400	400	400	400
DP14	CC	.051	.039	-.037	.106*	.091	.114*
	Sig. 2	.310	.437	.457	.034	.069	.022
	N	400	400	400	400	400	400
DP15	CC	.048	-.074	.131**	-.018	.049	.014
	Sig. 2	.341	.139	.008	.715	.326	.776
	N	400	400	400	400	400	400
DP16	CC	.137**	.269**	.021	.123*	.157**	-.037
	Sig. 2	.006	.000	.673	.014	.002	.459
	N	400	400	400	400	400	400
DP17	CC	.017	-.121*	.129*	-.010	.068	.074
	Sig. 2	.734	.016	.010	.847	.176	.138
	N	400	400	400	400	400	400
DP18	CC	.130**	.063	.134**	.118*	.099*	.108*
	Sig. 2	.009	.209	.007	.018	.048	.031
	N	400	400	400	400	400	400
DP19	CC	.025	.039	.084	-.025	.122*	.107*
	Sig. 2	.625	.440	.094	.615	.015	.032
	N	400	400	400	400	400	400
DP20	CC	.035	.043	.126*	.003	.000	.113*
	Sig. 2	.480	.391	.012	.947	.993	.024
	N	400	400	400	400	400	400
DP21	CC	.088	.097	.094	.097	.119*	.133**
	Sig. 2	.080	.052	.059	.052	.017	.008
	N	400	400	400	400	400	400

Lentelės tąsa.

Dalyvavimo priemonės kodas	Statistiniai rodmenys	Asmenybės dimensijos					
		Atvirumas ir nuolankumas	Jausmingumas	Ekstraversija	Sukalbamumas	Sąžiningumas	Atvirumas patirčiai
DP22	CC	.164**	.105*	-.031	.184**	.024	.128*
	Sig. 2	.001	.035	.533	.000	.627	.011
	N	400	400	400	400	400	400
DP23	CC	.023	.079	.037	.162**	.012	.113*
	Sig. 2	.652	.113	.458	.001	.811	.024
	N	400	400	400	400	400	400
DP24	CC	.092	.087	-.021	.117*	.053	.081
	Sig. 2	.067	.083	.673	.019	.288	.107
	N	400	400	400	400	400	400
DP25	CC	.122*	.185**	.133**	.099*	.178**	.121*
	Sig. 2	.015	.000	.008	.047	.000	.016
	N	400	400	400	400	400	400
DP26	CC	-.043	.155**	.113*	.094	.057	.092
	Sig. 2	.388	.002	.024	.059	.253	.067
	N	400	400	400	400	400	400
DP27	CC	.010	-.106*	.230**	-.066	.139**	.166**
	Sig. 2	.834	.034	.000	.190	.005	.001
	N	400	400	400	400	400	400
DP28	CC	.044	.016	.181**	.038	.148**	.115*
	Sig. 2	.376	.749	.000	.445	.003	.021
	N	400	400	400	400	400	400
DP29	CC	.101*	.214**	.009	.085	.048	.004
	Sig. 2	.043	.000	.853	.090	.341	.929
	N	400	400	400	400	400	400
DP30	CC	-.067	-.095	-.079	-.019	-.110*	.040
	Sig. 2	.179	.058	.115	.704	.027	.420
	N	400	400	400	400	400	400
DP31	CC	.014	.117*	-.016	-.010	-.037	.031
	Sig. 2	.774	.019	.749	.847	.465	.542
	N	400	400	400	400	400	400
DP32	CC	.119*	.021	-.172**	.055	.004	-.152**
	Sig. 2	.018	.682	.001	.272	.944	.002
	N	400	400	400	400	400	400
DP33	CC	.137**	.049	-.090	.027	.003	.002
	Sig. 2	.006	.326	.071	.584	.949	.966
	N	400	400	400	400	400	400

Lentelės tąsa.

Dalyvavimo priemonės kodas	Statistiniai rodmenys	Asmenybės dimensijos					
		Atvirumas ir nuolankumas	Jausmingumas	Ekstraversija	Sukalbamumas	Sąžiningumas	Atvirumas patirčiai
DP34	CC	.007	.030	-.123*	.029	-.098*	-.042
	Sig. 2	.884	.544	.014	.568	.049	.403
	N	400	400	400	400	400	400
DP35	CC	.061	.072	-.018	.098*	-.038	-.014
	Sig. 2	.224	.152	.716	.049	.451	.781
	N	400	400	400	400	400	400
DP36	CC	-.016	-.065	-.041	-.081	.138**	-.037
	Sig. 2	.748	.196	.411	.106	.006	.461
	N	400	400	400	400	400	400
DP37	CC	.101*	.116*	.050	.056	.204**	.183**
	Sig. 2	.043	.021	.322	.266	.000	.000
	N	400	400	400	400	400	400
DP38	CC	.050	.055	.025	.015	.185**	.050
	Sig. 2	.321	.271	.624	.768	.000	.320
	N	400	400	400	400	400	400
DP39	CC	.018	-.053	-.033	.041	-.022	.081
	Sig. 2	.725	.291	.516	.411	.654	.104
	N	400	400	400	400	400	400
DP40	CC	.101*	.015	-.017	-.026	-.001	.165**
	Sig. 2	.044	.767	.730	.608	.977	.001
	N	400	400	400	400	400	400
DP41	CC	-.028	-.086	-.069	-.001	-.040	-.081
	Sig. 2	.583	.087	.170	.981	.430	.106
	N	400	400	400	400	400	400
DP42	CC	.218**	.139**	-.026	.128*	.052	.113*
	Sig. 2	.000	.005	.598	.010	.297	.024
	N	400	400	400	400	400	400
DP43	CC	.152**	-.023	-.019	.136**	-.002	.024
	Sig. 2	.002	.644	.709	.007	.973	.630
	N	400	400	400	400	400	400
DP44	CC	.171**	.087	-.006	.162**	.013	.170**
	Sig. 2	.001	.084	.909	.001	.802	.001
	N	400	400	400	400	400	400
DP45	CC	.098	-.061	.019	.031	.026	-.024
	Sig. 2	.051	.225	.709	.540	.601	.632
	N	400	400	400	400	400	400

Lentelės tąsa.

Dalyvavimo priemonės kodas	Statistiniai rodmenys	Asmenybės dimensijos					
		Atvirumas ir nuolankumas	Jausmingumas	Ekstraversija	Sukalbamumas	Sąžiningumas	Atvirumas patirčiai
DP46	CC	.021	-.032	-.072	-.024	.009	-.046
	Sig. 2	.675	.529	.150	.634	.854	.362
	N	400	400	400	400	400	400
DP47	CC	-.063	.001	-.074	-.016	-.103*	.042
	Sig. 2	.208	.980	.137	.755	.039	.398
	N	400	400	400	400	400	400
DP48	CC	.203**	.220**	.159**	.109*	.159**	.093
	Sig. 2	.000	.000	.001	.029	.001	.063
	N	400	400	400	400	400	400
DP49	CC	.123*	.184**	-.026	.063	.079	.062
	Sig. 2	.014	.000	.598	.208	.116	.216
	N	400	400	400	400	400	400
DP50	CC	.089	.000	-.011	.070	.037	-.005
	Sig. 2	.077	.995	.827	.160	.457	.925
	N	400	400	400	400	400	400
DP51	CC	.140**	.071	.032	.074	-.059	.000
	Sig. 2	.005	.158	.517	.140	.237	.999
	N	400	400	400	400	400	400
DP52	CC	.029	.077	.000	-.015	-.040	-.014
	Sig. 2	.567	.124	.995	.760	.420	.779
	N	400	400	400	400	400	400
DP53	CC	.056	.005	-.020	.080	.092	.044
	Sig. 2	.261	.915	.685	.109	.067	.375
	N	400	400	400	400	400	400
DP54	CC	.201**	.226**	.183**	.146**	.163**	-.022
	Sig. 2	.000	.000	.000	.003	.001	.663
	N	400	400	400	400	400	400
DP55	CC	.031	.092	-.006	.017	.145**	.017
	Sig. 2	.538	.067	.903	.741	.004	.739
	N	400	400	400	400	400	400
DP56	CC	.067	.092	-.047	.100*	-.011	-.005
	Sig. 2	.183	.066	.344	.046	.824	.917
	N	400	400	400	400	400	400
DP57	CC	.138**	.025	.114*	.098	.082	-.038
	Sig. 2	.006	.614	.022	.051	.103	.454
	N	400	400	400	400	400	400

Lentelės tąsa.

Dalyvavimo priemonės kodas	Statistiniai rodmenys	Asmenybės dimensijos					
		Atvirumas ir nuolankumas	Jausmingumas	Ekstraversija	Sukalbamumas	Sąžiningumas	Atvirumas patirčiai
DP58	CC	.206**	.101*	-.003	.113*	.029	.021
	Sig. 2	.000	.043	.957	.023	.559	.671
	N	400	400	400	400	400	400
DP59	CC	.082	.062	-.061	.075	.141**	.056
	Sig. 2	.103	.214	.226	.133	.005	.267
	N	400	400	400	400	400	400
DP60	CC	-.005	-.007	.045	.021	-.041	.035
	Sig. 2	.915	.893	.374	.674	.416	.479
	N	400	400	400	400	400	400
DP61	CC	.030	.039	.102*	-.006	.058	.072
	Sig. 2	.543	.434	.042	.912	.245	.148
	N	400	400	400	400	400	400
DP62	CC	-.008	.062	.095	.053	.071	.058
	Sig. 2	.880	.214	.057	.287	.158	.249
	N	400	400	400	400	400	400
DP63	CC	.170**	.098	.213**	.103*	.168**	.249**
	Sig. 2	.001	.051	.000	.040	.001	.000
	N	400	400	400	400	400	400
DP64	CC	.149**	.063	.097	-.006	.083	.123*
	Sig. 2	.003	.207	.052	.901	.096	.014
	N	400	400	400	400	400	400
DP65	CC	.033	.091	.103*	.072	.003	.020
	Sig. 2	.515	.070	.039	.152	.949	.687
	N	400	400	400	400	400	400
DP66	CC	.064	-.003	-.047	.073	.018	.057
	Sig. 2	.201	.956	.349	.146	.724	.252
	N	400	400	400	400	400	400
DP67	CC	.045	.138**	-.048	.024	.107*	-.090
	Sig. 2	.368	.006	.343	.632	.032	.073
	N	400	400	400	400	400	400
DP68	CC	.119*	.019	-.117*	.011	.026	-.070
	Sig. 2	.017	.701	.019	.820	.599	.160
	N	400	400	400	400	400	400
DP69	CC	.120*	.148**	.067	.066	.122*	.071
	Sig. 2	.017	.003	.182	.188	.015	.159
	N	400	400	400	400	400	400

Lentelės tąsa.

Dalyvavimo priemonės kodas	Statistiniai rodmenys	Asmenybės dimensijos					
		Atvirumas ir nuolankumas	Jausmingumas	Ekstraversija	Sukalbamumas	Sąžiningumas	Atvirumas patirčiai
DP70	CC	.100*	.132**	.061	.114*	.054	.054
	Sig. 2	.046	.008	.225	.023	.283	.285
	N	400	400	400	400	400	400
DP71	CC	-.057	-.038	-.078	-.005	.012	.024
	Sig. 2	.253	.451	.122	.913	.809	.638
	N	400	400	400	400	400	400
DP72	CC	.123*	.096	.079	.073	.144**	.141**
	Sig. 2	.014	.055	.113	.144	.004	.005
	N	400	400	400	400	400	400
DP73	CC	-.072	.034	.065	-.024	.016	.106*
	Sig. 2	.149	.497	.191	.629	.750	.034
	N	400	400	400	400	400	400
DP74	CC	-.068	.177**	.061	.012	.081	.079
	Sig. 2	.173	.000	.222	.803	.108	.116
	N	400	400	400	400	400	400
DP75	CC	-.131**	-.038	-.132**	-.011	-.066	-.083
	Sig. 2	.009	.453	.008	.821	.186	.098
	N	400	400	400	400	400	400
DP76	CC	.085	.089	-.047	.044	.060	.053
	Sig. 2	.088	.075	.345	.385	.230	.294
	N	400	400	400	400	400	400
DP77	CC	.028	-.001	-.029	.017	.036	.002
	Sig. 2	.580	.977	.561	.740	.469	.970
	N	400	400	400	400	400	400
DP78	CC	-.110*	.086	.062	.029	-.005	.057
	Sig. 2	.028	.087	.216	.559	.926	.258
	N	400	400	400	400	400	400
DP79	CC	.092	.067	-.028	.004	.082	.083
	Sig. 2	.066	.181	.572	.939	.103	.099
	N	400	400	400	400	400	400
DP80	CC	.041	.036	.097	-.002	.106*	-.062
	Sig. 2	.416	.475	.053	.961	.034	.216
	N	400	400	400	400	400	400
DP81	CC	.023	.078	.030	.017	.074	.095
	Sig. 2	.646	.120	.556	.742	.142	.058
	N	400	400	400	400	400	400

Lentelės tąsa.

Dalyvavimo priemonės kodas	Statistiniai rodmenys	Asmenybės dimensijos					
		Atvirumas ir nuolankumas	Jausmingumas	Ekstraversija	Sukalbamumas	Sąžiningumas	Atvirumas patirčiai
DP82	CC	-.022	.058	.040	-.088	.136**	-.110*
	Sig. 2	.667	.249	.421	.080	.007	.028
	N	400	400	400	400	400	400
DP83	CC	.076	.138**	.009	.014	.088	-.041
	Sig. 2	.131	.006	.851	.777	.080	.408
	N	400	400	400	400	400	400
DP84	CC	.087	.104*	-.035	.065	.024	-.026
	Sig. 2	.083	.039	.485	.195	.639	.601
	N	400	400	400	400	400	400
DP85	CC	.091	.142**	.025	.152**	.026	.054
	Sig. 2	.071	.004	.613	.002	.603	.283
	N	400	400	400	400	400	400
DP86	CC	-.090	-.001	-.195**	.014	-.072	-.030
	Sig. 2	.072	.977	.000	.780	.149	.547
	N	400	400	400	400	400	400
DP87	CC	-.066	-.018	.040	-.080	.050	-.036
	Sig. 2	.190	.720	.426	.111	.321	.477
	N	400	400	400	400	400	400
DP88	CC	.081	.098*	-.062	.003	.084	.061
	Sig. 2	.105	.050	.216	.951	.094	.223
	N	400	400	400	400	400	400
DP89	CC	.070	-.026	-.016	-.083	.048	-.060
	Sig. 2	.159	.602	.755	.096	.333	.234
	N	400	400	400	400	400	400
DP90	CC	.087	.040	.001	-.017	.089	-.068
	Sig. 2	.083	.421	.977	.740	.075	.173
	N	400	400	400	400	400	400
DP91	CC	.205**	.159**	.050	.086	.069	.004
	Sig. 2	.000	.001	.321	.086	.167	.944
	N	400	400	400	400	400	400
DP92	CC	.037	.026	.024	.094	-.008	-.093
	Sig. 2	.458	.603	.634	.059	.879	.064
	N	400	400	400	400	400	400
DP93	CC	-.025	-.016	-.088	.016	-.038	-.079
	Sig. 2	.616	.750	.078	.752	.450	.116
	N	400	400	400	400	400	400

Lentelės tąsa.

Dalyvavimo priemonės kodas	Statistiniai rodmenys	Asmenybės dimensijos					
		Atvirumas ir nuolankumas	Jausmingumas	Ekstraversija	Sukalbamumas	Sąžiningumas	Atvirumas patiričiai
DP94	CC	-.005	.022	.053	.025	.023	-.088
	Sig. 2	.914	.665	.287	.624	.654	.079
	N	400	400	400	400	400	400
DP95	CC	-.235**	-.108*	-.155**	-.088	-.176**	-.100*
	Sig. 2	.000	.030	.002	.078	.000	.046
	N	400	400	400	400	400	400

Priedas 3.1.

IST modelio įgyvendinimo potencialą atskleidžiančių elektroninės valdžios įrankių raiška Lietuvos Respublikos savivaldybių interneto svetainėse

Savivaldybė	Interneto svetainės adresas	Elektroninės valdžios įrankiai					
		Vertinimai ir atsiliepimai	Viešosios paslaugos internetu	Diskusijų forumai internete	Socialinė programinė įranga	Elektroninės demokratijos įrankiai	Socialinių tinklų platformos
Akmenės r. sav.	akmene.lt	X	X	X	X	X	
Alytaus m. sav.	alytus.lt	X	X	X	X	X	X
Alytaus r. sav.	arsa.lt	X	X		X	X	X
Anykščių r. sav.	anyksciai.lt	X	X			X	X
Birštono sav.	birstonas.lt		X		X	X	X
Biržų r. sav.	birzai.lt	X	X		X		X
Druskininkų sav.	druskininkai.lt		X		X		X
Elektrėnų sav.	elektrenai.lt	X	X		X	X	X
Ignalinos r. sav.	ignalina.lt	X	X			X	
Jonavos r. sav.	jonava.lt	X	X				X
Joniškio r. sav.	joniskis.lt	X	X	X	X	X	X
Jurbarko r. sav.	jurbarkas.lt	X	X	X	X	X	X
Kaišiadorių r. sav.	kaisiadorys.lt	X	X		X		X
Kalvarijos sav.	kalvarija.lt		X		X	X	
Kauno m. sav.	kaunas.lt		X		X		X
Kauno r. sav.	krs.lt	X	X		X	X	X
Kazlų Rūdos sav.	kazluruda.lt	X	X		X	X	(X)
Kėdainių r. sav.	kedainiai.lt	X	X		X	X	X
Kelmės r. sav.	kelme.lt	X	X	X	X	X	X
Klaipėdos m. sav.	klaipeda.lt	X	X		X	X	X
Klaipėdos r. sav.	klaipedos-r.lt	X	X		X	X	X
Kretingos r. sav.	kretinga.lt	X	X	X			X
Kupiškio r. sav.	kupiskis.lt	X	X		X	X	X
Lazdijų r. sav.	lazdijai.lt		X		X		X
Marijampolės sav.	marijampole.lt	X	X	X		X	X
Mažeikių r. sav.	mazeikiai.lt	X	X		X	X	X
Molėtų r. sav.	moletai.lt	X	X	X	X	X	X
Neringos sav.	neringa.lt	X	X		X		X
Pagėgių sav.	pagegiai.lt	X	X		X		X
Pakruojo r. sav.	pakruojis.lt	X	X	X	X	X	X
Palangos m. sav.	palanga.lt	X	X	X	X	X	X

Tęsinys sekančiame puslapyje.

Lentelės tąsa.

Savivaldybė	Interneto svetainės adresas	Elektroninės valdžios įrankiai					
		Vertinimai ir atsiliepimai	Viešosios paslaugos internetu	Diskusijų forumai internete	Socialinė programinė įranga	Elektroninės demokratijos įrankiai	Socialinių tinklų platformos
Panevėžio m. sav.	panevezys.lt	X	X		X	X	X
Panevėžio r. sav.	panrs.lt	X	X	X	X	X	X
Pasvalio r. sav.	pasvalys.lt	X	X				X
Plungės r. sav.	plunge.lt	X	X		X	X	X
Prienų r. sav.	prienai.lt		X			X	X
Radviliškio r. sav.	radviliskis.lt	X	X	X	X	X	X
Raseinių r. sav.	raseiniai.lt	X	X		X	X	X
Rietavo sav.	rietavas.lt	X	X		X	X	
Rokiškio r. sav.	rokiskis.lt	X	X		X	X	X
Skuodo r. sav.	skuodas.lt	X	X		X	X	X
Šakių r. sav.	sakiu.lt		X			X	X
Šalčininkų r. sav.	salcininkai.lt	X	X			X	X
Šiaulių m. sav.	siauliai.lt	X	X	X	X	X	X
Šiaulių r. sav.	siauliuraj.lt	X	X	X	X	X	X
Šilalės r. sav.	silale.lt	X	X		X		X
Švenčionių r. sav.	silute.lt	X	X		X	X	X
Šilutės r. sav.	sirvintos.lt	X	X		X	X	
Širvintų r. sav.	svencionys.lt	X	X		X	X	X
Tauragės r. sav.	taurage.lt		X		X	X	X
Telšių r. sav.	telsiai.lt	X	X		X	X	X
Trakų r. sav.	trakai.lt	X	X		X	X	X
Ukmergės r. sav.	ukmerge.lt	X	X		X	X	X
Utenos r. sav.	utena.lt	X	X			X	X
Varėnos r. sav.	varena.lt	X	X	X			X
Vilkaviškio r. sav.	vilkaviskis.lt		X		X	X	X
Vilniaus m. sav.	vilnius.lt	X	X		X	X	X
Vilniaus r. sav.	vrsa.lt	X	X		X	X	X
Visagino sav.	visaginas.lt	X	X		X	X	X
Zarasų r. sav.	zarasai.lt	X	X				X

Pastaba: *Kazlų rūdos savivaldybės veikloje Socialinių tinklų platformų grupei priskirtina tik mero asmeninė paskyra Facebook platformoje, t.y. savivaldybė neturi institucinės paskyros ir savivaldybės interneto svetainėje kviečia jungtis prie mero asmeninės paskyros, todėl žymima (X) - dalinis atitikimas. Atliekant elektroninės valdžios grupių rūšių ir kiekio taikymo analizes Kazlų rūdos savivaldybės Socialinių tinklų platformų įvertis įskaitomas teigiamai, kadangi net ir nesant institucinės paskyros, yra aiškiai išreikšta socialinių tinklų platformų reikalingumas komunikacijoje su gyventojais.*

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Rūta Tamošiūnaitė

SOCIALINIŲ TECHNOLOGIJŲ TAIKYMO GALIMYBĖS GYVENTOJŲ DALYVAVIMUI VIEŠOJO VALDYMO SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCESUOSE

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, vadyba (03 S)

Vilnius, 2018

Mokslo daktaro disertacija rengta 2011–2018 metais Mykolo Romerio universitete pagal Vytauto Didžiojo universitetui su Klaipėdos universitetu, Aleksandro Stulginskio universitetu, Mykolo Romerio universitetu ir Šiaulių universitetu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. birželio 8 d. įsakymu Nr. V-1019 suteiktą doktorantūros teisę.

Mokslinis vadovas:

Prof. dr. Alvydas Baležentis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba, 03 S)

Mokslinė konsultantė:

Prof. dr. Aelita Skaržauskienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba, 03 S)

Mokslo daktaro disertacija ginama Vytauto Didžiojo universiteto, Klaipėdos universiteto, Aleksandro Stulginskio universiteto, Mykolo Romerio universiteto ir Šiaulių universiteto vadybos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas:

Prof. dr. Vainius Smalskys (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba, 03S)

Nariai:

Prof. dr. Vladimiras Gražulis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba, 03S);

Prof. habil. dr. Baiba Rivža (Gyvybės mokslų ir technologijų universitetas, Latvijos Respublika, socialiniai mokslai, ekonomika, 04S);

Prof. dr. Tadas Sudnickas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba, 03S);

Prof. dr. Teodoras Tamošiūnas (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, vadyba, 03S).

Daktaro disertacija ginama viešame vadybos mokslo krypties gynimo tarybos posėdyje 2018 m. birželio 1 d. 13.00 val. Mykolo Romerio universitete, I-414 aud. Adresas:

Ateities g. 20, 08303 Vilnius.

Daktaro disertacijos santrauka išsiųsta 2018 m. gegužės 2 d.

Daktaro disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (Gedimino pr. 51, Vilnius) ir Aleksandro Stulginskio universiteto (Studentų g. 11, Akademija, Kauno raj.), Klaipėdos universiteto (K. Donelaičio a. 3, Klaipėda), Mykolo Romerio universiteto (Ateities g. 20, Vilnius), Šiaulių universiteto (Vytauto g. 84, Šiauliai), Vytauto Didžiojo universiteto (K. Donelaičio g. 52, Kaunas) bibliotekose.

ĮVADAS

Disertacinio tyrimo aktualumas. „Forrester Research" (2012) ir „McKinsey Global" instituto (2012) analitikų atlikti tyrimai parodė, kad sparti socialinių technologijų raida ir plėtra ateityje skatins ekonominius bei socialinius pokyčius ir taip reikšmingai paveiks šalių ir globalią politiką. Veikiamos atsirandančių technologijų, biurokratinės ir centralizuotos valdymo struktūros tampa decentralizuotais ir paskirstytais tinklais (Barahona et al., 2012). Ewart et al. (2015) atkreipė dėmesį į tai, kad informacinėje ir tinklo visuomenėje didėja kolektyvinio intelekto, formuojamo sujungiant gyventojų individualų intelektą, svarba. Žmogaus gebėjimas ir pasirengimas dalyvauti viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesuose yra laisvas ir būtinas viešojo valdymo elementas, įtvirtinantis žmogaus teises.

Jungtinių Tautų organizacija, sauganti žmogaus teises ir demokratines vertybes, dar 1948 m. paskelbtoje Žmogaus teisių deklaracijoje atkreipė dėmesį į teisę dalyvauti savo šalies valdyme (21.1 str.) kaip į visuotinę žmogaus teisę. Šis straipsnis formaliai įtrauktas į demokratinio ir kartais nedemokratinio valdymo konstitucijas. Formalus įtraukimas nėra įgyvendinimas. Tobulėjant technologijoms, atsiveriančios galimybės beveik visiškai sumažina pretekstą neįtraukti gyventojų tiesiogiai dalyvauti viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese. Metas Polmansas (orig. Matt Poelmans) 2006 m. pristatė „E. piliečio deklaraciją", nusakančią viešojo valdymo principus žvelgiant piliečio žvilgsniu. Ši deklaracija išversta į 23 kalbas, ji rekomenduojama Jungtinių Tautų organizacijos kaip viešąjį valdymą gerinančios gairės. ES Komisijos iniciatyva „i2010: Europos informacinė visuomenė 2010" numatė prioritetą įtraukiai Europos informacinei visuomenei, tačiau naujausiame ES Komisijos veiksmų plane „Europos e. valdžios veiksmų planas 2016–2020" įtraukios visuomenės formavimo poreikia ne tik nesumažėjęs, bet ir detalizuotas kaip viešojo valdymo modernizavimas skaitmeninėmis priemonėmis ir dialogo su gyventojais skatinimas. ES Komisija atviros valdžios koncepciją skatina įtvirtindama ją informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis, kurios įgalintų viešojo sektoriaus inovacijų mokslinių tyrimų poreikį programoje „Horizontas 2020". Integruotų socialinių technologijų taikymas viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose gali sukurti sąlygas geresniam tiesioginiam gyventojų dalyvavimui, kurį pasitelkus įgyvendinama atviros valdžios koncepcija. A. Tvaronavičienė ir G. Paražinskaitė 2013 m. atliko išsamią Lietuvos Respublikos teisės aktų analizę gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese aspektu ir atskleidė menkas galimybes gyventojų dalyvavimui reikštis Lietuvos Respublikos viešajame valdyme. 2016 m. patvirtintoje septynioliktos Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje esama poreikio aktyviau įtraukti gyventojus į viešojo valdymo klausimų sprendimą užuomazgų. Šios Vyriausybės programoje (223 str.) pripažįstama, kad viešojo valdymo institucijų ir visuomenės atotrūkis didėja ir kad siekiant užtikrinti Lietuvos Respublikos Konstitucijos veikimą būtina šį atotrūkį stabdyti. Vyriausybė laikosi nuostatos, kad tik aktyvus dalyvavimas skaidriuose valstybės politikos procesuose gali užtikrinti orų piliečių gyvenimą savo valstybėje, o Konstitucijos veikimą turi užtikrinti sustabdytas valdžios atotrūkis nuo žmonių.

Atsižvelgiant į tai, kad (a) tarptautiniu lygmeniu pripažįstama gyventojų galimybė aktyviai įsitraukti į viešąjį valdymą, (b) kuriai užtikrinti vykdomos viešojo valdymo reformos

konsensuso ir tinklų plėtojimo su gyventojais kryptimi (c) jau sėkmingai realizuojamos viešųjų paslaugų teikimo srityje, disertacijoje keliama būtinybė atrasti, kaip integruojant skirtingas socialines technologijas kurti aplinką, kurioje gyventojai galėtų darniai sąveikauti su kitais viešojo valdymo dalyviais skatindami orų žmonių gyvenimą valstybėje bei socialiai ir ekonomiškai tvarią valstybės plėtrą.

Mokslinės problemos ištirtumo laipsnis. Disertacija remiasi vadybos mokslo tikslinio valdymo teorija, kurios kontekste „*erudicija priimti spendimus glūdi ne biurokratuose ar politikuose, šią erudiciją suformuoja ekspertai ir jų technologijos, taikomos siekiant surinkti informaciją tam tikrais tikslais, kaip tik tai ir sudaro socialinę technologiją*“ (Leibetseder, 2011, p. 8). Integruotų socialinių technologijų taikymas viešajame valdyme – mažai tirta tema. Nors socialinių technologijų terminą galima aptikti vis dažniau, tai, kas juo vadinama, ne visada sutampa. Svarbiausias socialinių technologijų srities tyrėjas Ričardas Nelsonas (orig. Richard Nelson) socialines technologijas analizavo integraliai, tačiau siekdamas atskirti socialines bei fizines technologijas ir jų nesieti. To mokslininkas laikėsi ir analizuodamas socialinių technologijų koncepciją viešajame valdyme. Socialinės programinės įrangos taikymo valdymui tyrimams galime priskirti sprendimų priėmimo proceso programavimo tyrimus (Soelberg, 1966; Etzioni, 1988; Daft, 2007; Sekhar ir Babu, 2012; Cheng et al., 2012, Tamošiūnaitė ir Baležentis, 2013). Platesnė socialinių technologijų analizė ir praktinio taikymo paieškos aspektai priklauso nuo šių technologijų taikymo lauko. Disertacinio tyrimo kontekste šis laukas yra gyvenotųjų dalyvavimas viešajame valdyme. Weeks (1970) ir po keturiasdešimties metų Elias ir Alkadry (2011) vis dar tvirtino, kad gyventojai yra žinių ir veiksmingumo požiūriais geriausiai pasirengę dalyvauti priimant sprendimus, kurie tiesiogiai su jais susiję, dėl to gyventojų dalyvavimas yra kritinės reikšmės, todėl gyventojų reikšmingumas viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose tinklo valstybėje ne tik kad nemažėja, priešingai, jis didėja. Viešojo administravimo paradigmos kaitos procese pereina nuo visiškai institucinio valdymo prie piliečiams ir kitoms suinteresuotoms šalims atviro valstybinio valdymo (Bogason, 2002; Senecah, 2004; Neverauskas ir Tijūnaitienė, 2007; Lane, 2009; Stasiukynas, 2010; Lathrop ir Ruma, 2010; Buškevičiūtė ir Raipa, 2011; Lee ir Hawk, 2012; Stumbraitė-Vilkšienė, 2013). Pasak Buškevičiūtė ir Raipa (2011), sprendimų priėmimas vis dažniau suvokiamas kaip kompleksinė sąvoka, apimanti tokius reiškinius kaip piliečių dalyvavimas, informacijos srautų valdymas, visuotinės kokybės vadybos metodų taikymas, viešųjų projektų ir programų rengimas ir pan. Gyventojų dalyvavimas valstybės valdyme mokslinėje literatūroje yra plačiai diskutuotinas reiškinys. Raipa ir Buškevičiūtė (2011) akcentuoja, kad jis yra vienas esminių kiekvienos demokratinės valstybės veiklos efektyvumo užtikrinimo kriterijų. Mokslinėje literatūroje pasisakoma tiek už minimalų gyventojų dalyvavimą (Olson, 1965; Dahl, 1989; Stivers, 1991; Irvin ir Stansbury, 2004), tiek už tai, kad gyventojų dalyvavimas viešojo valdymo procese priimant sprendimus būtų kuo didesnis (Pateman, 1970; Barber, 1984; Mansbridge, 1990; Sandel, 1996; Konisky ir Beielere, 2001; Moynihan, 2003; Roberts, 2004; Lathrop ir Ruma, 2010; Lee ir Hawk, 2012; Stumbraitė-Vilkšienė, 2013). Šis disertacinis tyrimas remiasi egalitariniu požiūriu į valstybės valdymą. Pasak Meldon et al. (2002), dalyvavimas yra svarbiausia visuomenės vystymosi ašis. Idealios biurokratijos modelyje vietos gyventojams nėra (Kweit ir Kweit, 1984), o daugelio demokratinių valstybių (tarp jų ir Lietuvos Respublikos) vie-

šojo valdymo modelis paremtas biurokratiniais procesais. Vertinant piliečių dalyvavimą kėlimas klausimas: „Kiek vertingas ir praktiškai pritaikytinas piliečių dalyvavimą įtraukusio sprendimo priėmimo procese rezultatas?“. Leatherman ir Howell (2000) šiuo atveju akcentuoja paties dalyvavimo prasmę, kad „*gyventojai, kurie jaučiasi įtraukti ir atsakingi, kur kas mieliau laikosi priimtų sprendimų turinio, mezgasi nauji ryšiai bendruomenėje tarp gyventojų ir valdžios institucijų*“. Giedraitytė (2016), analizuodama viešojo sektoriaus inovacijas, gyventojų pritarimą / nepritarimą įvertino kaip vieną iš trikdžių viešojo sektoriaus inovacijoms diegti. Prasmingas gyventojų pritarimas / nepritarimas galimas tik gyventojams gerai susipažinus su sprendimo priėmimo procesų turiniu.

Mokslinė problema disertacijoje iškelta šiuo probleminiu klausimu: kaip, atsižvelgiant į gyventojų preferencijas dėl gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese ir integruotų socialinių technologijų teikiamas galimybes, galima pagerinti tiesioginį gyventojų dalyvavimą viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose?

Disertacinio tyrimo objektas – socialinių technologijų taikymas gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese.

Disertacinio darbo tikslas – ištirti socialinių technologijų taikymo galimybes gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose.

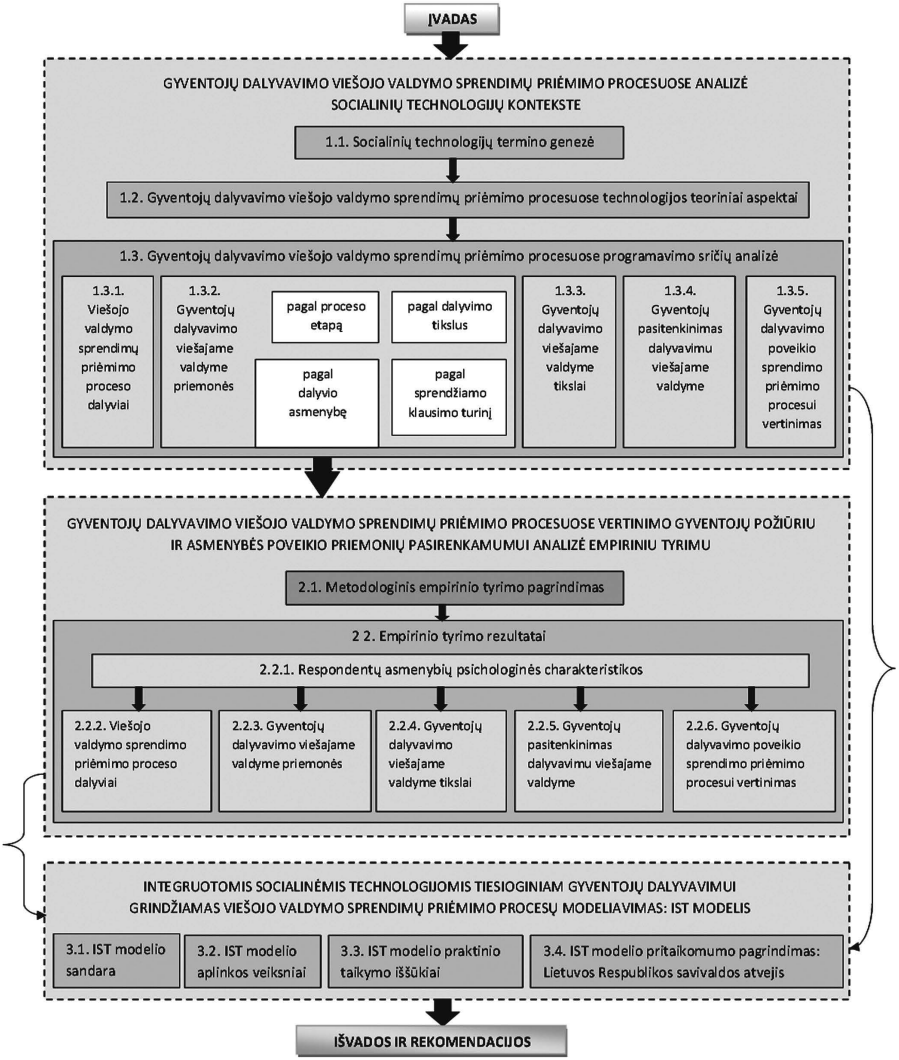
Disertacinio darbo uždaviniai:

1. Mokslinių šaltinių analizės pagrindu atskleisti socialinių technologijų sampratą ir taikymo viešajame valdyme sritis.
2. Mokslinių šaltinių analizės pagrindu identifikuoti gyventojų veiksmingo dalyvavimo viešajame valdyme elementus.
3. Empiriniu tyrimu sistemiškai įvertinti gyventojų požiūrį į informacinės visuomenės gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme reiškinį.
4. Sukurti ir pagrįsti dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese modelį tiesioginiam gyventojų dalyvavimui viešajame valdyme, kuriame atsižvelgiama į gyventojų preferencijas ir integruotų socialinių technologijų teikiamas galimybes.

Disertacinio darbo metodai. Teorinėje dalyje taikomi bendrieji mokslinių tyrimų metodai: sisteminė mokslinės literatūros analizė, sintezė, klasifikavimas ir apibendrinimas. Gyventojų požiūriui tirti taikyti (a) duomenims rinkti – formalizuotas interviu anketuojant; (b) duomenų analizei – kiekybiniai analizės metodai (statistinė analizė, tarpusavio ryšių matavimas, faktorinė analizė), HEXACO įrankis asmenybės dimensijoms vertinti (Ashton ir Lee, 2009), sintezė ir apibendrinimas. Kuriant ir grindžiant modelį taikytas indukcinis metodas, modeliavimas, turinio (dokumentų ir tinklalapių) analizė ir apibendrinimas.

Disertacinio darbo struktūra. Disertacinio darbo loginė struktūra grindžiama tyrimo tikslu ir uždaviniais. Disertaciją sudaro trys dalys: 1-oje dalyje pristatoma gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose analizė socialinių technologijų kontekste tyrimo lauką siaurinant iki vienai iš socialinių technologijų rūšių, t. y. dalyvavimo technologijoms, reikšmingų gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose programavimo sričių; 2-oje dalyje pristatoma gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose programavimo sričių vertinimo gyventojų požiūriu empirinio tyrimo metodologija ir empirinio tyrimo rezultatai; 3-ioje dalyje mo-

deliuojama integruotomis socialinėmis technologijomis geresniam tiesioginiam gyventojų dalyvavimui grindžiamo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesas ir pagrindžiamas modelio pritaikomumas (žr. 0.1. pav.).

1. pav. *Disertacinio darbo loginė struktūra*
Šaltinis: *sudaryta autorės*

Disertacinio darbo mokslinis naujumas. Mokslinio darbo naujumą sąlygoja iškeltas mokslinio tyrimo tikslas ir uždaviniai. Disertacinis tyrimas vadybos mokslo žinias papildo:

1. Suklasifikuota mokslinėje literatūroje tirta socialinių technologijų sąvoka ir pasiūlomas aktualus sąvokos struktūros tikslinimas;
2. Išanalizavus gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme tyrimus, pasiūlytos dėmesio telkimo sritys veiksmingam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese: (a) viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso dalyviai, (b) dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese priemonės, (c) gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese tikslai, (d) gyventojų pasitenkinimas dalyvavimu viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese; (e) gyventojų dalyvavimo poveikio dalyvavimo procesui vertinimas;
3. Suklasifikuotos dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese priemonės;
4. Dėmesio telkimo sritys veiksmingam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese įvertintos gyventojų požiūriu:
   4.1. Gyventojų požiūriu įvertinti viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso dalyviai ir gyventojų dalyvavimo šiuose procesuose būtinumas;
   4.2. Gyventojų požiūriu įvertintos priemonės gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesuose;
   4.3. Gyventojų požiūriu įvertinti gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose tikslai;
   4.4. Gyventojų požiūriu įvertintas gyventojų pasitenkinimas dalyvavimu viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese ir dalyvavimo aktyvumo bei pasyvumo paskatos;
   4.5. Gyventojų požiūriu įvertintas gyventojų dalyvavimo poveikis viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesui;
5. Nustatytos galimos dalyvavimo priemonių parinkimo metodikos kryptys (priklausomai nuo žmogaus asmenybės psichologinių charakteristikų; priklausomai nuo proceso etapo; priklausomai nuo dalyvavimo tikslų; priklausomai nuo sprendžiamojo klausimo reikšmingumo) ir viena (priklausomai nuo žmogaus asmenybės psichologinių charakteristikų) ištirta empiriniu tyrimu;
6. Sukurtas ir pagrįstas kolektyvinio intelekto sistemos principų paisantis integruotomis socialinėmis technologijomis geresniu tiesioginiu gyventojų dalyvavimu grindžiamo viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso modelis.

Disertaciniame darbe ginama, kad veiksmingas tiesioginis gyventojų dalyvavimas viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese gali būti pagerintas šiomis priemonėmis:

- Taikant integruotų socialinių technologijų teikiamas galimybes apibendrinantį IST modelį, kuris kolektyvinio intelekto sistemos kontekste jungdamas: (a) dėmesio telkimo sritis veiksmingam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese, (b) išplėstinius racionalaus sprendimo priėmimo etapus ir (c) skirtingas socialines technologijas, sudaro sąlygas formuoti unikalius gyventojų dalyvavimo procesų scenarijus geresniam tiesioginiam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose;
- Visapusis viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso koordinavimas penkiose srityse: dalyviai, dalyvavimo priemonės, dalyvavimo tikslai, pasitenkinimas dalyvavimu, dalyvavimo poveikio procesui vertinimas;

- Parenkant tinkamas gyventojų dalyvavimo konkrečiame viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese priemones būtina atsižvelgti į esamą komunikacinę struktūrą ir jas derinti su proceso dalyviais kiekvienu svarstomu atveju atskirai.

Disertacinio darbo praktinė reikšmė. Atlikus tyrimą sukurtas integruotomis socialinėmis technologijomis pagrįstas gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose modelis gali būti įrankiu: (a) kuriant socialiai tvarias vietos bendruomenes ir pilietines visuomenes; (b) prisidedančiu prie pilietinės visuomenės ugdymo ir sąmoningos demokratijos (angl. *deliberate democracy*) kūrimo; (c) sudarančiu galimybes teritorinėms ar teminėms bendruomenėms aktyviau įsitraukti į savo aplinkos problemų sprendimą, drauge stiprinant socialinius ryšius bendruomenėje; (d) gali būti adaptuotas skirtingoms viešojo sektoriaus organizacijoms ir verslo subjektams, kur organizacinė struktūra nėra išimtinai hierarchinė.

Disertacinio darbo ribotumas. Atlikus tyrimą suformuotas integruotomis socialinėmis technologijomis geresniam tiesioginiam gyventojų dalyvavimui grindžiamas viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese modelis gali būti pritaikomas tik demokratiškai priimamiems kolegialiems sprendimams politinės gyventojų dalyvavimo koncepcijos kontekste.

IŠVADOS

Mokslinių šaltinių analizės pagrindu atskleista socialinių technologijų samprata ir taikymo viešajame valdyme sritys.

1. Į socialinių technologijų tyrimus įsitraukiant vis daugiau mokslininkų pradėta tolti nuo pirminės sąvokos reikšmės (technologijos, atliekančios socialinės inžinerijos funkciją), vis dažniau atsižvelgiant į antrinę reikšmę (technologijos, atliekančios komunikacinio tarpininko funkciją). Dabartiniame socialinių technologijų ištirtumo etape išryškėjo dvi pagrindinės termino vartojimo kryptys: (a) į žmones nukreiptos technologijos ir (b) į artefaktus nukreiptos technologijos.
2. Socialinės technologijos viešajame valdyme pirmine savo reikšme visuomeninių reikalų plotmėje išreiškia viešąjį valdymą, o antrine reikšme – artefaktų tvarkymo būdus daryti poveikį apibrėžtai žmonių grupei. Viešasis valdymas socialinių technologijų kontekste yra į žmones nukreiptų technologijų kompleksas, kuris šiuolaikinėje visuomenėje remiasi socialiniais ir kompiuteriniais sąveikos tinklais. Atsižvelgiant į tai, kad valdymas, kaip vadybinis procesas, įgyvendinamas priimant sprendimus, socialinių technologijų taikymas viešajame valdyme apima spektrą nuo automatizuotų kompiuterinių sistemų iki sudėtingų socialinės inžinerijos procesų, skirtų unikalioms visuomeninėms problemoms spręsti.
3. Atsižvelgiant į sprendimų priėmimo procesų viešajame sektoriuje specifiką, siekiant tobulinti sprendimų priėmimo procesus svarbu atsižvelgti į socialinės inžinerijos ir socialinės programinės įrangos taikymą. Šių dviejų technologijų tipų taikymas gali sėkmingai paveikti viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesų tobulinimą tik tuo atveju, jei taikomas integraliai ir vienu metu.
4. Gyventojų dalyvavimas viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose priskiriamas politiniam dalyvavimui. Šis dalyvavimas remiasi atsakomybės dalijimusi

ar perkėlimu gyventojams. Gyventojų dalyvavimo problemų kyla dažniausiai dėl netinkamo gyventojų dalyvavimo organizavimo (už tai atsakingos yra sprendimo priėmimo procesą organizuojančios institucijos). (a) paprastinant viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesų organizavimą dažnėja informacinių ir komunikacinių technologijų taikymas; (b) dalyvavimo negalima perkelti visiškai į elektroninę erdvę, nes, pasak Smith ir Anderson (2017), žmogiška prigimtis yra priešiška procesų automatizavimui, todėl, atsižvelgiant į (a) ir (b) argumentus, integruotas socialinių technologijų taikymas modernizuojant viešąjį valdymą tampa būtinybe.

Mokslinių šaltinių analizės pagrindu identifikuoti veiksmingo gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme elementai.

5. Veiksmingas gyventojų dalyvavimas viešajame valdyme nusakomas išreikštinėmis gairėmis „Dėmesio telkimo sritys veiksmingam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese“, apimančiomis penkis elementus: (a) dalyviai; (b) dalyvavimo priemonės; (c) dalyvavimo tikslai; (d) pasitenkinimas dalyvavimu; (e) dalyvavimo poveikio procesui vertinimas:

a) Viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesų viešajame valdyme dalyviai yra unikaliai priklausantys nuo konkretaus sprendžiamo klausimo, todėl nėra galimas universalių viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso dalyvių sąrašas. Mokslininkai, tirdami viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesų dalyvius, didžiausią reikšmę skiria dviem dalyvių kategorijoms: (a) gyventojams ir (b) ekspertams.

b) Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese priemonės moksliniuose tyrimuose išsamiai analizuotos pristatant jų turinį ir taikymo patirtį, tačiau pasigesta priemonių parinkimo metodikų ar metodų. Dalyvavimo priemones prasminga klasifikuoti trimis kriterijais: pagal sąveikos atstumą („akis į akį“ ir nuotolinio taikymo), pagal sąveikos intensyvumą (pasyvaus, aktyvaus ir proaktyvaus taikymo), pagal dalyvių skaičių (taikymo individualiai ir grupėje).

c) Gyventojų dalyvavimo tikslai skirstomi į (a) įtraukimo tikslus (kylančius iš procesą organizuojančio subjekto) ir (b) įsitraukimo tikslus (kylančius iš potencialaus ar esamo proceso dalyvio). Mokslinėje literatūroje matyti, kad tyrėjai yra ypač susidomėję įtraukimo tikslais. Įsitraukimo tikslų tyrimų aptikti nepavyko.

d) Gyventojų pasitenkinimas dalyvavimu viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese yra svarbi, bet silpnai ištirta socialinio pagrįstumo dalis. Iki šiol negausiuose tyrimuose socialinį pagrįstumą siūloma vertinti tik grįžtamuoju subjektų ryšiu.

e) Gyventojų dalyvavimo poveikio procesui vertinimas išreiškiamas dviem kryptimis: analizuojant įžvelgiamą naudą ir žalą. Mokslininkai gyventojų dalyvavimo naudą apibūdina per privalumus, nukreiptus į hierarchiškumą ir procesinę komunikaciją, o žalą – per trūkumus, nukreiptus į institucijų patiriamus sunkumus valdant gyventojų įtraukimo procesą.

Empiriniu tyrimu sistemiškai įvertintas gyventojų požiūris į informacinės visuomenės gyventojų dalyvavimo viešajame valdyme reiškinį ir įvertintas dalyvavimo priemonių parinkimas pagal asmenybę vertinant žmogaus psichologines charakteristikas.

6. Gyventojų dalyvavimas viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese kaip mokslinio pažinimo objektas patenka į vadybos ir komunikacijos mokslų sandūrą. Tinkamiausi metodai gyventojų dalyvavimo socialinėms technologijoms tirti yra (a) klausimynu paremtas kiekybinis tyrimas ir (b) interpretacinė analizė.
7. Gyventojų dalyvavimo būtinumas yra plačiai pageidaujamas visuomenėje (94,7 proc.). Gyventojai (80,5 proc.) save laiko antru (po „išrinkti politiniai atstovai“) pagal svarbumą viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese dalyvių tipu. Svarbu atkreipti dėmesį, kad dalyvavimą viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese Lietuvos Respublikos gyventojai laiko turinčių pilietybę gyventojų teise.
8. Psichologinių charakteristikų tyrimas atskleidė statistinį lietuvį kaip atviresnį ir santūresnį, jausmingesnį, ekstravertiškesnį, linkusį derinti, sąžiningesnį ir atviresnį patirčiai nei vidutiniškai visų šių šešių asmenybės dimensijų srityse, o tai rodo Lietuvos Respublikos visuomenę turint potencialą pozityviai prisidėti prie viešųjų reikalų tvarkymo visuomenės labui. Asmenybės dimensijų ir dalyvavimo priemonių ryšio analizė neatskleidė stiprių ryšių. Gyventojai pageidauja, kad dalyvavimo priemonės būtų parenkamos priklausomai nuo svarstomo klausimo ir aplinkybių, tačiau norėtų, kad būtų laikomasi jau esamos komunikacinės infrastruktūros kaip sąveikos pagrindo. Priimtiniausios gyventojams yra tos priemonės, kurios prisideda prie proceso skaidrumo, išsamaus informavimo ir pilietinio ugdymo.
9. Gyventojai turi tvirtą nuomonę dėl įtraukimo ir įsitraukimo tikslų bei dalyvavimo priemonių parinkimo. Respondentai jaučiasi nepakankamai įtraukti ir mano, kad institucijų pastangos įtraukti gyventojus nėra pakankamos. Nepriklausomai nuo kompiuterinio raštingumo, skaitmeninių socialinių tinklų ir socialinės medijos platformų taikymas vertinamas kaip būtinybė, o informacinių ir komunikacinių technologijų bei interneto ryšio taikymas laikomas skatinančiu dalyvauti veiksniu.
10. Viešojo valdymo institucijos, organizuodamos gyventojų įtraukimą, deda nepakankamai pastangų įtraukti gyventojus į viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesus. Įsitraukti gyventojus labiausiai skatina: (a) smalsumas, (b) pareigingumas, (c) atsakomybė ir (d) savęs realizavimas. Organizuojant gyventojų dalyvavimo procesą ir parenkant priemones, tikslinga atsižvelgti į šiuos aspektus.
11. Gyventojų dalyvavimo poveikis viešojo valdymo sprendimų priėmimui yra tiriamas nuo viešojo valdymo tyrimų pradžios atsižvelgiant į naudą ir žalą trimis aspektais: (a) gyventojų, (b) institucijų ir (c) visuomenės. Gyventojų dalyvavimo poveikio procesui vertinimas gyventojų požiūriu orientuotas į mokslininkų dar neaptartas sritis: mokslininkų iki šiol pateikti gyventojų dalyvavimo privalumų ir trūkumų sąrašai orientuoti labiau į institucines procedūras organizuojant procesą. Disertacinis tyrimas turimas žinias papildo gyventojų požiūrio perspektyva, orientuota į žmogiškąjį veiksnį ir sprendinio prasmingumą tiems, kuriems jis bus aktualus.

Sukurtas ir pagrįstas dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese modelis tiesioginiam gyventojų dalyvavimui viešajame valdyme, kuriame atsižvelgiama į gyventojų preferencijas ir integruotų socialinių technologijų teikiamas galimybes (IST modelis).

12. IST modelyje perteiktas viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesas grindžiamas skirtingų socialinių technologijų integravimu ir jis apima tris esminius komponentus: (a) dėmesio telkimo sritis veiksmingam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese, (b) racionalaus sprendimų priėmimo etapus, (c) integruojamas socialines technologijas. IST modelis išreiškiamas kolektyvinio intelekto sistemos principų kontekste atskleidžiant praktines kolektyvinio intelekto formavimo galimybes viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose dalyvaujant gyventojams.
13. IST modelio veikimui įtaką daro išorės, tarpinis ir vidaus veiksniai, galintys suformuoti darnaus veikimo sąlygas ar kritinius įgyvendinimo trikdžius. Atsižvelgiant į socialinių ryšių ir pasitikėjimo svarbą IST modeliui, jis yra jautriausias aukštos diskrecijos valstybės tarnautojų veiksmams, priskiriamiems L. Šarkutės (Šarkutė, 2009) išskirtam „tarpiniam" veiksniui.
14. Praktiniam IST modelio taikymui būtinos valdyti rizikos susijusios su (a) dalyvavimo priemonių parinkimu, (b) socialiniu pasitikėjimu, (c) socialine integracija, (d) hierarchine institucijų struktūra, (e) į žmones ir į artefaktus nukreiptų technologijų kaitos greičio netolygumais.
15. IST modelio praktinis pritaikomumas grindžiamas socialinių technologijų kontekste veikiančių elektroninės valdžios įrankių raiška viešojo valdymo administracinio subjekto veikloje.

REKOMENDACIJOS

Bendrieji siūlymai:

1. Siūlomas socialinių technologijų termino apibrėžimas: „Socialinė technologija – žmonių, intelektinių ir skaitmeninių išteklių valdymo būdas daryti poveikį visuomeniniams procesams."
2. Racionalaus sprendimų priėmimo procesą laikyti ciklišku ir tuo tikslu jį papildyti tokiais etapais: (a) įgyvendinimas, (b1) rezultatų palyginimas su pageidaujamais, (b2) proceso palyginimas su pageidaujamuoju, (c) naujos susidariusios probleminės situacijos įvardijimas arba proceso užbaigimas. Šiame procese (b1) ir (b2) etapai vyksta paraleliai ir neturi tarpusavio eigos priklausomybės.

Rekomendacijos mokslininkams:

3. Siūloma skatinti į žmones nukreiptų socialinių technologijų srities tyrimus. Apleidus šios srities tyrimus ir telkiantis prie į artefaktus nukreiptų technologijų tyrimų gali būti nesunkiai nutolta nuo konstruktyvios socialinės inžinerijos į manipuliatyvią ar nesistemingai disfunkcinę. Socialinė inžinerija yra sritis, parodanti, kodėl ir kokių priemonių reikia socialiai naudingiems tikslams pasiekti, o socialinės programinės įrangos kūrėjai (dažniausiai atstovaujantys verslo subjektams) formuoja ne visuomenės gerovei, o sau patiems parankią socialinę technologiją.
4. Siekiant tirti socialinių technologijų taikymą gyventojų dalyvavimui sprendimų priėmimo procese viešajame valdyme reikia atlikti daugiau kiekybinių tyrimų, ku-

rie galėtų atskleisti tiriamo reiškinio dėsningumus ir tendencijas visuomenės greitos ir dinamiškos kaitos kontekste.

Rekomendacijos viešojo valdymo institucijoms:

5. Išskirtų dėmesio telkimo sričių veiksmingam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese vertinimas empiriniu tyrimu atskleidė, kad yra svarbu:
   a) Viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso dalyvių atžvilgiu užtikrinti, kad proceso dalyviai vieni kitų dalyvavimą vertintų adekvačiai (suvoktų subjektų įtraukimo tikslus ir įsitraukimo motyvaciją).
   b) Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese taikomų priemonių atžvilgiu užtikrinti, kad būtų taikomos tokios, kurios priimtinos dalyviams ir atitinka dalyvių pasirengimą jas taikyti.
   c) Gyventojų dalyvavimo viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese tikslų atžvilgiu užtikrinti, kad įtraukimo ir įsitraukimo tikslai atitiktų pageidaujamo rezultato siekimą.
   d) Gyventojų pasitenkinimo dalyvavimu viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese atžvilgiu užtiktrinti, kad ne tik būtų pasiektas rezultatas, tačiau ir proceso kokybė kuriuo buvo siekiama rezultato. Neužtikrinus gyventojų pasitenkinimo dalyvavimo viešajame valdyme procesu, negalime teigti, kad procesas yra veiksmingas.
   e) Gyventojų dalyvavimo poveikio dalyvavimo procesui vertinimo atžvilgiu užtikrinti, kad visi viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso dalyviai dalyvavimo proceso privalumus ir trūkumus vertintų panašiai iki sprendimo priėmimo procesui prasidedant.
6. Atsižvelgiant į empirinio tyrimo metu išryškėjusias daugiausia pritarimo sulaukusias dalyvavimo priemones, organizuojant gyventojų dalyvavimą viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese tikslinga:
   a) Viešas proceso eigos skelbimas: (i) ypatingą dėmesį skiriant vietos spaudai ir informacijos sklaidos kanalams internete ir (ii) suteikti galimybę išreikšti nuomonę asmenims, neįtrauktiems į sprendimo priėmimo proceso dalyvių grupę;
   b) Informacijos įsisavinimo veiksmingumui didinti naudoti skaitmeninių socialinių tinklų platformas;
   c) Pilietinio ugdymo įtraukimas visuose sąveikos etapuose: (i) kontekstinės informacijos, aiškinančios procedūrą ir ryšius, pateikimas bei (ii) interaktyvių įtraukiančių elementų taikymas.
7. Stiprėjant gyventojų susidomėjimui viešuoju valdymu ir viešojo valdymo institucijoms siekiant laikytis demokratijos principų, viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesus rekomenduotina pertvarkyti remiantis „projektavimas dalyvaujant“ principu.
8. Viešojo valdymo institucijai, organizuojančiai viešojo valdymo sprendimo priėmimo procesą, rekomenduotina į jį aktyviau įtraukti gyventojus. Proceso metu būtina skaidri procedūrinės informacijos sklaida. Gyventojų pageidavimu dalyvavimo procesas bent iš dalies turėtų integruoti skaitmeninių socialinių tinklų ir socialinės

medijos platformas (SST ir SMP) bei informacines ir komunikacines technologijas, paremtas (arba ne) interneto ryšiu (IKT ir interneto ryšys). IKT ir interneto ryšys neturėtų būti laikomas lygiaverte alternatyva SST ir SMP, nespirmasis aktualesnis aktyvaus ar proaktyvaus dalyvavimo procedūroms, antrasis pasyviam dalyvavimui ir institucijos veiklos skaidrumo reiškimui.

9. Viešojo valdymo institucijoms, siekiančioms nuosekliai diegti socialines technologijas, organizuojant sprendimų priėmimo procesus rekomenduotina taikyti IST modelį, detaliai pristatytą trečiame disertacijos skyriuje.

Rekomendacijos gyventojams:

10. Socialinis pasitikėjimas turi kritinę reikšmę viešojo valdymo sprendimų priėmimo proceso veiksmingumui ir sprendinio priimamumui visuomenėje (Snavely ir Tracy, 2002; Senecah, 2004; Hansen, 2010; Willem, 2010). Tai dvipusis procesas, kuriame rezultatas negali būti pasiekiamas vien institucijų pastangomis, todėl gyventojams rekomenduotina (a) aktyviau domėtis viešojo valdymo klausimais, (b) susipažinti su oficialaus ir neoficialaus dalyvavimo galimybėmis, (c) įsitraukti į konstruktyvias diskusijas ne tik oficialiai dalyvaujant viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese, bet ir sąveikaujant su aplinkiniais „akis į akį“ ir socialinių tinklų platformų aplinkoje.
11. Aktyviau domėtis, ar išrinktų politikų veikla atitinka bendruomenės / visuomenės poreikius. Politikai Lietuvoje yra vienas iš dviejų viešojo sprendimo priėmimo dalyvių tipų, kuriuos didžioji dauguma lietuvių (85 proc.) laiko būtinu viešojo valdymo sprendimų priėmimo dalyviu (žr. 2.3. pav.), tačiau politikų veiklos sąlygos neapima atsakomybės už programų nesilaikymą, todėl svarbu, kad gyventojai stebėtų, ar į šias svarbias pozicijas išrinkti asmenys atstovauja jų interesams. Tik įsigilinę asmenys gali pastebėti neatitikimus ir imtis priemonių pakeisti situaciją bendruomenei / visuomenei palankiausia linkme.
12. Socialinis pasitikėjimas lengviau formuojamas teritorijos ir tradicijų saistomose visuomenėse (Svensson, 2012), todėl siekiant kurti socialinį pasitikėjimą svarbu prisidėti prie artimų visuomenės narių (artimųjų, draugų, kaimynų etc.) socialinės integracijos kasdieniame gyvenime.
13. Dalyvauti ir inicijuoti „politines“ diskusijas artimų asmenų rate. Lietuvoje šeima, draugai ir bendradarbiai patenka tarp penkių subjektų, labiausiai skatinančių įsitraukti į viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesą (žr. 2.9. pav.), todėl svarbu dalytis mintimis, žiniomis ir patirtimi tarpusavyje siekiant geriau suprasti vienas kito požiūrį ir renkantis, į kurias iniciatyvas įsitraukti ar kokias iškelti patiems.
14. Į artimoje aplinkoje vykstančias diskusijas ir su pilietine veikla susijusias veiklas įtraukti vaikus ir paauglius. Empirinio tyrimo metu nustatyta, kad gyventojai stipriai pritaria priemonėms, susijusioms su pilietiniu ugdymu, o iš mokslinėje literatūroje aptiktų 95-ių gyventojų dalyvavimo priemonių bent 56-ios (priklausomai nuo tvarkos, įtvirtinančios tam tikras dalyvavimo priemones konkrečių institucijų veikloje, šis skaičius gali būti didesnis) yra tos, kurios nesusijusios su teisėmis, numatytomis pilnametystės sulaukusiems asmenims.

DISERTACINIO DARBO REZULTATŲ SKLAIDA

Disertacinio darbo rezultatai pristatyti (A) monografijos skyriuje, (B) straipsniuose periodiniuose mokslo žurnaluose ir konferencijų leidiniuose, (B) konferencijų pranešimuose:

(A) Skyrius monografijoje:

- A. Skaržauskienė, R. Tamošiūnaitė, I. Žalėnienė. Socialinių technologijų sąvokos apibrėžtis. *Socialinės technologijos ir kolektyvinis intelektas*. Monografija. 2015. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, psl. 25-39.

(B) Straipsniai periodiniuose mokslo žurnaluose ir konferencijų leidiniuose:

- R. Tamošiūnaitė, M. Skaržauskaitė. Theoretical insight for developing concept of Social technologies. Social Technologies, Vol. 2, Iss. 2, psl. 263-272. [*EBSCO* - Academic Search Research and Developement]
- R. Tamošiūnaitė. Sustainable governance from bottom to top: Networking in decision making process. Societal Innovations for Global Growth, 2012, No. 1(1), psl. 466-478. ISSN 2335-2450 (online). [DOAJ – Directory of Open Acces Journals]
- A. Skaržauskienė, R. Tamošiūnaitė, I. Žalėnienė. Defining social technologies. // Proceedings of the 4th international conference on Information systems management and evaluation, RMIT University Vietnam, Ho Chi Ming Sity, Vietnam 13-14 May 2013 / edited by Blooma John, Mathews Nkhoma, Nelson Leung. [Sonning Common]: Academic Conferences and Publishing International, 2013. ISSN 2048-9846.ISBN 9781909507180. PSL. 239-246. [ISI Web of Science]
- R. Tamošiūnaitė. Social technologies use for public matter decisions related outer communication of self-government institutions in Slovakia: case of self-government regions. International Scientific Conference „Young V4 Science 2013“, 2 – 4, October 2013, Bratislava, Slovakia, psl. 164-171. ISBN 978-80-89654-01-7. [Už tyrimo ypatingą pridėtinę verte V4 regionui apdovanotas specialiu prizu]
- A. Skaržauskienė, R. Tamošiūnaitė, I. Žalėnienė. (2013) Defining Social Technologies: evaluation of social collaboration tools and technologies, Electronic Journal Information Systems Evaluation, Volume 16, Issue 3, 2013, ISSN 1566-6379, psl.232-241 [rated level 1 in the Danish Government bibliometric lists; ranked by the Australian Business Deans Council list; ranked B in the Australian Research Council ERA Journal list; listed in the Norwegian Social Science Data Services; listed on the International Bibliography of Social Sciences (IBSS); listed in the Open Access Journals database; listed in the Cabell Directory of Publishing Opportunities; listed in the EBSCO database of electronic journals; listed in the Ulrich directory of periodicals; indexed by the Institution of Engineering and Technology in the UK; indexed by CiteseerX]
- R. Tamošiūnaitė, A. Baležentis. How useful and possible collective intelligence technologies are in programming of public sector's decisions? *Social Technologies*, 2013, Vol. 3, Iss. 2, psl. 415–431. [EBSCO - Academic Search Research and Developement]
- R. Tamošiūnaitė. What approach is suitable for Social technology research? *Contemporary Research on Organization Management and Administration*, 2015,

No. 3(1), psl. 97-104. ISSN (online) 2335-7959.[DOAJ – Directory of Open Acces Journals]

– R. Tamošiūnaitė. Integrated social technologies for citizen participation in modern public governance decision making, *The 5th European Interdisciplinary Forum 2017 (EIF 2017):DRIVERS FOR PROGRESS IN THE GLOBAL SOCIETY*. Conference proceedings, Bologna: Medimond. (priimta spausdinti).

(C) Konferencijų pranešimai:

– R. Tamošiūnaitė. Mano kiemas – mano sprendimas! Nacionalinė magistrantų ir doktorantų konferencija „XXI a. iššūkiai jaunajam mokslininkui politikos, vadybos ir viešojo administravimo srityse“, Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakultete, 2013 m. birželio 6 d., Vilniuje.
– R. Tamošiūnaitė. Legal aspects of decision making process in the digitalization of public sector functions. “Social Transformations in Contemporary Society 2014“ (STICS 2014), International Scientific Conference for Young Researchers, Abstract book. 5-6 June, 2014, Vilnius-Net, psl. 20-22.
– R. Tamošiūnaitė. Socialinės technologijos socialinei vertei. Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto konferencija „XXI a. iššūkiai jaunajam mokslininkui politikos, vadybos ir viešojo administravimo srityse“, 2014 m. birželio 12 d., Vilnius.
– R. Tamošiūnaitė. Collective Intelligence, Collaborative Intelligence and other forms of intelligence generated by many. Are they the same thing? „Social technologies’14: Social Technologies and Collective Intelligence“, Conference abstracts, 23-24 October, 2014, psl. 70.

GYVENIMO APRAŠYMAS

Vardas, pavardė Rūta Tamošiūnaitė

El. p. tamosiunaite.ruta@mruni.eu

Išsilavinimas:

2011-2018 Vadybos krypties (S03) doktorantūra
Vytauto Didžiojo universitetas su Klaipėdos universitetu, Aleksandro Stulginskio universitetu, Mykolo Romerio universitetu ir Šiaulių universitetu
Doktorantūros stažuotės ir moksliniai seminarai:

- 2012 m. sausio 10-13 d. – Seminarų ciklas ,,Novatoriškas mokslininkas“, lektorė dr. Lynn Clark, MRU, Vilnius, Lietuva.
- 2012 m. birželio 26-29 d. - Tarptautinis seminaras ,,Tarpdisciplininė tyrimų metodologijos laboratorija“, vadovė prof. Dr. Vilma Žydžiūnaitė, VDU, Kaunas, Lietuva.
- 2012 m. rugpjūčio 05-26 d. - Erasmus vasaros mokykla ,,Reconfiguring Values and Knowledge for Sustainable Communities" (5ECTS), Kipro universitetas, Argos, Kipras.
- 2012 m. spalio 22 d. – 2013 m. liepos 09 d. - Kvalifikacijos kėlimo seminarai ,,Nuo žinių ir technologijų iki verslo įmonės globalioje aplinkoje". „From knowledge and technology to the global business environment“ (128 ak.v.), Organizavo TZI – Bremeno Universitetas, Bremenas Vokietija, Mokymų vieta – Vilnius, Lietuva.
- 2012 m. gruodío 05-14 d. - Doktorantūros stažuotė konsultacijoms dėl mokslinių tyrimų, prof. dr. Ilídio Tomás Lopes (Santarem Politechnikos Instituto Vadybos ir technologijų mokykla, Santarem, Portugalija) ir prof. dr. Soumodip Sarkar (Evoros universitetas, Evora, Portugalija).
- 2013 m. liepa-rugsėjis – Mokslinė stažuotė (3 mėn.), Prof. dr. Vera Cibakova, Ekonomikos ir vadybos viešajame administravime aukštoji mokykla Bratislavoje (VSEMvs), Bratislava, Slovakija.
- 2014 m. birželio 29 d. – 2014 m. liepos 6 d. – Vasaros mokykla ,,Komunikacijos mokslas ir menas“, MRU, Vilnius, Lietuva.

2009-2011 Vadybos ir verslo administravimo magistras
Mykolo Romerio universitetas

2005-2009 Viešojo administravimo bakalauro laipsnis
Mykolo Romerio universitetas

Moksliniai interesai:

Socialinės technologijos, sąmoninga demokratija, sprendimų priėmimas.

Darbo patirtis:

2011 01– iki dabar	Mykolo Romerio universiteto lektorė ir įvairių studijų bei mokslo projektų įgyvendinimo komandų narė, mokslo darbų žurnalo „Socialinės technologijos“ vykdančioji redaktorė. Projektai: ES struktūrinių fondų projektai: • Informatikos studijų krypties tarptautiškumo galimybių plėtra Mykolo Romerio universitete. Jaunesnioji mokslo darbuotoja • Tarptautiškumas viešojo administravimo studijose. Lektorė • Humanitarinių ir socialinių mokslų specialistų rengimo tobulinimas, skatinant ūkio plėtrą (HSM NKP studijos). Internship supervisor. • Nacionalinės mokslo populiarinimo priemonių sistemos sukūrimas ir įgyvendinimas. Institucinė koordinatorė • Jungtinės studijų programos „Socialinės technologijos“ parengimas ir įgyvendinimas. Lektorė • Jungtinės studijų programos „Verslo informatika“ parengimas ir įgyvendinimas. Lektorė LMT dotacijos projektas: • E-sveikatos plėtros integruotos transformacijos: suinteresuotųjų pusių tinklo perspektyva. Jaunesnioji mokslo darbuotoja Kita: • LATINA Post IT 2013. Lektorė
2010 09 – 2012 07	Mykolo Romerio universiteto Socialinės informatikos fakulteto dekano padėjėja

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY

Rūta Tamošiūnaitė

ADAPTATION POSSIBILITIES OF SOCIAL TECHNOLOGIES TO PARTICIPATION OF THE RESIDENTS IN DECISION-MAKING PROCESSES OF PUBLIC GOVERNANCE

Summary of Doctoral Dissertation
Social Sciences, Management (03 S)

Vilnius, 2018

The doctoral dissertation was prepared at Mykolas Romeris University during 2011–2018 under the right to organize doctoral studies granted to Vytautas Magnus University with Klaipėda University, Aleksandras Stulginskis University, Mykolas Romeris University and Šiauliai University by the order of the Minister of Education and Science of Republic of Lithuania No. V-1019 dated on June 8, 2011.

Scientific supervisor:

Prof. Dr. Alvydas Baležentis (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Management, 03S)

Scientific consultant:

Prof. Dr. Aelita Skaržauskienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Management, 03S)

The doctoral dissertation will be defended at the Scientific Council of Vytautas Magnus University, Klaipėda University, Aleksandras Stulginskis University, Mykolas Romeris University and Šiauliai University in the field of Management:

Chairman:

Prof. Dr. Vainius Smalskys (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Management, 03S)

Members:

Prof. Dr. Vladimiras Gražulis (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Management, 03S);

Prof. Habil. Dr. Baiba Rivža (Latvia University of Life Sciences and Technologies, Latvia, Social Sciences, Economics, 04S);

Prof. Dr. Tadas Sudnickas (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Management, 03S);

Prof. Dr. Teodoras Tamošiūnas (Šiauliai University, Social Sciences, Management, 03S).

The doctoral dissertation will be defended at the open meeting of the Scientific Council in the field of Management on 1 June, 2018 at 13:00 o'clock at Mykolas Romeris University, room I-414.

Address: Ateities g. 20, 08303 Vilnius, Lithuania.

The summary of the doctoral dissertation was sent on 2 May, 2018.

The Doctoral Dissertation is available at Martynas Mažvydas National Library of Lithuania (Gedimino pr. 51, Vilnius), Aleksandras Stulginskis University library (Studentų g. 11, Akademija, Kauno raj.), Klaipėda University library (K. Donelaičio a. 3, Klaipėda), Mykolas Romeris University library (Ateities g. 20, Vilnius), Šiauliai University library (Vytauto g. 84, Šiauliai), Vytautas Magnus University library (K. Donelaičio g. 52, Kaunas).

INTRODUCTION

Relevance of thesis. Studies performed by Forrester market research company (2012) and McKinsey Global Institute (2012) showed that rapid development of social technologies will promote economic and social changes in future and thus it will significantly affect the global policy of different countries. Due to the effect of emerging technologies, bureaucratic and centralized governance structures become decentralised distributed networks (Barahona et al., 2012). Ewart et al. (2015) emphasised that in information and network society importance of the collective intellect, formed by connecting individual intellect of the residents, increases. Ability and readiness to participate in the processes of public governance decision-making process is a free and obligatory element of public governance, which establishes human rights.

The United Nations organisation, protecting human rights and democratic values, emphasised the right of the residents to participate in the governance of their country (Article 21.1.) as a universal human right in the Human rights declaration, published in 1948. This article was formally included into democratic and occasionally in undemocratic constitutions. Formal inclusion does not mean a practical implementation. In the course of technology development, new options almost completely reduce the pretext to exclude the residents from the direct participation in decision-making processed of public governance. In 2006, Matt Poelmans presented the "E-citizen's charter", determining the principles of public governance from the perspective of the governed. This charter has been translated to 23 languages; it is recommended by the United Nations organisation as the guidelines for improving public governance. The initiative of the EU Commission "i2010: European Information Society 2010" stated the priority of the inclusive European information society, but in the newest action plan of the EU Commission "European eGovernment Action plan 2016–2020", the necessity for measures to be taken in order to form an inclusive society was not reduced, but laid out in detail as modernisation of public governance with digital means and promotion of the dialogue with the residents. The EU Commission promotes the concept of open government by grounding it with information and communication technologies which would enable the need for scientific research on public sector innovations in the programme "Horizon 2020". Application of integrated social technologies in the decision-making processes of public governance could create conditions for better direct participation of the residents via which the conception of open government may be implemented. In 2013, A. Tvaronavičienė and G. Paražinskaitė performed a comprehensive analysis of the legal acts of the Republic of Lithuania on the resident participation in the process of public governance decision-making. They revealed insignificant possibilities for the resident participation to manifest in public governance of the Republic of Lithuania. The programme of the 17th Government of the Republic of Lithuania (approved in 2016) contains certain elements of acknowledgement for the necessity to include the residents to the decision-making processes of public governance more actively. The programme of this Government (Article 223) acknowledges that the gap between the public governance institutions and the society increases and in order to ensure functionality of the Constitution of the Republic of Lithuania, this drift has to be stopped. This Government holds the position that only (a) active participation in transparent country's political processes can

guarantee a dignified life for the residents in their own country, and (b) the functionality of the Constitution can be ensured if the government's drift away from the people is stopped.

Based on the fact that (a) the possibility of the residents to be actively involved in public governance is acknowledged at the international level, and in order to ensure this (b) public governance reforms are performed in the direction of consensus and network development with the residents, (c) what is already successfully implemented in the area of public services, accordingly in this thesis, necessity to discover how to use different social technologies for creation particular environment ,where residents could coherently interact with other participants of public governance by inducing dignified life for the residents in the socially and economically strong country, is raised.

Level of research of scientific problem. Thesis is based on the M.B.O. theory in the context of which "*erudition in decision-making does not lie inside bureaucrats or politicians; this erudition is formed by experts and their technologies, which are used to obtain the information for a specific purpose which creates social technology*" (Leibetseder, 2011, p. 8). Application of integrated social technologies in public governance is the topic which has been insufficiently explored. Although the term "social technologies" can be detected more frequently, though what is named using this term, does not always correspond to what it should be. The most prominent researcher of the area of social technologies, Richard Nelson, analysed social technologies integrally, aiming to separate social and physical technologies and not bind. He held on to this distinction when analysing the concept of social technologies in public governance as well. The studies of the programming of decision-making processes (Soelberg, 1966; Etzioni, 1988; Daft, 2007; Sekhar and Babu, 2012; Cheng et al., 2012, Tamošiūnaitė and Baležentis, 2013) can be attributed to the research on social software for governance. Broader analysis of social technologies and the search for aspects of practical adaptation depends on the field of application of these technologies. In the context of this thesis, such field is participation of the residents in public governance. Weeks (1970), and Elias and Alkadry (2011) forty years later, have declared that residents are best equipped to participate in decision-making to which they are directly related, therefore, participation of the residents acquires critical importance, thus the significance of participation of the residents in the processes decision-making of public governance in the network society is not decreasing, but on the contrary, only increasing. The paradigms of public administration fluctuates from completely institutional governance to the governance open to its citizens and other interested parties (Bogason, 2002; Senecah, 2004; Neverauskas and Tijūnaitienė, 2007; Lane, 2009; Stasiukynas, 2010; Lathrop and Ruma, 2010; Buškevičiūtė and Raipa, 2011; Lee and Hawk, 2012; Stumbraitė-Vilkšienė, 2013). According to Buškevičiūtė and Raipa (2011), decision-making is perceived more often as a complex concept covering such phenomena as participation of citizens, management of information flows, application of methods of universal quality management, preparation of public projects and programmes, etc. Participation of the residents in the public governance is a widely discussed phenomenon in scientific literature. Raipa and Buškevičiūtė (2011) emphasize that it is one of the essential criteria of efficiency in every democratic state. Scientific literature supports the ideas for minimal participation of the residents in the process of public governance (Olson, 1965; Dahl, 1989; Stivers, 1991; Irvin and Stansbury, 2004), and equally promotes the idea that participation should be strong and numerous as possible (Pateman, 1970; Barber, 1984; Mans-

bridge, 1990; Sandel, 1996; Konisky and Beielere, 2001; Moynihan, 2003; Roberts, 2004; Lathrop and Ruma, 2010; Lee and Hawk, 2012; Stumbraitė-Vilkšienė, 2013). This thesis is based on the egalitarian point of view to the public governance. According to Meldon et al. (2002), participation is the most important axis of societal development. There is no place for the residents in the model of ideal bureaucracy (Kweit and Kweit, 1984), yet the public governance model of many democratic states (the Republic of Lithuania among them) is based on bureaucratic processes. When assessing participation of the residents, the question is raised: "How valuable and practically applicable is the result of the decision-making process involving the residents?" In this case, Leatherman and Howell (2000, p. 5) emphasise the essence of participation itself that: *"people who feel involved and responsible are more likely to be committed to seeing a new policy in place and working. New relationships in the community are forged, leading to important interactions between community leaders and organizations"*. While analysing innovations of the public sector, Giedraitytė (2016) assessed the approval/disapproval of the residents as one of the interferences for public sector innovations. Meaningful approval/disapproval of the residents is possible only if the residents are well acquainted with the content of decision-making process.

Scientific problem in thesis is raised with this question: how can be the direct participation of the residents in decision-making processes of public governance improved with respect to the preferences of the residents regarding the participation of the residents in public governance decision-making process and the possibilities provided by the integrated social technologies?

Thesis research object is adaption of social technologies to participation of the residents in decision-making processes of public governance.

Thesis research aim is to analyse adaptation possibilities of social technologies to participation of the residents in decision-making processes of public governance.

Thesis research objectives are:

1. To reveal the concept of social technologies and the areas of its application in public governance justified on the analysis of scientific sources.
2. To identify elements of the effective public participation in public governance justified on the analysis of scientific sources.
3. To carry out an empirical study in order systematically assess the views of the residents on the phenomenon of participation of information society residents in public governance.
4. To develop and justify the model of direct public participation in decision-making processes of public governance focusing on the preferences of residents and the possibilities presented by adaptation of integrated social technologies.

Thesis research methods. General methods of scientific research, which are applied for theoretical analysis, are: systematic analysis of scientific literature, synthesis, classification and generalisation. In order to analyse the preferences of residents, following methods are applied: (a) for data collection – formalised interview with questionnaire; (b) for data analysis – methods of quantitative analysis (statistical analysis, correlations, factor analysis), HEXACO tool to assess the personality dimensions (Ashton and Lee, 2009), synthesis, and generalisation. To develop and justify the model, following methods are applied: inductive method, modelling, content (document and website) analysis, and generalisation.

Thesis structure. Logical structure of thesis is based on research aims and objectives. Thesis consists of three parts. Part 1 presents analysis of participation of the residents in decision-making processes of public governance in the context of social technologies by narrowing the research field to one type of social technologies, i.e., areas of programming of participation of the residents in decision-making processes of public governance, which are significant to participation technologies. Part 2 presents the empirical research methodology and research results of the analysis of participation of the residents in decision-making processes of public governance and evaluation of programming areas from the position of the residents. Part 3 presents the model of integrated social technologies based on the better participation of the residents in decision-making processes of public governance, justification of decission-making processes in public governance and validation of the application of the model. (Figure 0.1).

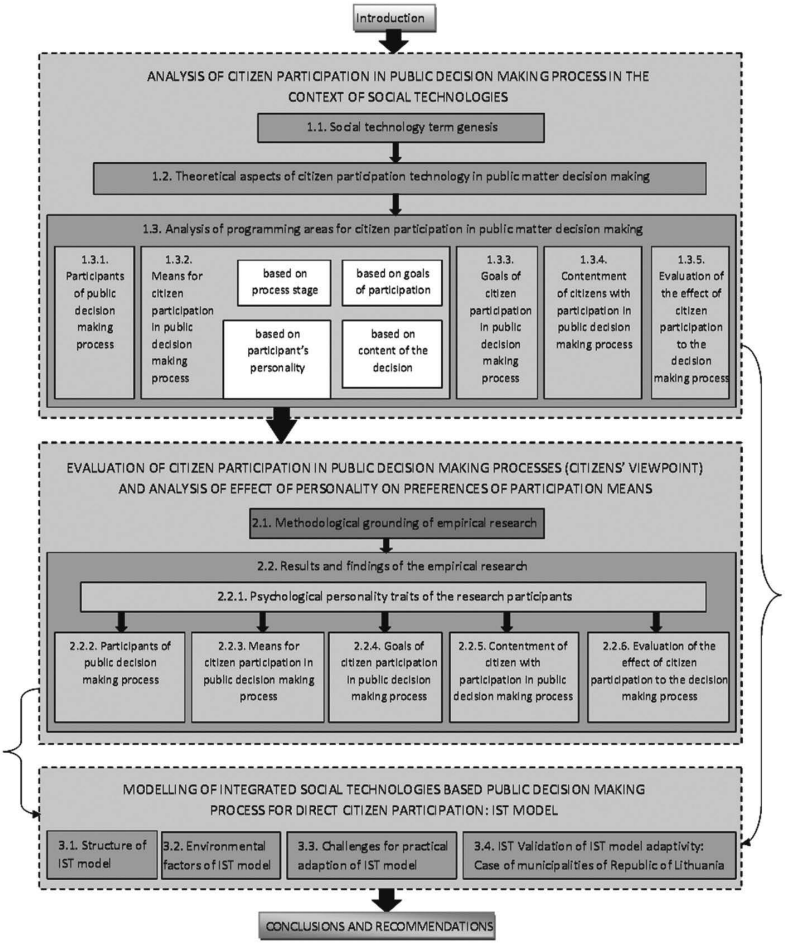

Fig. 1. *Logical structure of the dissertation*

Scientific novelty of thesis. Novelty of scientific work is determined by the aim and objectives of the scientific research. Dissertation supplements the knowledge of management field in the following ways:

1. The concept of social technologies, analysed in scientific literature, is classified and relevant specification for the structure of the concept is suggested;
2. After analysing literature on participation of the residents in public governance, focus areas for effective participation of the residents in decision-making process of public governance were suggested: (a) participants of decision-making processes of public governance, (b) participation means in decision-making processes of public governance, (c) objectives of participation of the residents in decision-making processes of public governance, (d) satisfaction of participation of the residents in decision-making processes public governance; (e) assessment of the impact of participation on participation of the residents in decision-making processes of public governance;
3. Participation means of the residents' in decision-making processes of public governance are classified;
4. Focus areas for effective participation of the residents in decision-making processes of public governance are assessed from the perspective of the residents:
   4.1. Participants of decision-making processes of public governance and the necessity of participation of the residents are assessed from the perspective of the residents;
   4.2. Participation means of the residents in decision-making processes of public governance are assessed from the perspective of the residents;
   4.3. Objectives of participation the residents in decision-making processes of public governance are assessed from the perspective of the residents;
   4.4. Satisfaction with participation of the residents in decision-making processes of public governance and incentives for active participation or passiveness are assessed from the perspective of the residents;
   4.5. Effect of participation of the residents in decision-making processes of public governance is assessed from the perspective of the residents;
5. Directions for selecting participation means are determined (based on psychological characteristics of a personality, the type of the process, the participation objectives, and significance of the question to be solved) and one direction (based on psychological characteristics of a personality) was analysed empirically;
6. Model for a better direct participation in decision-making processes of public governance focusing on integrated social technologies and regarding the principles of collective intelligence system is developed and justified.

Thesis defends that effective direct participation of the residents in decision-making processes of public governance can be improved with following measures:

7. Applying IST model, which provides the possibilities presented by integrated social technologies, which, in the context of collective intelligence system connects the following components: (a) focus areas for effective participation of the residents in decision-making processes of public governance, (b) expanded stages of rational

decision-making, and (c) different social technologies, and creates the conditions to form unique scenarios for the better direct participation of the residents in decision-making processes of public governance;

8. Overall coordination of decision-making processes in public governance in five areas: participants, participation means, participation objectives, satisfaction with participation, assessment of the effect of participation to the process;
9. In order to choose appropriate means for each participation process in decision-making processes of public governance, it is necessary to consider the existing communication infrastructure, and to coordinate participation means with the participants for each process separately as well.

Practical significance of thesis. After the research, developed model based on integrated social technologies, can be used as a tool for participation of the residents in decision-making processes of public governance, and contribute to: (a) creation of socially strong local communities and civil societies; (b) attribution to the education of the civil society and creation of deliberative democracy; (c) provision of possibilities for territorial or thematic communities get involved more actively in the problem solving of their environment, at the same time strengthening the relations within the community; (d) adaptation for different organisations of the public sector and business entities where organisational structure is not exceptionally hierarchic.

Thesis research limitations. After conducting the study, the model, based on integrated social technologies providing better direct involvement of the population in decision-making processes of public governance, can be applied only to democratically adopted collegial decisions in the context of the concept of political participation of the population.

CONCLUSIONS

Based on the analysis of scientific sources, the concept of social technologies and the areas of application in public governance is revealed.

1. Outlying from the primary meaning of the term is observed (technologies which perform the function of social engineering), as a result of the increasing number of scientists involved in social technology research, therefore the secondary meaning (technologies which perform the function of mediator of communication) is taken into consideration more frequently. At the current stage of social technology research, two main directions of usage of this term have emerged: (a) human-oriented technologies and (b) artifact-oriented technologies.
2. Social technologies in public governance in their primary meaning express public governance in the area of public affairs, and in their secondary meaning they look into the methods of artifact management which influence a particular group of people. Public governance in the context of social technologies is a complex of people-oriented technologies, which is based on interactions of social and computerized networks in the modern society. Taking into account that management as a managing process is implemented through the decision-making; the application of social technologies in public governance covers the whole range from automated

computer systems to complex processes of social engineering, which are designed to solve unique social problems.

3. Taking into consideration particularities of decision-making processes in the public sector, it is important to look at the application of social engineering and social software in order to improve these processes. Employment of these two types of technology can successfully influence the improvement of decision-making processes in public governance only if they are applied integrally and simultaneously.
4. Participation of citizens in decision-making processes in public governance is attributed to political participation. This involvement is based on sharing responsibilities or their transfer onto the population. Problems of participation of the population arise mainly due to inadequate organization of participation of the population (institutions which organize the decision-making process are responsible for this). (a) Simplifying the organization of decision-making processes of public governance, usage of information and communication technologies becomes more frequent; (b) Participation cannot be completely transferred into the electronic space because, according to Smith and Anderson (2017), human nature is adverse towards the automation of processes; therefore, taking (a) and (b) arguments into account, integrated application of social technologies in modernizing public governance becomes a necessity.

Based on the analysis of scientific sources, elements of the effective public participation in public governance are identified.

5. Effective participation off the residents in public governance is defined by the expressive guidelines "Focal points for effective residents participation in decision-making processes of public governance", which includes five points to focus on: (a) participants; (b) participation means; (c) objectives of participation; (d) satisfaction of participation; (e) assessment of the effect of participation to the process:

a) Participants in decision-making processes of public governance are uniquely dependent on a specific issue which has to be addressed; therefore, a universal list of participants in decision-making processes of public governance is not possible. Researchers, who study participants in decision-making processes of public governance, are mostly focused on two categories: (a) the population and (b) experts.
b) Means of participation of the residents in decision-making processes of public governance are thoroughly analysed by presenting their content and application experience, but there is a lack of methodologies or methods how to select these means. It is meaningful to classify participation means according to three criteria: regarding the distance of interaction (face to face and distant interaction), intensity of interaction (passive, active and proactive interaction), and the number of participants (applied individually or for a group).
c) The objectives of participation of the population are divided into (a) the inclusion objectives (arising from the entity organising the process) and (b) the involvement goals (arising from the potential or existing participant in the process). Scientific

literature shows that researchers are particularly interested in the inclusion goals. Research on the objectives of the involvement goals has not been found.

d) Satisfaction of the residents with participation in decision-making process of public governance is important but the part of social justification has hardly been investigated. So far, in a small number studies it is proposed to evaluate social justification only by the relationship of reciprocal link between entities.

e) Assessment of the effect of participation of the population on the process is expressed in two directions: analysing the envisaged benefits and harm. Scientists describe the benefits of participation of the residents through advantages, which are aimed to the hierarchy and procedural communication, as the damage is depicted through weaknesses, which are addressed to institutional constraints while managing the process of involvement of the population.

Attitude of the population towards the phenomenon of participation in public governance of the information society, which is systematically assessed by the empirical research, and the selection of participation means, which are evaluated according to the personality, assessing psychological human characteristics.

6. Participation of the residents in decision-making processes of public governance as an object of scientific cognition falls into the intersection of management and communication sciences. The most appropriate methods for analysing the participation of residents in research of social technologies are (a) a questionnaire-based quantitative study and (b) an interpretative analysis.
7. Necessity for participation of the residents is widely desired in the society (94.7%). Residents (80.5%) consider themselves to be the second by importance type of participants in decision-making processes of public governance (after "elected political representatives"). It is significant to note that residents of the Republic of Lithuania consider participation in the decision-making processes of public governance as the right of those who hold the citizenship.
8. The study of psychological characteristics revealed a statistical Lithuanian as more honest and reserved, more emotional and extraverted, agreeable and conscientious, as well as more open-minded to experiences than on average in all of six dimensions of personality, which shows that the society of the Republic of Lithuania has the potential to contribute positively to the management of public affairs for the benefits of the society. Analysis of the relationship between personality dimensions and participation means has not revealed strong links. Residents would like that participation means could be chosen depending on the issue under consideration and circumstances, and would like to see the existing communication infrastructure as the basis for interaction. The most acceptable measures for the population are these which contribute to the transparency of the process, comprehensive information and civic education.
9. People have a strong opinion about the objectives of inclusion and involvement and the choice of participation means. Respondents feel insufficiently included and believe that the efforts of institutions to include the residents are not sufficient. Regardless the computer literacy, the use of digital social networks and social media

platforms is seen as a necessity, and application of information and communication technologies and Internet connection is considered to be an incentive to participate.

10. Public governance institutions, which organise the inclusion of the residents, do not make enough efforts to include them in decision-making processes of public governance. (a) Curiosity, (b) commitment, (c) responsibility and (d) self-fulfilment are the most encouraging aspects for people to involve. These aspects are worth considering, when organising the process of participation of the residents and selecting means.
11. The effect of participation of the population in decision-making processes of public governance of is being studied from the very beginning of public governance research, taking into account the benefits and damage in three respects: (a) residents, (b) institutions and (c) the public. Assessment of the impact of participation of the residents on these processes from the point of view of the residents is focused on the areas not yet discussed by researchers: lists of advantages and disadvantages of participation of the population, so far presented by researchers, are more oriented towards the institutional procedures during the organisation of the processes. Research of this thesis complements already available knowledge with the perspective for the attitudes of residents, which focuses on the human factor and meaningfulness of the solution for those whom it may be relevant.

Model focusing on adaptation of integrated social technologies and preferences of the residents for better direct participation in public governance is developed and justified.

12. Decision-making processes of public governance presented in the IST model are based on the integration of different social technologies and include three key components: (a) focal points for effective public participation in decision-making processes of public governance; (b) rational decision-making stages; (c) integrated social technologies. IST model is developed in the context of principles of the collective intelligence system by revealing practical possibilities of formation of the collective intelligence in decision-making processes of public governance with participation of the residents.
13. Operation of IST model is governed by external, intermediate and internal factors which can formulate harmonised operating conditions or critical implementation disruptions. Considering the importance of social relationships and trust in IST model, it becomes the most sensitive to the high degree of discretion in the actions of public servants, which L. Šarkutė (Šarkutė, 2009) attributed to a distinguished "intermediate" factor.
14. For practical application of the IST model, the risk management is necessary in relation to (a) the selection of participation means, (b) social trust, (c) social integration, (d) hierarchical institutional structure, (e) variation of the rate of change of technologies directed towards people and artefacts.
15. Practical applicability of IST model is based on the usage of instruments of electronic government in the context of social technologies in the administrative entity of public governance.

RECOMMENDATIONS

General suggestions:

1. Proposed definition for the term of social technologies: "Social technology is the method how to manage people, intellectual and digital resources with a purpose to influence social processes."
2. The process of rational decision-making is considered to be cyclical and for this purpose supplemented with the following stages: (a) implementation; (b1) comparison of the results with the desired ones; (b2) comparison of the process with the desired one; (c) naming the emerging new problematic situation or completing the process. In this process (b1) and (b2) stages run in parallel and do not have a reciprocal relationship.

Recommendations for scientists:

3. It is proposed to promote the research on human-oriented social technologies. Abandoning research in this field and focusing on the technology research, oriented towards artefacts, it can be easily digressed from the constructive social engineering into manipulative or non-systematically dysfunctional engineering. Social engineering is an area which illustrates why and what measures are necessary to achieve socially beneficial goals, however developers (mostly business entities) of social software shape the technology not towards the social well-being but to self-beneficial social technologies.
4. In order to investigate the application of social technologies to participation of the residents in decision-making processes of public governance, more quantitative research is necessary which could reveal the regularities and trends of the investigative phenomenon in the context of rapid and dynamic changes in society.

Recommendations for public governance institutions:

5. Evaluation through empirical study of distinguished focal points for the effective participation of the residents in public governance decision-making processes revealed the importance of:

a) In relation to participants in public governance decision-making processes, it has to be ensured that participants of the process could understand adequately each others participation (that they would be able to understand the goals of inclusion and the motivation for involvement).
b) It has to be ensured that the measures employed by the residents in decision-making processes of public governance are applied in such a way which is acceptable to participants and consistent with the willingness of participants to apply them.
c) It has to be ensured that regarding the goals of participation of the residents in decision-making processes of public governance, the purpose of inclusion and involvement should meet the desired outcomes.
d) In respect of the satisfaction of the residents for participation in the public governance decision-making processes it is to ensure that not only the result is achieved,

but also the quality of the process by which the result has been achieved. Without ensuring the satisfaction of the residents in the decision-making processes of public governance, it cannot be stated that the process is effective.

e) In terms of assessing the effect of participation of the residents in the process of participation, it has to be ensured that all participants in decision-making processes of public governance could see advantages and disadvantages of the participation process in a similar way before the start of the decision-making process.

6. Taking into account participation means, which attracted the greatest approval during the empirical study, during the organisation of participation of the residents in the public governance decision-making process it is purposeful:

a) The public proclamation of the process: (i) to pay a particular attention to the local press and online information feeds, and (ii) give an opportunity to express opinion of the people who are not included into a group of participants of the decision-making process;

b) Usage of digital social networking platforms to increase the efficiency of the absorption of information;

c) Inclusion of civic education at all stages of the interaction: (i) the presentation of contextual information explaining the procedure and relationships, and (ii) the application of interactive engagement elements.

7. With the increasing public interest in public governance and with institutions of public governance seeking to follow the principles of democracy, decision-making processes of public governance are recommended to be reformed according to the "participatory design" approach.

8. Public governance institution which organises the decision-making process is recommended to include the residents more actively. There has to be clear dissemination of the procedural information during the process. At the request of the resident, at least partially, the involvement process should integrate digital social networking and social media platforms (DSN and SMPs) and information and communication technologies based on (or not) Internet connection (ICT and Internet connectivity). ICT and the Internet connection should not be considered as an equivalent alternative to DSN and SMPs, because the first is more relevant to active or proactive participation procedures and the second is used for passive participation and expression of transparency of the institutional activities.

9. Public governance institutions, seeking a consistent implementation of social technologies when organising decision-making processes, are recommended to use the IST model, which is presented in detail in the third section of the thesis.

Recommendations for residents:

10. Social trust plays a critical role in the efficiency of public governance decision-making processes and the acceptance of its solution in society (Snavely and Tracy, 2002; Senecah, 2004; Hansen, 2010; Willem, 2010). It is a two-way process where the result cannot be achieved solely by the efforts of institutions, therefore it is recommended to the public (a) to be more interested in issues of public governance,

(b) become acquainted with the possibilities for formal and informal participation, (c) engage in constructive discussions constructive discussions not only through formal participation in public governance decision-making processes but also in the face-to-face interaction with surrounding people and on social networking platforms.

11. To maintain the increased interest whether the activities of elected politicians meet the needs of the community/society. Politicians in Lithuania are one of the two types of public decision-makers which the vast majority of Lithuanians (85%) consider to be a necessary participant of the decision-making processes in public governance (Figure 2.3), but operation conditions of the politicians do not include responsibility for non-compliance with the programs, so it is important to ensure the possibility for people to watch, whether individuals, who are elected to these important positions, represent their interests well enough. Only individuals, who are engaged in-depth, may notice discrepancies and take measures to change the situation for the benefit of the community/society.
12. Social trust is formed more easily in societies shaped by the area and traditions (Svensson, 2012); therefore, in order to build social trust it is important to contribute to the social integration of close members of society (relatives, friends, neighbours, etc.) in everyday life.
13. To participate and initiate a "political debate" among the people who are in close contact. In Lithuania, family, friends and colleagues are among the five subjects which can encourage the most to become involved in decision-making processes of public governance (see Figure 2.9). Therefore, it is important to share thoughts, knowledge and experience with each other in order to understand better eachs' approach and choosing in which initiatives to get involved or which to put forward themselves.
14. It is preferable that children and adolescents are included in discussions in close settings and in activities related to civic practices. Empirical study found that the population strongly supports measures related to civic education, and there are at least 56 participation means out of 95, found in the scientific literature (depending on the order, which establishes certain participation means in the activities of specific institutions, this figure may be higher), are those which are not related to the rights granted to individuals who have reached the adulthood.

DISSEMINATION OF RESEARCH FINDINGS

Research results of this dissertation were disseminated in: (A) a chapter in a monograph, (B) research papers in research journals and conference proceedings, (B) conference presentations:

(A) Chapter in a monograph:

- A. Skaržauskienė, R. Tamošiūnaitė, I. Žalėnienė. Defining Social Technologies. *Social technologies and Collective intelligence.* Monograph. 2015. – Vilnius: Mykolo Romerio universitety.

(B) Research papers in research journals and conference proceedings:

- R. Tamošiūnaitė, M. Skaržauskaitė. Theoretical insight for developing concept of Social technologies. Social Technologies, Vol. 2, Iss. 2, psl. 263-272. [*EBSCO* - Academic Search Research and Developement]
- R. Tamošiūnaitė. Sustainable governance from bottom to top: Networking in decision making process. Societal Innovations for Global Growth, 2012, No. 1(1), psl. 466-478. ISSN 2335-2450 (online). [DOAJ – Directory of Open Acces Journals]
- A. Skaržauskienė, R. Tamošiūnaitė, I. Žalėnienė. Defining social technologies. // Proceedings of the 4th international conference on Information systems management and evaluation, RMIT University Vietnam, Ho Chi Ming Sity, Vietnam 13-14 May 2013 / edited by Blooma John, Mathews Nkhoma, Nelson Leung. [Sonning Common]: Academic Conferences and Publishing International, 2013. ISSN 2048-9846.ISBN 9781909507180. PSL. 239-246. [ISI Web of Science]
- R. Tamošiūnaitė. Social technologies use for public matter decisions related outer communication of self-government institutions in Slovakia: case of self-government regions. International Scientific Conference „Young V4 Science 2013", 2 – 4, October 2013, Bratislava, Slovakia, psl. 164-171. ISBN 978-80-89654-01-7. [Už tyrimo ypatingą pridėtinę verte V4 regionui apdovanotas specialiu prizu]
- A. Skaržauskienė, R. Tamošiūnaitė, I. Žalėnienė. (2013) Defining Social Technologies: evaluation of social collaboration tools and technologies, Electronic Journal Information Systems Evaluation, Volume 16, Issue 3, 2013, ISSN 1566-6379, psl.232-241 [rated level 1 in the Danish Government bibliometric lists; ranked by the Australian Business Deans Council list; ranked B in the Australian Research Council ERA Journal list; listed in the Norwegian Social Science Data Services; listed on the International Bibliography of Social Sciences (IBSS); listed in the Open Access Journals database; listed in the Cabell Directory of Publishing Opportunities; listed in the EBSCO database of electronic journals; listed in the Ulrich directory of periodicals; indexed by the Institution of Engineering and Technology in the UK; indexed by CiteseerX]
- R. Tamošiūnaitė, A. Baležentis. How useful and possible collective intelligence technologies are in programming of public sector's decisions? *Social Technologies*, 2013, Vol. 3, Iss. 2, psl. 415–431. [EBSCO - Academic Search Research and Developement]

– R. Tamošiūnaitė. What approach is suitable for Social technology research? *Contemporary Research on Organization Management and Administration*, 2015, No. 3(1), psl. 97-104. ISSN (online) 2335-7959.[DOAJ – Directory of Open Acces Journals]
– R. Tamošiūnaitė. Integrated social technologies for citizen participation in modern public governance decision making, *The 5th European Interdisciplinary Forum 2017 (EIF 2017):DRIVERS FOR PROGRESS IN THE GLOBAL SOCIETY*. Conference proceedings, Bologna: Medimond. (accepted for publishing).

(C) Conference presentations:

– R. Tamošiūnaitė. Mano kiemas – mano sprendimas! Nacionalinė magistrantų ir doktorantų konferencija „XXI a. iššūkiai jaunajam mokslininkui politikos, vadybos ir viešojo administravimo srityse“, Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakultete, 2013 m. birželio 6 d., Vilniuje.
– R. Tamošiūnaitė. Legal aspects of decision making process in the digitalization of public sector functions. "Social Transformations in Contemporary Society 2014" (STICS 2014), International Scientific Conference for Young Researchers, Abstract book. 5-6 June, 2014, Vilnius-Net, psl. 20-22.
– R. Tamošiūnaitė. Socialinės technologijos socialinei vertei. Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto konferencija „XXI a. iššūkiai jaunajam mokslininkui politikos, vadybos ir viešojo administravimo srityse“, 2014 m. birželio 12 d., Vilnius.
– R. Tamošiūnaitė. Collective Intelligence, Collaborative Intelligence and other forms of intelligence generated by many. Are they the same thing? „Social technologies'14: Social Technologies and Collective Intelligence“, Conference abstracts, 23-24 October, 2014, psl. 70.

CURRICULUM VITAE

First and last name Rūta Tamošiūnaitė
E.mail tamosiunaite.ruta@mruni.eu

Education:

2011-2018 Doctoral studies in Management (S03)
Vytautas Magnus University with Klaipėda University, Aleksandras Stulginskis University, Mykolas Romeris University and Šiauliai University
Qualification improvement visits and seminars:

- 2012, January 10-13 – Seminar cicle „Innovative researcher", lecturer dr. Lynn Clark, Mykolas Romeris University, Vilnius, Lithuania.
- 2012, June 26-29 – International seminar „Laboratory of nterdisciplinary methodology", organizer prof. Dr. Vilma Žydžiūnaitė, Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania.
- 2012, August 05-26 – Erasmus summer school „Reconfiguring Values and Knowledge for Sustainable Communities" (5ECTS), University of Cyprus, Argos, Cyprus.
- 2012, October 22 – 2013, July 09 – Qualification seminar for scientists „From knowledge and technology to the global business environment" (128 ac.h.), Organized by TZI – Bremen University (Bremen, Germany), Organized in Vilnius, Liethuania.
- 2012, December 05-14 – Visits for consultations on dissertation with prof. dr. Ilídio Tomás Lopes (Santarem Politechnic Institut School of Management and Technology, Santarem, Portugal) and prof. dr. Soumodip Sarkar (Evora University, Evora, Portugal).
- 2013, July-September – Research internship (3 months), Prof. dr. Vera Cibakova, VSEMvs, Bratislava, Slovakia.
- 2014, June 29 – July 6 – Summer School „Science and art of Communication, Mykolas Romeris University, Vilnius, Lithuania.

2009-2011 Master's degree in Management and Business Administration
Mykolas Romeris University

2005-2009 Bachelor's degree in Public Administration
Mykolas Romeris University

Research interests:

Social technologies, deliberate democracy, decision making.

Work experience:

2011.01– till now	Lecture at Mykolas Romeris University, member of various study and research projects, managing editor for reasearch journal "Social technologies". As a lecturer or junior researcher participated in 8 projects: • Integrated Transformations of eHealth Development: the Perspective of Stakeholder Networks • Preparation and implementation of joint degree master study program "Business Informatics • LATINA Post IT 2013 • Preparation and implementation of joint degree master study program "Social Technologies • Development of Teaching of Humanitarian and Social Sciencies Field Specialists to Promote Development of Economics • Internationalization in Public administration studies • The establishment and implementation of the system of national science popularization measures • Internationalization possibilities for Informatics studies at Mykolas Romeris University
2010.09 – 2012.07	Assistant to dean at Faculty of Social Informatics, Mykolas Romeris University

Tamošiūnaitė, Rūta
SOCIALINIŲ TECHNOLOGIJŲ TAIKYMO GALIMYBĖS GYVENTOJŲ DALYVAVIMUI VIEŠOJO VALDYMO SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCESUOSE: daktaro disertacija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2018. 222 p.

Bibliogr. 135-156 p.

ISBN 978-9955-19-904-5 (internete)
ISBN 978-9955-19-905-2 (spausdintinis)

Disertacijoje analizuojamos socialinės technologijos, jų vaidmuo šiuolaikinėje visuomenėje ir taikymo galimybės geresniam gyventojų tiesioginio dalyvavimo viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose sąlygoms gerinti. Disertaciniame darbe ginama, kad veiksmingas tiesioginis gyventojų dalyvavimas viešojo valdymo sprendimų priėmimo procese gali būti pagerintas šiomis priemonėmis:

1. *Taikant integruotų socialinių technologijų teikiamas galimybes apibendrinantį IST modelį, kuris kolektyvinio intelekto sistemos kontekste jungdamas: (a) dėmesio telkimo sritis veiksmingam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese, (b) išplėstinius racionalaus sprendimo priėmimo etapus ir (c) skirtingas socialines technologijas, sudaro sąlygas formuoti unikalius gyventojų dalyvavimo procesų scenarijus geresniam tiesioginiam gyventojų dalyvavimui viešojo valdymo sprendimų priėmimo procesuose;*
2. *Visapusis viešojo valdymo sprendimo priėmimo proceso koordinavimas penkiose srityse: dalyviai, dalyvavimo priemonės, dalyvavimo tikslai, pasitenkinimas dalyvavimu, dalyvavimo poveikio procesui vertinimas;*
3. *Parenkant tinkamas gyventojų dalyvavimo konkrečiame viešojo valdymo sprendimo priėmimo procese priemones būtina atsižvelgti į esamą komunikacinę struktūrą ir jas derinti su proceso dalyviais kiekvienu svarstomu atveju atskirai.*

In this dissertation social technologies and their role in contemporary sočiety are analizes as well as possibilities to apply social technologies for a better direct residents' participation in public governance decision-making process are explored. Dissertation defends that effective direct participation of the residents in the public governance decision-making process can be improved with these measures:

1. *Adapting integrated social technologies encompassing IST model, which, in order to create conditions to form unique decision-making process' scenarios for a better direct participation, in the context of collective intelligence system conjoins the following components: (a) focal points for effective residents' participation in the public governance decision-making process, (b) expanded rational decision-making stages, and (c) different social technologies;*
2. *Overall coordination of the public governance decision-making process in five areas: participants, participation means, participation objectives, satisfaction with participation, assessment of the effect of the participation to the process;*
3. *In order to choose proper means for each participation process in public governance decision-making process, it is necessary to consider the existing communication infrastructure, and to coordinate participation means with the participants for each process separately as well.*

Rūta Tamošiūnaitė

SOCIALINIŲ TECHNOLOGIJŲ TAIKYMO GALIMYBĖS GYVENTOJŲ DALYVAVIMUI VIEŠOJO VALDYMO SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCESUOSE

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, vadyba (03 S)

ISBN 978-9955-19-904-5 (internete)
ISBN 978-9955-19-905-2 (spausdintas)

Maketavo Laura Tekorienė

Mykolo Romerio universitetas
Ateities g. 20, Vilnius
Puslapis internete www.mruni.eu
El. paštas roffice@mruni.eu
Tiražas 20 egz. Užsakymo Nr. 17554

Parengė spaudai UAB „Baltic Printing House“
Švajonės g. 40, LT-94101, Klaipėda
www.balticprinting.com

Spausdino UAB „Baltijos kopija“
Kareivių g, 13B, Vilnius
www.kopija.lt
El. paštas info@kopija.lt

ISBN 978-9955-19-904-5

